Raftul
Denisei
Alain de Botton
Eseuri
de îndrăgostit
HUMANITAS
fiction

ALAIN DE BOTTON

Eseuri de îndrăgostit

Traducere din engleză de OANA CRISTESCU
Titlul original: *Essays in Love*, 1993

Cuprins

Prefaţă
Capitolul I *Fatalism romantic*
Capitolul al II-lea *Idealizarea*
Capitolul al III-lea *Subtextul seducţiei*
Capitolul al IV-lea *Autenticitatea*
Capitolul al V-lea *Minte şi trup*
Capitolul al VI-lea *Marxism*
Capitolul al VII-lea *Note false*
Capitolul al VIII-lea *Dragoste sau liberalism*
Capitolul al IX-lea *Frumuseţe*
Capitolul al X-lea *Exprimarea iubirii*
Capitolul al XI-lea *Ce vezi la ea?*
Capitolul al XII-lea *Scepticism şi credinţă*
Capitolul al XIII-lea *Intimitate*
Capitolul al XIV-lea *Confirmarea „eului”*
Capitolul al XV-lea *Intermitenţele inimii*
Capitolul al XVI-lea *Teama de fericire*
Capitolul al XVII-lea *Contracţii*
Capitolul al XVIII-lea *Terorism romantic*
Capitolul al XIX-lea *Dincolo de bine şi de rău*
Capitolul al XX-lea *Psihofatalism*
Capitolul al XXI-lea *Sinuciderea*
Capitolul al XXII-lea *Complexul lui Isus*
Capitolul al XXIII-lea *Elipsa*
Capitolul al XXIV-lea *Învăţămintele iubirii*

Prefaţă

ALAIN DE BOTTON s-a născut în anul 1969, în Zürich. Familia, de ascendenţă sefardă, provine din micul oraș castilian Boton, pe care îl părăsește la 1492. Tatăl său s-a născut la Alexandria, în Egipt. Alain de Botton îşi petrece primii opt ani de viaţă la Zürich, pe următorii zece la Oxford, ca intern, şi îşi continuă studiile la Cambridge. Cei zece ani de internat sunt cea mai urâtă amintire a vieţii sale. Romancier, eseist şi jurnalist, Botton predă şi filosofie la Universitatea din Londra. Pe lângă limba în care scrie, engleza, vorbeşte perfect franceza şi germana. Cărţile sale, în care puritatea trăirii este dublată de inteligenţă narativă şi de inteligenţă pur şi simplu, au succes în toată lumea.

Capitolul I
Fatalism romantic

1. Setea noastră de destin nu este nicăieri mai puternică decât în viaţa noastră romantică. Prea adesea forţaţi să împărţim patul cu cineva care nu ne poate înţelege sufletul, nu putem fi oare iertaţi dacă trăim cu convingerea (contrar tuturor regulilor epocii noastre luminate) că într-o zi ne este scris să întâlnim femeia sau bărbatul visurilor noastre? Nu ni se poate trece cu vederea o anumită credinţă superstiţioasă într-o creatură ce s-ar dovedi rezolvarea jinduirii noastre neîncetate? Şi, deşi rugăciunile noastre pot rămâne veşnic fără răspuns, deşi ciclul sumbru al neînţelegerii reciproce se poate dovedi fără sfârşit, dacă cerurile se vor milostivi totuşi de noi, atunci chiar trebuie să atribuim simplei coincidenţe întâlnirea cu prinţul sau prinţesa? Sau putem, măcar o dată, să abandonăm cenzura raţiunii şi să interpretăm acest lucru ca fiind nici mai mult, nici mai puţin decât o parte inevitabilă a destinului nostru romantic?

2. Într-o dimineaţă de început de decembrie, fără niciun gând despre dragoste sau poveste, eram aşezat în secţiunea „economy” a unui avion British Airways care-şi făcea zborul de la Paris la Londra. Tocmai trecuserăm de coasta Normandiei unde pătura norilor de iarnă lăsase locul unei neîntrerupte întinderi de strălucitoare ape albastre. Plictisit şi incapabil să mă concentrez, luasem în mână revista publicată de linia aeriană, înghiţind pasiv informaţii despre hoteluri şi facilităţi aeroportuare. Zborul avea ceva liniştitor – zumzetul înfundat al motoarelor, interiorul cenuşiu al avionului, zâmbetele pralinate ale angajaţilor. Un cărucior cu gustări şi băuturi se apropia de mine pe intervalul dintre scaune şi, deşi nu-mi era nici foame nici sete, mă umplea de vagul sentiment de anticipare pe care ţi-l dau mesele în avion.

3. Într-un fel destul de morbid, pasagera din stânga mea îşi luase căştile de pe urechi ca să studieze instrucţiunile de siguranţă din buzunarul scaunului din faţa ei. Acestea descriau situaţia unui accident ideal, cu pasageri care cad în ordine şi calmi pe pământ sau în apă, cu doamne care-şi scot pantofii cu tocuri înalte, cu copii care-şi umflă dibaci vestele de salvare, fuzelajul avionului intact, kerosenul miraculos de neinflamabil.

4. — O să murim cu toţii dacă chestia asta cade, ce prostii tot spun ăştia? a întrebat femeia, fără a se adresa cuiva anume.

— Cred că face oamenii să se simtă mai în siguranţă, i-am răspuns, pentru că eram singurul ei interlocutor.

— Să ştii că nu-i chiar cel mai rău fel de a muri, foarte rapid, mai ales dacă te loveşti de sol şi stai pe locurile din faţă. Am avut un unchi care a murit într-un accident de avion. Ştii pe cineva care să fi murit aşa?

Nu ştiam, dar n-am avut timp să-i răspund, pentru că tocmai atunci o stewardesă (ignorând îndoielile de natură etică tocmai exprimate despre cei care o angajaseră) ne-a oferit masa de prânz. Am cerut un pahar cu suc de portocale şi aveam de gând să refuz o farfurie cu sandviciuri, când tovarăşa mea de călătorie mi-a şoptit:

— Acceptă-le. Le mănânc eu, mi-e foame de mor.

5. Avea păr castaniu, tuns atât de scurt încât îi lăsa la vedere ceafa, şi ochi mari, de un verde acvatic, care refuzau să privească într-ai mei. Purta o bluză albastră şi-şi pusese pe genunchi un pulover gri. Umerii îi erau mici, aproape fragili, şi unghiile jupuite trădau faptul că şi le rodea des.

— Eşti sigur că nu te las flămând?

— Absolut.

— Scuză-mă, nici nu m-am prezentat, mă numesc Chloe, a anunţat ea şi mi-a întins mâna peste braţul fotoliului, cu un formalism înduioşător.

A urmat un schimb de date biografice; Chloe mi-a spus că fusese la Paris ca să participe la un târg. În ultimul an lucrase ca designer pentru o revistă de modă din Soho. Studiase la Royal College of Art, se născuse la New York, dar se mutase în Wiltshire în copilărie, iar acum (la 23 de ani) locuia singură într-un apartament din Islington.

6. — Sper că nu mi-au pierdut bagajele, a spus Chloe când avionul începuse să coboare către Heathrow. Tu nu ai spaima asta, că or să-ţi piardă bagajele?

— Nu mă gândesc la asta, dar mi s-a întâmplat o dată, de fapt de două ori – o dată la New York, şi o dată la Frankfurt.

— Doamne, detest să călătoresc, a oftat Chloe, muşcându-şi vârful degetului arătător. Şi mai tare detest sosirile, am o fobie a sosirilor. După ce am fost plecată o vreme, întotdeauna îmi imaginez că s-a întâmplat ceva îngrozitor în lipsa mea, s-a spart o ţeava de apă, sau mi-am pierdut serviciul, sau mi-au murit cactuşi.

— Ai cactuşi?

— Mai mulţi, am trecut printr-o fază. Falici, ştiu; mi-am petrecut o iarnă în Arizona şi am căpătat o fascinaţie pentru ei. Tu ai vreun animal de casă?

— Am avut nişte peşti.

— Ce s-a întâmplat cu ei?

— Acum câţiva ani locuiam cu o prietenă. Cred că era geloasă sau ceva de genul ăsta, pentru că într-o zi a oprit chestia aia care ventilează acvariul şi au murit cu toţii.

7. Conversaţia a ondulat fără ţintă, dându-ne ocazia de a întrezări fiecare câte ceva din caracterul celuilalt, ca acele scurte privelişti pe care le vezi pe un drum şerpuitor de munte – asta înainte ca trenul de aterizare să atingă pista, înainte ca pilotul să pună motoarele în revers, înainte ca avionul să ruleze către terminal, unde şi-a vărsat

încărcătura în sala aglomerată. Până când mi-am adunat bagajele şi am trecut de vamă, mă îndrăgostisem de Chloe.

8. Până nu ai murit (iar atunci devine o imposibilitate practică), este dificil să spui că cineva e iubirea vieţii tale. Dar la puţină vreme după ce o întâlnisem, nu părea deloc nepotrivit să vorbesc despre Chloe în aceşti termeni. Nu pot să spun cu siguranţă de ce, dintre toate emoţiile şi dintre toţi potenţialii lor recipiente, ar fi fost brusc dragoste ceea ce simţisem pentru ea. Nu pot pretinde să cunosc dinamica interioară a acestui proces şi nici nu pot valida aceste cuvinte prin altceva decât prin autoritatea experienţei trăite. Pot doar să spun că la câteva zile de la întoarcerea mea la Londra, Chloe şi cu mine am petrecut o după-amiază împreună. Apoi, cu câteva săptămâni înainte de Crăciun, am luat cina într-un restaurant din vestul Londrei şi pe urmă, ca şi când ar fi fost cel mai straniu şi cel mai firesc lucru pe care-l puteam face, am încheiat seara făcând dragoste în apartamentul ei. Ea şi-a petrecut Crăciunul cu familia ei, eu m-am dus în Scoţia cu nişte prieteni, dar ne-am trezit telefonându-ne unul altuia în fiecare zi, uneori şi de câte cinci ori pe zi, nu ca să ne spunem ceva anume, ci pur şi simplu pentru că amândoi simţeam că nu mai vorbiserăm aşa cu nimeni până atunci, că tot restul fusese compromis şi automistificare, că abia acum eram în stare să înţelegem şi să ne facem înţeleşi – că aşteptarea (mesianică în sine) se terminase cu adevărat. Am recunoscut în ea femeia pe care o căutasem cu stângăcie toată viaţa, o fiinţă ale cărei calităţi mi se prefiguraseră în vise, al cărei zâmbet şi ai cărei ochi, al cărei simţ al umorului şi al cărei gust în materie de cărţi, ale cărei spaime şi a cărei inteligenţă se potriveau perfect cu idealul meu.

9. Şi pentru că ajunsesem să simt că eram atât de potriviţi unul pentru celălalt (nu numai că-mi sfârşea frazele, îmi completa viaţa) nu puteam accepta ideea că

întâlnirea cu Chloe fusese o simplă coincidenţă. Mi-am pierdut capacitatea de a privi problema predestinării cu scepticismul brutal cu care se presupune că trebuia s-o privesc. Deşi nu eram de obicei superstiţioşi, Chloe şi cu mine am început să ne agăţăm de o serie de detalii, oricât de banale, pentru a confirma ceea ce deja simţeam în mod intuitiv; *că eram destinaţi unul altuia.* Am aflat că amândoi ne născuserăm pe la miezul nopţii (ea la 23:45, eu la 1:15), în aceeaşi lună a unui an par. Amândoi cântaserăm la clarinet şi jucaserăm în producţii şcolare ale *Visului unei nopţi de vară* (ea fusese Helena, eu un aghiotant al lui Tezeu). Amândoi aveam pistrui la degetul mare al piciorului stâng şi o carie în acelaşi molar din spate. Amândoi aveam obiceiul de a strănuta din cauza luminii puternice şi de a scoate ketchup-ul din sticlă cu cuţitul. Aveam chiar aceeaşi ediţie din *Anna Karenina* în bibliotecă (vechea ediţie Oxford) – detalii poate minore, dar nu erau ele temeiuri suficiente pe care nişte credincioşi să-şi construiască o nouă religie?

10. Sublimând existenţa în semnificaţie, am atribuit timpului un simţ narativ pe care acesta nu-l poseda inerent. Chloe şi cu mine am mitologizat întâlnirea noastră din avion, transformând-o într-un plan al Afroditei, Actul I, Scena I, al celei mai clasice şi mitice structuri narative: povestea de dragoste. Din momentul naşterii amândurora, părea că o voinţă gigantică din ceruri ne modificase subtil orbitele astfel încât într-o zi să ne întâlnim în avionul Paris-Londra. Fiindcă pentru noi se adeverise, ne permiteam să omitem nenumăratele poveşti care nu se întâmplaseră, romanţuri care nu fuseseră niciodată scrise pentru că cineva pierduse avionul sau numărul de telefon. Ca şi istoricii, eram fără greş de partea a ceea ce se petrecuse, ignorând natura fortuită a oricărei situaţii şi, ca atare, ne făceam vinovaţi de a construi naraţiuni grandioase, Hegel-ii şi Spengler-ii vieţilor noastre. Asumându-ne rolul de narator (cel care apare post-factum), transformaserăm prin

alchimie întâlnirea din avion într-un eveniment plin de înţeles, atribuind vieţilor noastre un grad neplauzibil de cauzalitate. Procedând astfel, ne făceam vinovaţi de cel mai mistic sau, ca să fiu mai blând, de cel mai literar demers.

11. Evident, ar fi trebuit să fim mai raţionali. Nici Chloe, nici eu nu zburam frecvent între cele două capitale, nici nu ne programaserăm respectivele călătorii din vreme. Chloe fusese trimisă la Paris de către conducerea revistei ei în ultima clipă, pentru că editorul adjunct se îmbolnăvise, iar eu mă dusesem numai pentru că misiunea pe care o avusesem la Bordeaux se terminase cu câteva zile mai devreme şi-mi permisese să petrec câteva zile la Paris cu sora mea. Cele două linii aeriene naţionale care aveau curse între Charles de Gaulle şi Heathrow ne ofereau şase zboruri între nouă dimineaţa şi prânz în ziua aleasă pentru întoarcere. Dat fiind faptul că amândoi doriserăm să fim înapoi la Londra după-amiaza devreme în ziua de 6 decembrie, dar fuseserăm nehotărâţi până în ultimul moment ce zbor să luăm, în zorii zilei probabilitatea matematică de a ne afla amândoi în acelaşi avion (deşi nu neapărat pe locuri alăturate) ar fi fost 1 la 36.

12. Mai târziu, Chloe mi-a spus că intenţionase să prindă zborul Air France de zece şi jumătate, dar, pe când ieşea din cameră s-a întâmplat să observe că o sticlă de şampon din bagaj curgea, ceea ce a însemnat că a trebuit să reîmpacheteze, pierzând astfel zece minute preţioase. Până când cei de la recepţie i-au prezentat nota, i-au verificat cartea de credit şi i-au găsit un taxi, era deja nouă şi un sfert, şi şansele de a prinde zborul Air France se diminuaseră. Când, după ce a trecut printr-un blocaj de trafic lângă Porte de la Villette, a ajuns în sfârşit la aeroport, pasagerii se îmbarcaseră deja şi, pentru că nu avea chef să aştepte următorul Air France, s-a dus la terminalul British Airways, unde şi-a făcut tichetul de

îmbarcare pentru avionul de 10:45, în care (din propriile mele motive) mă aflam şi eu.

13. Apoi, computerul a jonglat cu întâmplarea în aşa fel încât a plasat-o pe Chloe pe locul 15A şi pe mine alături, pe locul 15B (vezi figura). Ceea ce ignoraserăm când am început să discutăm pe deasupra foii cu instrucţiuni de siguranţă era minuscula probabilitate ca discuţia noastră să aibă loc. Cum nu era prea probabil ca vreunul dintre noi să zboare la clasa „club", şi cum existau 191 de locuri în clasa „economy", şi lui Chloe îi fusese atribuit locul 15A, iar mie, absolut din întâmplare, locul 15B, probabilitatea teoretică de a fi aşezaţi unul lângă altul (deşi şansele de a intra în vorbă nu pot fi calculate) era de 110 din 17 847, un număr reductibil la o probabilitate de 1 la 162,245.

Boeing 767 al British Airways

14. Dar evident, aceasta era numai probabilitatea de a fi aşezaţi unul lângă altul dacă ar fi existat doar un zbor între Paris şi Londra, dar cum existau şase şi cum amândoi ezitaserăm între cele şase, dar îl aleseserăm pe acesta, probabilitatea trebuia în continuare înmulţită cu acel 1 din 36, rezultând în final că probabilitatea întâlnirii dintre mine şi Chloe, într-o dimineaţă de decembrie, într-un Boeing 767 al British Airways să fie de 1 la 5840,82.

[p=1/36 → 110/17.847 = 1/162(245) →
→ 1/162,245 x 36 = 1/5.840,82]

15. Şi totuşi se întâmplase. Calculele, departe de a ne convinge prin argumente raţionale, n-au făcut decât să întărească interpretarea mistică a faptului că ne-am

îndrăgostit. Dacă şansele ca un eveniment să se petreacă sunt deosebit de slabe şi cu toate acestea evenimentul se petrece, nu este oare scuzabil să invoci o explicaţie fatalistă? Atunci când dau cu banul, probabilitatea de 1 la 2 mă împiedică să pun pe seama lui Dumnezeu capul sau pajura. Dar când e vorba de o probabilitate atât de redusă ca acea în care Chloe şi cu mine am fost implicaţi, o probabilitate de l la 5840,82, părea imposibil, cel puţin din postura de îndrăgostit, să fi fost altceva decât soarta. Ar fi fost nevoie de o minte mult mai limpede pentru a privi fără superstiţie enorma improbabilitate a unei întâlniri care s-a dovedit a ne schimba vieţile. Cineva (la zece mii de metri altitudine) trebuie să fi tras sforile în ceruri.

16. Există două metode prin care cineva poate explica evenimente care ţin de domeniul şansei. Abordarea filosofică se limitează la motive primare, guvernate de legea briciului lui Ockham, care spune că raţiunile din spatele evenimentelor trebuie restrânse în aşa fel încât să nu depăşească stricta necesitate cauzală. Aceasta înseamnă să cauţi motivele care explică în mod imediat ce s-a întâmplat – în cazul meu probabilitatea ca eu şi Chloe să primim locuri alăturate în acelaşi avion, şi nu poziţia lui Marte relativ la Soare sau structura unui destin romantic. Dar abordarea mistică nu rezistă tentaţiei de a se juca cu teoriile mai vaste ale universului. O oglindă cade de pe perete şi se sparge în mii de bucăţi. De ce s-a întâmplat asta? Ce poate însemna? Pentru filosof, nu înseamnă decât că o oglindă a căzut pe podea, nimic mai mult decât că un cutremur mic şi anumite forţe supuse legilor fizicii au conspirat (conform unei probabilităţi calculabile) pentru a doborî oglinda tocmai atunci. Dar pentru mistic, oglinda spartă este impregnată de înţelesuri, un semn sinistru care prevesteşte nici mai mult nici mai puţin de şapte ani de ghinion, retribuţie divină pentru o mie de păcate şi herald a o mie de pedepse.

17. Într-o lume în care Dumnezeu a murit acum o sută de ani, în care computerele şi nu oracolele prezic viitorul, fatalismul romantic virează periculos spre misticism. Faptul că mă cramponam de ideea că eu şi Chloe fuseserăm sortiţi să ne întâlnim într-un avion ca să ne îndrăgostim unul de altul implica ataşamentul de un sistem de credinţe primitive, aflat la acelaşi nivel cu ghicitul în frunze de ceai sau în globuri de cristal. Dacă e adevărat că Dumnezeu nu joacă zaruri, atunci e clar că El sau Ea nici nu conduce o agenţie matrimonială.

18. Cu toate acestea, înconjuraţi de haos, este scuzabil că încercăm să temperăm oroarea totală a neprevăzutului prin sugestia că anumite lucruri ni se întâmplă pentru că trebuie să ni se întâmple, oferind astfel debandadei vieţii un scop şi o direcţie liniştitoare. Deşi zarul poate cădea într-o multitudine de poziţii, desenăm cu febrilitate modele de necesitate, mai ales atunci când este vorba de inevitabilitatea faptului că într-o zi ne vom îndrăgosti. Suntem forţaţi să credem că această întâlnire cu mântuitorul nostru, obiectiv accidentală şi ca atare improbabilă, a fost scrisă pe un pergament care se derulează încet undeva în ceruri şi prin urmare timpul ne va dezvălui (oricât ar fi fost de reticent până acum) silueta celui ales. Ce se află în spatele acestei tendinţe de a interpreta lucrurile ca parte a unui destin? Poate numai opusul său, anxietatea neprevăzutului, teama că puţinul sens care există în vieţile noastre este pur şi simplu creat de noi înşine, că nu există niciun pergament (şi deci nicio soartă săpată în piatră care să ne aştepte) şi că ceea ce ni se va întâmplă sau nu ni se va întâmplă (pe cine vom întâlni sau nu vom întâlni într-un avion) nu are decât sensul pe care i-l atribuim noi înşine – pe scurt, teama că nu există niciun Dumnezeu care să spună povestea noastră şi ca atare să ne asigure iubirile.

19. Fatalismul romantic era, fără îndoială, un mit şi o iluzie, dar atâta lucru nu era suficient ca să-l considerăm un nonsens. Miturile pot căpăta o importanţă care depăşeşte mesajul lor primar, nu e nevoie să credem în zeii greci ca să ştim că ei ne transmit un mesaj vital despre mintea omenească. Era absurd să presupun că mie şi lui Chloe ne fusese sortit să ne întâlnim, dar era scuzabil să fi gândit că de vină era destinul. În credinţa noastră naivă, nu făceam decât să ne apărăm împotriva ideii că am fi putut foarte bine să iubim pe altcineva, dacă computerul liniei aeriene ar fi jonglat altfel cu lucrurile – gând de neconceput atunci când dragostea este atât de strâns legată de unicitatea celui iubit. Cum să-mi fi imaginat că rolul pe care Chloe a ajuns să-l joace în viaţa mea ar fi putut la fel de bine să fie asumat de altcineva, când eu de ochii ei mă îndrăgostisem, de felul ei de a-şi aprinde ţigara şi de a săruta, de a răspunde la telefon şi de a-şi pieptăna părul?

20. Prin fatalismul romantic evităm ideea de neimaginat că nevoia de dragoste preexistă întotdeauna iubirii noastre pentru cineva anume. Alegerea partenerului operează în mod necesar în limitele a ceea ce se întâmplă să întâlnim şi, în condiţiile unor limite diferite, ale unor zboruri diferite, ale unor perioade istorice sau evenimente diferite, ar fi putut să nu fie deloc Chloe cea pe care s-o iubesc – lucru pe care nici nu-l puteam gândi acum, când ea era cea pe care o iubeam. Greşeala mea fusese să confund destinul de a iubi cu destinul de a iubi pe cineva anume. Fusese greşeala de a crede că nu dragostea, ci Chloe, era inevitabilă.

21. Dar interpretarea mea fatalistă pentru începutul poveştii noastre dovedea cel puţin un lucru: că eram îndrăgostit de Chloe. Momentul când as fi simţit că întâlnirea sau neîntâlnirea noastră era de fapt un simplu accident, o probabilitate de 1 la 5840,82, ar fi fost şi momentul când aş fi încetat să simt necesitatea absolută a

unei vieţi alături de ea – şi prin urmare aş fi încetat s-o iubesc.

Capitolul al II-lea
Idealizarea

1. „E atât de uşor să vezi în adâncul oamenilor şi nu-ţi ajută la nimic”, remarca Elias Canetti, făcând aluzie la cât de simplu şi în acelaşi timp cât de inutil e să le găsim celorlalţi defecte, în consecinţă, nu cumva ne îndrăgostim un pic şi din dorinţa trecătoare de a nu mai vedea în adâncul oamenilor, fie şi cu preţul unei parţiale orbiri? Dacă cinismul şi dragostea se află la capetele opuse ale unui spectru, nu ne îndrăgostim uneori ca să scăpăm de cinismul debilitant la care suntem predispuşi? Nu există oare în fiecare *coup de foudre* o exagerare voluntară a calităţilor persoanei iubite, exagerare care ne distrage atenţia de la deziluzie, focalizându-ne energiile asupra unei anumite figuri, în care suntem în stare să credem pentru scurt timp şi în mod miraculos?

2. Am pierdut-o pe Chloe în mulţimea de la controlul paşapoartelor, dar am regăsit-o în sala unde se luau bagajele. Se chinuia să împingă un cărucior blestemat cu o înclinare încăpăţânată de a vira la dreapta, deşi banda transportoare pentru zborul de la Paris era la stânga. Cum cărucior meu nu avea o voinţă proprie, m-am apropiat şi i l-am oferit, dar a refuzat, spunând că trebuie să rămâi fidel cărucior ales, oricât ar fi acesta de îndărătnic, şi că exerciţiul fizic intens nu e un lucru rău după un zbor cu avionul. Indirect (via sosirilor din Karachi), am ajuns la banda dedicată zborului de la Paris, deja aglomerată de mulţimea feţelor devenite involuntar familiare de la îmbarcarea la Charles de Gaulle. Primele bagaje începuseră să cadă pe solzii de cauciuc, şi oamenii se uitau la banda rulantă, nerăbdători să-şi vadă posesiunile.

3. — Ai fost vreodată arestat la vamă? m-a întrebat Chloe.

— Nu încă. Tu?

— Nu tocmai, am făcut o dată o mărturisire. Nazistul de serviciu m-a întrebat dacă am ceva de declarat, şi am spus că da, deşi nu aveam nimic ilegal.

— Şi de ce ai spus că ai?

— Nu ştiu, m-am simţit cumva vinovată. Am tendinţa asta cumplită de a mărturisi lucruri pe care nu le-am făcut, întotdeauna am avut fantezii despre cum să mă predau la poliţie pentru o crimă pe care nu am comis-o.

4. — Apropo, nu mă judeca după valiză, mi-a spus Chloe în timp ce continuam să privim şi să aşteptăm, pe când alţi norocoşi îşi recuperau bagajele, am cumpărat-o în ultima clipă dintr-un magazin oribil din Rue de Rennes. E îngrozitoare.

— Stai s-o vezi pe a mea. Numai că eu n-am nicio scuză. O am de mai bine de cinci ani.

— Pot să-ţi cer o favoare? Poţi să ai grijă de căruciorul meu cât caut toaleta? Numai o clipă. A, şi dacă vezi o valiză roz cu mâner verde fluorescent, să ştii că e a mea.

5. Puţin mai târziu, am urmărit-o pe Chloe venind înapoi spre mine pe hol, având pe chip ceea ce aveam să aflu mai târziu că este obişnuita ei expresie îndureratăşi uşor anxioasă. Avea o figură care părea permanent în pragul lacrimilor, iar ochii îi trădau teama de a auzi o veste foarte proastă. Ceva din expresia ei te făcea să vrei s-o alini, s-o linişteşti (sau pur şi simplu s-o ţii de mână).

— A apărut? a întrebat.

— Nu, şi nici a mea, dar mai sunt o mulţime de oameni care aşteaptă. Cel puţin încă cinci minute, n-avem nicio scuză pentru paranoia.

— Ce deziluzie, a zâmbit Chloe, privind în jos.

6. Dragostea am simţit-o foarte repede, la scurt timp după ce s-a apucat de ceea ce promitea să fie o foarte lungă şi plicticoasă poveste (indirect provocată de sosirea

bagajelor zborului de Atena pe o bandă rulantă de lângă noi) despre o vacanţă în insula Rhodos petrecută într-o vară cu fratele ei. În vreme ce Chloe vorbea i-am privit mâinile jucându-se cu cordonul jachetei bej de lână (avea doi pistrui la încheietura degetului arătător) şi mi-am dat seama (de parcă ar fi fost cel mai evident lucru) că o iubesc. N-am putut evita concluzia că, deşi era cel puţin stângaci felul în care-şi lăsa frazele în suspensie, deşi era cam neliniştită şi nu dovedea cel mai bun gust în alegerea cerceilor, *era adorabilă*. A fost un moment de completă idealizare, provocat în egală măsură de o imaturitate emoţională de neiertat şi de eleganţa jachetei ei, oboseala zborului, ceea ce mâncasem la micul dejun şi de interiorul deprimant al zonei de bagaje a terminalului 4, cu care frumuseţea ei contrasta atât de vizibil.

7. „Insula era plină de turişti, dar am închiriat motociclete şi…” Povestea despre vacanţa lui Chloe era monotonă, dar monotonia nu mai era un criteriu de judecată, încetasem s-o mai evaluez după criteriile logicii laice a conversaţiilor obişnuite. Nu mă mai interesa să găsesc în sintaxa ei nici analiză intelectuală, nici adevăr poetic, ceea ce conta nu era atât ce spunea, ci faptul că spunea *ea* – şi faptul că hotărâsem să găsesc perfecţiunea în orice ar fi dorit să articuleze. Eram gata s-o urmez în orice anecdotă („La magazinul ăla unde se vindeau măsline proaspete…”), eram gata să ador fiecare glumă cu poanta ratată pe care o povestea, fiecare cugetare care-şi pierduse sensul. Eram gata să renunţ la egoism în favoarea empatiei totale, s-o urmez pe Chloe în adâncul oricăruia din posibilele sale euri, să cataloghez fiecare din amintirile ei, să devin istoricul copilăriei ei, să-i aflu toate iubirile, temerile şi urile – orice ar fi putut să se petreacă în mintea sau în trupul ei devenise brusc fascinant.

8. Apoi au sosit bagajele, al ei fiind doar la câteva valize distanţă de a mea, le-am încărcat în cărucioare şi am ieşit pe culoarul verde.

9. Ceea ce este atât de înspăimântător este măsura în care poţi să idealizezi pe cineva, când îţi e atât de greu chiar să te suporţi pe tine însuţi – tocmai *pentru că* aşa o problemă există... Trebuie să-mi fi dat seama că şi Chloe e un simplu om (cu toate implicaţiile cuvântului) dar nu mi se poate oare ierta – datorită stresului călătoriei şi al existenţei – dorinţa de a uita acest gând? Orice act de a te îndrăgosti implică (adaptând o vorbă a lui Oscar Wilde) triumful speranţei asupra autocunoaşterii. Ne îndrăgostim sperând că nu vom găsi în celălalt ceea ce ştim că se află în noi – toată laşitatea, slăbiciunea, lenea, necinstea, compromisul şi pura prostie. Îl înconjurăm pe cel ales cu un cordon de iubire şi hotărâm că tot ce se află în interior va fi cumva scutit de defectele noastre şi, ca atare, demn de iubire. Plasăm în celălalt o perfecţiune care pe noi ne eludează şi prin unirea cu cel iubit sperăm ca într-un fel să păstrăm (împotriva evidenţei autocunoaşterii) o credinţă precară în specia umană.

10. De ce faptul că am realizat toate acestea nu m-a împiedicat să mă îndrăgostesc? Pentru că lipsa de logică şi naivitatea dorinţei mele nu depăşeau nevoia mea de a crede. Cunoşteam vidul pe care îl putea umple iluzia romantică, cunoşteam euforia de a descoperi că cineva, oricine, este minunat. Cu mult înainte de a da ochii cu Chloe, trebuie să fi avut nevoie să găsesc în altcineva perfecţiunea pe care n-o sesizasem niciodată în mine însumi.

11. — Pot să vă verific bagajele, domnule? m-a întrebat vameşul. Aveţi ceva de declarat, alcool, ţigări, arme de foc...?

Ca şi Wilde, am vrut să spun „Numai dragostea mea”, dar dragostea mea nu era un delict, cel puţin nu încă.

— Vrei să te aştept? m-a întrebat Chloe.

— Sunteţi împreună cu doamna? a vrut să afle ofiţerul.

De teamă să nu par impertinent, am spus că nu, dar am rugat-o pe Chloe să mă aştepte dincolo de vamă.

12. Dragostea ne reinventează nevoile cu neobişnuită viteză şi precizie. Nerăbdarea mea în faţa ritualului vamal indica faptul că Chloe, de a cărei existenţă nici nu ştiusem cu câteva ore înainte, dobândise deja statutul de nesaţ. Nu era foame, ale cărei manifestări sunt treptate, care are o anumită cronologie a senzaţiei, care apare ciclic la orele de masă. Simţeam că aş fi murit dacă n-o găseam de cealaltă parte a sălii – aş fi murit de dragul cuiva care intrase în viaţa mea la unsprezece şi jumătate în acea dimineaţă.

13. Dacă iubirea se întâmplă atât de rapid este probabil pentru că dorinţa de a iubi exista dinainte de persoana iubită – nevoia şi-a inventat soluţia. Apariţia persoanei iubite este numai stadiul secundar al unei nevoi anterioare (în mare măsură inconştientă) de a iubi pe *cineva* – foamea noastră de dragoste modelându-i trăsăturile, dorinţa noastră cristalizându-se în ele. (Dar partea cinstită din noi nu va lăsa niciodată amăgirea necontestată. Vor fi întotdeauna momente când ne vom îndoi dacă cea iubită există cu adevărat aşa cum ne-o imaginăm – sau dacă nu e cumva doar o halucinaţie pe care am inventat-o ca să împiedicăm inevitabila cădere ca urmare a lipsei iubirii.)

14. Chloe mă aşteptase, dar n-am petrecut împreună decât un moment înainte de a ne despărţi din nou. Îşi lăsase maşina în parcare, eu trebuia să iau un taxi ca să trec pe la birou după nişte hârtii – a fost unul din acele momente stânjenitoare când ambele părţi sunt nehotărâte dacă să continue sau nu povestea.

— O să te sun într-o zi, i-am spus eu degajat, poate mergem să cumpărăm nişte valize împreună.

— E o idee bună, a spus Chloe, ai numărul meu?

— Cred că l-am memorat deja, era pe eticheta valizei.

— Ai fi un detectiv bun, sper că ai şi memorie bună. Mi-a făcut plăcere să te cunosc, a spus Chloe, întinzând mâna.

— Noroc cu cactuşii, am strigat după ea, privind-o cum se îndreaptă spre ascensor, cu căruciorul virând dement spre dreapta.

15. În taxi, în drum spre oraş, am simţit o ciudată senzaţie de pierdere, de tristeţe. Oare să fie într-adevăr dragoste? A vorbi de dragoste după ce petrecuserăm mai puţin de o dimineaţă împreună însemna să mă supun amăgirii romantice şi impreciziei semantice. Dar nu ne putem îndrăgosti decât fără să ştim de cine ne-am îndrăgostit. *Mişcarea primordială este neapărat bazată pe ignoranţă.* Deci, dacă vorbeam despre dragoste în pofida atâtor îndoieli, atât psihologice cât şi epistemologice, o făceam probabil din convingerea că vorba nu putea fi niciodată folosită *cu acurateţe*. Cum dragostea nu este un loc, o culoare sau o substanţă, ci toate trei la un loc şi mai mult decât atât, sau niciuna dintre ele şi chiar mai puţin decât ele, nu avem voie să vorbim şi să decidem cum avem chef când e vorba de acest domeniu? Nu este oare această întrebare dincolo de tărâmul academic al lui „adevărat sau fals”? Dragoste sau simplă obsesie? Cine, dacă nu timpul (care este la rândul său un mincinos), ar putea răspunde vreodată?

Capitolul al III-lea
Subtextul seducţiei

1. Pentru cei îndrăgostiţi de certitudini, seducţia nu este un teritoriu în care să te rătăceşti. Fiecare zâmbet şi fiecare cuvânt se dovedesc a fi un bulevard care duce la douăsprezece, dacă nu cumva la douăsprezece mii de posibilităţi. Gesturi şi remarce care în viaţa normală (vreau să spun, în *viaţa fără dragoste*) pot fi înţelese în valoarea lor nominală, epuizează acum dicţionarele cu posibilele lor definiţii. Şi, cel puţin pentru cel care seduce, îndoielile se reduc la o întrebare centrală, care-i produce trepidaţiile pe care le simte un criminal ce-şi aşteaptă sentinţa: *El/ea mă doreşte sau nu?*

2. Neputând s-o am, gândul la Chloe n-a încetat să mă bântuie în zilele ce au urmat. Nu-mi puteam explica această dorinţă, singura explicaţie suficient de cuprinzătoare ar fi trebuit să arate, în tăcere, către însăşi persoana dorită (astfel făcându-se ecoul motivelor pentru care Montaigne era prieten cu La Boétie; pentru că ea e ea, iar eu sunt eu). Deşi presat să închei planurile pentru un birou lângă King’s Cross, mintea mea rătăcea, iresponsabil dar irezistibil, înapoi spre ea. Aveam nevoie să dau târcoale acelui obiect al adoraţiei, ea se insinua continuu în conştiinţa mea, cu îndărătnicia unei probleme care trebuia abordată, deşi aceste gânduri nu făceau parte din niciun plan, ci erau (obiectiv vorbind) teribil de neinteresante, fără niciun scop şi nicio şansă de evoluţie – erau dorinţă pură. Unele din aceste gânduri despre Chloe erau cam aşa: „Oh, ce minunată e, ce bine ar fi să…”

Altele erau imagini statice:

(1) Chloe pe fundalul hubloului avionului
(2) Ochii ei de un verde-acvatic
(3) Dinţii ei, muşcând încet buza de jos

(4) Accentul ei, când spunea „Ce ciudat”
(5) Cum îşi înclina capul când căsca
(6) Strungăreaţa
(7) Strângerea ei de mână

3. Ce bine ar fi fost dacă conştiinţa ar fi dat dovadă de aceeaşi sârguinţă faţă de numărul ei de telefon, pentru că nefericitul set de cifre se evaporase cu totul din memoria mea (o memorie care considerase că este mai bine să-şi petreacă timpul derulând imagini ale buzei de jos a lui Chloe). Să fi fost oare (071)

607 9187
609 7187
601 7987
690 7187
610 7987
670 9817
687 7187?

4. Primul apel n-a răspuns dorinţei mele, eroarea de comunicare fiind pericolul ce pândeşte seducţia. 609 7187 nu era locuinţa iubitei mele, ci numărul unei firme de servicii funerare de pe Upper Street – deşi stabilimentul nu s-a prezentat ca atare decât la sfârşitul unei conversaţii confuze, în cursul căreia am aflat că „Viaţa de Apoi” avea o angajată pe nume Chloe, care a fost chemată la telefon şi a petrecut momente cumplite încercând să-şi amintească de unde-mi ştie numele (şi identificându-mă în cele din urmă ca fiind un client care se interesase de urne funerare), înainte de a se lămuri confuzia. Am închis telefonul, roşu la faţă, scăldat în sudoare, mai mult mort decât viu.

5. Când în fine, a doua zi, am reuşit să dau de Chloe a mea la serviciu, şi ea părea să mă fi izgonit în domeniul vieţii de apoi (deşi ce ar fi fost oare de izgonit, în afară de imaginaţia mea hiperactivă?).

— Lucrurile sunt în plină nebunie pe aici. Poţi să aştepţi un minut? m-a întrebat ea, cu un ton secretarial.

Am aşteptat, ofensat. Indiferent ce fel de intimitate îmi imaginasem, întorşi în viaţa profesională eram doi străini, dorinţa mea era brutal de nepotrivită, o intruziune nepoftită în programul de lucru al lui Chloe.

— Uite ce-i, îmi pare rău, mi-a spus ea, revenind la telefon, dar chiar nu pot vorbi acum. Pregătim un supliment care intră mâine la tipar. Pot să te sun eu? O să încerc să te sun fie acasă, fie la birou, când se mai liniştesc lucrurile, OK?

6. Telefonul devine un instrument de tortură în mâinile diavoleşti ale iubitei care nu te sună. Istoria se află în mâinile celui care formează numărul, cel care se află la celălalt capăt al liniei pierde orice control narativ, nu poate decât să răspundă când e chemat. Telefonul mă înghesuise în rolul pasiv: în sexualitatea tradiţională a dialogului telefonic, eram receptorul feminin al chemării masculine a lui Chloe. Mă obliga să fiu gata a răspunde în orice moment, atribuia tuturor mişcărilor mele o teleologie opresivă. Suprafeţele de plastic ale maşinăriei, butoanele ei prietenoase, designul său colorat, nimic din toate acestea nu arăta cruzimea pe care o ascunde misterul său, lipsa de indicii despre momentul când telefonul (şi o dată cu el şi eu) avea să prindă viaţă.

7. Aş fi preferat o scrisoare. Când m-a sunat, o săptămână mai târziu, îmi exersasem discursul de prea multe ori ca să mai fiu în stare să-l recit. M-a prins nepregătit, plimbându-mă gol prin baie, în timp ce-mi curăţăm urechile cu un beţişor cu vata şi urmărind debitul apei în cadă. Am alergat la telefonul din dormitor. Vocea poate fi neutră numai dacă este educată şi, ca atare, jucată. A mea denota o tensiune, o agitaţie şi o furie pe care, dacă aş fi avut mai multă îndemânare, le-aş fi şters

de pe pagină. Dar telefonul nu e procesor de texte, dă vorbitorului o singură şansă.

— Mă bucur să te aud, am spus, stupid. Hai să ieşim împreună la prânz sau la cină, sau oriunde vrei.

Vocea mi-a sunat dogit când am spus al doilea „sau”. Cât de invulnerabil ar fi fost cuvântul scris faţă de cel rostit, autorul ar fi fost de necucerit, dur, puternic din punct de vedere gramatical (cei care nu se pot exprima oral recurg la stilou). În locul *autorului*, nu exista decât acest *vorbitor* împleticit, fisurat, dogit.

8. — Nu pot să ies la prânz săptămâna asta.

— Atunci ce spui de cină?

— Cină? Stai să văd, hm, păi (pauză), mă uit în agendă şi ştii, şi asta pare greu.

— În comparaţie cu tine, agenda primului-ministru pare lejeră.

— Îmi pare rău. Lucrurile sunt foarte complicate aici. Da’ ştii ceva, poţi să-ţi iei liber după-amiaza asta? Am putea să ne întâlnim la mine la birou şi să facem un tur al Galeriei Naţionale, sau ce vrei tu, să mergem în parc, orice.

9. În tot răstimpul seducţiei, m-au bântuit întrebări legate de subtextul fiecărui cuvânt şi al fiecărei acţiuni. Ce gândea Chloe când am plecat de la biroul ei din Bedford Street spre Trafalgar Square? Evidenţa era chinuitor de ambiguă. Pe de o parte, Chloe fusese încântată să-şi ia liber ca să viziteze muzeul cu un bărbat pe care-l întâlnise pentru scurtă vreme într-un avion, cu o săptămână în urmă. Dar pe de altă parte, nimic din purtarea ei nu sugera că acest lucru ar fi însemnat mai mult decât ocazia unei conversaţii inteligente despre artă şi arhitectură. Poate că nu era vorba decât de o prietenie, o legătură maternă, asexuată dintre o femeie şi un bărbat. Suspendat între inocenţă şi complicitate, fiecare gest al lui Chloe devenise impregnat cu o semnificaţie exasperantă. Ştia că o doresc? Dar ea mă

dorea? Aveam dreptate când mi se părea că detectez urme de flirt în coada frazelor ei şi în colţul buzelor când zâmbea, sau era pur şi simplu dorinţa mea, proiectată pe fundalul inocenţei?

10. Muzeul era aglomerat în acea perioadă a anului, aşa că a durat ceva până am reuşit să ne lăsăm hainele la garderobă şi am urcat scările. Am început cu italienii timpurii, deşi gândurile mele nu erau la ei (eu pierdusem orice perspectivă, ei încă trebuiau să o găsească pe a lor), înainte de *Fecioara cu pruncul şi sfinţi*, Chloe s-a întors către mine să-mi spună că întotdeauna a avut un sentiment special pentru Signorelli şi, pentru că părea potrivit, mi-am inventat o pasiune pentru *Răstignirea* lui Antonello. Chloe părea gânditoare, cufundată în pânze, ignorând zgomotul şi activitatea din galerie. Am urmat-o cu câţiva paşi în spate, încercând să mă concentrez asupra picturilor, dar incapabil să pătrund în cea de-a treia dimensiune, privindu-le numai în contextul lui Chloe care le admira – arta din perspectiva vieţii.

11. La un moment dat, în cea de-a doua şi cea mai aglomerată sală a picturii italiene (1500-1600) am stat atât de aproape unul de altul încât mâna mea a atins-o pe a ei. Nu s-a dat la o parte, şi nici eu, aşa că pentru o clipă (ochii ne erau lipiţi de pânza din faţa noastră) am rămas cu senzaţia pielii lui Chloe inundându-mi trupul, topindu-mă de o ilicită plăcere, un fior voyeuristic (pentru că îl simţeam fără permisiune), privirea celuilalt fiind îndreptată în altă parte, fără a fi poate cu totul neştiutor. Pânza din faţa noastră era de Bronzino, *Alegoria lui Venus şi Cupidon*, cu Cupidon sărutându-şi mama, pe Venus, în vreme ce aceasta îi fură una din săgeţi, frumuseţea orbind dragostea, dezarmându-l simbolic pe băiat.

12. Apoi Chloe şi-a mişcat mâna, s-a întors către mine şi a spus:

— Îmi plac siluetele alea mici din fundal, nimfele şi zeii furioşi şi toate chestiile alea. Tu înţelegi tot simbolismul?

— Nu prea, nu mai mult decât ce semnifică Venus şi Cupidon.

— Eu nu ştiam nici asta, aşa că eşti cu un pas înaintea mea. Aş fi vrut să fi citit mai mult despre mitologie, îmi tot promit că voi citi mai mult despre asta şi nu ajung niciodată. De fapt, îmi cam place să mă uit la lucruri şi să nu înţeleg bine ce înseamnă.

S-a întors din nou cu faţa la tablou şi încă o dată mâna ei s-a atins de a mea.

13. Mişcarea ei ar fi putut însemna nimica toată, reprezenta doar un spaţiu gol, în care puteam decide să plasez orice intenţie, de la dorinţă la inocenţă. Era oare un simbolism subtil (mai subtil decât al lui Bronzino şi mai puţin dovedit) care într-o bună zi mi-ar fi permis (ca lui Cupidon de pe perete) să mă aplec şi să o sărut sau era un spasm nevinovat şi inconştient al unui braţ obosit?

14. Când începi să cauţi semnele de atracţie reciprocă, tot ce spune sau face persoana iubită poate fi interpretat ca însemnând aproape orice. Şi cu cât căutam mai abitir semnele, cu atât găseam mai multe, în fiecare mişcare a trupului lui Chloe părea să existe o potenţială dovadă a dorinţei – în felul în care şi-a netezit fusta (pe când treceam în sala Flamanzilor Timpurii), în felul în care a tuşit lângă *Căsătoria lui Giovanni Arnolfini* de Van Eyck sau cum mi-a întins catalogul, ca să-şi poată rezema bărbia în palmă. Iar ascultând-o, conversaţia ei revela şi ea o bogăţie de indicii – greşeam oare detectând o intenţie de flirt în afirmaţia că e obosită sau în sugestia de a căuta o bancă?

15. Ne-am aşezat şi Chloe şi-a întins picioarele, ciorapi negri care se sfârşeau elegant cu o pereche de mocasini, îmi era imposibil să-i plasez gesturile în contextul lexical corect – dacă în metrou o femeie şi-ar fi lăsat piciorul să se

atingă de al meu aşa cum făcuse ea, nici nu aş fi luat în seamă acest lucru. Dificultatea era de a pricepe un gest al cărui înţeles nu era în sine iminent, ci îi putea fi atribuit numai de către context, de către cel care-l citea (şi ce lector părtinitor eram), în faţa noastră atârna *Cupidon plângându-i-se lui Venus*, de Cranach. Nordica Venus ne privea enigmatic, ignorându-l pe bietul Cupidon, înţepat de albinele a căror miere încercase s-o fure. Mesagerul iubirii în încurcătură. Simboluri.

16. Dorinţa mă transformase în detectiv, neobosit vânător de indicii care ar fi trecut neobservate dacă aş fi fost mai puţin lovit de năpastă. Dorinţa mă transformase în paranoicul romantic găsind *un înţeles ascuns în orice*. Dorinţa mă transformase într-un decodor de simboluri, într-un interpret al peisajului (şi ca atare într-o potenţială victimă a unei ratări patetice). Dar, oricât aş fi fost de nerăbdător, aceste întrebări nu erau lipsite de forţa mistuitoare a lucrurilor enigmatice. Ambiguitatea promitea fie mântuirea, fie damnarea, dar avea nevoie de o viaţă întreagă pentru a se dezvălui. Şi cu cât mai îndelungată era speranţa, cu atât persoana la care speram devenea mai desăvârşită, mai miraculoasă, mai demnă de a aspira la ea. Întârzierea nu făcea decât să-i sporească atracţia, emoţie pe care satisfacţia imediată nu mi-ar fi provocat-o niciodată. Dacă Chloe şi-ar fi dezvăluit pur şi simplu cărţile din mână, jocul şi-ar fi pierdut farmecul. Oricât de tare mi-ar fi displăcut, am acceptat faptul că lucrurile trebuiau să rămână nespuse. Cele mai atrăgătoare femei nu sunt cele care ne dau voie să le sărutăm imediat (devenim repede nerecunoscători) şi nici cele care nu ne lasă deloc să le sărutăm (le uităm repede), ci cele care ne duc de nas între aceste extreme.

17. Venus avea chef să bea ceva, aşa că ea şi Cupidon s-au îndreptat către scări. La cafeneaua muzeului, Chloe a

luat una din tăvi şi a împins-o de-a lungul balustradei metalice.

— Vrei ceai? m-a întrebat.

— Da, dar îl iau eu.

— Nu fi caraghios, îl iau eu.

— Te rog, lasă-mă pe mine.

— Uite ce e, îţi mulţumesc, dar nu sărăcesc din 80 de pence.

Ne-am aşezat la o masă cu vedere spre Trafalgar Square. Luminile pomului de Crăciun împrumutau scenei urbane un aer festiv nepotrivit. Am început să vorbim despre artă, de acolo am ajuns la artişti, de la artişti am ajuns să mai luăm o ceaşcă de ceai şi o prăjitură, am continuat vorbind despre frumuseţe, de la frumuseţe am trecut la dragoste, şi la dragoste ne-am oprit.

— Nu înţeleg, a întrebat Chloe, crezi sau nu că există dragoste adevărată şi durabilă?

— Ce încerc să spun este că-i un lucru extrem de subiectiv şi că e ridicol să crezi că există un fapt verificabil obiectiv care să se numească „dragoste adevărată”, e greu să distingi între pasiune şi dragoste, între afecţiune şi dragoste sau ce-o mai fi, pentru că totul depinde de punctul de vedere.

— Ai dreptate. (Pauză) Prăjitura asta nu ţi se pare dezgustătoare? N-ar fi trebuit s-o luăm.

— A fost ideea ta.

— Ştiu. Dar (Chloe îşi trecu mâna prin păr) ştii, serios vorbind, ca să mă întorc la ce m-ai întrebat mai devreme, dacă romanticul e anacronic sau nu. Vreau să spun, cei mai mulţi oameni, dacă i-ai întreba din senin ce cred, fără îndoială că ţi-ar răspunde că e. Numai că nu-i neapărat adevărat. E vorba doar de felul în care se apără ei de ceea ce îşi doresc de fapt cu adevărat. De fapt ei cred în asta, dar pretind că nu, până când sunt obligaţi să recunoască sau li se permite. Cred că cei mai mulţi oameni şi-ar arunca la gunoi cinismul dacă ar putea, doar că majoritatea nu au niciodată ocazia.

18. Nu eram în stare să iau de bun nimic din ce spunea, mă agăţăm în schimb de subtextul vorbelor ei, convins că acolo se afla semnificaţia, şi nu în locul ei obişnuit – interpretam în loc să ascult. Vorbeam despre dragoste, cu Venus a mea amestecând absentă ceaiul ei acum rece, dar ce însemna această conversaţie pentru *noi*? Cine erau aceşti „cei mai mulţi oameni" despre care vorbea? Să fiu *eu* cel sortit să-i alunge cinismul? Ce spunea oare pe tema iubirii despre relaţia dintre cei doi interlocutori această discuţie? Din nou, niciun indiciu. Limbajul era precaut non-autoreferenţial. Vorbeam despre dragoste în mod abstract, ignorând faptul că pe masă nu se afla natura iubirii *per se*, ci întrebarea arzătoare despre cine eram (şi cine aveam să fim) unul pentru celălalt.

19. Să fi fost aceasta o sugestie ridicolă? Să nu fi fost pe masă nimic mai mult decât o prăjitură pe jumătate mâncată şi două ceşti de ceai? Oare Chloe era exact atât de abstractă cât dorea să fie, spunând exact ceea ce voia să spună, în diametrală opoziţie cu prima regulă a flirtului, *unde ceea ce se spune nu e niciodată ceea ce se gândeşte?* Ce dificil era să-ţi păstrezi mintea limpede, când Cupidon era un cititor atât de subiectiv, când era atât de clar ce-şi dorea să fie adevărat, îi atribuia el lui Chloe o emoţie pe care n-o simţea decât el? Se făcea vinovat de eterna greşeală unde ideea că *Eu te doresc* este egalată în mod greşit cu ideea corespunzătoare că *Tu mă doreşti?*

20. Ne-am definit poziţiile prin referire la alţii. Chloe avea la serviciu o prietenă care se îndrăgostea mereu de indivizi necorespunzători, ultimul dintre ei fiind un curier.

— Vreau să spun, de ce îşi pierde fie şi un minut cu cineva care e de trei mii de ori mai prost ca ea, care nu are nici măcar decenţa s-o trateze cum trebuie şi care, la urma urmei – şi i-am spus şi ei chestia asta – nu face decât s-o folosească pentru sex? Şi asta ar fi în regulă, dacă ar vrea

şi ea să-l folosească pentru sex, dar e clar că nu-i aşa, şi până la urmă se alege cu tot ce e mai rău.

— Sună groaznic.

— Mda, e teribil de trist. Trebuie să ai relaţii în care cei doi sunt egali, dispuşi să ofere la fel de mult – nu unul din cei doi să vrea o aventură, şi celălalt iubire adevărată. Cred că de aici vine tot chinul, din dezechilibru, din faptul că oamenii nu sunt destul de siguri pe ei şi pe ce vor de la viaţă, sau de la ce-o fi.

21. Aşa, pe pipăite, ne-am stabilit orientările şi definiţiile. Am făcut-o în cel mai întortocheat fel posibil, ne-am întrebat unul pe celălalt „Ce aşteaptă *cineva* de la dragoste?” – acest *cineva* întruchipând o subtilă abdicare lingvistică de la implicare. Dar, deşi aceste ritualuri ar fi putut fi etichetate drept jocuri, ele erau nu numai foarte serioase, ci şi foarte utile. Aceste îndoieli, această nehotărâre (Da/Nu?) aveau o anumită logică. Chiar dacă Chloe, într-o bună zi, ar fi vrut să spună „da”, ritualul de a ajunge de la A la B via Z avea avantaje faţă de comunicarea directă. Minimiza riscul de a ofensa un partener refractar, în vreme ce unuia dornic îi facilita treptat drumul către dorinţa împărtăşită. Pericolul lui „Te plac” putea fi atenuat adăugând „dar nu într-atât încât să ţi-o spun direct…”

22. Eram implicaţi într-un joc ce ne permitea să negăm cât mai mult posibil orice implicare în el, un joc a cărui regulă principală era că trebuia jucat ca şi când nu l-am fi jucat, ambele părţi procedând ca şi când n-ar fi fost conştiente de existenţa lui. Vorbeam o limbă care folosea cuvinte obişnuite dar le dădea noi înţelesuri, exploatând tensiunea dintre semnificaţia codificată şi cea comună:

Cod *„Oamenii ar trebui să fie mai puţin cinici în privinţa iubirii”*

= Mesaj *„Renunţă la cinism pentru mine”*

Era ca un cod de război care ne permitea să vorbim oricât fără riscul ca dorinţa unuia sau a celuilalt să rămână neîmpărtăşită în mod umilitor. Dacă ar fi dat buzna în încăpere un comandant nazist, agenţii aliaţi ar fi putut cu uşurinţă să pretindă că transmiteau pasaje din Shakespeare, nu documente de cea mai mare importanţă (*Te doresc*) – pentru că nimic din ceea ce *spuneam eu* şi Chloe nu ne putea implica direct. Dacă semnele seducţiei sunt atât de palide încât să poată fi negate (o simplă atingere a mâinii sau o privire care durează cu o fracţiune mai mult), atunci cine poate spune că este vorba chiar despre seducţie?

23. Nu există nicio metodă mai potrivită decât aceasta de a micşora riscurile uriaşe pe care le implică lungul voiaj periculos făcut de două perechi de buze ce se apropie unele de altele, riscuri ce se reduc, în ultimă instanţă, la o primejdie esenţială: *una din persoane îşi va mărturisi dorinţa şi va fi respinsă.*

24. Pentru că trecuse de cinci şi jumătate şi biroul ei era de acum închis, am întrebat-o pe Chloe dacă nu cumva era totuşi liberă să meargă cu mine la cină în seara aceea. A zâmbit auzind sugestia, s-a uitat scurt pe fereastră la un autobuz ce trecea pe lângă St. Martin-in-the-Fields, s-a uitat din nou la mine şi, fixând scrumiera, a spus „Nu, mulţumesc, e absolut imposibil”. Apoi, tocmai când eram gata să disper, a roşit.

25. Tocmai pentru că timiditatea este răspunsul perfect la îndoielile pe care le provoacă seducţia, ea este atât de des invocată pentru a explica raritatea dovezilor clare ale dorinţei. Pus în faţa semnalelor ambigue pe care le primeşti de la fiinţa dorită, ce explicaţie mai bună există decât să pui această lipsă de decizie pe seama timidităţii – *iubita mă doreşte, dar e prea timidă să mi-o spună*. Invocarea ei

trădează toate semnele distinctive ale unei minţi care halucinează. În definitiv, nu există întotdeauna dovezi de timiditate în comportamentul unei persoane? Nu e nevoie decât de o îmbujorare, de o tăcere sau de un râs nervos pentru a-i legitima prezenţa şi, ca atare, îndrăgostitul care vrea să-şi creadă victima timidă nu va fi niciodată dezamăgit. E o metodă sigură de a transforma absenţa unui indiciu în prezenţă, o cale de a face ceva pozitiv din ceva negativ. Ba chiar sugerează că persoana timidă doreşte mai tare decât cea plină de încredere şi că intensitatea dorinţei persoanei timide este atestată de dificultatea exprimării.

26. — Doamne, tocmai am uitat ceva îngrozitor, a spus Chloe, oferindu-mi o explicaţie alternativă pentru îmbujorare, trebuia să sun la tipografie în după-amiaza asta. Nu-mi vine să cred că am uitat, îmi pierd minţile.

Îndrăgostitul şi-a oferit compasiunea.

— Dar uite, în legătură cu cina, va trebui să mergem altă dată. Mi-ar plăcea, chiar mi-ar plăcea. Numai că acum e cam greu, dar o să mă mai uit o dată în agendă şi o să te sun mâine, promit, şi poate aranjăm ceva până la sfârşitul săptămânii.

Capitolul al IV-lea
Autenticitatea

1. Una din ironiile iubirii este că e mult mai uşor să seducem pe cei de care suntem cel mai puţin atraşi; seriozitatea dorinţei oprind jocurile necesare nepăsării, atracţia creând un sentiment de inferioritate faţă de perfecţiunea pe care am găsit-o în persoana iubită. Dragostea mea pentru Chloe însemna că-mi pierdusem toată încrederea în propria valoare. Cine eram eu faţă de ea? Nu era oare cea mai mare onoare că acceptase să vină la această cină, că se îmbrăcase atât de elegant („E bine aşa?", mă întrebase în maşină, „ar fi bine să fie, pentru că a şasea oară nu mă mai schimb"), ca să nu mai vorbim de faptul că era dispusă să reacţioneze la unele din lucrurile care ar putea ieşi (dacă reuşeam să-mi regăsesc limba) de pe buzele mele nemernice?

2. Era vineri seara, iar Chloe şi cu mine eram aşezaţi la o masă într-un colţ la *Les Liaisons Dangereuses*, un restaurant franţuzesc deschis recent la capătul lui Fulham Road. Nici că s-ar fi putut găsi un decor mai potrivit pentru frumuseţea lui Chloe – candelabrele aruncau umbre blânde asupra trăsăturilor ei, pereţii de un verde deschis asortându-se cu ochii ei. Şi, cu toate acestea, de parcă îngerul care stătea în faţa mea la masă m-ar fi făcut să amuţesc, am descoperit, după doar câteva minute de conversaţie animată, că-mi pierdusem capacitatea de a vorbi sau de a gândi şi nu mai eram în stare decât să desenez modele invizibile pe faţa de masă apretată şi să sorb inutil din paharul cu apă minerală.

3. Din această inferioritate a răsărit nevoia de a-mi asuma o personalitate care nu era a mea, un eu seducător care să descopere şi să reacţioneze la cerinţele acestei fiinţe superioare. Mă condamnase dragostea la a nu mai fi

eu însumi? Poate nu pentru totdeauna, dar, dacă era s-o iau în serios, măcar în această fază a seducţiei, pentru că postura de seducător era cea care mă făcea să mă întreb: *Ce i-ar face plăcere?* Şi nu: *Ce mi-ar face mie plăcere?* Mă întrebam: *Cum i se pare cravata mea?* În loc să mă întreb: *Cum mi se pare mie?* Dragostea mă făcea să mă privesc prin ceea ce-mi imaginam că ar fi ochii iubitei. Nu: *Cine sunt eu?* ci *Cine sunt eu pentru ea?* Iar în mişcarea reflexivă a acestei întrebări, sinele meu nu avea cum să nu fie afectat de o oarecare rea-credinţă şi lipsă de autenticitate.

4. Această lipsă de autenticitate nu se manifesta neapărat prin minciuni flagrante sau prin exagerări. Pur şi simplu încerca să anticipeze orice ar fi vrut Chloe, astfel încât să pot adopta accentul pe care l-ar fi cerut rolul.

— Vrei nişte vin? am întrebat-o.
— Nu ştiu, tu vrei? mi-a răspuns ea cu o întrebare.
— Nu m-ar deranja, dacă tu ai chef, am replicat.
— Cum vrei tu, a continuat ea.
— E bine şi aşa, şi aşa.
— De acord.
— Deci luăm sau nu?
— Păi, nu cred că eu o să beau, a riscat Chloe.
— Ai dreptate, nici eu nu am chef, am fost eu de acord.
— Atunci hai să nu bem, a conchis.
— Perfect, să rămânem la apă.

5. Deşi sinele autentic se defineşte prin aceea că poate avea o identitate stabilă indiferent de companie, seara a evoluat într-o încercare neautentică de a mă descoperi şi forma în conformitate cu dorinţele lui Chloe. Ce aştepta ea de la un bărbat? Care erau gusturile şi orientările faţă de care trebuia să-mi ajustez purtarea? Dacă a fi în acord cu tine însuţi este considerat criteriul esenţial al personalităţii morale, atunci seducţia mă făcuse să pic testul etic. De ce minţisem în privinţa sentimentelor mele în faţa unei

delicioase selecţii de vinuri, cărora tabla de deasupra capului lui Chloe le făcea o publicitate vizibilă? Pentru că alegerea mea păruse brusc nepotrivită şi grosolană în faţa setei ei de apă minerală. Seducţia mă împărţise în două: sinele adevărat (alcoolic) şi cel fals (acvatic).

6. A sosit primul fel, aranjat pe farfurii cu simetria unei grădini franţuzeşti.

— E prea frumos ca să-l atingi, a spus Chloe (ce bine cunoşteam sentimentul), n-am mai mâncat ton la grătar care să arate aşa.

Am început să mâncăm, dar singurul zgomot era cel al tacâmurilor pe porţelan. Nu părea să fie nimic de spus: Chloe fusese pentru prea mult timp singurul meu gând, dar era singurul gând pe care pentru moment nu-l puteam exprima. Tăcerea era o incriminare. Tăcerea alături de o persoană neatrăgătoare implică faptul că persoana te plictiseşte. Tăcerea alături de o persoană atrăgătoare te face să fii sigur că *tu* eşti cel insuportabil de plictisitor.

7. Tăcerea şi stângăcia pot fi iertate ca dovezi patetice ale dorinţei. Fiind atât de uşor să seduci pe cineva faţă de care te simţi indiferent, seducătorii cei mai stângaci pot fi consideraţi cu generozitate ca fiind cei mai sinceri. Când nu găseşti cuvintele potrivite dai dovadă că tocmai pe acelea vrei să le spui (dacă ai putea să le spui). Când în celălalt *Liasons* Marchiza de Merteuil îi scrie Vicontelui de Valmont, îl ceartă pentru faptul că scrisorile lui de dragoste sunt prea perfecte, prea logice pentru a fi vorbele unui adevărat îndrăgostit, ale cărui gânduri ar trebui să fie dezlânate şi care n-ar fi capabil de fraze elegante. Limbajul se împiedică de dragoste, dorinţa nu este articulată (dar cu câtă bucurie aş fi schimbat în clipa aceea constipaţia mea cu vocabularul Vicontelui).

8. Dată fiind dorinţa mea de a o seduce pe Chloe, era esenţial să aflu mai multe despre ea. Cum îmi puteam

abandona adevărata personalitate dacă nu ştiam ce personalitate falsă să adopt? Nu era o sarcină uşoară – un indiciu al faptului că pentru a înţelege pe cineva îţi trebuie ore de atenţie şi interpretare, spre a scoate la iveală adevăratul caracter dintre mii de vorbe şi acţiuni. Din păcate, răbdarea şi inteligenţa necesare erau mult deasupra capacităţii minţii mele nerăbdătoare şi îndrăgostite. Mă comportam ca un psiholog reducţionist, dornic să înghesuie o persoană în tiparele unor definiţii simple, deloc dispus să folosească atenţia unui romancier pentru a captura polivalenţa naturii umane, în timpul primului fel am gafat cu întrebări greoaie, în stil interviu: Ce-ţi place să citeşti? („Joyce, Henry James, *Cosmo* dacă am timp”), Îţi place slujba ta? („Toate slujbele sunt de rahat, nu crezi?”), În ce ţară ai locui dacă ai avea de ales? („Mă simt bine aici, oriunde nu trebuie să cumpăr un adaptor de curent pentru uscătorul de păr”), Ce-ţi place să faci în weekend-uri? („Să mă duc la film sâmbăta, şi duminica să fac provizii de ciocolată, ca să am cu ce să-mi petrec deprimarea seara”).

9. În spatele acestor întrebări stângace (cu fiecare întrebare pe care i-o puneam mi se părea că o cunosc din ce în ce mai puţin) se afla încercarea plină de nerăbdare de a ajunge la cea mai directă întrebare dintre toate, „Cine eşti tu?” (şi prin urmare „Cine ar trebui să fiu eu?”). Dar o asemenea abordare directă era evident sortită eşecului şi, cu cât mă apropiam mai tare, cu atât subiectul meu se fofila mai mult, povestindu-mi ce ziare citea şi ce muzică îi plăcea să asculte, astfel nelămurindu-mă deloc „cine” era, o dovadă, ca şi când mi-ar mai fi trebuit vreuna, despre capacitatea „eului” de a se autoeluda.

10. Lui Chloe nu-i plăcea să vorbească despre sine. Cea mai evidentă trăsătură a ei era poate o anumită modestie şi autodepreciere. De câte ori conversaţia ajungea la acest subiect, Chloe se exprima în cei mai aspri termeni. Nu era

niciodată „eu”, sau „Chloe”, ci „o smintită ca mine”, sau „câştigătoarea premiului Ofelia pentru isterie mută”. Autoironia ei era cu atât mai atrăgătoare cu cât părea lipsită de rugăminţile voalate ale celor care-şi plâng singuri de milă, ea nu te invita la reacţia: „Sunt o proastă” / „Nu, nu eşti”.

11. Copilăria lui Chloe nu fusese plăcută, dar era stoică în privinţa ei („Detest dramatizările despre copilărie, cele care dau impresia că Iov a scăpat uşor”). Se născuse într-o familie fără dificultăţi financiare. Tatăl ei („Toate problemele lui au început când părinţii l-au botezat Barry”) fusese profesor de drept, mama ei („Claire”) avusese o florărie. Chloe era copilul mijlociu, o fată înghesuită între doi băieţi preferaţi şi perfecţi. Când fratele cel mare a murit de leucemie imediat după ce ea împlinise opt ani, durerea părinţilor s-a exprimat ca furie faţă de fiica lor care, înceată la şcoală şi ursuză acasă, se încăpăţânase să trăiască în locul fiului iubit. A crescut în vinovăţie pentru ceea ce se întâmplase, sentiment pe care mama ei n-a încercat să-l spulbere, îi plăcea să se agaţe de slăbiciunea cuiva şi nu renunţa la asta – astfel, lui Chloe i se reamintea continuu cât de slabe fuseseră rezultatele ei şcolare faţă de ale fratelui mort, cât de stângace era şi cât de nepotriviţi erau prietenii ei (lucru nu tocmai adevărat, dar care devenea din ce în ce mai adevărat cu fiecare menţionare). Chloe se îndreptase către tatăl ei în căutarea afecţiunii, dar acesta era la fel de zgârcit cu emoţiile pe cât era de generos cu cunoştinţele de drept, pe care i le împărtăşea pedant ca substitut – până în adolescenţă, când frustrarea lui Chloe s-a transformat în furie şi l-a înfruntat, pe el şi tot ceea ce reprezenta (ce bine că nu mă făcusem avocat sau profesor de drept).

12. Despre foştii iubiţi n-au apărut decât aluzii în timpul mesei: unul din ei lucrase ca mecanic de motociclete în Italia şi se purtase foarte rău cu ea, altul sfârşise în

închisoare pentru deţinere de droguri, unul fusese filosof la London University („Nu trebuie să fii Freud ca să-ţi dai seama că era tatăl cu care nu mă culcasem niciodată”), un altul pilot de teste pentru Rover („Nici în ziua de azi nu pot să dau o explicaţie pentru ăsta. Cred că-mi plăcea accentul lui de Birmingham”). Dar nu se contura niciun tablou limpede şi, ca atare, modelul ei de bărbat ideal care mi se schiţa în minte avea nevoie de o constantă de reajustare. Erau lucruri pe care le lăuda şi le condamna la o frază distanţă, obligându-mă să rescriu frenetic personalitatea pe care voiam s-o prezint. Acum părea să laude vulnerabilitatea emoţională iar peste o clipă să o arunce peste bord în favoarea independenţei. La un moment dat proslăvea cinstea ca supremă valoare, ca apoi să justifice adulterul, din cauza ipocriziei şi mai mari pe care o reprezintă căsătoria.

13. Complexitatea vederilor ei a dus la o anumită schizofrenie în privinţa alor mele. Ce parte din mine să scot la iveală? Cum puteam să evit s-o îndepărtez, fără să par insuportabil de plat? În timp ce continuam să mâncăm felurite (feluri-obstacole pentru tânărul Valmont), m-am trezit emiţând de probă o părere, doar pentru a o modifica subtil peste o clipă, ca să fie în concordanţă cu a ei. Fiecare din întrebările lui Chloe mă îngrozea, pentru că ar fi putut conţine fără să-mi dau seama ceva care s-o ofenseze irevocabil. Felul principal (raţă pentru mine, somon pentru ea) era ca o mlaştină minată – eram eu de părere că doi oameni ar trebui să trăiască numai unul pentru celălalt? Copilăria mea a fost dificilă? Am fost vreodată cu adevărat îndrăgostit? Cum a fost? Eram o persoană emotivă sau cerebrală? Cu cine am votat la ultimele alegeri? Care e culoarea mea preferată? Eram de părere că femeile sunt mai schimbătoare decât bărbaţii?

14. Pentru că implică riscul de a-i îndepărta pe cei care nu sunt de acord cu ceea ce spunem, originalitatea s-a

dovedit a fi peste puterile mele. Nu am făcut decât să încerc să mă aliniez la ceea ce credeam că simte Chloe. Dacă îi plăceau bărbaţii duri, mă prefăceam dur, dacă îi plăcea windsurfingul, mă dădeam drept surfer, dacă detesta şahul, îl detestam şi eu. Ideea mea despre ce dorea ea de la un iubit era ca un costum foarte fix pe corp, iar personalitatea mea era ca un individ corpolent, aşa încât seara a fost ca procesul prin care un bărbat gras încearcă să intre într-un costum prea mic. Făceam eforturi disperate de a scapă de umflăturile care nu se potriveau cu croiala, să-mi sug burta şi să-mi ţin respiraţia ca stofa să nu plesnească. Nu e de mirare că nu am fost atât de spontan pe cât mi-aş fi dorit. Cum poate un bărbat gras, îmbrăcat într-un costum prea strâmt, să fie spontan? E atât de îngrozit că haina o să crape pe el, încât e obligat să stea complet nemişcat, ţinându-şi răsuflarea şi rugându-se să termine seara fără a se întâmpla un dezastru. Dragostea mă mutilase.

15. Chloe se confrunta cu o altă dilemă, căci venise timpul pentru desert şi, deşi nu avea decât o singură posibilitate, avea mai mult de o singură dorinţă.

— Ce părere ai, ciocolată sau caramel? a întrebat (în timp ce pe figură îi apărea o expresie vinovată). Poate iei tu una şi eu cealaltă şi le împărţim.

Nu aveam chef de niciuna, aveam probleme cu digestia, dar asta nu avea nicio relevanţă.

— Ador ciocolata, tu nu? a întrebat Chloe. Nu-i înţeleg pe oamenii cărora nu le place ciocolata. Aveam odată un prieten, tipul ăsta, Robert, despre care-ţi spuneam, şi nu mă simţeam niciodată bine cu el, dar nu-mi dădeam seama de ce. Până într-o zi când m-a dumirit: nu-i plăcea ciocolata. Adică, nu că nu se dădea în vânt după ea, tipul ăsta chiar o ura. Puteai să-i pui o ciocolată în faţă şi nu s-ar fi atins de ea. Felul ăsta de a gândi e aşa de străin de orice pot eu să accept, înţelegi? După asta, îţi imaginezi, a fost clar că trebuie să ne despărţim.

— În cazul ăsta ar trebui să comandăm ambele deserturi şi să gustăm unul de la celălalt. Dar pe care îl preferi?

— Nu am preferinţe, a minţit Chloe.

— Serios? Atunci, dacă nu te deranjează, iau eu ciocolata – nu pot să-i rezist. De fapt, vezi tortul de ciocolată de pe rândul de jos? Cred că asta o să comand. Pare cel mai bogat în ciocolată.

— Te pregăteşti să păcătuieşti, a spus Chloe, muşcându-şi buza de jos, într-o combinaţie de anticipaţie şi jenă, da' de ce nu? Ai absolută dreptate. Viaţa e scurtă etc., etc.

16. Minţisem din nou (începeam să aud cocoşii cântând undeva în bucătărie). Fusesem mai mult sau mai puţin alergic la ciocolată toată viaţa, dar cum aş fi putut fi onest în privinţa adevăratelor mele dorinţe într-o asemenea situaţie, când dragostea pentru ciocolată fusese atât de evident identificată ca un criteriu esenţial în compatibilitatea cu Chloe?

17. Minciuna mea fusese perversă, din cauza supoziţiei că gusturile şi obiceiurile mele ar fi fost mai puţin valabile decât ale lui Chloe şi că ea ar fi fost ireparabil ofensată de orice divergenţă faţă de ale ei. Aş fi putut inventa o poveste mişcătoare despre mine şi ciocolată („O iubeam mai mult decât orice pe lume, dar o comisie de doctori m-a avertizat că o să mor dacă mă ating de ea. Am făcut psihoterapie timp de trei ani") şi aş fi avut parte de nesfârşita simpatie a lui Chloe – dar riscul era pur şi simplu prea mare.

18. Minciuna mea, pe cât de ruşinoasă pe atât de inevitabilă, m-a făcut atent la diferenţa dintre două feluri de minciuni, *minciuna pentru a scăpa* şi *minciuna pentru a fi iubit*. În seducţie, minciunile tind să fie foarte diferite de minciunile din alte domenii. Dacă mint poliţia despre viteza cu care conduceam, o fac dintr-un motiv destul de evident, pentru a scăpa de o amendă sau de arest. Dar minciuna

spusă pentru a te face iubit poartă cu ea prezumţia mult mai perversă *că dacă nu mint, nu pot fi iubit*. Este o atitudine care priveşte puterea de seducţie ca fiind golirea de orice caracteristici personale (şi ca atare potenţial divergente), adevărata personalitate fiind considerată în irevocabil conflict cu (şi prin urmare nedemnă de) perfecţiunea percepută în fiinţa iubită.

19. Minţisem, dar oare m-a plăcut Chloe mai mult din cauza asta? Întinsese ea mâna să o apuce pe a mea sau sugerase că ar trebui să sărim peste desert (deşi asta ar fi însemnat poate să cer prea mult) ca să ne grăbim să ajungem acasă? Evident, nu. A exprimat doar o oarecare dezamăgire, provocată de gustul inferior al caramelului, faţă de faptul că am insistat să comand ciocolată, adăugând degajat că un ciocofil poate fi în cele din urmă o problemă la fel de mare ca un ciocofob.

20. Seducţia e o formă de teatru, o deplasare de la comportamentul spontan la comportamentul modelat de un public. Dar tot aşa cum un actor are nevoie de un concept al aşteptărilor publicului şi seducătorul trebuie să aibă idee despre ce ar dori iubita să audă – deci dacă vrem un argument puternic împotriva minciunii pentru a te face iubit, acela este faptul că actorul nu poate şti ce anume va impresiona publicul său. Singura justificare pentru jocul de teatru ar fi eficienţa sa prin comparaţie cu spontaneitatea, dar dată fiind complexitatea caracterului lui Chloe şi dubiile faţă de atracţia comportamentului mimetic, şansele mele de a o seduce n-ar fi fost semnificativ micşorate de o purtare cinstită sau spontană. Lipsa de autenticitate părea să nu facă altceva decât să mă conducă la tumbe comice în ceea ce priveşte caracterul şi opiniile.

21. De cele mai multe ori ne atingem scopurile datorită coincidenţei şi nu planificării – veşti triste pentru seducător, care este pătruns de pozitivism şi raţionalism şi care este

convins că prin cercetare atentă şi aproape ştiinţifică poate descoperi legile care fac pe cineva să se îndrăgostească. Seducătorii caută *arcane* pentru a-şi ademeni fiinţa iubită – un anume zâmbet sau o opinie, sau felul în care ţin furculiţa în mână. Dar e limpede faptul că, deşi arcanele dragostei există pentru toată lumea, dacă le nimerim în cursul seducţiei, e absolut din întâmplare, în definitiv, ce făcuse Chloe ca să mă facă să mă îndrăgostesc de ea? Dragostea mea pentru ea se datora în egală măsură felului adorabil în care-i cerea chelnerului încă nişte unt şi faptului că-mi împărtăşea părerile despre meritele cărţii *Fiinţă şi timp* de Heidegger.

22. Arcanele iubirii sunt caracterizate de o extremă idiosincrazie, care aparent sfidează orice legi ale cauzalităţii. Mişcările pe care le-au făcut femeile pentru a mă seduce s-au dovedit rareori cele care până la urmă m-au fermecat. Aveam talentul de a mă îndrăgosti din cauza unor arcane complet tangenţiale sau accidentale, de care persoana ce încerca să mă seducă nu era suficient de conştientă, pentru a le scoate în evidenţă ca atuuri valoroase. M-am îndrăgostit odată de o femeie care avea o uşoară urmă de puf pe buza de sus. În mod normal eram scârbit de aşa ceva, în cazul ei m-a fermecat în mod misterios, şi dorinţa mea a hotărât, încăpăţânată, să se concentreze acolo şi nu asupra zâmbetului ei cald, a părului lung şi blond sau a conversaţiei inteligente. Când am discutat cu prietenii despre atracţia pe care o simţeam, m-am străduit să le sugerez că avea de-a face cu o anume „aură” pe care o avea – dar n-am putut ascunde faptul că mă îndrăgostisem de o buză păroasă. Când am văzut-o din nou, cineva trebuie să-i fi sugerat electroliza, pentru că puful dispăruse şi (în ciuda multelor ei calităţi) dorinţa mea la fel.

23. Euston Road era încă blocat din cauza traficului când am pornit spre Islington. Cu mult înainte ca asemenea

întrebări să fi devenit semnificative, aranjaserăm s-o duc pe Chloe acasă – dar dilema seducătorului (să o sărut, sau nu?) părea o prezenţă solidă între noi în maşină. Într-un moment din cursul seducţiei actorul trebuie să rişte a-şi pierde publicul. Seducătorul poate încerca să-şi satisfacă sinele prin comportament mimetic, dar jocul va necesita în cele din urmă ca unul sau celălalt din parteneri să definească situaţia, chiar cu riscul de a-l îndepărta pe cel iubit. Un sărut ar fi schimbat totul, contactul epidermelor ar fi alterat irevocabil poziţiile noastre, punând capăt convorbirilor codificate şi acceptând subtextul. Cu toate acestea, ajungând la uşa apartamentului 23a din Liverpool Road, lovit de teama de a nu interpreta greşit semnele, am tras concluzia că momentul să propun o ceaşcă metaforică de cafea încă nu sosise.

24. Dar după o cină atât de tensionată şi de bogată în ciocolată, stomacul meu avea brusc priorităţi absolut diferite şi am fost obligat să cer permisiunea de a intra în apartament. Am urmat-o pe Chloe până sus, am intrat în living şi mi s-a arătat unde e baia. Ieşind după câteva minute, cu intenţiile neschimbate, am întins mâna după haină şi i-am spus iubitei mele, cu toată autoritatea unui bărbat care a decis că e preferabil să fie rezervat şi că fanteziile anterioare trebuie să rămână la stadiul de fantezii, că am petrecut o seară minunată, că speram s-o revăd curând şi că o s-o sun după Crăciun. Mulţumit de un rămas-bun atât de matur, am sărutat-o pe amândoi obrajii, i-am spus noapte bună şi m-am întors să ies.

25. Date fiind circumstanţele, a fost un lucru bun că pe Chloe n-am convins-o şi că mi-a tăiat elanul apucându-mă de capetele fularului. M-a tras înapoi în apartament, m-a încolăcit cu braţele şi, privindu-mă drept în ochi cu un zâmbet pe care înainte îl rezervase ideii de ciocolată, mi-a şoptit: „Nu suntem copii, să ştii”.

26. Şi cu aceste cuvinte şi-a lipit buzele de ale mele şi aşa a început cel mai lung şi mai frumos sărut din istoria omenirii.

Capitolul al V-lea
Minte şi trup

1. Puţine lucruri pot fi atât de antitetice ca sexul şi gândirea. Sexul este produsul trupului, este nereflexiv, dionisiac şi imediat, o eliberare din constrângerile raţionalului, o soluţionare extatică a dorinţei fizice. Prin comparaţie, gândirea pare aproape o boală, o nevoie patologică de a impune ordinea, un simbol al incapacităţii melancolice a minţii de a se supune fluxului. Pentru mine, a gândi în timpul actului sexual însemna a încălca o lege fundamentală a acestuia, a mă face vinovat de o incapacitate blestemată de a păstra măcar acest domeniu pentru iresponsabilitatea dinaintea alungării din rai. Dar aveam oare de ales?

2. A fost cel mai dulce sărut, tot ce poţi visa de la un sărut. Era cea mai uşoară atingere, incursiuni tandre care secretau parfumul unic al pielii noastre, asta înainte ca apăsarea să sporească, înainte ca buzele noastre să se despartă şi să se reunească la loc, gurile articulând fără suflare dorinţa, buzele mele părăsindu-le o clipă pe ale lui Chloe pentru a călători de-a lungul obrajilor, tâmplelor, urechilor. Şi-a lipit trupul de al meu, picioarele ni s-au încolăcit, ameţiţi, am căzut pe sofa, râzând, agăţându-ne unul de altul.

3. Dar dacă ceva întrerupea acest paradis, aceea era mintea sau mai degrabă gândirea – gândul la cât de straniu era ca eu să mă aflu în apartamentul lui Chloe, lipindu-mi buzele de ale ei, mişcându-mi mâinile pe trupul ei, simţindu-i căldura alături de mine. După toată ambiguitatea, sărutul venise atât de brusc, atât de neaşteptat, încât mintea mea refuza să cedeze corpului controlul asupra evenimentelor. Gândul la sărut, şi nu sărutul însuşi, ameninţa să-mi reţină atenţia.

4. Nu puteam să nu mă gândesc că o femeie al cărei corp fusese până acum câteva ore o zonă absolut privată (doar sugerată de liniile bluzei şi de conturul fustei) se pregătea acum să-mi dezvăluie cele mai intime părţi, cu mult înainte (din cauza vremurilor în care din întâmplare trăiam) să-mi fi dezvăluit locurile intime din sufletul ei. Deşi vorbiserăm îndelung, simţeam o disproporţie între cunoaşterea lui Chloe din timpul zilei şi cea din timpul nopţii, între intimitatea pe care o implica contactul cu organele ei sexuale şi dimensiunile în mare măsură necunoscute ale restului vieţii ei. Dar prezenţa unor astfel de gânduri, curgând în legătură cu gâfâiala fizică, părea să meargă împotriva legilor dorinţei, părea să deschidă porţile unui grad dezagreabil de obiectivitate, care-şi asuma postura unei a treia persoane în cameră cu noi, o persoană care să privească, să observe, poate chiar să judece.

5. — Aşteaptă, a spus Chloe în timp ce-i descheiam bluza, stai să trag perdelele, nu vreau să ne vadă toată strada. Sau, de ce nu ne-am muta în dormitor? E mai mult loc.

Ne-am ridicat de pe sofaua îngustă şi am traversat apartamentul întunecat până în dormitorul lui Chloe. În mijloc era un pat mare, alb, ocupat de perne, hârtii, cărţi şi un telefon.

— Iartă dezordinea, a spus Chloe, restul apartamentului e doar de faţadă, aici locuiesc de fapt.

Deasupra tuturor pernelor era un animal.

— Fă cunoştinţă cu Guppy – prima mea iubire, a spus Chloe, întinzându-mi un elefant cenuşiu şi blănos, a cărui faţă nu arăta niciun semn de gelozie.

6. În aer plutea o ciudată stângăcie în timp ce Chloe elibera patul, dorinţa dinainte a trupurilor noastre făcuse loc unei tăceri grele, care arăta cât de incomod de aproape eram de propria goliciune.

7. De aceea, când ne-am dezbrăcat unul pe altul pe patul mare şi alb şi, la lumina lămpii de pe noptieră, ne-am văzut pentru prima oară trupurile goale, am încercat să fim la fel de nestingheriţi ca Adam şi Eva înainte de căderea în păcat. Mi-am strecurat mâinile sub fusta lui Chloe, iar ea mi-a desfăcut nasturii de la pantaloni cu un aer de normalitate banală, ca şi când n-ar fi fost nicio surpriză să dăm cu ochii de fascinanta diferenţă dintre organele noastre sexuale. Intraserăm în faza în care mintea trebuie să cedeze trupului controlul, în care mintea trebuie golită de orice gând în afara gândului la pasiune, unde nu trebuie să mai existe loc pentru judecată, ci numai pentru dorinţă.

8. Dar dacă era să fie un lucru care să pună stavilă pasiunii noastre nechibzuite, era omniprezenta noastră stângăcie. Stângăcia era acolo ca să ne amintească lui Chloe şi mie de umorul şi bizareria faptului că ne aflăm împreună în pat – eu chinuindu-mă neîndemânatic să-i dau jos lenjeria lui Chloe (o parte i se încurcase la genunchi), ea având probleme cu nasturii cămăşii mele – dar amândoi încercând să nu comentăm, nici măcar să nu zâmbim, privindu-ne cu un aer serios de pasionată dorinţă, ca şi când n-am fi observat latura potenţial comică a ceea ce se petrecea, faptul că stăteam pe jumătate goi pe marginea patului, roşind ca nişte şcolari vinovaţi.

9. În retrospectivă, neîndemânarea în pat pare comică, aproape o farsă. Dar în timpul actului, este o mică tragedie, o întrerupere nedorită a curgerii line şi directe a îmbrăţişărilor arzătoare. Mitul iubirii fizice pasionate dă de înţeles că ar trebui să fie lipsită de impedimente minore, cum ar fi să te încurci în brăţări, sau să ai crampe la picioare, sau să-ţi loveşti partenerul în efortul de a-i spori plăcerea. Strădania de a-ţi descâlci părul sau membrele strecoară un grad jenant de raţiune acolo unde n-ar trebui să existe decât apetitul.

10. Dacă mintea este în mod tradiţional condamnată, este din cauza refuzului ei de a renunţa la controlul asupra cauzelor presupuse a fi în afara analizei; filosoful în dormitor este o figură la fel de ridicolă ca filosoful într-un club de noapte, în ambele cazuri, trupul este preponderent şi vulnerabil, astfel că mintea devine un instrument al judecăţii tăcute şi neimplicate. Infidelitatea gândului rezidă în intimitatea sa – „Dacă există ceva ce nu-mi poţi spune”, întreabă iubita, „lucruri la care trebuie să te gândeşti singur, atunci mă aflu cu adevărat în inima ta?” Resentimentul faţă de această distanţă şi superioritatea gândului maculează intelectul, duşman nu numai al iubitei, ci al naţiunii, cauza luptei de clasă.

11. În acest dualism tradiţional, gânditorul şi îndrăgostitul se află la capetele opuse ale spectrului. Gânditorul *se gândeşte* la iubire, îndrăgostitul pur şi simplu iubeşte. Nu mă gândeam la nimic crud în timp ce-mi plimbam mâinile şi buzele pe trupul lui Chloe, dar Chloe ar fi fost probabil pur şi simplu deranjată de faptul că gândeam. Pentru că gândirea implică judecată (şi suntem cu toţii suficient de paranoici ca să considerăm judecata ca fiind ceva negativ), este întotdeauna suspectă în dormitor, unde goliciunea ne face vulnerabili. Numărul complexelor legate de dimensiuni, culori, mirosuri şi comportament al organelor sexuale înseamnă că orice urmă de judecată evaluativă trebuie exilată. De aici şi suspinul care acoperă sunetul gândului amanţilor, suspin care confirmă mesajul *Sunt prea pasionat ca să mai gândesc*. Sărut, deci nu gândesc – acesta este mitul oficial în umbra căruia are loc actul fizic al iubirii, dormitorul fiind un spaţiu privilegiat în care partenerii cad în mod tacit de acord să nu-şi amintească unul altuia de miracolul inspirator de veneraţie al goliciunii lor.

12. Oamenii au o abilitate unică de a se dedubla, acţionând şi în acelaşi timp retrăgându-se pentru a se privi acţionând – şi din această divizare se naşte reflexivitatea. Dar boala care este excesiva conştiinţă de sine apare din incapacitatea de a fuziona privitul cu privitorul, din neputinţa de a te angaja într-o activitate şi de a uita în acelaşi timp că eşti angajat în ea. Este ca un personaj de desene animate care sare fericit de pe o stâncă şi nu cade decât în momentul când devine conştient că nu mai are pământul sub picioare – moment în care alunecă spre moarte. Cât de norocoasă pare o persoană spontană pe lângă una conştientă de sine, liberă de diferenţa subiect/obiect şi de sentimentul unei oglinzi sau al unui al treilea Ochi permanent interogând, cântărind. Sau pur şi simplu privind ce face eul central (îi sărută lobul urechii lui Chloe).

13. Există o poveste a unei tinere virgine pioase din secolul al XIX-lea care, în ziua nunţii, este avertizată de mama ei: „În seara asta, o să ţi se pară că bărbatul tău a înnebunit, dar o să vezi că până dimineaţă îi trece.” Nu e oare mintea ofensatoare pentru că simbolizează refuzul nebuniei necesare, făcându-ne să ne păstrăm capul atunci când ceilalţi îşi pierd răsuflarea?

14. În cursul a ceea ce Masters şi Johnson ar fi numit perioada de platou, Chloe a ridicat privirea la mine şi a întrebat:

— La ce te gândeşti, Socrate?

— La nimic, am răspuns eu.

— Rahat, văd în ochii tăi, de ce zâmbeşti?

— La nimic, îţi spun, sau la tot, la o mie de lucruri; la tine, la seara asta, cum am ajuns aici, cât de ciudat şi totuşi cât de confortabil pare totul.

— Ciudat?

— Nu ştiu, da, ciudat, bănuiesc că sunt copilăreşte conştient de tot.

Chloe a zâmbit.

— Ce e aşa de amuzant?

— Întoarce-te o clipă.

— De ce?

— Întoarce-te numai.

Într-o latură a camerei, aşezată pe o comodă şi înclinată ca să fie în câmpul vizual al lui Chloe, se afla o oglindă care ne reflecta trupurile întinse unul lângă altul, încurcate printre cearşafuri. Chloe se uitase la noi doi tot timpul?

— Îmi pare rău, ar fi trebuit să-ţi spun, numai că n-am putut, nu din prima noapte, ai fi putut să fii şocat. Dar uită-te, se dublează plăcerea.

15. Chloe m-a tras către ea, şi-a desfăcut picioarele şi ne-am reluat mişcarea legănată. M-am uitat spre capătul camerei şi, în oglindă, am prins imaginea a două persoane, înlănţuite în cearşafuri şi una în braţele celeilalte, făcând dragoste într-un pat. A trecut o clipă până când am recunoscut imaginea din oglindă ca fiind eu şi Chloe. Era o discrepanţă iniţială între oglindă şi realitatea acţiunilor noastre, între privitor şi cel privit, dar era o diferenţă plăcută, nu distanţa paralizantă dintre obiect şi subiect pe care o implică uneori conştiinţa de sine. Oglinda obiectiviza ceea ce făceam eu şi Chloe şi, făcând aceasta, îmi oferea fiorul de a fi atât actor cât şi spectator al actului nostru amoros. Mintea colabora cu trupul, excitată de imaginea erotică a unui bărbat (picioarele partenerei lui fiind acum pe umerii lui) care făcea dragoste cu o femeie.

16. Mintea nu poate părăsi niciodată trupul şi e o naivitate să sugerezi contrariul. A gândi nu înseamnă întotdeauna pur şi simplu a judeca (sau a nu simţi), ci înseamnă a-ţi părăsi propria sferă, *a te gândi la altcineva*, a intra în empatie, a te plasa acolo unde nu se află trupul tău, a deveni trupul celuilalt, a simţi plăcerea lui şi a răspunde pulsului său, a ajunge la orgasm cu şi pentru celălalt. Fără minte, trupul se poate gândi numai la sine şi la propria

plăcere, nu există sincronizare sau căutare a cărărilor plăcerii celuilalt. Ceea ce nu poţi simţi de unul singur trebuie să gândeşti. Mintea aduce congruenţa şi reglează pulsul. Dacă trupului i s-ar permite să-şi vadă de treabă, n-ar exista decât nebunie pe de o parte şi o virgină pioasă şi speriată de cealaltă.

17. Deşi părea că Chloe şi cu mine nu făceam decât să ne urmăm dorinţa, se petrecea un proces complex de reglare şi acomodare. Discrepanţa dintre eforturile tehnice şi cele raţionale de a atinge simultaneitatea şi abandonul fizic întruchipate de orgasm ar fi putut părea ironică, dar numai din perspectiva modernă conform căreia sexul trebuie să ţină exclusiv de trup – şi ca atare de natură.

18. O contradicţie pângăreşte ideea de natural, pentru că mitul naturii (ca şi Burniţa Minervei a lui Hegel) s-a manifestat numai atunci când nu mai exista, întrupând nostalgia după primitivism şi o dezolare sublimată pentru energia pierdută. Într-o lume nespontană obsedată de spontaneitate, sexologii caută în van orgasmul pentru a reafirma legăturile umanităţii cu o sălbăticie acum dezodorizată, dar sunt incapabili a-l induce altfel decât printr-o sintaxă frustrată şi birocratică. *Plăcerea Sexului*[1], un document durabil al fascismului plăcerii, cu sobrietate şi cu oarecare vioiciune gramaticală, îşi sfătuieşte cititorii că:

> *pentru pregătire, ca şi pentru orgasm, latul palmei pe vulvă, cu degetul mijlociu între labii, cu vârful acestuia intrând şi ieşind din vagin, în vreme ce podul palmei apasă tare chiar deasupra pubisului, este probabil cea mai bună metodă.*

19. Tempoul ritmic în care ne mişcam eu şi Chloe avea în curând să ajungă la apogeu. O umezeală generoasă ne

[1] *The Joy of Sex, A Gourmet Guide to Lovemaking*, Alex Comfort, Quartet Books, 1989.

făcea coapsele alunecoase, părul ne era ud de transpiraţie, ne priveam unul pe altul cu abandon, mintea şi trupul se uneau aici cum s-ar fi unit în cealaltă moarte (unde puritanii de un alt fel ar fi cerut de mult divorţul). Avea să fie un spaţiu dincolo de timpul cunoscut, comprimat dar în expansiune, caleidoscopic, polimorfic, extrem de mortal, o dezintegrare a oricărei sintaxe şi legi, corsetul limbajului explodat în ţipete dincolo de înţeles, dincolo de politic, dincolo de tabu, pe tărâmul uitării fluide.

Capitolul al VI-lea
Marxism

1. Când ne uităm la cineva (la un înger) din postura unei iubiri neîmpărtăşite şi ne imaginăm plăcerea de a fi în paradis alături de acea persoană, suntem tentaţi să trecem cu vederea un pericol important: cât de curând atracţia pe care o simţim ar păli dacă îngerul ar începe să răspundă iubirii noastre. Ne îndrăgostim pentru că tânjim să evadăm din noi înşine alături de cineva pe cât de frumos, inteligent şi spiritual pe atât suntem noi de urâţi, proşti şi plaţi. Dar dacă această făptură perfectă într-o zi ar decide să ne iubească la rândul său? Am fi întrucâtva şocaţi – cum să fie atât de minunată pe cât credeam, dacă are prostul gust de a agrea pe cineva ca mine? Dacă pentru a iubi trebuie să credem că fiinţa iubită ne e într-un fel superioară, nu apare un paradox crud atunci când ne împărtăşeşte dragostea? Ajungem să ne întrebăm: *Dacă este atât de minunat/a, cum se face că iubeşte pe cineva ca mine?*

2. Pentru cei care studiază psihologia umană, nu există un material mai bogat decât dimineaţa de după. Dar Chloe avea alte priorităţi la trezire: s-a dus să-şi spele părul în baia de alături şi m-am trezit din cauza sunetului apei curgând pe faianţă. Am rămas în pat, ghemuit în forma şi parfumul trupului ei, păstrate de aşternuturi. Era sâmbătă dimineaţa şi primele raze ale soarelui de decembrie îşi făceau loc printre perdele. Am cercetat camera în intimitate, îndrăgostitul ca antropolog al iubitei, fermecat de fiecare manifestare culturală a ei. Era un privilegiu să mă aflu în sacrul ei interior, în patul ei, în aşternuturile ei, privind obiectele care-i formau viaţa zilnică, pereţii pe care-i vedea în fiecare dimineaţă, ceasul deşteptător, cutia de aspirine, ceasul de mână şi cerceii de pe noptieră. Dragostea se manifesta ca interes, ca fascinaţie faţă de tot ce era al lui Chloe, faţă de semnele materiale ale unei vieţi

pe care urma să o descopăr, dar care părea infinit de bogată, de plină de miracolele pe care cotidianul pare să le capete în lumina extraordinarului, într-un colţ era un aparat de radio galben, o reproducere după Matisse se rezema de un scaun, hainele pe care le purtase cu o seară înainte atârnau în dulapul de lângă oglindă. Pe o comodă era un teanc de cărţi, alături de ele poşeta şi cheile, o sticlă de apă minerală şi Guppy elefantul. Printr-un fel de transfer, m-am îndrăgostit de tot ce poseda, totul părea atât de perfect, de plin de gust, de diferit de ceea ce se putea cumpăra în mod obişnuit din magazine (deşi văzusem de curând acelaşi aparat de radio pe Oxford Street). Obiectele erau fetişizate, substitute simbolice şi erotice pentru sirena care-şi spăla părul în încăperea alăturată.

3. — Mi-ai probat lenjeria? a întrebat Chloe o clipă mai târziu, ieşind din baie înfăşurată într-un halat alb pufos şi cu un prosop pe cap. Ce-ai făcut cât am lipsit? Trebuie să te dai jos din pat, pentru că trebuie să-l fac.

M-am mişcat, am oftat, oh-uri şi ah-uri.

— Mă duc să pregătesc micul dejun, vrei să faci duş între timp? Sunt prosoape curate în dulap. Şi ce zici de un sărut?

4. Baia era şi ea o cameră a minunilor, plină de borcane, poţiuni, parfumuri, un altar al trupului ei, vizita mea acolo un pelerinaj. M-am spălat pe cap, cântând ca o hienă sub cascadă, m-am uscat şi am folosit o periuţă de dinţi nouă pe care mi-o dăduse Chloe. Când m-am întors în dormitor, vreo cincisprezece minute mai târziu, ea dispăruse, patul era aranjat, camera ordonată şi perdelele trase.

5. Chloe nu se dusese doar să facă pâine prăjită, pregătise un ospăţ. Pe masă erau un coş cu croissanturi, suc de portocale, o cană cu cafea proaspătă, ouă şi pâine prăjită şi un vas imens cu flori galbene şi roşii exact în centru.

6. — E fantastic, am spus, ai pregătit toate astea cât am făcut eu duş şi m-am îmbrăcat.

— Asta pentru că nu sunt leneşă ca tine. Hai să mâncăm până nu se răcesc toate.

— Eşti atât de dulce că ai făcut toate astea.

— Prostii.

— Nu, serios, eşti dulce. Nu mi se întâmplă în fiecare zi să-mi pregătească cineva micul dejun, am spus, şi i-am cuprins talia cu braţele.

Nu s-a întors să mă privească, dar mi-a luat mâna în a ei şi mi-a strâns-o pentru o clipă.

— Nu te umfla în pene, nu pentru tine le-am făcut, aşa mănânc în fiecare weekend.

Ştiam că minte. Îi făcea o oarecare plăcere să râdă de romantism, să fie lipsită de sentimentalism, prozaică, stoică, dar în adâncul sufletului era exact pe dos, idealistă, visătoare, generoasă şi profund ataşată de tot ceea ce verbal ironiza ca fiind *mălăieţ*.

7. În timpul micului dejun minunat şi *mălăieţ* mi-am dat seama de ceva care poate era teribil de evident, dar care m-a izbit ca neaşteptat şi foarte complicat faptul că Chloe începuse să simtă faţă de mine un pic din ceea ce simţeam eu pentru ea de atâta vreme. Obiectiv vorbind, nu era un gând neobişnuit, dar ocupat fiind să mă îndrăgostesc de ea, uitasem complet de posibilitatea reciprocităţii. Nu era neapărat un lucru nedorit, pur şi simplu nu-l luasem în calcul, contasem mai mult pe a iubi decât pe a fi iubit. Şi dacă mă concentrasem mai ales asupra primei dintre aceste două emoţii, este pentru că a fi iubit e mai complicat, săgeata lui Cupidon este mai uşor de trimis decât de primit, de dat decât de acceptat.

8. Dificultatea de a primi m-a izbit în cursul micului dejun, pentru că, deşi croissanturile nu puteau fi mai franţuzeşti şi cafeaua mai aromată decât era, ceva legat de această atenţie şi de afecţiunea pe care o simboliza m-a

deranjat. Chloe îşi deschisese trupul pentru mine noaptea trecută, dimineaţa îşi deschisese bucătăria, dar acum nu puteam evita un sentiment de nelinişte (care se poate să se fi învecinat cu iritarea), care se manifesta în întrebarea reprimată: *Ce am făcut ca să merit toate astea?*

9. Nu există multe lucruri atât de minunate şi de înspăimântătoare ca recunoaşterea faptului că eşti obiectul iubirii cuiva, pentru că dacă nu eşti pe deplin convins că poţi fi iubit, atunci afecţiunea poate fi ca o onoare pe care o primeşti fără să ştii exact ce ai făcut să o meriţi. Oricât de îndrăgostit eram eu de Chloe, atenţiile ei erau neliniştitoare. Există oameni pentru care astfel de demonstraţii sunt doar o confirmare a ceea ce bănuiseră – şi anume că pot fi iubiţi. Dar mai există şi cei care, lipsiţi de această credinţă, sunt mai greu de convins. Amanţii care au nenorocul de a pregăti micul dejun pentru asemenea gen de persoane trebuie să se pregătească pentru reproşurile meritate de adulatorii mincinoşi.

10. Motivul certurilor nu este niciodată atât de important ca disconfortul al căror pretext sunt. Cearta noastră a început de la gemul de căpşuni.

— Ai gem de căpşuni? am întrebat-o pe Chloe, cercetând masa încărcată.

— Nu, dar am de zmeură, te deranjează?

— Cam da, într-un fel.

— Mă rog, am şi de coacăze.

— Detest coacăzele, ţie-ţi plac?

— Da, de ce nu?

— Sunt oribile. Deci nu ai niciun gem civilizat?

— N-aş spune asta. Sunt cinci feluri de gem pe masă, doar că lipseşte gemul de căpşuni.

— Văd.

— De ce faci atâta caz de asta?

— Pentru că nu-mi place micul dejun fără un gem bun.

— Am gem bun, în afară de cel care îţi place ţie.

— Magazinul e departe?
— De ce?
— Mă duc să cumpăr.
— Pentru Dumnezeu, de abia ne-am aşezat la masă, totul o să se răcească dacă pleci acum.
— Mă duc.
— De ce, dacă o să se răcească totul?
— Pentru că am nevoie de gem, de aia.
— Ce-i cu tine?
— Nimic, de ce?
— Te comporţi ridicol.
— Nu, nu-i adevărat.
— Ba da.
— Pur şi simplu vreau gem.
— De ce eşti imposibil? Ţi-am gătit micul dejun şi tu nu eşti în stare decât să faci caz de un borcan de gem. Dacă chiar vrei gem, du-te dracului de aici şi mănâncă-l în compania altcuiva.

11. A urmat o tăcere, ochii lui Chloe s-au voalat, apoi s-a ridicat brusc şi a intrat în dormitor, trântind uşa. Am rămas la masă, ascultând ceea ce era probabil plâns, simţindu-mă ca un idiot pentru că o supărasem pe femeia pe care pretindeam că o iubesc.

12. Dragostea neîmpărtăşită poate fi dureroasă, dar e o durere lipsită de primejdie, pentru că nu implică prejudicii aduse altcuiva decât ţie însuţi; o durere intimă, pe cât de dulce-amăruie, pe atât de autoindusă. Dar imediat ce dragostea capătă reciprocitate, trebuie să fii pregătit să renunţi la pasivitatea de *a fi* rănit şi să-ţi asumi răspunderea de a provoca răni.

13. Dar răspunderea poate fi cea mai grea povară. Dezgustul pe care-l simţeam faţă de mine însumi pentru că o rănisem pe Chloe se întorsese pentru moment împotriva ei. O uram pentru toate eforturile pe care le făcuse pentru

mine, pentru slăbiciunea ei de a crede în mine, pentru prostul gust de care dăduse dovadă permiţându-mi să o supăr. Brusc, părea excesiv de sentimental, aproape patetic, faptul că îmi dăduse periuţa de dinţi, că pregătise micul dejun pentru mine şi că începuse să plângă în dormitor ca un copil. Detestam sensibilitatea pe care o căpătase faţă de mine şi de toanele mele şi eram stăpânit de nevoia de a o pedepsi pentru o asemenea slăbiciune.

14. Ce mă transformase într-un asemenea monstru? Faptul că fusesem dintotdeauna un fel de marxist.

15. Un banc vechi povesteşte despre Marx că râdea spunând că n-ar catadicsi să facă parte dintr-un club care ar accepta pe cineva ca el drept membru – un adevăr la fel de aplicabil în dragoste ca şi în apartenenţa la un club. Râdem de poziţia lui Marx din cauza contradicţiei ei absurde:

Cum e posibil să vreau să fac parte dintr-un club şi această dorinţă să dispară în momentul în care se împlineşte?
Cum se face că dorisem să fiu iubit de Chloe, dar să mă irite faptul că o făcea?

16. Poate pentru că originile unui anume fel de dragoste se găsesc în impulsul de a evada din noi înşine şi din slăbiciunile noastre printr-o alianţă amoroasă cu cineva frumos sau puternic – Dumnezeu, un club, Ea/El. Dar când persoana iubită ne întoarce dragostea (sau Dumnezeu ne răspunde rugăciunii, sau ni se oferă calitatea de membru în club), suntem obligaţi să ne întoarcem la noi înşine şi să ne amintim de lucrurile care ne-au făcut să iubim dintru început. Poate că de fapt nu dragostea ne-o doriserăm, poate că doream doar pe cineva în care să credem, dar cum putem continua să credem în persoana iubită, acum că aceasta crede în noi?

17. Mă întrebam cum de poate Chloe măcar să creadă că-şi poate baza viaţa sentimentală pe un nemernic ca mine. Dacă părea să fie puţin îndrăgostită, nu era oare din cauză că mă înţelesese greşit? Era raţionamentul marxist clasic, prin care dragostea era dorită, dar imposibil de acceptat, de teama dezamăgirii pe care avea să o implice atunci când adevăratul eu s-ar fi revelat – dezamăgire care în mod normal se petrecuse deja (poate din cauza unui părinte), dar care acum este proiectată în viitor. Marxiştii cred că nucleul sinelui lor este atât de profund inacceptabil, încât intimitatea îi va demasca drept şarlatani. Deci cum poţi accepta darul iubirii, când ştii că-ţi va fi luat înapoi imediat? *Mă iubeşti, numai pentru că nu mă vezi în întregime,* gândeşte marxistul, *iar dacă nu mă vezi în întregime, ar fi o nebunie să mă obişnuiesc cu iubirea ta înaintea momentului în care mă vei vedea.*

18. Din aceste motive, o adevărată alianţă marxistă se va baza pe un transfer inegal de afecţiune. Deşi de pe poziţia unei iubiri neîmpărtăşite şi dorind să li se răspundă cu iubire, marxiştii preferă în mod inconştient ca visele lor să rămână de domeniul fanteziei. Ar prefera ca dragostea lor să fie numai recunoscută, dar partenerul lor să nu-i caute prea des sau să aibă decenţa de a fi indisponibil emoţional în cea mai mare parte a timpului, o situaţie conformă cu sentimentul propriei valori – *de ce alţii ar avea despre ei o părere mai bună decât au ei înşişi?* Dacă, printr-un accident, persoana iubită ar arăta că are o părere bună despre el (dacă s-ar culca cu el, i-ar zâmbi sau i-ar pregăti micul dejun), primul impuls al marxistului ar fi să sfărâme idila, *nu pentru că nu i-ar plăcea, ci pentru că simte că nu merită*. Numai atâta timp cât iubita consideră că marxistul nu reprezintă nimic, acesta poate crede că iubita reprezintă totul. Dacă iubita începe să iubească, acest lucru îi maculează perfecţiunea, prin nefericita asociere cu un nemernic. Dacă Chloe pierduse stima mea pentru că se

culcase cu mine şi fusese drăguţă cu mine, nu cumva era din cauză că se contaminase cu *virusul de sine*, din cauza periculoasei apropieri de un marxist?

19. Văzusem deseori marxismul în funcţiune la alţii. La 16 ani am fost o vreme îndrăgostit de o fată de 15 ani, care era căpitanul echipei de volei a şcolii ei, foarte frumoasă şi o marxistă convinsă. „Dacă un bărbat spune că mă sună la ora nouă”, mi-a spus ea odată, la un pahar de suc de portocale pe care i l-am cumpărat eu la cantina şcolii, „şi chiar mă sună la nouă, refuz să-i răspund, în definitiv, de ce e aşa de disperat? Singurul tip care o să-mi placă e unul care să mă facă să aştept, şi la nouă jumătate o să fiu în stare să fac orice pentru el”.

Probabil că la vârsta aceea aveam o înţelegere intuitivă a marxismului ei, pentru că-mi amintesc de eforturile mele ca să par neinteresat de orice ar fi spus sau făcut. Mi-am primit recompensa o dată cu primul nostru sărut, câteva săptămâni mai târziu, dar deşi era fără îndoială frumoasă (şi la fel de pricepută în arta dragostei pe cât era la volei), relaţia nu a durat. Pur şi simplu mi s-a părut un efort prea mare să întârzii întotdeauna cu telefonul.

20. Câţiva ani mai târziu mă vedeam cu o altă fată, care (ca o bună marxistă) era convinsă că bărbaţii trebuie să o sfideze într-un fel pentru a-i câştiga dragostea, într-o dimineaţă, înainte de a pleca împreună la o plimbare în parc, m-am îmbrăcat cu un pulover vechi şi neobişnuit de urât, de un albastru electric.

— De un lucru sunt sigură, nu ies cu tine în halul ăsta, a exclamat Sophie când m-a văzut coborând scările. Glumeşti dacă crezi că o să mă las văzută cu cineva îmbrăcat cu aşa ceva.

— Sophie, ce contează ce port? Mergem doar la o plimbare în parc, am replicat, puţin speriat că vorbeşte serios.

— Nu-mi pasă unde mergem, dar îţi spun, nu merg cu tine în parc dacă nu te schimbi.

Dar m-a lovit încăpăţânarea şi am refuzat să fac cum voia Sophie, argumentând în favoarea puloverului albastru electric cu asemenea forţă, încât peste o vreme ne îndreptam către Royal Hospital Gardens, purtând în continuare haina ofensatoare. Când am ajuns la porţile parcului, Sophie, care până atunci fusese vag bosumflată, a rupt brusc tăcerea, m-a luat de braţ, m-a sărutat şi a spus cuvintele care ne oferă esenţa marxismului: „Nu-ţi face griji, nu sunt supărată pe tine, mă bucur că ai păstrat oroarea asta veche pe tine, *te-aş fi considerat extrem de slab dacă ai fi făcut ce ţi-am cerut*."

21. Strigătul de luptă al marxistului este un paradoxal „Sfidează-mă şi te voi iubi, nu mă suna la timp şi te voi săruta, nu te culca cu mine şi te voi adora". Exprimat în formă horticolă, marxismul este convingerea că iarba e întotdeauna mai verde în partea cealaltă. Singuri în grădină, privim cu invidie la pajiştea verde a vecinului (sau la ochii frumoşi ai lui Chloe, sau la felul în care-şi perie părul). Important nu e faptul că pajiştea vecinului e mai verde sau mai bogată decât a noastră (că ochii lui Chloe sunt neapărat mai frumoşi decât ai persoanei de lângă ea sau că aceeaşi perie cumpărată de la aceeaşi drogherie n-ar face aceeaşi treabă în părul altcuiva). Ceea ce face iarba mai verde şi mai atrăgătoare este faptul că nu e a noastră, că aparţine vecinului, că nu este mânjită cu *virusul de sine*.

22. Dar dacă vecina s-ar îndrăgosti brusc de noi şi ar cere primăriei permisiunea de a dărâma gardul dintre grădini? Nu ne-ar fi ameninţată invidia ierbivoră? Nu şi-ar pierde pajiştea vecinei încet, încet tot farmecul şi ar arăta la fel de obosită şi de tocită ca a noastră? Poate că ce căutam nu era neapărat o iarbă mai verde, ci o iarbă pe care s-o putem admira (în orice stare ar fi ea) *pentru că nu e a noastră*.

23. A fi iubit de cineva înseamnă a înţelege în ce măsură persoana respectivă împărtăşeşte aceleaşi nevoi a căror soluţie ne-a atras la ea dintru început. Nu am iubi dacă n-ar exista în noi o lipsă, dar o lipsă similară în celălalt ne jigneşte paradoxal. Aşteptându-ne să găsim răspunsul, nu găsim decât o copie a propriei noastre probleme. Ne dăm seama cât de mare nevoie are celălalt să găsească un idol, vedem că iubita nu e scutită de sentimentul nostru de neajutorare şi suntem forţaţi să renunţăm la copilăreasca pasivitate de a ne ascunde după o dumnezeiască admiraţie şi veneraţie, pentru a ne asuma răspunderea de a susţine şi a fi susţinuţi.

24. Albert Camus sugera că ne îndrăgostim de oameni pentru că, din afară, par atât de *întregi* – atât fiziceşte întregi, cât şi emoţional echilibraţi, în vreme ce noi, subiectiv, ne simţim împrăştiaţi şi confuzi. Lipsiţi de o naraţiune coerentă, de o personalitate stabilă, de o direcţie fixă, de o unitate tematică, halucinăm despre aceste calităţi în persoana celuilalt. Nu asta se întâmplase în relaţia mea cu Chloe – din exterior (înainte de contactul epidermic) părea minunat de controlată, cu un caracter distinct şi continuu, pe când post-coit o vedeam vulnerabilă, gata să se prăbuşească, dispersată, nevoiaşă? Nu era oare un caz clasic de sine nietzschean, simpla sumă a acţiunilor sale, legat şi atras sexual de ideea de sine „esenţial” a lui Bishop Butler? Şi ca atare un ecou al faimosului cântec al lui Bob Dylan „Don’t fall apart on me (tonight)”, după ce au curs lacrimile.

Haos subiectiv

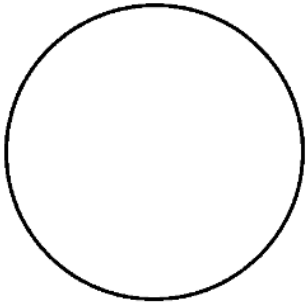

Imaginara întregime a lui Chloe

25. Ca atare, persoana dorită trebuie să atingă echilibrul corect pentru marxist, într-o zonă în care dezechilibrul pare a fi norma – echilibrul între vulnerabilitate excesivă şi independenţă excesivă. Lacrimile lui Chloe m-au speriat pentru că au acţionat ca un memento inconştient al propriei mele sensibilităţi faţă de ea. Condamnasem la ea o dependenţă de care mă temeam în mine însumi. Dar, oricare ar fi fost problemele vulnerabilităţii, ştiam că independenţa poate fi o la fel de mare problemă, pentru că văzusem femei a căror superioară răceală aproape nega nevoia unui iubit. Chloe avea o sarcină dificilă: să nu fie atât de vulnerabilă încât să-mi pună în pericol independenţa, dar nici atât de independentă încât să-mi refuze vulnerabilitatea.

26. Gândirea occidentală are o lungă şi sumbră tradiţie în a argumenta că în ultimă instanţă dragostea nu poate fi concepută decât ca un exerciţiu marxist de admiraţie unilaterală, în care dorinţa se hrăneşte din imposibilitatea de a vedea vreodată dragostea împărtăşită. Conform acestui punct de vedere, dragostea e numai o direcţie, nu un loc, şi se sfârşeşte o dată cu atingerea scopului său, posedarea persoanei iubite (în pat sau altfel), întreaga poezie a trubadurilor din secolul al XX-lea provensal e

bazată pe amânarea coitului, poetul repetându-şi lamentaţiile către o femeie care refuză în mod repetat ofertele bărbatului disperat. Patru secole mai târziu, Montaigne avea aceeaşi idee despre ceea ce face dragostea să sporească, atunci când spunea: „În dragoste nu există nimic în afară de o dorinţă disperată pentru ceea ce fuge de noi” – punct de vedere reluat de maxima lui Anatole France: „Nu se obişnuieşte să iubeşti ceea ce ai.” Stendhal considera că dragostea nu apare decât pe baza fricii de a pierde persoana iubită, Denis de Rougemont argumenta: „Cea mai serioasă obstrucţie e cea preferată faţă de toate celelalte. Este cea mai potrivită pentru a spori pasiunea”, iar Roland Barthes limita dorinţa la a tânji după ceea ce este prin definiţie de neatins.

27. Conform acestei viziuni, amanţii nu pot decât să oscileze între polii gemeni ai lui *a tânji după* şi *a fi iritat de*. Dragostea nu cunoaşte cale de mijloc, e numai o direcţie, ceea ce doreşte ea nu poate dori după ce a căpătat. De aceea dragostea se va autodistruge prin împlinire; posedarea celei dorite ucide dorinţa. Exista primejdia ca eu şi Chloe să cădem tocmai în capcana unei astfel de spirale marxiste, în care creşterea iubirii unei persoane să provoace scăderea iubirii celeilalte, până când dragostea ar fi spiralat în jos către uitare.

28. S-a conturat o soluţie mai fericită. M-am întors acasă de la micul dejun vinovat, ruşinat, apologetic şi gata să fac orice pentru a o recâştiga pe Chloe. Nu era uşor (întâi mi-a închis telefonul, apoi m-a întrebat dacă întotdeauna am grijă să mă port ca „o jigodie suburbană de doi-bani” cu femeile cu care mă culc), dar după scuze, insulte, râsete şi lacrimi, Romeo şi Julieta puteau fi văzuţi împreună în după-amiaza aceea, ţinându-se mălăieţ de mână în întuneric la spectacolul de la patru şi jumătate al filmului *Dragoste şi moarte* la Cinematograful Naţional. Happy ending, cel puţin pentru moment.

29. De obicei, în toate relaţiile există un moment marxist (momentul în care devine clar că dragostea e împărtăşită) şi felul în care este depăşit depinde de echilibrul dintre iubirea de sine şi ura de sine. Dacă ura de sine prevalează, atunci cel care a primit dragostea va declara că persoana iubită (dintr-un pretext sau altul) nu este destul de bună pentru el (nu e destul de bună din cauza asocierii ei cu cineva nu destul de bun). Dar dacă dragostea de sine are câştig de cauză, ambii parteneri pot accepta faptul că a-şi vedea iubirea împărtăşită nu e un semn că cel iubit este necorespunzător, ci că ei înşişi s-au dovedit a fi demni să fie iubiţi.

Capitolul al VII-lea
Note false

1. Cu mult înainte de a avea ocazia să ne familiarizăm cu persoana iubită, putem avea senzaţia ciudată că o cunoaştem deja. Pare că am mai fi întâlnit-o cândva, poate într-o viaţă anterioară sau în vise. În *Banchetul* lui Platon, Aristofan explică acest sentiment de familiaritate prin aceea că persoana iubită este „cealaltă jumătate" a noastră de mult pierdută, cu al cărei trup am fost iniţial uniţi. La început, toate fiinţele omeneşti erau hermafrodiţi cu patru mâini şi patru picioare şi cu feţele întoarse în direcţii opuse, în acelaşi cap. Aceşti hermafrodiţi erau atât de puternici şi mândria lor era atât de nesocotită, încât Zeus a fost obligat să-i taie în două – jumătate bărbat, jumătate femeie – şi din acea zi, fiecare bărbat şi fiecare femeie tânjeşte să se reunească cu jumătatea de care a fost despărţit.

2. Chloe şi cu mine am petrecut Crăciunul separat, dar când ne-am întors la Londra după Anul Nou, am început să petrecem împreună fiecare moment disponibil, de obicei unul în braţele celuilalt, deseori unul în patul celuilalt. Trăiam povestea de iubire tipică pentru viaţa urbană de la sfârşitul secolului XX, înghesuiţi între orele de serviciu (telefonul fiind cordonul ombilical când aşteptarea devenea insuportabilă), animaţi de mişcări externe cum ar fi plimbările în parc, hoinăreli prin librării şi mese la restaurant. Aceste prime săptămâni au fost foarte aproape de redescoperirea celeilalte jumătăţi a trupului hermafrodit originar. Eram de acord asupra atâtor probleme diferite încât a trebuit să tragem concluzia că, în ciuda lipsei unor urme clare ale separării, trebuie să fi fost cândva două părţi ale aceluiaşi trup.

3. Când filosofii îşi imaginează societăţi utopice, rareori le concep ca pe nişte creuzete în care se topesc diferenţele; mai degrabă aceste societăţi sunt bazate pe asemănări de gândire şi pe unitate, similaritate şi omogenitate, o serie de scopuri şi presupuneri comune. Tocmai această congruenţă făcea ca viaţa alături de Chloe să fie atât de atrăgătoare, faptul că după nesfârşite şi ireconciliabile divergenţe în materie amoroasă, găsisem pe cineva ale cărui glume le puteam înţelege fără dicţionar, ale cărui vederi păreau miraculos de apropiate de ale mele, ale cărui simpatii şi antipatii făceau tandem cu ale mele şi în a cărui companie mă trezeam spunând în mod repetat „Uluitor, tocmai mă pregăteam să spun/gândesc/fac exact acelaşi lucru…”

4. Criticii iubirii au avut întotdeauna îndreptăţite suspiciuni asupra fuziunii, asupra credinţei că diferenţele dintre doi oameni pot fi şterse până la punctul în care cei doi se contopesc într-unul singur. Suspiciunea derivă din sentimentul că este mai uşor să presupui similaritatea decât distincţia (ceea ce este familiar nu trebuie *inventat*) şi că în absenţa dovezii contrariului, întotdeauna vom inventa ceea ce ştim şi nu ceea ce nu ştim şi ne sperie. Ne îndrăgostim pe baza unui material insuficient şi ne completăm ignoranţa prin dorinţă. Dar, aşa cum subliniază criticii, timpul va dovedi că pielea care ne separă trupurile nu este numai o barieră fizică, ci un reprezentant al unor contradicţii psihologice mai profunde, pe care ar fi o prostie să încercăm să le transcendem.

5. De aceea, la maturitate nimeni nu se îndrăgosteşte la prima vedere. Ne îndrăgostim numai atunci când ştim cât de adânci sunt apele în care ne pregătim să plonjăm. Numai după îndelungate schimburi de informaţii despre povestea vieţii, opinii despre politică, artă, ştiinţă şi preferinţe culinare ar trebui ca doi oameni să decidă că sunt gata să se iubească – o decizie luată pe baza unei

înţelegeri mutuale şi confirmate şi nu pe baza unei imaginate afinităţi. La maturitate, numai atunci când îţi cunoşti cu adevărat partenerul, dragostea are şansa de a creşte. Dar, în perversa realitate a dragostei (dragostea care se naşte *exact* înainte de a ne da seama), cunoaşterea profundă poate fi la fel de mult un obstacol ca şi un îndemn – pentru că poate pune Utopia într-un periculos conflict cu realitatea.

6. Revelaţia că, oricâte fermecătoare similarităţi între noi am fi identificat, Chloe poate nu era totuşi jumătatea de care cruda lovitură a lui Zeus mă separase, o plasez undeva pe la jumătatea lui martie, când m-a prezentat unei perechi de pantofi noi. Poate părea o problemă pedantă pe baza căreia să iei o asemenea decizie, dar pantofii sunt un simbol important al diferenţei estetice şi prin extensie psihologice. Deseori observasem că unele zone şi metode de acoperire a corpului pot spune mai mult despre o persoană decât altele: cum pantofii sugerau mai mult decât puloverele, degetele mai mult decât coatele, lenjeria mai mult decât paltoanele, gleznele mai mult decât umerii.

7. Ce nu era în regulă cu pantofii lui Chloe? Obiectiv vorbind, nimic (dar oare când s-a îndrăgostit cineva în mod *obiectiv?*). Îi cumpărase într-o sâmbătă dimineaţa dintr-un magazin de pe King’s Road, pregătindu-se pentru o petrecere la care eram invitaţi în seara aceea. Înţelegeam combinaţia de toc înalt şi toc jos pe care designerul încercase s-o încorporeze: talpa înălţându-se brusc la călcâi, de lăţimea unui balerin, dar de înălţimea unui toc-stilet. Apoi mai era guleraşul înalt, vag rococo, decorat cu o fundă, stele şi brodat cu o bucată de panglică voluminoasă. Pantofii erau ultima modă, erau bine făcuţi, erau curaţi, dar erau exact genul de pantofi pe care-i urăsc.

8. — Nu ţi se par superbi? mă întrebase Chloe retoric, încântată de noua achiziţie. O să-i port în fiecare zi, nu crezi că sunt senzaţionali?

Dar, deşi o iubeam, bagheta magică ce i-ar fi putut transforma în obiecte ale dorinţei rămânea neputincioasă în a-şi exercita obişnuita alchimie.

— Zău, aş fi cumpărat tot magazinul. Au lucruri aşa grozave acolo. Ar fi trebuit să vezi ce cizme au.

Eram şocat să văd că Chloe (cu care fusesem de acord asupra majorităţii lucrurilor până atunci) cădea în extaz faţă de ceva ce eu consideram în cel mai bun caz o pereche de pantofi foarte neatrăgători. Ideea mea despre ea, *certitudinea* mea aristofanică asupra a ce era ea, nu includea acest entuziasm anume. Neliniştit de ce ar fi putut Chloe să aibă în minte atunci când îi cumpărase, m-am întrebat „Cum pot să-i placă pantofii ăştia *şi* în acelaşi timp să-i plac eu?”

9. Gustul în materie de pantofi al lui Chloe era un semnal dezagreabil al faptului că ea exista de sine stătător (dincolo de fanteziile fuzionale), că gusturile ei nu erau întotdeauna aceleaşi cu ale mele şi că oricât de compatibili am fi în unele privinţe, compatibilitatea nu se întindea la nesfârşit. Îmi mai amintea de faptul că a cunoaşte pe cineva nu e întotdeauna procesul plăcut pe care bunul-simţ îl sugerează, pentru că aşa cum poţi să dai de similarităţi delicioase, la fel de bine poţi să întâlneşti diferenţe ameninţătoare. Privind la pantofii lui Chloe, am devenit conştient de dorinţa de a *nu* ajunge să cunosc anumite lucruri despre ea, ca să nu vină să se ciocnească cu imaginea frumoasă pe care, aproape din momentul în care dădusem ochii cu ea, începusem să o construiesc în imaginaţie.

10. Baudelaire a scris un poem în proză despre un bărbat care petrece o zi plimbându-se prin Paris cu o femeie pe care e gata s-o iubească. Pentru că sunt de acord asupra

atâtor lucruri, pe seară e convins că a găsit companionul perfect cu al cărui suflet se poate uni. Însetaţi, se duc la o cafenea nouă şi foarte în vogă pe colţul unui bulevard, unde bărbatul remarcă sosirea unei familii sărace care priveşte prin fereastră la clienţii eleganţi, la zidurile strălucitor de albe şi la ornamentele de aur. Ochii acestor bieţi trecători sunt atât de uluiţi de bogăţia şi frumuseţea din interior, încât naratorul se simte plin de milă şi de ruşine pentru poziţia lui privilegiată. Se întoarce să privească la iubita lui, în speranţa de a-şi vedea gândurile oglindite în ochii ei. Dar femeia cu al cărei suflet era gata să se unească exclamă că amărâţii cu ochii lor căscaţi sunt insuportabili şi-i cere să cheme patronul care să-i gonească imediat. Nu are fiecare poveste de dragoste asemenea momente? Căutarea unor ochi care să-ţi reflecte sentimentele, terminată cu o divergenţă (tragicomică) – fie ea pe tema luptei de clasă sau a unei perechi de pantofi.

11. Poate că e adevărat că oamenii de care e cel mai uşor să te îndrăgosteşti sunt cei care ne spun foarte puţine despre ei, în afara a ceea ce putem citi pe faţa sau în vocea lor. În fantezie, o persoană poate fi nesfârşit, *ador*-abil de maleabilă. Dacă eşti suficient de visător, nimic nu e mai romantic decât poveştile de dragoste pe care le scrii în minte într-o lungă călătorie cu trenul, privind la persoana atrăgătoare din faţa ta – o perfectă poveste de iubire care se întrerupe atunci când Troilus sau Cressida începe o conversaţie plicticoasă cu vecinul de compartiment sau îşi suflă dezagreabil nasul într-o batistă murdară.

12. Consternarea pe care cunoaşterea aprofundată a iubitei ţi-o poate provoca este asemănătoare cu a compune în minte o simfonie minunată, pe care mai apoi s-o auzi cântată de o orchestră simfonică completă. Deşi suntem impresionaţi auzind atâtea din ideile noastre confirmate prin interpretare, nu putem să nu observăm lucruri mărunte care nu sunt aşa cum intenţionaserăm să fie. Nu

cumva unul din violonişti este puţin disonant? Flautul nu intră cam târziu? Percuţia nu e cam tare? Oamenii pe care-i iubim la prima vedere sunt la fel de minunaţi ca simfonia compusă în minte. Le lipseşte gustul disonant în materie de pantofi sau de literatură, la fel cum simfonia neinterpretată este lipsită de viori disonante sau de flauturi care intră prea târziu. Dar imediat ce fantezia este cântată într-o sală de concert, fiinţele angelice care pluteau în conştiinţa noastră revin pe pământ şi se arată ca fiinţe materiale, încărcate de propria lor istorie mentală şi fizică (deseori incomodă) – aflăm că folosesc un anume fel de pastă de dinţi şi au un anume fel de a-şi tăia unghiile şi-l preferă pe Beethoven faţă de Bach şi creioanele faţă de stilouri.

13. Pantofii lui Chloe erau numai una dintr-o serie de note false pe care le detectasem în perioada timpurie a relaţiei noastre, perioada de tranziţie (dacă pot fi atât de optimist) între fantezia interioară şi realitatea exterioară. Traiul zilnic alături de ea era ca aclimatizarea într-o ţară străină şi ca atare eram uneori pradă atacurilor de xenofobie, când mă despărţeam de propriile mele tradiţii şi obiceiuri. Implica o dislocare geografică şi culturală, forţându-ne să traversăm o perioadă neprotejată între două obişnuinţe, cea de a locui singur şi cea de a locui împreună, o perioadă când (spre exemplu) ocazionalul entuziasm al lui Chloe pentru un club de noapte sau al meu pentru un film de avangardă riscau să contravină bine stabilitelor obiceiuri nocturne sau cinematografice ale celuilalt.

14. Divergenţele ameninţătoare nu se adunau în punctele majore (naţionalitate, sex, clasă, ocupaţie), ci la intersecţiile mărunte ale gusturilor şi opiniilor. De ce insista Chloe să lase pastele să fiarbă acele fatale minute în plus? De ce eram atât de ataşat de actuala mea pereche de ochelari? De ce trebuia să-şi facă exerciţiile de gimnastică în dormitor în fiecare dimineaţă? De ce aveam întotdeauna nevoie de opt ore de somn? De ce nu-şi făcea mai mult

timp pentru operă? De ce nu aveam eu mai mult timp pentru Joni Mitchell? De ce detesta atât de tare fructele de mare? Cum se putea explica ura mea pentru flori şi grădinărit? Sau a ei pentru călătoriile pe apă? Cum se făcea că voia să-şi păstreze opţiunile deschise în privinţa lui Dumnezeu („cel puţin până la primul cancer”)? Dar eu de ce eram atât de ferm în materie?

15. Antropologii ne spun că grupul are întotdeauna prioritate în faţa individului şi că pentru a înţelege individul trebuie să porneşti de la grup, fie el naţiune, trib, clan sau familie. Chloe nu ţinea foarte tare la familia ei, dar când părinţii ei ne-au invitat să petrecem o duminică la ei, în casa lor de lângă Marlborough, am implorat-o să accepte. „O să vezi, o să-ţi pară rău”, mi-a spus ea, „dar dacă chiar vrei să mergem, e-n regulă. Cel puţin o să înţelegi lucrurile de care am încercat să fug toată viaţa.”

16. În ciuda dorinţei ei de autonomie, văzând-o pe în mediul ei familial am înţeles unele faţete ale ei, ca şi originea unora dintre divergenţele noastre. Tot ce ţinea de Gnarled Oak Cottage indica faptul că ea se născuse într-o lume (într-o galaxie aproape) şi eu în alta. Camera de zi era decorată cu o mobila imitaţie Chippendale, covorul era un maron-roşcat pătat, pereţii erau acoperiţi cu rafturi prăfuite pline de volume de Trollope şi de tablouri gen Stubbs, trei câini salivând alergau între camera de zi şi grădină, o plantă corpolentă agoniza într-un colţ. Mama lui Chloe purta un pulover violet, gros şi plin de găuri, o fustă înflorată lălâie şi părul lung şi cărunt strâns neglijent la spate. Aproape mă aşteptam să văd fire de pai pe ea – o aură de nonşalanţă rurală întărită de faptul că-mi uita în mod repetat numele (şi de încercările ei creative de a-mi găsi altul). M-am gândit la diferenţa dintre mama lui Chloe şi a mea, la modul contrastant în care aceste două femei se prezentaseră lumii. Oricât de tare ar fi fugit Chloe de toate acestea, către metropolă, către propriile ei valori şi propriii

prieteni, familia încă reprezenta o tradiţie genetică şi istorică căreia îi aparţinea. Am observat o punte între generaţii: mama pregătind cartofii la fel ca şi Chloe, zdrobind puţin usturoi în unt şi presărând sare de mare pe ei, sau împărtăşind entuziasmul fiicei pentru pictură sau gustul pentru ziarele de duminică. Tatăl era un hoinar pasionat şi lui Chloe îi plăcea de asemenea să meargă pe jos, deseori târându-mă în weekend să facem un tur rapid prin Hampstead Heath, proclamând binefacerile aerului curat în felul în care şi tatăl ei o făcuse probabil cândva.

17. Totul era ciudat şi nou. Casa în care crescuse evoca un întreg trecut pe care-l ratasem şi pe care trebuia să-l absorb dacă voiam s-o înţeleg. Masa a fost în mare măsură un meci de tenis întrebare-răspuns între Chloe şi părinţii ei, asupra diferitelor aspecte ale folclorului familiei: asigurările au plătit pentru spitalul bunicii? Se reparase rezervorul de apă? Agenţia imobiliară o sunase pe Carolyn? Era adevărat că Lucy pleca să studieze în State? A citit cineva romanul mătuşii Sarah? Chiar avea Henry de gând să se însoare cu Jemima? (Toate aceste personaje intraseră în viaţa lui Chloe cu mult înaintea mea – şi puteau, cu tenacitatea tuturor lucrurilor ce ţin de familie, să fie acolo şi după mine.)

18. Mă intriga să văd cât de diferit era percepută Chloe de părinţii ei. Pe când eu o ştiam îndatoritoare şi generoasă, acasă era cunoscută drept autoritară şi exigentă, în copilărie fusese un mini-autocrat pe care părinţii o porecliseră Miss Pompadosso, după eroina unei cărţi pentru copii. Eu o cunoscusem pe Chloe cumpătată în privinţa banilor şi a carierei, dar tatăl ei spunea că „nu înţelege nimic despre cum merg lucrurile în lumea reală”, în vreme ce mama glumea despre cum îşi intimida toţi iubiţii. Am fost obligat să adaug la cunoştinţele mele despre Chloe un întreg capitol legat de realitatea dinainte de

sosirea mea, viziunea mea intrând în coliziune cu cea impusă de naraţiunea familiei.

19. După-amiază Chloe mi-a arătat casa. M-a dus în camera din capul scărilor în care, în copilărie, îi era frică să intre, fiindcă unchiul ei îi spusese că în pian locuia o stafie. Ne-am uitat în fostul ei dormitor, pe care acum mama ei îl folosea ca studio şi mi-a arătat trapa prin care ajungea în pod ca să se ascundă împreună cu elefantul ei Guppy de câte ori era nefericită. Ne-am plimbat prin grădină, trecând pe lângă un copac încă nevindecat de la poalele unei pante, în care maşina familiei se proptise atunci când îl îndemnase pe fratele ei să tragă frâna de mână. Mi-a arătat casa vecinilor, ale căror tufe de mure le devasta vara şi pe al căror fiu îl sărutase pe drumul de întoarcere de la scoală.

20. Mai târziu m-am plimbat prin grădină cu tatăl ei, un bărbat afectat căruia treizeci de ani de căsătorie îi dăduseră păreri foarte clare pe această temă.

— Ştiu că fiica mea şi cu tine ţineţi mult unul la altul. Nu sunt expert în dragoste, dar o să-ţi spun ceva. Am constatat că până la urmă nu contează cu cine te căsătoreşti. Dacă la început îţi place, e foarte probabil ca până la sfârşit să nu-ţi mai placă. Şi dacă la început nu poţi s-o suferi, există şansa ca până la coadă să ţi se pară că nu-i chiar aşa de rea.

21. În trenul către Londra în seara aceea mă simţeam epuizat, obosit de toate diferenţele dintre lumea în care crescuse Chloe şi lumea mea. Poveştile din trecutul ei mă fermecaseră, dar se dovediseră de asemenea terifiante şi ciudate, toţi anii şi obiceiurile dinainte de a o cunoaşte eu, care erau parte din ea la fel de mult ca şi culoarea ochilor şi forma nasului. Simţeam o nostalgie primitivă după un mediu familiar, o recunoaştere a faptului că fiecare relaţie înseamnă o sciziune – o persoană cu totul nouă despre care să aflu totul, cu care să mă obişnuiesc. Era probabil un

moment de teamă la gândul tuturor diferenţelor pe care aveam să le descopăr în Chloe, la gândul tuturor momentelor când ea avea să fie ceva şi eu altceva, când viziunile noastre despre lume nu se vor putea alinia. Privind pe fereastră la peisajul din Wiltshire, tânjeam ca un copil pierdut după cineva pe care să-l pot înţelege deja pe deplin, ale cărui excentricităţi (casă, părinţi şi poveste a vieţii) să le fi îmblânzit deja.

Capitolul al VIII-lea
Dragoste sau liberalism

1. Dacă mi se permite să mă întorc pentru un moment la pantofii lui Chloe, ar trebui să menţionez că revelaţia cumpărării lor nu s-a încheiat cu analiza mea negativă, formulată însă în particular. Mărturisesc că s-a terminat cu cea de-a doua ceartă majoră din relaţia noastră, cu lacrimi, insulte, ţipete şi cu pantoful drept zburând prin fereastră şi aterizând pe pavajul străzii Denbigh. Dând la o parte simpla intensitate dramatică a evenimentului, problema prezintă interes filosofic, pentru că simbolizează o alegere radicală, atât în sfera personală, cât şi în cea politică: alegerea între *dragoste* şi *liberalism*.

2. Alegerea a fost deseori trecută cu vederea în ecuaţia optimistă a celor doi termeni, unul fiind considerat epitoma celuilalt. Dar, dacă au fost legaţi între ei, a fost întotdeauna într-un mariaj implauzibil, pentru că pare imposibil să vorbeşti despre „iubeşte şi lasă-l să trăiască”, iar dacă suntem lăsaţi să trăim, de obicei nu suntem iubiţi. Am putea foarte bine să întrebăm de ce cruzimea care se petrece între doi amanţi nu poate fi tolerată (sau măcar concepută) dincolo de situaţia de duşmănie deschisă. Apoi, pentru a face legătura între pantofi şi naţiuni, putem pune două întrebări: de ce ţările care nu au un limbaj al comunităţii sau cetăţeniei îşi lasă membrii să trăiască în izolare, dar nestingheriţi? Şi de ce ţările care vorbesc cel mai mult despre comunitate, dragoste şi frăţie sfârşesc de cele mai multe ori măcelărind largi mase ale populaţiilor lor?

3. — Ei, îţi plac? a repetat Chloe.
— Sincer, nu.
— De ce nu?
— Nu-mi place genul ăsta de pantof. Arată ca un pelican.

— Serios? Dar e elegant.

— Nu, nu e.

— Ba e, uită-te la toc şi la fundă. Sunt grozavi.

— Ţi-ar fi greu să găseşti pe cineva să fie de acord cu tine pe tema asta.

— Asta pentru că habar n-ai de modă.

— Se poate, dar recunosc un pantof oribil când îl văd.

— Nu e *oribil*.

— Fii serioasă Chloe, sunt oribili.

— Eşti gelos pentru că mi-am cumpărat pantofi noi.

— Îţi spun doar ce simt. Şi nu cred că sunt potriviţi pentru petrecerea de astă-seară.

— Minunat. Tocmai pentru asta i-am cumpărat.

— Atunci poartă-i.

— Cum să-i mai port acum?

— De ce să nu-i porţi?

— Pentru că acum un minut mi-ai spus că arăt ca un pelican în ei.

— Aşa arăţi.

— Şi vrei să merg la petrecere arătând ca un pelican?

— Nu neapărat. De asta îţi spun că sunt groaznici.

— De ce nu poţi să-ţi ţii părerile pentru tine?

— Pentru că ţin la tine. *Cineva* trebuie să-ţi spună când cumperi pantofi dezgustători. Şi în definitiv ce contează ce cred eu?

— Pentru că vreau să-ţi placă. I-am cumpărat sperând să-ţi placă şi acum îmi spui că o să arăt ca un extraterestru dacă-i port. De ce tot ce fac e greşit?

— Haide, nu-mi arunca chestia asta în faţă. Ştii bine că nu-i aşa.

— Ba e, nici măcar nu-ţi plac pantofii mei.

— Dar îmi place aproape tot restul.

— Atunci de ce nu poţi să uiţi de pantofi?

— Pentru că meriţi mai mult de-atât.

4. Scutesc cititorul de întreaga melodramă, ajunge să spun că peste câteva minute, la fel de brusc ca o tornadă,

spiritele s-au încins, Chloe şi-a scos unul din pantofii ofensatori (teoretic pentru a mi-l arăta), iar eu m-am ferit din calea proiectilului, permiţându-i (poate în mod greşit) să se lovească de geamul din spatele meu şi să zboare în stradă.

5. Cearta noastră a fost condimentată cu paradoxurile iubirii şi liberalismului. De ce conta cum sunt pantofii lui Chloe? Avea atâtea alte faţete minunate, nu stricam oare totul fixându-mi privirea pe acest detaliu? De ce nu putusem să o mint politicos, cum aş fi făcut cu un prieten? Singura mea scuză era că pretindeam că o iubesc, că e idealul meu – cu excepţia pantofilor – şi ca atare mă simţeam obligat să subliniez acest mic cusur, lucru pe care nu l-aş fi făcut niciodată cu un prieten (ale cărui diferenţe faţă de idealul meu ar fi fost oricum prea multe, într-o prietenie conceptul de ideal neintrând măcar în discuţie). *Pentru că o iubeam, i-am spus* – în asta constă apărarea mea.

6. În momentele noastre mai idealiste, ne imaginăm că iubirea romantică ar fi înrudită cu iubirea creştină, o emoţie universală ce declară că „te voi iubi pentru tot ceea ce eşti”, o iubire necondiţionată, care nu cunoaşte limite, care adoră orice fel de pantof, care este întruchiparea acceptării. Dar certurile care îi bântuie pe amanţi le reamintesc că iubirea creştină nu supravieţuieşte tranziţiei către dormitor. Mesajul ei pare mai potrivit planului universal decât celui particular, despre dragostea dintre toţi bărbaţii şi toate femeile, despre dragostea dintre doi vecini care nu se aud unul pe altul sforăind.

7. Dragostea romantică nu poate fi virginală, ea vorbeşte limba unui trup anume, e preocupată de unicitate, nu de generalitate. E vorba despre faptul că mă îndrăgostesc de vecinul sau vecina A pentru că el sau ea are un zâmbet, sau pistrui, sau râs, sau păreri, sau glezne pe care vecinul

sau vecina B nu le are. Iisus a evitat această problemă spinoasă refuzând să atribuie criterii iubirii, scăpând astfel de mare parte din cruzimea iubirii. Pentru că din cauza criteriilor dragostea devine dureroasă, pentru că atunci când încercăm să-l transformăm pe vecinul A în vecinul B, sau pe vecinul B în B-ul idealizat pe care ni-l imaginaserăm înainte de căsătorie, atunci încep să zboare pantofii şi se dau divorţuri, în această prăpastie dintre idealul imaginat şi realitatea revelată de trecerea timpului se nasc nerăbdarea, perfecţionismul şi în final intoleranţa.

8. Lipsa de liberalism nu era niciodată unilaterală. O mie de lucruri pe care le făceam eu o scoteau pe Chloe din minţi: de ce eram atât de plin de toane? De ce insistam să port acelaşi pardesiu, care arăta vechi de o mie de ani? De ce aruncam întotdeauna plapuma din pat în somn? De ce eram de părere că Saul Bellow e un scriitor aşa grozav? De ce nu învăţasem să urc roţile pe trotuar când parcam maşina? De ce mă urcam tot timpul cu picioarele în pat? Toate astea erau foarte departe de dragostea despre care vorbeşte Noul Testament, dragostea care nu comentează niciodată despre o pereche de pantofi urâţi, despre salata rămasă între dinţi sau despre părerea fixă (dar greşită) despre cine a scris *Răpirea buclei*. Toate acestea alcătuiau gulagul domestic, încercările cotidiene de a-l trage pe celălalt cât mai aproape de o idee despre cum ar trebui să fie. Dacă ne imaginăm idealul şi realitatea ca pe două cercuri suprapuse, atunci pot spune că prin certurile noastre căutam să eliminăm *semiluna diferenţelor*, în încercarea de a face un singur cerc din cele două.

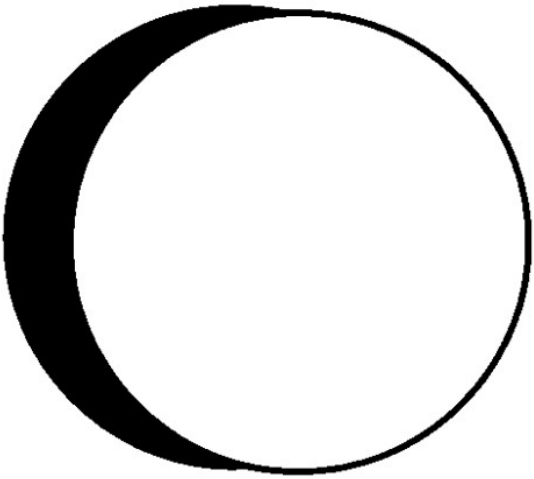

9. Şi care era pretextul pentru asta? Aceeaşi eternă poveste pe care toţi părinţii, generalii, economiştii şcolii din Chicago şi comuniştii o folosesc înainte de a scoate din sărite pe cineva: *Ţin la tine, aşa că o să te enervez, te-am onorat cu o viziune despre cum ar trebui să fii, aşa că o să te rănesc*.

10. Chloe şi cu mine nu ne-am fi permis niciodată o asemenea intensitate a certurilor dacă am fi fost doar prieteni. Prietenii sunt despărţiţi de o membrană protectoare, derivată dintr-un cod al bunei-cuviinţe şi politeţii, o teacă de lipsă de familiaritate biologică ce împiedică pătrunderea loviturilor ostile. Dar Chloe şi cu mine nu mai practicam sexul protejat: ceva legat de faptul că dormeam şi făceam baie împreună, că ne priveam unul pe altul spălându-ne pe dinţi sau plângând la un film mălăieţ permisese „membranei" dintre noi să se rupă, infectându-ne nu numai cu dragoste, ci şi cu opusul ei, insulta. Puneam semnul egal între cunoaşterea dintre noi şi o formă de proprietate şi licenţă: *te cunosc, deci eşti proprietatea mea*. Nu era o coincidenţă faptul că în

cronologia iubirii noastre politeţea (prietenia) se încheiase după coit şi prima noastră ceartă izbucnise la micul dejun a doua zi de dimineaţă.

11. Ruperea membranei a declanşat un schimb de bunuri înainte aflate sub monopol şi exprimarea unor tensiuni care în mod normal (şi milostiv) operau în limitele autocriticii. Ca să folosesc un limbaj freudian, nu participam numai la propriile conflicte super-eu-eu, ci şi fiecare la ale celuilalt. Când legătura era pur şi simplu între eul A şi eul B, exista dragoste; când super-eul A ataca eul B, începeau să zboare pantofii.

Chloe	**Eu**
supra-eu	supra-eu
eu	eu
id.	id.

12. Intoleranţa începe cu două elemente: un concept despre corect şi greşit şi ideea că nu-l poţi lăsa pe celălalt să trăiască fără să-l obligi să vadă lumina adevărului. Când Chloe şi cu mine am început într-o seară să ne certăm pe tema filmelor lui Eric Rohmer (ea le detesta, eu le adoram), am uitat că filmele lui Rohmer pot fi *bune* sau *rele*, în funcţie de cel care le priveşte. Cearta s-a redus la a-l face pe celălalt să accepte punctul său de vedere, în loc să ne dăm seama de legitimitatea divergenţei. În mod similar, ura mea faţă de pantofii lui Chloe nu era limitată de sentimentul că, deşi *mie* nu-mi plăceau, poate că nu erau inerent detestabili.

13. Trecerea aceasta de la personal la universal este cea tiranică, momentul când o judecată personală este universalizată şi aplicată iubitei sau iubitului (sau tuturor cetăţenilor unei ţări), momentul când *Cred că aşa e bine* se transformă în *Cred că aşa e bine şi pentru tine*. Despre

unele lucruri şi eu şi Chloe eram de părere că ştim cum e bine, şi această credinţă ne făcea să considerăm că avem dreptul să ne luminăm unul pe altul în privinţa adevărurilor universale. Tirania dragostei este să-ţi forţezi partenerul (din iubire, se presupune) să abandoneze filmul pe care vrea să-l vadă sau pantofii pe care vrea să-i cumpere, pentru a accepta ceea ce este (în cel mai bun caz) numai o judecată personală, travestită în adevăr universal.

14. Politica pare un domeniu nepotrivit pentru a-l lega de iubire, dar nu putem oare descifra, în istoria pătată de sânge a Revoluţiei Franceze sau a experimentelor fasciste ori comuniste, o structură amoroasă asemănătoare? Nu e oare acelaşi ideal proiectat pe fundalul realităţii divergente, care produce o nerăbdare (nerăbdarea omului cu securea) faţă de *semiluna diferenţelor?* Politica amoroasă îşi începe infama istorie în cursul Revoluţiei Franceze, când s-a spus pentru prima dată că statul nu trebuie numai să-şi guverneze, ci şi să-şi *iubească* cetăţenii, care se presupunea că trebuie să răspundă cu aceeaşi monedă sau să cadă sub cuţitul ghilotinei, începuturile revoluţiei sunt surprinzător de asemănătoare din punct de vedere psihologic cu cele ale unor relaţii – accentul pus pe unitate, credinţa în omnipotenţa cuplului/naţiunii, nevoia de a renunţa la egoismul anterior, de a dizolva limitele sinelui, dorinţa de a nu exista secrete (teama de contrariu ducând rapid la paranoia iubitului şi/sau la crearea poliţiei secrete).

15. Dar, aşa cum începuturile iubirii şi ale politicii amoroase sunt la fel de roz şi sfârşiturile pot fi la fel de sângeroase. Nu suntem deja obişnuiţi cu fenomenul iubirii care se sfârşeşte în tiranie, cu ferma convingere a conducătorilor că au în suflet adevăratele interese ale naţiunii, terminate prin justificarea dreptului de a-i ucide pe toţi disidenţii? În măsura în care dragostea e o credinţă (şi multe alte lucruri pe lângă aceasta), este neliberală, pentru că nicio credinţă n-a fost vreodată lipsită de tendinţa de a-

şi revărsa frustrarea asupra schismaticilor şi ereticilor. Altfel spus, imediat ce cineva crede în ceva (*la patrie*, marxism-leninism, naţional-socialism), forţa acelei credinţe trebuie să excludă automat orice alternativă.

16. Câteva zile după incidentul cu pantoful, m-am dus la magazinul din colţ să iau ziarul şi o cutie de lapte. Domnul Paul mi-a spus că i se terminase laptele, dar dacă am răbdare o clipă, se duce să ia o ladă din depozit. Privindu-l cum se îndrepta către fundul magazinului, am observat că domnul Paul purta o pereche de şosete gri, groase şi sandale maron de piele. Erau spectaculos de urâte, dar, destul de curios, spectaculos de inofensive. De ce nu putusem să rămân la fel de calm în faţa pantofilor lui Chloe? De ce nu mă puteam bucura alături de femeia pe care o iubeam de aceeaşi cordialitate pe care o aveam faţă de vânzătorul de ziare care îmi vindea zilnic pâine?

17. Dorinţa de a înlocui relaţia măcelar-măcelărit cu cea cu vânzătorul de ziare a dominat gândirea politică multă vreme. De ce nu pot conducătorii să se poarte politicos cu cetăţenii lor, tolerându-le sandalele, schismele şi divergenţele? Răspunsul gânditorilor liberali este că nu poate exista cordialitate decât atunci când conducătorii renunţă la poveştile despre cum guvernează pentru a obţine *dragostea* cetăţenilor lor şi se concentrează asupra scăderii dobânzilor şi a respectării orarului trenurilor.

18. Apologia „politicii protejate” este făcută cel mai bine de John Stuart Mill, care a publicat în 1859 apologia liberalismului lipsit de dragoste, *Despre libertate*, o pledoarie despre cum ar trebui lăsaţi în pace cetăţenii de către stat (oricât de bine-intenţionat ar fi acesta) şi să nu li se mai spună să-şi schimbe pantofii, sau să citească anumite cărţi, sau să-şi cureţe urechile sau dinţii. Mill spunea că, deşi o veche republică (pentru a nu mai menţiona Franţa lui Robespierre) se simţise îndreptăţită să

aibă „un profund interes în disciplina fizică şi mentală a fiecăruia din cetăţenii săi”, statul modern ar trebui să stea pe cât posibil deoparte şi să-şi lase cetăţenii în pace. Ca un partener agresat care imploră să i se lase loc să respire, Mill cerea statului să lase cetăţenii de capul lor:

> *Singura libertate demnă de acest nume este cea de a-ţi urmări binele propriu, în felul tău propriu, atâta timp cât nu încerci să-i lipseşti pe alţii de binele lor sau să-i împiedici să şi-l dobândească, de a le stânjeni eforturile de a o obţine... Unicul fel în care puterea se poate exercita în mod legitim, asupra oricărui membru al unei societăţi civilizate, împotriva voinţei sale, este acela de a împiedica vătămarea altora. Propriul bine, fizic sau moral, nu constituie îndreptăţire suficientă.*[2]

19. Argumentele lui Mill sună atât de raţional, n-am putea oare să le aplicăm în sfera personală? Aplicată unei relaţii însă, viziunea lui pare, din păcate, să-şi piardă mult din farmec. Evocă unele căsnicii cam scorţoase, din care iubirea s-a evaporat de mult, în care partenerii dorm în paturi separate, schimbând câte o vorbă atunci când se întâlnesc în bucătărie înainte de a pleca la muncă, o relaţie în care ambii parteneri au renunţat de mult la speranţa de a se înţelege unul pe celălalt, mulţumindu-se în schimb cu o prietenie călduţă bazată pe o neînţelegere controlată, pe o politeţe în timp ce-şi mănâncă cina, iar la 3 dimineaţa amărăciune la adresa eşecului emoţional ce-i înconjoară.

20. Am ajuns înapoi la alegerea între iubire şi liberalism, o *alegere* pentru că liberalismul pare cu adevărat practic numai într-o relaţie distantă sau atunci când s-a înstăpânit indiferenţa. Sandalele vânzătorului nu m-au iritat pentru că nu-mi păsa de vânzător, voiam să-mi iau ziarul şi laptele de

[2] *On Liberty,* John Stuart Mill, Cambridge University Press, 1989 *(Despre libertate,* traducere de Adrian-Paul Iliescu, Humanitas, 2001, p.24 *et passim.* – N. ed. rom.).

la el, nu mai mult. Nu-mi doream să-mi vărs amarul sau să-i plâng pe umăr, astfel că încălţările lui rămâneau indiferente. Dar dacă m-aş fi îndrăgostit de domnul Paul, aş fi putut oare să-i privesc sandalele cu aceeaşi cumpănire sau ar fi venit un moment când (împins de dragoste) mi-aş fi dres vocea şi aş fi sugerat o alternativă?

21. Dacă relaţia mea cu Chloe nu a atins niciodată nivelurile Terorii, aceasta a fost poate din cauză că eram capabili să temperăm alegerea între dragoste şi liberalism cu un ingredient pe care puţine relaţii şi chiar şi mai puţini politicieni erotici (Lenin, Pol Pot, Robespierre) îl deţinuseră, un ingredient care (dacă ar fi existat în cantităţi suficiente) ar fi putut să salveze de la intoleranţă atât statele cât şi cuplurile; şi anume simţul umorului.

22. Pare semnificativ faptul că revoluţionarii şi amanţii împărtăşesc tendinţa către o mare sinceritate. E greu să-ţi imaginezi că faci glume cu Stalin sau cu Tânărul Werther – amândoi par disperat de înflăcăraţi, deşi în feluri diferite. Iar împreună cu incapacitatea de a râde vin şi incapacitatea de a accepta relativitatea a tot ce e omenesc, contradicţiile inerente într-o societate sau într-o relaţie, multitudinea şi conflictul dorinţelor, nevoia de a accepta că partenerul tău nu va învăţa niciodată cum să parcheze maşina, sau să spele cada de baie, sau s-o guste pe Joni Mitchell – dar să-l iubeşti în ciuda acestor lucruri.

23. Dacă Chloe şi cu mine reuşeam să transcendem unele din diferenţele dintre noi este pentru că aveam voinţa de a face glume despre impasurile pe care le găseam în caracterul celuilalt. Nu puteam să nu detest pantofii lui Chloe, ea continua să-i placă, eu o iubeam pe ea, dar (după ce am înlocuit geamul) măcar am reuşit să transformăm incidentul într-o glumă. Ameninţându-ne unul pe altul cu „defenestrarea” de câte ori discuţiile se înfierbântau, eram de fiecare dată în stare să obţinem un

hohot de râs unul de la celălalt şi astfel neutralizam o frustrare. Tehnica mea de a şofa nu putea fi îmbunătăţită, dar mi-a adus numele de „Alain Prost”; pretenţiile de martiraj ale lui Chloe mă enervau, dar nu atât de tare când o numeam „Ioana d’Arc”. Umorul însemna că nu mai era nevoie de o confruntare directă, puteam luneca uşor peste ceea ce ne irita, exprimând o critică fără a fi nevoie să o *spunem* („Prin gluma asta te informez că urăsc cutare lucru fără să fie nevoie să ţi-o spun – iar prin râsul tău accepţi critica”).

24. Când doi oameni nu mai reuşesc să transforme diferenţele dintre ei în glume, e un semn că au încetat să se iubească (sau cel puţin au încetat să dorească să facă efortul care constituie 90% din iubire). Umorul căptuşeşte zidurile iritării dintre idealuri şi realitate: în spatele fiecărei glume era un avertisment despre o diferenţă, chiar despre o dezamăgire, dar era o diferenţă dezamorsată – şi ca atare se putea trece peste ea fără să fie nevoie de un pogrom.

Capitolul al IX-lea
Frumuseţe

1. Frumuseţea dă naştere iubirii sau iubirea dă naştere frumuseţii? O iubeam pe Chloe pentru că era frumoasă sau era frumoasă pentru că o iubeam? Înconjuraţi fiind de un număr infinit de oameni, ne putem întreba (privindu-ne iubita vorbind la telefon sau stând în cada de baie în faţa noastră) de ce dorinţa ni s-a fixat pe această figură anume, pe această gură, pe acest nas sau această ureche, de ce înclinarea gâtului sau gropiţa din obraz au ajuns să se potrivească atât de precis criteriilor noastre de perfecţiune? Fiecare din iubiţii noştri oferă soluţii diferite problemei frumuseţii şi totuşi reuşesc să redefinească estetica noastră amoroasă într-un mod la fel de original şi de idiosincratic ca şi trăsăturile feţelor lor.

2. Marsilio Ficino (1433-1499) definea dragostea ca pe „dorinţa de frumuseţe” – în ce fel împlinea Chloe această dorinţă? Dacă era s-o ascult pe Chloe, în niciun fel. Niciun fel de asigurări n-o puteau convinge că este altfel decât monstruos de urâtă. Insista să spună că are nasul prea mic, gura prea mare, bărbia neinteresantă, urechile prea rotunde, ochii nu suficient de verzi, părul nu suficient de ondulat, sânii prea mici, picioarele prea mari, palmele prea late şi încheieturile prea mici. Se uita cu alean la feţele din paginile revistelor *Elle* şi *Vogue* şi declara că ideea unui Dumnezeu drept era – în lumina aspectului ei fizic – pur şi simplu o incoerenţă.

3. Chloe credea că frumuseţea poate fi măsurată conform unui standard obiectiv, unul pe care pur şi simplu nu-l atinsese. Fără să ştie, Chloe era absolut devotată conceptului platonic de frumuseţe, o estetică pe care o împărtăşea cu editorii revistelor internaţionale de modă şi care-i alimenta sentimentul zilnic de silă faţă de ea însăşi în

faţa oglinzii. După părerea lui Platon şi a editorului-şef de la *Vogue*, există o Formă ideală de frumuseţe, constituită din echilibrul părţilor, căreia trupurile pământene îi seamănă mai mult sau mai puţin. Tot ce considerăm frumos, spune Platon, se înfruptă din Forma esenţială a frumuseţii şi ca atare are caracteristici universale. Ia o femeie frumoasă şi vei vedea că frumuseţea ei are o bază materială, un echilibru inerent, cu nimic mai puţin precis decât cel al unui templu clasic. Coperta unei reviste de modă este, ar fi spus Platon, una dintre cele mai bune aproximări umane ale idealului de frumuseţe (iar Chloe o venera tocmai din această cauză. Îmi amintesc imaginea ei, stând pe pat şi uscându-şi părul, frunzărind paginile, strâmbându-şi faţa pentru a caricaturiza poza plină de naturaleţe a fotomodelelor). Chloe era ruşinată că nasul ei nu se potrivea dimensiunilor buzelor. Nasul îl avea mic şi buzele mari, ceea ce însemna că trebuia să existe o lipsă de armonie platonică în centrul feţei ei. Platon spusese că numai atunci când elementele se potrivesc există un echilibru corect, care dă unui obiect liniştea dinamică şi întregimea de sine, şi tocmai asta trebuie să-i fi lipsit ei. Dacă Platon spusese că numai „măsura *(metron*) şi proporţia (*symmetron*) constituie invariabil frumuseţea şi excelenţa", atunci lui Chloe trebuie să-i fi lipsit atât frumuseţea, cât şi excelenţa.

4. Oricare ar fi fost discordanţele feţei ei, Chloe îşi considera restul corpului încă şi mai lipsit de echilibru, deşi eu eram încântat să privesc săpunul curgându-i pe stomac şi pe picioare când făceam duş împreună, de câte ori se uita în oglindă Chloe declara în mod invariabil că ceva era „într-un peş" – deşi nu am reuşit niciodată să descopăr ce anume era. Leon Battista Alberti (1409-1472) ar fi ştiut poate mai bine, pentru că susţinea că un trup frumos are anumite proporţii fixe, pe care sculptorii ar trebui să le cunoască şi care puteau fi descoperite împărţind corpul în şase sute de unităţi, iar distanţa dintre ele o stabilise cu

precizie. În cartea sa *Despre sculptură*, Alberti definea frumuseţea ca „Armonia dintre Părţi, oricărui Subiect i-ar aparţine, unite între ele în asemenea proporţii şi legături, încât nimic să nu poată fi adăugat, micşorat sau schimbat decât în rău”. După părerea lui Chloe însă, aproape orice parte a trupului ei ar fi putut fi adăugată, micşorată sau schimbată, fără ca prin aceasta să se strice ceva ce natura nu stricase deja.

5. Dar evident că Platon şi Leon Battista Alberti (oricât de corecte ar fi fost calculele lor) trebuie să fi omis să includă ceva în teoria lor estetică, pentru că eu o găseam pe Chloe devastator de frumoasă. Ezit să descriu ce anume găseam atât de atrăgător. Îmi plăceau ochii ei verzi, părul întunecat, buzele pline? Ezit să răspund, din cauza dificultăţii de a explica în cuvinte de ce o anume persoană e atrăgătoare şi alta nu. Aş putea vorbi de pistruii de pe nasul ei şi despre înclinarea gâtului, dar asta ar convinge oare pe cineva care nu o găseşte atrăgătoare? În definitiv frumuseţea nu e ceva de care să poţi *convinge* pe cineva. Nu e ca o formulă matematică, prin care să poţi aduce pe cineva la o concluzie incontestabilă. Dezbaterile despre cât de atrăgători sunt bărbaţii şi femeile sunt ca şi cele dintre istoricii de artă, încercând să justifice de ce un tablou e superior altuia. Un Van Gogh sau un Gauguin? Singura modalitate de a argumenta în favoarea unuia sau altuia ar fi încercarea de a redescrie lucrarea în cuvinte („inteligenţa lirică a cerurilor din Mările Sudului pictate de Gauguin…” pe lângă „profunzimea wagneriană a albastrului lui Van Gogh…”) sau o elucidare a tehnicii şi materialelor („senzaţia expresionistă a lucrărilor târzii ale lui Van Gogh…”, „liniaritatea stil Cezanne a lui Gauguin…”). Dar ar putea toate acestea să explice în fapt de ce un tablou e *bun*, ne atinge, ne trage de guler cu frumuseţea lui? Iar dacă pictorii, în mod tradiţional, au dispreţuit istoricii de artă care le-au urmat, este probabil nu atât de mult dintr-un snobism pe dos cât din sentimentul că limbajul picturii

(ca şi limbajul frumuseţii) nu poate fi redus la limbajul cuvintelor.

6. Deci nu *frumuseţea* aş putea spera s-o descriu, ci numai reacţia mea subiectivă la felul în care arăta Chloe. Nu pot pretinde să aştern o teorie estetică cu validitate universală, aş putea doar să arăt unde s-a întâmplat să se stabilească dorinţa mea, lăsând loc posibilităţii ca alţii să nu localizeze aceeaşi perfecţiune în acelaşi trup. Făcând acest lucru, eram obligat să resping ideea platonică a unui criteriu obiectiv al frumuseţii, alăturându-mă în schimb punctului de vedere al lui Kant (exprimat în *Critica raţiunii pure*), cum că judecăţile estetice sunt cele „al căror fundament nu poate fi decât subiectiv”.

7. Viziunea kantiană a esteticii susţine că în ultimă instanţă proporţiile unui corp nu sunt atât de importante ca modul subiectiv în care este privit corpul. Cum altfel am putea explica de ce acelaşi corp poate fi considerat frumos de către o persoană şi urât de alta? Fenomenul frumuseţii care se află în ochiul privitorului poate fi comparat cu faimoasa iluzie Müller-Lyer, în care două linii de lungimi identice par a fi de dimensiuni diferite din cauza săgeţilor diferite de la capetele lor. Dacă lungimea poate fi asemănată cu frumuseţea, felul în care o priveam pe Chloe funcţiona ca săgeţile de la capetele liniilor, era ceea ce făcea ca faţa ei să fie diferită, mai frumoasă (mai lungă) decât una care, în mod obiectiv, ar fi fost cam la fel. Dragostea mea era ca săgeţile aşezate la capetele unor linii identice, dar care creau impresia, oricât de fictivă, a diferenţei.

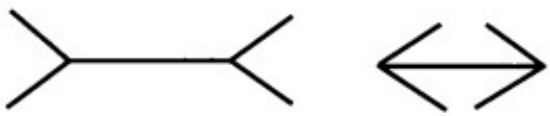

Iluzia Müller-Lyer

8. Stendhal a dat frumuseţii faimoasa definiţie „promisiunea fericirii”, o definiţie departe de rigiditatea ideii platonice a armoniei dintre părţi. Poate că Chloe nu era dotată cu perfecţiune clasică, dar era oricum frumoasă. Mă făcea fericit pentru că era frumoasă sau era frumoasă pentru că mă făcea fericit? Era un cerc care se autoconfirma: o găseam pe Chloe frumoasă când mă făcea fericit şi mă făcea fericit pentru că era frumoasă.

9. Dar caracteristica distinctivă a atracţiei mele era faptul că se baza nu atât pe ţintele evidente ale dorinţei, cât pe exact acele trăsături care ar fi fost considerate imperfecte de către cineva care o privea pe Chloe din perspectivă platonicianã. Simţeam un fel de mândrie localizându-mi dorinţa asupra trăsăturilor mai puţin reuşite ale feţei ei, în exact acele locuri în care altcineva nu s-ar fi uitat. De exemplu, nu priveam strungăreaţa dintre dinţii ei din faţă ca pe o deviaţie neplăcută de la un aranjament ideal, ci ca pe o redefinire originală şi demnă de afecţiune a perfecţiunii dentare. Nu eram pur şi simplu indiferent la strungăreaţa ei – o adoram.

Dinţi platonicieni

Dinţi kantieni

10. Iubeam taina, dificultatea dorinţei mele, faptul că nimeni n-ar fi ghicit ce însemnau dinţii lui Chloe pentru mine. În ochii unui platonician n-ar fi fost considerată frumoasă, într-o anume lumină ar fi putut fi considerată chiar urâtă, dar frumuseţea ei avea ceva ce o faţă platonic-perfectă nu avea. Frumuseţea putea fi găsită în zona de oscilaţie dintre urâţenie şi perfecţiunea clasică. Un chip ce

porneşte o mie de corăbii nu e întotdeauna arhitectural frumos: poate fi la fel de instabil ca un obiect ce se roteşte între două culori, dând naştere unei a treia nuanţe atâta timp cât se află în mişcare. Perfecţiunea exercită o anume tiranie, aproape o epuizare, ceva care neagă privitorului un rol în propria creaţie şi care se impune cu tot dogmatismul unei afirmaţii lipsite de ambiguitate. Adevărata frumuseţe nu poate fi măsurată pentru că fluctuează, există numai câteva unghiuri din care poate fi văzută şi nici atunci în orice lumină şi în orice moment. Flirtează periculos cu urâţenia, îşi asumă riscuri, nu se aliniază confortabil cu regulile matematice ale proporţiei şi este atrăgătoare tocmai prin acele aspecte care se pretează la urâţenie. Frumuseţea poate fi nevoită să-şi asume un risc calculat cu urâţenia.

11. Proust a spus cândva că femeile frumoase ar trebui lăsate bărbaţilor fără imaginaţie şi probabil că strungăreaţa lui Chloe mi se părea atât de seducătoare tocmai din cauza atracţiei pe care o exercita asupra imaginaţiei mele. Imaginaţiei îi plăcea să se joace în spaţiul ei mic, să o închidă, să o redeschidă, să-i ceară limbii mele să o pipăie. Strungăreaţa îmi permitea să joc un rol în aranjamentul dinţilor lui Chloe, frumuseţea ei era suficient de fragmentată ca să suporte anumite rearanjări creative. Fiindcă faţa ei conţinea atât dovada frumuseţii cât şi a urâţeniei, imaginaţia mea primea rolul de a păstra precara urmă de frumuseţe. În ambiguitatea ei, faţa lui Chloe putea fi comparată cu raţa-iepure a lui Wittgenstein, în care o răţuşcă şi un iepure par a fi conţinuţi de aceeaşi imagine, tot aşa cum trăsăturile lui Chloe păreau să conţină două feţe.

Raţa-iepure a lui Wittgenstein

12. În exemplul lui Wittgenstein, totul depinde de atitudinea privitorului: dacă imaginaţia caută o răţuşcă, o va găsi, dacă iepurele e cel pe care-l caută, va apărea şi acesta. Există dovezi ale ambelor animale, deci ceea ce contează e predispoziţia, forma mentală a privitorului. Desigur, ceea ce-mi oferea imaginea frumoasă a lui Chloe (mai curând decât cea a raţei) era iubirea. Simţeam că această iubire trebuie să fi fost foarte sinceră, pentru că nu se fixase asupra unei feţe evident şi incontestabil proporţionată. Editorul lui *Vogue* ar fi avut mari dificultăţi să includă fotografii ale lui Chloe în revistă, dar în mod ironic acest lucru nu făcea decât să-mi întărească dorinţa, fiindcă părea o confirmare a unicităţii pe care reuşisem s-o găsesc în ea. Cât de original e să consideri „frumoasă” o persoană cu proporţii clasice? Evident, e nevoie de mult mai mult efort, de mult mai multă imaginaţie proustiană ca să găseşti frumuseţea într-o strungăreaţă. Considerând-o pe Chloe frumoasă nu mă stabilisem asupra evidenţei; puteam găsi în trăsăturile ei lucruri pe care ceilalţi nu le puteau vedea: îi animasem figura cu sufletul ei.

13. Pericolul unui gen de frumuseţe care nu arată ca o statuie grecească este că instabilitatea ei pune mult accent pe privitor. O dată ce imaginaţia decide să se retragă din strungăreaţă, nu e oare timpul pentru intervenţia unui ortodont priceput? Odată ce am localizat frumuseţea în ochii privitorului, ce se întâmplă dacă acesta priveşte în altă parte? Dar poate că toate acestea erau parte din farmecul lui Chloe. O teorie subiectivă despre frumuseţe face ca observatorul să fie minunat de indispensabil.

Capitolul al X-lea
Exprimarea iubirii

1. Pe la mijlocul lui mai, Chloe şi-a aniversat cea de-a douăzeci şi patra zi de naştere. Bătuse multe apropouri pe tema unui pulover roşu din vitrina unui magazin din Picadilly, aşa încât cu o seară înainte, pe drumul de întoarcere de la birou, m-am oprit şi i l-am cumpărat, împachetat în hârtie albastră şi cu o fundă roz. Dar pregătind felicitarea care să însoţească pachetul, mi-am dat brusc seama, cu stiloul deasupra hârtiei, că nu-i spusesem niciodată lui Chloe că o iubesc.

2. O declaraţie n-ar fi fost probabil neaşteptată (mai ales însoţită de un pulover roşu), dar faptul că nu fusese niciodată făcută era semnificativ. Puloverele pot fi un semn de dragoste între un bărbat şi o femeie, dar încă mai trebuie să le traducem într-un limbaj care transcende tricotajul. Era ca şi când nucleul relaţiei noastre, configurat în jurul cuvântului *dragoste*, era cumva de nemenţionat, fiind fie nedemn de a fi menţionat, fie prea semnificativ pentru a fi avut timp să-l formulăm.

3. Era mai uşor de înţeles de ce Chloe nu spusese nimic. Era suspicioasă faţă de vorbe. „Vorbind despre probleme, le facem să existe”, spusese ea odată, şi aşa cum problemele pot fi create prin limbaj şi dragostea poate fi distrusă de el. Mi-am amintit o poveste pe care mi-o spusese. La vârsta de 12 ani, părinţii o trimiseseră într-o tabără organizată de un grup de tineri. Acolo se îndrăgostise nebuneşte de un băiat de vârsta ei, şi după multe îmbujorări şi ezitări sfârşiseră prin a face o plimbare în jurul lacului. Pe un mal umbros, băiatul o rugase să se aşeze şi după o clipă îi luase mâna într-a lui. Era prima oară când un băiat o ţinea de mână. Se simţise atât de transportată, încât îi spusese (cu toată sinceritatea unui

copil de 12 ani) că e „cel mai bun lucru care i s-a întâmplat vreodată”. Dar n-ar fi trebuit să vorbească. A doua zi, descoperise că vorbele ei se răspândiseră în toată tabăra, declaraţia ei prostesc de sinceră transformată într-o batjocură a vulnerabilităţii ei. Suferise din cauza limbajului o trădare, felul în care cuvintele intime pot fi convertite în monedă comună, şi de aceea ajunsese să aibă în schimb încredere în trup, în mişcare mai curând decât în frază.

4. Cu obişnuita ei rezistenţă la tot ce era colorat în roz, Chloe ar fi dat la o parte declaraţia cu o glumă, nu pentru că n-ar fi vrut s-o audă, ci pentru că orice verbalizare ar fi părut periculos de aproape atât de clişeu cât şi de goliciunea completă. Nu că ar fi fost lipsită de sentimentalism, era pur şi simplu prea discretă cu emoţiile ei pentru a le exprima în limbajul social uzat al *romantismului* (dragostea mediată). Deşi sentimentele ei erau îndreptate către mine, într-un fel curios, *nu trebuia să le cunosc*.

5. Totuşi stiloul meu ezita deasupra felicitării de ziua ei (desenul unei girafe suflând în lumânări) şi simţeam că, oricare ar fi fost rezistenţa ei, ocazia zilei de naştere (plină de absurdul respect acordat naşterii unei persoane) cerea confirmarea lingvistică a legăturii dintre noi. Am încercat să-mi imaginez cum va reacţiona când aveam să-i întind pachetul, nu la puloverul roşu, ci la pachetul de vorbe de dragoste. Am încercat să mi-o imaginez singură, în metrou pe drum spre serviciu, sau în cadă, sau pe stradă, deschizându-l, străduindu-se să-şi dea seama ce voise să spună bărbatul care o iubea, dăruindu-i asemenea obiecte ciudate.

6. Dificultatea unei declaraţii e mai mare decât dificultatea comunicării obişnuite. Dacă i-aş fi spus lui Chloe că am o durere de stomac, sau o maşină roşie, sau o grădină de narcise, aş fi putut fi sigur că înţelege. Evident,

imaginea mea despre o grădină plină de narcise ar fi fost uşor diferită de a ei, dar ar fi existat o corespondenţă rezonabilă între cele două imagini. Cuvintele, traversând separarea dintre noi, ar fi operat ca mesageri demni de încredere, scrisoarea şi-ar fi atins destinaţia. Dar felicitarea pe care încercam s-o scriu acum nu beneficia de o astfel de garanţie. Cuvintele erau cele mai ambigue din limbaj, pentru că lucrul la care se refereau era extrem de lipsit de un înţeles stabil. Desigur, unii călători se întorseseră de pe tărâmul inimii şi încercaseră să povestească ce au văzut, dar cuvântul nu avea o latitudine stabilă, îi lipsea definiţia geografică, era un fluture rar, niciodată identificat în mod concludent.

7. Gândul era unul izolat: despre eroarea pe care o poţi găsi dintr-un singur cuvânt – un argument desemnat nu pedanţilor, ci de o importanţă disperată pentru amanţii sătui să vorbească prin translator. Amândoi puteam spune că suntem îndrăgostiţi şi totuşi această dragoste ar putea însemna pentru fiecare dintre noi ceva cu totul diferit. Transmiterea vorbelor de dragoste era ca trimiterea unui mesaj codificat printr-un transmiţător defect: niciodată nu puteai şti cum avea să fie primit (şi cu toate acestea trebuia trimis, ca şi floarea care emite nenumăraţi spori, din care numai o mică parte se vor reproduce, un efort de telecomunicaţie aleatoriu şi optimist – încrederea în serviciile poştale).

8. Limbajul era tot ce aveam pentru a acoperi breşa. Avea ea să înţeleagă semnificaţia cu care încercam să umplu ciurul? Cât din dragostea mea avea să mai rămână până când avea să ajungă la ea? Am fi putut avea un dialog într-un limbaj care să pară comun, numai pentru a descoperi că vorbele au rădăcini în surse diferite. Deseori citeam aceleaşi cărţi seara, în acelaşi pat, şi apoi ne dădeam seama că pentru fiecare din noi fusese altă carte.

Nu se putea întâmpla acelaşi lucru şi cu un singur rând de vorbe de dragoste?

Inima mea >>> – d – r – a – g – o – s – t – e --> Inima ei

LIMBAJ

9. Dar nici măcar cuvintele nu erau cu totul în puterea mea. Fuseseră în mâinile atâtor altora înainte – mă născusem *în* limbaj (deşi nu aceasta era data mea de naştere), nu inventasem eu boala – şi o dată cu acest sentiment de „mâna a doua" apăreau atât problemele cât şi avantajele. Avantaje pentru că exista o zonă comună care de-a lungul secolelor fusese îngrădită ca aparţinând iubirii. Deşi nu eram întotdeauna de acord în privinţa a ceea ce simţeam unul pentru altul, Chloe şi cu mine eram elevi destul de buni pentru a şti că iubirea nu e ură şi pentru a recunoaşte regiunea în care se învârteau starurile de la Hollywood atunci când beau martini şi îi pomeneau numele.

10. Percepţiile noastre despre dragoste erau murate în butoiul social al romantismului. Când visam cu ochii deschişi la Chloe, aceste vise se amestecau în mod necesar cu imagini pufoase şi caramel ale o mie şi una de îmbrăţişări cinematografice. Nu eram numai îndrăgostit de Chloe, participam în acelaşi timp la un ritual social. Când ascultam în maşină versurile celui mai recent succes pop, nu se amesteca iubirea mea în mod firesc cu vocea cântăreţului, nu pe Chloe o regăseam în versurile elocvente ale altuia?

N-ar fi frumos
Să te ţin în braţe
Şi să te iubesc, iubito?
Să te ţin în braţe
Da, şi să te iubesc, iubito?

11. Dragostea nu e autoexplicativă, este întotdeauna *interpretată* de cultura în care ne-am născut. Cum aş fi ştiut că ceea ce simt pentru Chloe e *dragoste*, dacă n-ar fi fost ceilalţi care să-mi şoptească răspunsul? Faptul că mă identificam cu cântăreţul de la radio nu implica o înţelegere spontană a fenomenului. Dacă credeam că sunt îndrăgostit, nu era oare aceasta rezultatul vieţii într-o anume epocă culturală care căuta şi venera o inimă salivândă ori de câte ori putea? Nu cumva societatea era factorul motivant, şi nu vreun îndemn interior al meu? În culturi şi epoci precedente, n-aş fi fost oare învăţat să ignor sentimentele pe care le aveam pentru Chloe (în acelaşi fel în care eram acum învăţat să ignor impulsul de a purta ciorapi de mătase sau de a răspunde la insulte cu o provocare la duel)?

12. *Unii oameni nu s-ar fi îndrăgostit niciodată dacă n-ar fi auzit de dragoste* este aforismul lui La Rochefoucault, şi nu-i dă oare istoria dreptate? Trebuia s-o duc pe Chloe la un restaurant chinezesc în Camden, dar declaraţiile de dragoste ar fi părut mai potrivite altundeva, dată fiind puţina consideraţie acordată iubirii în cultura chineză. După părerea expertului în antropologie psihologică L.K. Hsu, culturile occidentale sunt „individualiste” şi acordă mare importanţă emoţiilor, în vreme ce prin contrast, cultura, chineză e „situaţională”, şi se concentrează asupra grupurilor, mai degrabă decât asupra cuplurilor şi iubirii lor (deşi şeful de sală de la Lao Tzu a fost foarte încântat să-mi accepte rezervarea). Dragostea nu e niciodată un dat, este construită şi definită de diferitele societăţi. În cel puţin o societate, Manu din Noua Guinee, nici măcar nu există un cuvânt pentru dragoste. În alte culturi, dragostea există, dar i se atribuie forme particulare. Poezia de dragoste egipteană antică nu era interesată de ruşine, vinovăţie sau ambivalenţă. Grecii nu aveau nicio problemă cu homosexualitatea, creştinismul proscria trupul şi atribuia valenţe erotice sufletului, trubadurii puneau semnul egal

între îndrăgostit şi dragostea neîmpărtăşită, romanticii făceau o religie din iubire, iar S.M. Greenfield, având o căsnicie fericită, scrie într-un articol din *Sociological Quarterly* (6,361-377), că în zilele noastre dragostea este ţinută în viaţă de către capitalismul modern numai pentru a:

> *...motiva indivizii – atunci când nu există alte căi de a-i motiva – să ocupe poziţiile soţ-tată şi soţie-mamă şi să formeze nuclee familiale care sunt esenţiale nu numai pentru reproducere şi socializare, ci şi pentru a menţine aranjamentele existente pentru distribuţia şi consumul bunurilor şi serviciilor şi, în general, pentru a menţine în funcţiune sistemul social şi a-l păstra ca o preocupare continuă.*

13. Antropologia şi istoria sunt pline de divergenţe (şi ca atare de orori pentru cei dintr-un alt timp) când vine vorba de sexualitate. În Anglia victoriană, o femeie care se masturba putea fi considerată nebună şi închisă într-un azil pentru aceasta. În Noua Guinee exista credinţa că bărbăţia e întrupată în spermă şi se practica un ritual în care tinerii o mâncau. În satul Iwi din Noua Guinee, la un moment dat exista chiar obiceiul să se mănânce penisurile celor ucişi, pentru a le absorbi puterea. Fetele din Mangai îşi lungeau clitorisurile, în vreme ce în societatea Maasai, unei fete ajunse la pubertate i se extirpau clitorisul şi *labia minora*, ceea ce se presupunea a îndepărta „mizeria copilăriei”. În rândul indienilor americani se practica transsexualismul, în unele triburi bărbaţii capturaţi în război erau duşi în casa învingătorului cu statutul de soţie.

14. Societatea, ca un bun magazin de papetărie, m-a echipat cu un set de etichete pe care să le lipesc pe palpitaţiile inimii. Suferinţa, ameţeala şi dorul pe care le simţisem uneori gândindu-mă la Chloe societatea le clasifica la litera „D”, dar în alte vremuri şi în alte locuri, ar

fi putut figura sub un alt index. N-ar fi putut fi luate simptomele mele drept o viziune religioasă, o infecţie virală sau chiar un cât se poate de nemetaforic atac coronarian? Când sfânta Tereza de Avila (1515-1582), fondatoarea Ordinului Carmelitelor Desculţe, vorbea despre ceva ce psiho-detectivii de azi ar putea numi un orgasm sublimat, descria experienţa iubirii de Dumnezeu prin vizita unui înger, un băiat care era

...foarte frumos, cu faţa atât de înflăcărată încât părea să fie unul din îngerii supremi, care apar în flăcări... În mâinile lui am văzut o lance aurie, şi în vârful ei de oţel mi s-a părut că văd un punct de foc. Cu ea părea că-mi străpunge inima, de mai multe ori, astfel încât îmi penetra măruntaiele... Durerea era atât de cumplită, încât am gemut de mai multe ori; şi atât de profundă era dulceaţa provocată de această durere intensă, încât n-aş fi vrut să se termine niciodată, şi nici sufletul n-ar putea fi fericit cu nimic mai puţin decât Dumnezeu.

15. În cele din urmă, am hotărât că o felicitare cu o girafă nu era locul cel mai potrivit pentru a vorbi de dragoste şi că o să aştept până la cină. M-am dus la apartamentul lui Chloe la ora opt, ca s-o iau şi să-i dau cadoul. A fost încântată că pricepusem aluziile ei la vitrina din Picadilly, singurul regret (exprimat cu tact câteva zile mai târziu) fiind că şi-l dorise pe cel albastru, nu pe cel roşu (deşi chitanţele ne-au oferit o a doua şansă).

16. Restaurantul nici că ar fi putut fi mai romantic. Toţi cei din jurul nostru la Lao Tzu, cupluri foarte asemănătoare cu noi (deşi sentimentul nostru subiectiv de unicitate nu ne permitea să gândim aşa) se ţineau de mână, beau vin şi se chinuiau cu beţişoarele.

— Doamne, mă simt mai bine, cred că muream de foame. Am fost atât de deprimată toată ziua, a spus Chloe.

— De ce?

— Pentru că am chestia asta cu zilele de naştere, întotdeauna ele îmi amintesc de moarte şi de veselie forţată. Dar cred că asta de acum n-o să fie atât de rea până la urmă. De fapt, e destul de bună, cu puţin ajutor de la prietenul meu. S-a uitat la mine şi a zâmbit: Ştii unde eram anul trecut pe vremea asta? m-a întrebat.

— Nu, unde?

— Mă scotea în oraş la cină mătuşa mea cea oribilă. A fost cumplit, trebuia să mă duc tot timpul la baie să plâng, mă simţeam aşa de tristă că era ziua mea şi singura persoană care mă invitase la cină era mătuşa mea bâlbâită care nu mai prididea să-mi spună că nu înţelege cum o fată drăguţă ca mine nu are un bărbat în viaţa ei. Aşa că probabil nu-i rău că am dat de tine…

17. Era absolut adorabilă (gândi îndrăgostitul, la apogeul judecăţii sale subiective). Dar cum aş fi putut să-i spun asta într-un fel care să-i sugereze natura distinctivă a atracţiei mele? Cuvinte ca *dragoste* sau *devotament* sau *pasiune* erau demonetizate de greutatea poveştilor succesive de dragoste, de straturile adăugate lor prin utilizarea de către alţii. În clipa când îmi doream cel mai mult ca limbajul să fie original, personal şi complet privat, mă izbeam de natura irevocabil publică a limbajului inimii.

18. Restaurantul nu era de niciun ajutor, pentru că decorul romantic făcea dragostea prea evidentă şi deci nesinceră. Romantismul slăbea legătura dintre intenţia auctorială şi limbaj, semnificatul ameninţa infidelitatea (mai ales cu o *Nocturnă* de Chopin la difuzoare şi o lumânare între noi pe masă). Părea să nu existe nicio cale de a transporta dragostea în cuvântul D-R-A-G-O-S-T-E, fără a arunca în coş în acelaşi timp şi cele mai banale asocieri. Trebuia să existe o identificare cu D-R-A-G-O-S-T-E-A, dar oricât m-aş fi străduit cuvântul era prea bogat într-o istorie străină: totul de la trubaduri până la *Casablanca* profitase de pe urma acestor litere.

19. Există şi opţiunea de a fi leneş emoţional, adică de *a cita*. Aş fi putut întinde mâna după *Dicţionarul dragostei împărtăşite*, cu pachetele lui de-a gata, potrivite pentru diversele dispoziţii, lipicios de minciuni şi caramel. Dar ideea avea ceva respingător, ca dormitul în aşternuturile murdare ale altcuiva. Nu aveam oare datoria de a fi autorul propriului meu dialog romantic? Nu trebuia să creez o declaraţie care să se potrivească cu unicitatea lui Chloe?

20. E întotdeauna mai uşor să citezi din alţii decât să vorbeşti în nume propriu, mai uşor să te foloseşti de Shakespeare sau de Sinatra decât să-ţi rişti propriul laringe. Născuţi în limbaj, adoptăm automat utilizarea pe care i-au dat-o alţii, implicându-ne într-o istorie care nu e a noastră. Pentru îndrăgostiţii care simt că reinventează lumea prin dragostea lor, apare o inevitabilă confruntare cu istoria care le precedă uniunea (fie ea în trecutul lor sau în trecutul societăţii). Fiecare gest de dragoste al meu avea o zi de naştere care o antedata pe Chloe – existau întotdeauna alte zile de naştere, nu existau declaraţii virgine (chiar şi Chloe la vârsta de 12 ani, lângă lac, era deja implicată, fie şi numai în virtutea televiziunii). Ca şi a face dragoste, a vorbi despre ea mă marca cu urmele tuturor celor cu care mă culcasem.

21. Prin urmare, particule din alţii există în orice, în ceea ce mâncam şi în ceea ce gândeam, exista alteritate. Deşi îmi doream să existe doar Chloe, exista o relaţie incestuoasă cu cultura: *un bărbat şi o femeie, amanţi, sărbătorind o zi de naştere într-un restaurant chinezesc, într-o seară, în lumea occidentală, undeva pe la sfârşitul secolului XX*. Simţeam o deconcertantă fricţiune cu mondenitatea izbitoarei mele originalităţi – în faptul că o ţineam de mână pe Chloe, că gândeam că o iubesc, înţelegeam acum ura ei pentru zilele de naştere, inserţia noastră arbitrară pe banda rulantă a culturii. Dorinţa mă

împingea să părăsesc liniarul şi să caut metafora. Ceea ce doream să spun nu avea să facă niciodată călătoria în D-R-A-G-O-S-T-E. Trebuia să găsească alt mijloc de transport, poate cu o barcă întrucâtva deformată, lungită sau scurtată, sau invizibilă – nu reprezentând *lucrul*, pentru a-i captura mai bine misterul, dragostea ca un Dumnezeu evreu.

22. Apoi am văzut o farfurie cu bezele din partea casei, aproape de cotul lui Chloe. Inexplicabil din punct de vedere semantic, mi s-a părut brusc clar că ceea ce simţeam pentru Chloe nu era atât *dragoste*, cât *bezea*. Ce anume făcea o bezea să se acorde brusc atât de perfect cu sentimentele mele faţă de ea n-o să ştiu niciodată, dar cuvântul părea să captureze esenţa stării mele amoroase cu o acurateţe la care cuvântul dragoste, uzat, pur şi simplu nu putea aspira. Şi mai inexplicabil încă, atunci când am luat-o pe Chloe de mână, făcându-le cu ochiul lui Romeo şi lui Bogart, şi am anunţat-o că am ceva foarte important să-i spun, şi anume că am un sentiment de *bezea* pentru ea, a părut să înţeleagă perfect, răspunzând că e cel mai dulce lucru pe care i l-a spus cineva vreodată.

23. Şi de atunci încolo, dragostea nu a mai fost, cel puţin pentru mine şi Chloe, numai *dragoste*, ci un obiect dulce, pufos, de câţiva milimetri diametru, care se topeşte delicios în gură.

Capitolul al XI-lea
Ce vezi la ea?

1. Vara a sosit cu prima săptămână din iunie, transformând Londra într-un oraş mediteranean, scoţând oamenii din case şi din birouri şi ducându-i în parcuri şi pieţe. Căldura a coincis cu sosirea la muncă a unui nou coleg, un arhitect american care fusese angajat ca să lucreze cu noi timp de şase luni la un complex de birouri lângă Waterloo.

2. — Mi-au spus că la Londra plouă în fiecare zi – şi uită-te la vremea asta! a remarcat Will când stăteam într-o zi la prânz, într-un restaurant din Covent Garden. Incredibil, şi eu mi-am adus numai pulovere.

— Nu-ţi face griji, Will, se găsesc şi aici tricouri.

Îl cunoscusem pe William Knott cu cinci ani în urmă, când fuseserăm colegi un semestru la Rhode Island School of Design. Era un bărbat extrem de înalt, permanent bronzat, cu un zâmbet cutezător şi cu faţa aspră a unui explorator. De când îşi încheiase studiile la Berkeley avea o carieră de succes pe Coasta de Vest, unde era considerat unul dintre cei mai inovatori şi mai inteligenţi arhitecţi din generaţia lui.

3. — Şi spune-mi, te vezi cu cineva? m-a întrebat Will, odată ajunşi la cafea. Nu mai eşti tot cu cum-o-cheamă, aia...?

— Nu, nu, s-a terminat de mult. Acum am o relaţie serioasă.

— Bravo, spune-mi despre ea.

— Păi trebuie să vii într-o seară la cină să o cunoşti.

— Mi-ar face plăcere. Mai spune-mi.

— O cheamă Chloe, are 24 de ani, e designer de grafică. E inteligentă, frumoasă, foarte amuzantă...

— Sună minunat.

— Dar tu?

— Nu prea am mare lucru de spus, mă întâlneam cu o fată de la UCLA, da' ştii cum e, ne cam călcam pe nervi, aşa că am lăsat-o baltă. Nu eram gata să facem pasul cel mare, aşa că... Dar mai spune-mi despre Chloe a ta, ce vezi la ea?

4. *Ce vedeam la ea?* Întrebarea mi-a revenit în minte în seara aceea, exact în mijlocul supermarketului Safeway, privind-o pe Chloe la casă, fascinat de felul în care punea cumpărăturile în sacoşa de plastic. Farmecul pe care-l detectam în aceste gesturi banale dezvăluia cât eram de pregătit să accept aproape orice ca dovadă incontestabilă a perfecţiunii ei. *Ce vedeam la ea?* Aproape totul.

5. Preţ de o clipă am visat cum m-aş putea transforma într-o cutie de iaurt ca să fiu pus de ea, cu blândeţe şi atenţie într-o plasă, între o cutie de ton şi o sticlă cu ulei de măsline. Numai atmosfera nepotrivit de nesentimentală a supermarketului („Săptămână ieftinirilor la ficat") m-a făcut să-mi dau seama cât de departe alunecasem în patologia romantică.

6. Pe drumul înapoi către maşină am complimentat-o pe Chloe pentru cât de adorabil făcuse cumpărăturile.

— Nu fii caraghios, a replicat. Deschide tu uşa, cheile mele sunt în poşetă.

7. A descoperi farmec în locuri neobişnuite înseamnă a refuza să te laşi vrăjit de ceea ce este evident. E destul de uşor să găseşti farmec într-o pereche de ochi sau în conturul unei guri frumoase. E cu mult mai greu să îl detectezi în mişcările mâinii unei femei pe tejgheaua unui supermarket. Manierismele lui Chloe erau semnele unei perfecţiuni mult mai profunde pe care o putea găsi un îndrăgostit. Erau ca vârfurile unui iceberg, o aluzie la ceea ce se afla dedesubt. Nu era nevoie de un îndrăgostit ca să

discearnă adevărata lor valoare, o valoare care ar fi părut în mod firesc neînsemnată cuiva mai puţin curios, mai puţin îndrăgostit?

8. Dar am rămas gânditor tot drumul înapoi acasă, la ora de vârf. Dragostea mea începea să se îndoiască de ea însăşi. Ce însemna dacă lucrurile pe care le consideram fermecătoare la Chloe ea le considera întâmplătoare sau nerelevante pentru adevărata ei personalitate? Vedeam la Chloe lucruri care pur şi simplu nu existau în ea? M-am uitat la înclinarea umerilor ei şi la felul în care o şuviţă de păr i se prinsese în tetieră. S-a întors către mine şi a zâmbit, şi pentru o clipă i-am văzut strungăreaţa. Cât din iubita mea sensibilă se regăsea în tovarăşa mea de călătorie?

9. Dragostea îşi dezvăluie nebunia prin refuzul de a accepta *normalitatea* inerentă a persoanei iubite. De aceea îndrăgostiţii par plicticoşi celor din jur. Ce văd ei în persoana iubită, mai mult decât pur şi simplu o altă fiinţă omenească? Am încercat deseori să împărtăşesc prietenilor entuziasmul meu pentru Chloe, prieteni cu care în trecut găsisem un teren comun în privinţa filmelor, cărţilor şi politicii, dar care acum m-au privit cu nedumerirea laică a ateilor confruntaţi cu fervoarea mesianică. După ce le spusesem prietenilor pentru a zecea oară poveştile cu Chloe la curăţătoria de haine sau Chloe şi cu mine la cinema, sau cu Chloe şi cu mine cumpărând de mâncare, aceste poveşti fără intrigă şi cu şi mai puţină acţiune, doar cu personajul central stând în mijlocul unei istorii aproape imobile, am fost obligat să accept că dragostea este o căutare singuratică, ce poate fi, în cel mai bun caz, înţeleasă de o singură altă persoană, cea iubită.

10. O linie foarte subţire desparte dragostea de fantezie, de o credinţă fără legătură cu realitatea, o obsesie esenţialmente intimă, narcisistică. Evident, nu era nimic

inerent adorabil în felul în care Chloe împacheta cumpărăturile, dragostea este numai ceva ce hotărâsem să atribui gestului ei, un gest care ar fi putut fi interpretat foarte diferit de ceilalţi aflaţi la coadă la Safeway. O persoană nu e niciodată bună sau rea *per se*, ceea ce înseamnă că dragostea sau ura pentru ea trebuie să se bazeze pe un element subiectiv şi poate iluzionist. Mi-am amintit de felul în care întrebarea lui Will făcuse distincţia între calităţile unei persoane şi cele atribuite ei de către cel care o iubeşte. Pentru că Will nu mă întrebase *cine era* Chloe (cum ar putea un îndrăgostit să fie atât de obiectiv?), ci *ce vedeam* eu la ea – o percepţie mult mai subiectivă şi probabil mai îndoielnică.

11. Puţin după moartea fratelui ei mai mare, Chloe (care tocmai împlinise opt ani) a traversat o fază profund filosofică. „Am început să pun totul sub semnul întrebării”, mi-a spus, „a trebuit să înţeleg ce e moartea, şi asta e de ajuns ca să transforme pe oricine într-un filosof”. Una din marile ei obsesii, la care încă se mai făceau aluzii în familia ei, era legată de idei familiare cititorilor lui Descartes şi Berkeley. Chloe îşi punea mâna la ochi şi le spunea părinţilor că fratele ei era încă viu, pentru că ea îl vedea în minte la fel cum îi vedea pe ei în realitate. De ce îi spuneau că e mort, când ea îl putea vedea în minte? Apoi, într-un atac şi mai vehement asupra realităţii şi din cauza a ceea ce simţea faţă de ei, Chloe le spunea părinţilor (cu rânjetul unui copil de şase ani pus în faţa puterii propriilor impulsuri ostile) că-i putea ucide închizând ochii şi refuzând să se mai gândească vreodată la ei – un plan care fără îndoială provoca o reacţie previzibil de nefilozofică din partea lor.

12. Dragostea şi moartea par să incite în mod firesc întrebări despre dorinţe interioare şi realitate exterioară, primele făcându-ne să credem în existenţa lor exterioară, iar cea de-a doua în lipsa acesteia. Orice şi oricine ar fi fost Chloe, nu puteam oare să închid ochii şi să cred că

percepţia mea e realitatea, că ceea ce vedeam în ea exista cu adevărat, orice ar fi crezut ea însăşi sau mulţimea de la Safeway?

13. Dar şi solipsismul are limite. Viziunea mea despre Chloe era cât de cât apropiată de realitate sau îmi pierdusem cu totul judecata? Mie mi se *părea* cu siguranţă adorabilă, dar era *într-adevăr* atât de adorabilă pe cât credeam? Era vechea problemă carteziană a culorii: autobuzul *părea* roşu unui privitor, dar era de fapt roşu în şi prin esenţa lui? Când Will a cunoscut-o pe Chloe câteva săptămâni mai târziu, a avut evident îndoieli, neexprimate, dar vizibile în purtare şi în felul în care la birou mi-a spus că, pentru un californian, englezoaicele erau desigur „foarte speciale”.

14. Ca să fiu sincer, şi Chloe îmi provoca uneori îndoieli. Într-o noapte, îmi amintesc că stătea în camera de zi citind, în timp ce ascultam un disc cu o cantată de Bach. Muzica povestea despre focuri cereşti, binecuvântarea Domnului şi tovarăşi dragi, în vreme ce faţa lui Chloe, obosită dar fericită, scăldată într-o rază de lumină ce traversa camera întunecată, părea a unui înger, un înger care se prefăcea (cu drumuri la Safeway sau la poştă) că e un muritor obişnuit, dar a cărui minte era de fapt plină de cele mai delicate, subtile şi divine gânduri.

15. Pentru că numai trupul este deschis vederii, îndrăgostitul îşi pune speranţa în fidelitatea sufletului faţă de învelişul său, speranţa că trupul deţine un suflet pe potrivă, că ceea ce epiderma *reprezintă* se dovedeşte a fi ceea ce *este*. Nu o iubeam pe Chloe pentru trupul ei, îi iubeam trupul pentru promisiunea a cine era ea. Era o promisiune însufleţitoare.

16. Dar dacă faţa ei era un *trompe-l’oeil*, o mască, o suprafaţă ce sugera un interior inexistent? Ca să mă întorc

la distincţia implicită a lui Will, dacă vedeam în ea lucruri care nu existau? Ştiam că există feţe ce sugerează calităţi pe care nu le au, că există copii ai căror ochi reflectă o înţelepciune pe care sunt prea tineri ca să o fi acumulat. „Până la patruzeci de ani, cu toţii ajungem să avem faţa pe care o meritǎm”, scria George Orwell, dar oare e adevărat sau e doar un mit la fel de liniştitor în domeniul fizionomie pe cât e în sfera economică – credinţa că există o formă de justiţie naturală? A recunoaşte mitul înseamnă a mă confrunta cu îngrozitoarea loterie facială a naturii, renunţând la credinţa într-o faţă dată de Dumnezeu (sau măcar dată de Ceva cu *semnificaţie*).

17. Îndrăgostitul, stând lângă casa supermarketului sau în camera de zi, o priveşte pe iubită şi începe să viseze, să-i interpreteze figura, gesturile, găsind în ele ceva nepământean, perfect, fermecat. El sau ea face ingredientele unui vis din felul în care persoana adorată împachetează o cutie de ton sau toarnă ceaiul. Şi totuşi nu-i obligă viaţa să aibă somnul uşor, să fie întotdeauna supuşi unei treziri la o realitate mult mai lumească?

18. — Nu poţi să opreşti iodlerul ăsta insuportabil? a spus dintr-o dată îngerul.

— Ce iodler insuportabil?

— Muzica.

— E Bach.

— Ştiu, dar sună stupid, nu pot să mă concentrez la *Cosmo*.

19. Chiar pe *ea* o iubesc, m-am gândit, privind-o din nou cum citea pe sofa, sau iubesc o idee care se solidifică în jurul gurii, ochilor şi feţei ei? Extinzând expresia la întregul ei caracter, nu mă făceam oare vinovat de o eronată metonimie, metonimul ca simbol, un atribut al unei entităţi extins la toată entitatea? Coroana pentru monarhie, volanul

pentru maşină, Casa Albă pentru guvernul Statelor Unite, expresia angelică a lui Chloe pentru Chloe...

20. În complexul oazei, călătorul însetat îşi imaginează că vede apă, palmieri şi umbră nu pentru că ar avea dovezi, ci pentru că are nevoie de toate acestea. Necesităţile disperate creează o halucinaţie a soluţiei lor: setea halucinează apă, nevoia de dragoste halucinează bărbatul sau femeia ideală. Complexul oazei nu e niciodată o iluzie totală: călătorul din deşert vede cu adevărat *ceva* la orizont. Numai că palmierii s-au veştejit, puţul a secat şi locul e infestat cu lăcuste.

21. Nu eram şi eu victimă a unei iluzii similare, singur într-o cameră cu o femeie ce avea faţa cuiva care compune *Divina Comedie*, în vreme ce de fapt citea pagina de astrologie din *Cosmopolitan*?

Capitolul al XII-lea
Scepticism şi credinţă

1. Prin contrast cu istoria iubirii, istoria filosofiei demonstrează o neîntreruptă preocupare faţă de discrepanţa dintre aparenţă şi realitate. „Cred că văd un copac afară”, spune filosoful, „dar nu e oare posibil să fie numai o iluzie optică în spatele retinei mele?” „Cred că o văd pe nevastă-mea”, mormăie filosoful, adăugând cu speranţă, „dar nu e posibil să fie şi ea tot o iluzie optică?”

2. Filosofii tind să limiteze îndoiala epistemologică la existenţa meselor, a scaunelor şi curţilor colegiilor de la Cambridge şi la ocazional nedorita nevastă. Dar a extinde aceste lucruri la ceea ce ne interesează, la dragoste spre exemplu, înseamnă a lăsa loc înspăimântătoarei posibilităţi ca persoana iubită să fie numai o fantezie interioară, fără mare legătură cu orice realitate obiectivă.

3. Îndoiala e un lucru facil atunci când nu e o problemă de supravieţuire: suntem exact atât de sceptici pe cât ne putem permite să fim şi este cel mai uşor să fii sceptic în privinţa lucrurilor care nu ne susţin în mod fundamental. Este uşor să ne îndoim de existenţa unei mese, e iadul pe pământ să ne îndoim de legitimitatea iubirii noastre.

4. La începutul gândirii filosofice occidentale, progresul de la ignoranţă la cunoaştere este asemănat de Platon cu călătoria minunată dintr-o peşteră întunecată către lumina soarelui. Oamenii se nasc incapabili de a percepe realitatea, ne spune Platon, ca şi locuitorii peşterilor, care iau umbrele obiectelor drept obiectele însele. Numai cu mult efort pot fi date la o parte iluziile şi poate fi făcută călătoria din lumea fantomatică a peşterii către lumina puternică a soarelui, unde în fine putem vedea lucrurile aşa cum sunt ele într-adevăr. Ca toate alegoriile, şi povestea

aceasta are o morală, şi anume că voinţa de a găsi adevărul trebuie să fie nimic mai puţin decât sensul vieţii noastre.

5. A mai fost nevoie de încă vreo 23 de secole pentru ca teoria socratică despre beneficiile acestei căi de la iluzie la cunoaştere să fie contestată, din punct de vedere moral şi nu pur şi simplu epistemologic. Toată lumea, de la Aristotel la Kant, l-a criticat pe Platon pentru *felul* în care ajungea la adevăr, dar nimeni n-a pus în mod serios la îndoială *valoarea* acestei întreprinderi. Dar în *Dincolo de bine şi de rău* (1886), Friedrich Nietzsche a luat în fine taurul de coarne şi a întrebat.

> Ce *anume din noi năzuieşte de fapt la „adevăr”?... Am cugetat asupra valorii acestei voinţe. Presupunând că noi vrem adevărul: de ce nu mai degrabă neadevărul? Sau incertitudinea? Sau chiar neştiinţa? Falsitatea unei judecăţi nu constituie încă, după părerea noastră o obiecţie împotriva acesteia... Problema care se pune este aceea de a afla în ce măsură poate această judecată să favorizeze, să întreţină viaţa, să conserve şi chiar să amelioreze specia, iar noi suntem predispuşi să afirmăm că judecăţile cele mai false sunt pentru noi cele mai indispensabile... că renunţarea la judecăţile false ar însemna renunţarea la viaţă, negarea vieţii.*[3]

6. Din punct de vedere religios, valoarea adevărului a trebuit bineînţeles pusă la îndoială cu multe secole înainte. Filosoful Pascal (1623-1662, jansenist cocoşat, *Pensées*) vorbise despre alegerea în faţa căreia se află fiecare creştin într-o lume inegal împărţită între groaza de un univers fără de Dumnezeu şi fericita – dar infinit mai puţin probabila – alternativă a existenţei lui Dumnezeu. Deşi şansele erau în favoarea inexistenţei lui Dumnezeu, Pascal a argumentat

[3] Friedrich Nietszche, *Dincolo de bine şi de rău,* traducere de Francisc Grünberg, Humanitas, 2011, p. 11 *et passim.* (N. ed. rom.)

că se putea totuşi justifica credinţa noastră, pentru că bucuria şansei mai mici era cu mult mai puternică decât erau ororile şansei mai mari. Şi poate că la fel trebuie să fie şi cu dragostea. Îndrăgostiţii nu pot rămâne multă vreme filosofi, ei trebuie să cedeze impulsului religios, şi anume să creadă şi să aibă încredere, prin opoziţie cu impulsul filosofic, acela de a se îndoi şi de a cerceta. Ei trebuie să prefere riscul de *a greşi şi de a fi îndrăgostiţi* celui *de a se îndoi şi de a nu iubi*.

7. Aceste gânduri îmi umblau prin minte într-o seară, stând pe patul lui Chloe şi jucându-mă cu elefantul ei Guppy. Îmi spusese că în copilărie Guppy jucase un rol uriaş în viaţa ei. Era un personaj la fel de real ca şi membrii familiei ei şi mult mai înţelegător. Avea propriile lui obiceiuri, mâncăruri preferate, propriul lui fel de a vorbi şi de a dormi – şi totuşi, dintr-o postură mult mai obiectivă, era evident că Guppy era în întregime creaţia ei şi nu avea niciun fel de existenţă în afara imaginaţiei ei. Dar dacă ar fi existat ceva care să distrugă relaţia ei cu elefantul, ar fi fost s-o întreb dacă creatura exista cu adevărat: *Chestia, asta pufoasă trăieşte cu adevărat independent de tine sau ai inventat-o pur şi simplu?* Şi mi-a dat prin minte că poate o discreţie similară trebuia aplicată şi îndrăgostiţilor şi nimeni nu trebuie să întrebe vreodată un îndrăgostit: *Persoana asta chiar există sau ţi-o imaginezi pur şi simplu?*

8. Istoria medicală ne spune despre cazul unui bărbat care trăia cu iluzia cu totul neobişnuită că este un ou ochi. Cum şi când i-a intrat în cap o asemenea idee nu ştie nimeni, dar refuza să se aşeze undeva, de frică să nu „se spargă” şi să-şi „verse gălbenuşul”. Doctorii au încercat sedative şi medicamente ca să-i liniştească temerile, dar nimic nu dădea rezultate, în final, unul dintre ei a făcut efortul de a pătrunde în mintea lui şi i-a sugerat să poarte cu el tot timpul o felie de pâine, pe care s-o pună pe scaunul pe care voia să se aşeze, ca să nu se verse. De

atunci, omul n-a mai fost văzut niciodată fără o felie de pâine la îndemână şi a fost capabil să ducă o viaţă mai mult sau mai puţin normală.

9. Care e morala acestei poveşti? Nu face decât să arate că, deşi cineva poate trăi cu o iluzie (dragostea, credinţa că e un ou ochi), dacă găseşte partea ei complementară (un alt îndrăgostit ca şi Chloe cu o iluzie similară, o felie de pâine), totul poate fi bine. Iluziile nu sunt dăunătoare în sine, ele rănesc doar atunci când eşti singurul care crede în ele, când nu poţi crea un mediu în care să poată fi susţinute. Atâta timp cât Chloe şi cu mine puteam susţine credinţa în infinit de precarul balon de săpun care este dragostea, ce importanţă avea dacă autobuzul era sau nu cu adevărat roşu?

Capitolul al XIII-lea
Intimitate

1. Privind un cub de zahăr dizolvându-se într-o ceaşcă de ceai de muşeţel, Chloe, pe a cărei companie mă bizuiam ca să dea sens vieţii mele, a remarcat: „Nu ne putem muta împreună din cauza problemei mele: trebuie să trăiesc pe cont propriu, altfel mă topesc. Nu e vorba numai de a închide o uşă, e o chestie psihologică, uterină. Nu că nu te vreau, dar mă tem să nu te vreau numai pe tine, mă tem să nu descopăr că din mine n-a mai rămas nimic. Aşa că pune-o pe seama bramburelii mele generale, dar mă tem că trebuie să rămân doamna-cu-geamantanul.”

2. Văzusem geamantanul lui Chloe pentru prima oară la aeroportul Heathrow, un cilindru roz-aprins, cu o curea verde luminiscentă. Venise cu el la uşa mea prima oară când avea să stea peste noapte, încă o dată scuzându-se pentru culorile lui iritante, spunând că-l folosise ca să aducă o periuţă de dinţi şi un rând de haine curate pentru a doua zi. Crezusem că geanta de voiaj avea să fie temporară, ceva de care se folosea până avea să se simtă destul de confortabil ca să lase în apartamentul meu periuţa de dinţi şi hainele. Dar n-a renunţat niciodată la geantă, în fiecare dimineaţă împacheta ca şi când ar fi fost ultima dată când ne mai vedeam, ca şi când a lăsa în urmă fie şi o pereche de cercei implica un insuportabil risc de descompunere.

3. Deseori vorbea despre descompunere, despre dizolvarea în mulţimile care o înghesuiau în metrou dimineaţa, sau dizolvarea în propria imagine de la birou ori din familie – şi, implicit, dizolvarea în fiinţa iubitului ei. Asta explica importanţa genţii de voiaj, simbolul libertăţii şi independenţei, dorinţa de a se delimita şi de a recupera părţile din ea însăşi pe care le dispersase în ceilalţi.

4. Dar, oricât de eficientă ar fi fost în privinţa bagajelor, cu timpul Chloe a început să lase lucruri în urma sa. Nu periuţe de dinţi sau pantofi, ci bucăţi din ea însăşi. A început cu limbajul, cu Chloe lăsându-mi felul ei de a spune *nicicând* în loc de *niciodată*, sau de a accentua pe *în* din *înainte*, sau de a spune *ai grijă* înainte de a închide telefonul. În schimb, a căpătat de la mine uzanţa lui *perfect* şi *dacă tu crezi*. Apoi obiceiurile au început să se scurgă de la unul la altul; eu am preluat nevoia ei de întuneric total în cameră, ea a început să împăturească ziarul ca mine, eu m-am apucat să mă învârt în cercuri în jurul sofalei când mă gândeam la o problemă, ea a prins gustul de a se întinde pe covor.

5. Difuzia gradată a adus cu ea un grad de intimitate, o stare în care graniţele dintre noi au încetat să fie strict patrulate, permiţând trecerea liberă a moleculelor browniene. Trupul nu mai simţea ochii celuilalt. Chloe stătea în pat citind şi băga un deget în nas ca să-l elibereze de un obstacol, pe care apoi îl freca între degete până era tare şi uscat şi-l înghiţea. Cunoaşterea trupului mergea dincolo de sexual, ni se întâmpla să stăm în pat împreună, goi, într-o zi fierbinte de vară, fără nicio referire la goliciunea noastră. Puteam risca intervale de tăcere, nu mai eram vorbitori paranoici, incapabili să lăsăm conversaţia să moară de teama că liniştea e trădătoare („Ce gândeşte despre mine în tăcerea asta?”). Am ajuns să fim siguri unul de celălalt în mintea noastră, scoţând din uz seducţia perpetuă.

6. Odată cu intimitatea a venit şi o bogăţie de informaţie despre aspectul *nuvelistic* al existenţei, prin opoziţie cu cel *filosofic*: mirosul pielii lui Chloe după duş, sunetul vocii ei când vorbea la telefon în camera de alături, bolboroseala stomacului ei când îi era foame, expresia ei dinaintea unui

strănut, forma ochilor când se trezea din somn, felul în care scutura o umbrelă udă, sunetul periei prin părul ei.

7. Conştienţi de caracteristicile celuilalt, am simţit nevoia de a ne redenumi unul pe celălalt. Iubirea ne găseşte cu un nume pe care nu l-a inventat ea, un nume dat de părinţi la naştere şi formalizat de paşapoarte şi registrele de stare civilă. Dată fiind unicitatea pe care o descoperă îndrăgostitul, nu e firesc ca aceasta să-şi găsească expresia (oricât de indirectă) într-un nume pe care nimeni altcineva nu-l mai foloseşte? Pe când la birou Chloe era numită Chloe, cu mine (din motive pe care niciunul din noi nu le-a înţeles vreodată) a devenit pur şi simplu *Tidge*. În ceea ce mă priveşte, pentru că o dată o amuzasem vorbind despre boala intelectualilor germani, am devenit (în mod mai puţin misterios) *Weltschmerz*. Importanţa acestor porecle nu se găsea în numele la care ne stabiliserăm – am fi putut foarte bine să ne spunem *Pwitt* şi *Tic* – ci în faptul că ne reetichetaserăm unul pe celălalt. Tidge sugera o cunoaştere a lui Chloe pe care funcţionarul de la bancă nu o avea (cunoaşterea pielii ei când ieşea de la duş şi a sunetului periei prin părul ei), în timp ce *Chloe* aparţinea stării ei civile, *Tidge* era dincolo de politic, pe tărâmul mai fluid şi unic al dragostei. Era o victorie asupra trecutului, un simbol al rebotezării şi renaşterii datorate dragostei. *Ţi-a fost dat un nume*, spune îndrăgostitul, *dar te renumesc pentru a marca diferenţa dintre ceea ce eşti pentru mine, şi ceea ce eşti pentru alţii. Te poţi numi X la birou (în spaţiul politic), dar în patul meu vei fi întotdeauna „Morcovelul meu”...*

8. Joaca pe care o implicau poreclele s-a răspândit şi asupra altor zone ale limbajului. În vreme ce dialogul obişnuit se ocupa de comunicarea directă (şi ca atare cu intenţii clare), limbajul intim scăpa legilor, scutit de nevoia unei *direcţii* evidente şi constante. Putea aluneca în ilogic şi zburdălnicie, în exprimarea fluxului conştiinţei, abandonând

logica socratică în favoarea carnavalescului – voce, şi nu comunicare. Dragostea interpreta tentativa a ceea ce stătea la graniţa dintre spus şi nespus, exprimabilul şi inexprimabilul (dragostea ca voinţă de a extinde înţelegerea asupra gândurilor pe jumătate formulate ale celuilalt). Era diferenţa dintre o mâzgăleală şi un plan arhitectural: cel care mâzgăleşte nu are nevoie să ştie încotro se îndreaptă creionul, mâzgăleală i se supune ca un zmeu de hârtie; era libertatea de a nu avea permanent în minte un scop. Treceam de la maşini de spălat vase la Warhol la naţionalitate la proiecţie la proiectoare la floricele de porumb la penisuri la naşteri premature la infanticid la insecticid la supt la zbor la sărut. Cenzura limbajului fusese ridicată, nu existau scăpări freudiene, pentru că zăceam în pat, trăncănind de-a lungul şi de-a latul conştiinţei. Se putea spune orice, era o cacofonie polivalentă de idei. Calitatea de autor era abandonată voluntar, schimbam între noi accentele şi le cedam pe cele proprii în favoarea unora împrumutate de la politicieni sau staruri pop, din nord sau din sud. Spre deosebire de gramaticienii duri, începeam o propoziţie şi nu eram în stare s-o terminăm, ne salva de insuficienţa verbală celălalt, care prelua ştafeta şi lega pontonul de următorul stâlp.

9. Intimitatea nu a distrus distincţia dintre sine şi celălalt. A mutat-o pur şi simplu în afara cuplului. „Celălalt” se găsea acum dincolo de uşa apartamentului, confirmând suspiciunile că dragostea nu e departe de o conspiraţie. Judecăţile personale se transformaseră în jurii duble, ameninţările din afară erau împărtăşite într-un pat comun. Pe scurt, bârfeam. Nu era întotdeauna cu răutate, ci mai degrabă rezultatul trist al unei incapacităţi de a ne păstra etici în interacţia obişnuită, astfel creând nevoia de a scoate la aerisit minciunile acumulate. Fiindcă nu pot vorbi cu tine despre o trăsătură sau alta a caracterului tău (pentru că nu ai înţelege sau te-ar răni prea tare), o să bârfesc/vorbesc despre ea pe la spatele tău, cu cineva care

va înţelege. Chloe a devenit depozitara supremă a judecăţilor mele asupra lumii. Ceea ce simţeam despre prieteni sau colegi, dar nu le puteam spune, lucruri pe care încercasem să le neg şi faţă de mine însumi, eram liber să i le împărtăşesc lui Chloe. Dragostea se hrănea identificând antipatii comune, *Amândurora ne displace X* se traducea prin *Ne plăceam unul pe altul*. Amanţi, deci criminali, dovada loialităţii noastre devenea măsura în care ne comunicam antipatiile faţă de ceilalţi.

10. Se poate ca dragostea să fi fost conspirativă, dar era cel puţin autentică. Ne retrăgeam unul în compania celuilalt ca să râdem de reaua-credinţă pe care o cerea întâlnirea cu oficialul. Ne întorceam de la cine ceremonioase imitând accentul şi părerile celor de la care ne luaserăm politicos rămas-bun doar cu câteva minute înainte. Întinşi în pat, subminam suficienţa vieţii verticale, rejucând voleiul de întrebări şi răspunsuri politicoase din ritualul cinei; îi puneam lui Chloe aceleaşi întrebări pe care mai devreme la masă i le pusese ziaristul bărbos, iar ea răspundea cu aceeaşi politeţe cu care îi răspunsese şi lui, în tot acest timp masturbându-mă pe mine pe sub cearşafuri, pe când eu îmi frecam piciorul în sus şi în jos între picioarele ei. Apoi, brusc, eram şocat să dau de mâna lui Chloe acolo unde era, şi o întrebam pe un ton superior: „Doamnă, pot să vă întreb ce faceţi cu onorabilul meu membru?” „Domnul meu”, replica ea, „onorabilul comportament al membrului nu vă priveşte.” Sau Chloe sărea din pat şi spunea: „Domnule, vă rog să părăsiţi imediat patul meu, vă faceţi o idee greşită despre mine, abia dacă ne cunoaştem.” În spaţiul creat de intimitatea noastră, formalităţile vieţii verticale se regăseau parodiate, ca o piesă clasică de care actorii râd în spatele scenei, actorul care-l joacă pe Hamlet apucând-o în braţe pe Gertrude după spectacol şi strigând „Trage-mi-o, mamă!”.

11. Dar momentele intime nu erau trăite şi pierdute, erau convertite într-o poveste pe care Chloe şi cu mine ne-o spuneam despre noi înşine, naraţiunea autoreferenţială a iubirii noastre. Având rădăcinile în tradiţia epică, dragostea este în mod necesar legată de poveste (a vorbi despre dragoste implică întotdeauna o naraţiune) şi mai precis de aventură, structurată în începuturi, sfârşituri, ţeluri, răsturnări şi triumfuri clare. În genul epic, o zi nu urmează în mod obişnuit alteia, în loc de aceasta o teleologie oarecare face personajele să meargă înainte – altfel, cititorul cască şi caută altceva. Paul şi Virginia, Anna şi Vronski, Tarzan şi Jane se străduiesc cu toţii, în ciuda tuturor obstacolelor, să-şi confirme şi să-şi îmbogăţească legătura. Rătăciţi în junglă, pe un vas eşuat sau pe un munte, luptându-se cu natura sau cu societatea, cuplurile epice îşi dovedesc forţa dragostei prin vigoarea cu care înfrâng adversităţile.

12. În povestea de dragoste modernă, aventura îşi pierde hegemonia, ceea ce se întâmplă nu mai poate fi o reflexie a stării interioare a personajelor. Chloe şi cu mine eram autori moderni de monologuri interioare, nu aventurieri. Lumea este în mare măsură despuiată de capacitatea de zbucium romantic. Părinţilor nu le pasă, jungla a fost domesticită, societatea îşi ascunde dezaprobarea în spatele toleranţei universale, restaurantele rămân deschise până târziu, cărţile de credit sunt acceptate aproape peste tot, iar sexul e o datorie, nu o crimă. Cu toate acestea, Chloe şi cu mine aveam o poveste, o istorie comună care ne confirma uniunea (greutatea trecutului apăsând prezentul deseori lipsit de greutate…).

13. Nu era material de roman de senzaţie, dar importanţa sa era omniprezentă, permiţându-ne să fim uniţi de un set de experienţe comune. Ce e o experienţă? Ceva care sparge o rutină politicoasă şi pentru o scurtă perioadă ne permite să urmărim lucrurile cu sensibilitatea

accentuată dată de noutate, pericol sau frumuseţe. Experienţa înseamnă să deschizi ochii mari, într-un fel în care nu o facem de obicei, şi dacă două persoane deschid astfel ochii în acelaşi timp, ne putem aştepta ca aceasta să-i apropie. Două persoane surprinse de un leu în junglă vor fi (dacă supravieţuiesc experienţei) triangular legaţi prin ceea ce au trăit împreună.

LEU

PERSOANA A PERSOANA B

14. Chloe şi cu mine n-am fost niciodată surprinşi de un leu, dar am trăit împreună un număr de mici experienţe urbane. Întorcându-ne de la o petrecere într-o noapte, am văzut un cadavru. Zăcea pe colţul dintre Charlwood Street şi Belgrave Road. Era al unei femei care la prima vedere părea să se fi întins pe pavaj ca să doarmă, poate beată. Nu se vedea niciun semn de sânge sau de luptă, dar când aproape trecuserăm de ea, Chloe a văzut mânerul unui cuţit ieşind din stomacul femeii. Cât poţi şti despre cineva înainte de a fi văzut un cadavru împreună cu acea persoană? Ne-am repezit la cadavru, Chloe şi-a luat tonul de soră medicală/profesoară, mi-a spus să nu mă uit, a spus că trebuie să chemăm poliţia, i-a luat pulsul femeii (era într-adevăr moartă) şi a avut grijă să lăsăm totul aşa cum se afla. Am fost impresionat de profesionalismul ei, dar în mijlocul întrebărilor poliţiei a izbucnit în suspine incontrolabile şi săptămâni în şir nu a reuşit să-şi scoată din minte imaginea cuţitului. A fost un incident oribil, dar într-un fel a reuşit să ne apropie. Am petrecut restul nopţii treji, bând whisky în apartamentul meu, spunându-ne unul altuia poveşti din ce în ce mai stupide şi mai macabre,

prefăcându-ne că suntem cadavre sau ofiţeri de poliţie ca să ne exorcizăm temerile.

CADAVRU

CHLOE EU

15. Câteva luni mai târziu, eram într-o patiserie pe Brick Lane, când un bărbat elegant, îmbrăcat într-un costum în dungi şi aflat lângă noi la coadă i-a înmânat în tăcere lui Chloe un bilet mototolit, pe care scria cu litere mari şi tremurate „Te iubesc”. Chloe a desfăcut hârtia, a înghiţit în sec citind-o, apoi s-a uitat la bărbatul care i-o dăduse. Dar acesta s-a purtat ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat şi a privit spre stradă cu expresia demnă a unui bărbat elegant, îmbrăcat într-un costum în dungi. Aşa că, la fel de inocent, Chloe a împăturit hârtia şi a băgat-o în buzunar. Bizareria incidentului a dus la faptul că, aidoma cadavrului dar într-o notă mai puţin sinistră, acesta a devenit un fel de laitmotiv al relaţiei noastre, un incident la care făceam aluzii şi de care râdeam. În restaurante ne înmânam uneori unul altuia bilete într-un mod la fel de misterios ca bărbatul de la patiserie, dar numai cu mesajul *Dă-mi te rog sarea*. Pentru oricine ar fi privit, trebuie să fi părut bizar şi de neînţeles să ne vadă tăvălindu-ne de râs. Dar aceasta e esenţa laitmotivelor, se referă la incidente pe care ceilalţi nu le pot înţelege, pentru că nu au fost de faţă. Nu e de mirare că un astfel de limbaj autoreferenţial îi enervează pe cei care stau pe margine.

16. Cu cât doi oameni devin mai familiari, cu atât limbajul pe care-l vorbesc împreună e mai departe de cel obişnuit, de discursul definit de dicţionar. Familiaritatea

creează un nou limbaj, un limbaj al intimităţii care include referiri la povestea pe care cei doi o ţes împreună şi care nu poate fi cu uşurinţă înţeleasă de ceilalţi. E un limbaj care face aluzii la bagajul de experienţe comune, conţine o istorie a relaţiei, este ceea ce face ca discuţia cu persoana iubită să fie diferită de discuţia cu oricine altcineva.

17. Au mai fost multe incidente comune: oameni pe care i-am întâlnit, lucruri pe care le-am văzut, făcut sau auzit şi la care ne refeream, legănaţi de moştenirea noastră comună: un profesor pe care l-am cunoscut la o cină şi care scria o carte în care pretindea că soţia lui Freud era adevărata fondatoare a psihanalizei, mai era prietenul meu Will Knott cu obiceiurile lui californiene deseori comice, mai era girafa de jucărie pe care o cumpăraserăm la Bath ca să-i ţină companie în pat elefantului lui Chloe, mai era contabila pe care o întâlniserăm în tren care spunea că are mereu un pistol în poşetă…

18. Asemenea anecdote nu erau interesante în mod natural; cea mai mare parte a lor o înţelegeam numai eu şi Chloe, din cauza asocierilor pe care le făceam. Dar aceste laitmotive erau importante pentru că ne dădeau sentimentul că nu suntem străini unul de altul, că am trecut împreună prin ceva şi că ne amintim înţelesurile pe care le-am găsit împreună. Oricât de palide ar fi fost aceste laitmotive, ele acţionau ca cimentul, limbajul intim pe care-l creau era o reamintire a faptului că (fără a ne croi drum prin junglă sau a ucide dragoni sau a locui împreună) eu şi Chloe creaserăm un fel de lume împreună.

Capitolul al XIV-lea
Confirmarea „eului”

1. Într-o seară de duminică de pe la mijlocul lui iulie stăteam la o cafenea pe Portobello Road. Fusese o zi frumoasă, pe care o petrecuserăm în mare parte în Hyde Park, bronzându-ne şi citind. Dar de pe la ora cinci, începusem să alunec în depresie. M-aş fi dus acasă să mă ascund sub cearşafuri, şi nu o făceam decât pentru că nu aveam de ce anume să mă ascund. Serile de duminică mă întristau dintotdeauna, memento-uri ale morţii, treburilor neterminate, vinovăţiei şi pierderii. Stătuserăm în tăcere, Chloe citind ziarele, eu privind pe fereastră la traficul şi oamenii de afară. Brusc, s-a aplecat spre mine, m-a sărutat şi mi-a şoptit: „Iar ai expresia aia de orfan rătăcit.” Nimeni nu-mi mai atribuise o asemenea expresie până atunci, deşi atunci când a menţionat-o Chloe s-a acordat imediat şi mi-a alinat tristeţea confuză pe care se întâmpla să o simt la momentul respectiv. Am simţit o dragoste intensă (şi probabil disproporţionată) pentru ea datorită acestei remarci, datorită faptului că sesizase ceea ce simţeam dar nu eram capabil să definesc, pentru faptul că era dispusă să intre în lumea mea şi să o obiectivizeze pentru mine – o recunoştinţă pentru că-i reamintise orfanului că e orfan, readucându-l astfel acasă.

2. E poate adevărat că nu existăm cu adevărat până când nu ne vede cineva existând, nu vorbim cu adevărat până când nu înţelege cineva ceea ce spunem, în esenţă, nu suntem pe de-a-ntregul vii până când nu suntem iubiţi.

3. Ce înseamnă că omul e un „animal social”? Înseamnă doar că oamenii au nevoie unul de celălalt ca să se definească şi să capete conştiinţă de sine, într-un mod în care moluştele şi viermii nu o fac. Nu putem avea sentimentul de sine dacă în jurul nostru nu există alţii care

să ne arate unde ne sfârşim noi şi unde încep ceilalţi. „Omul poate căpăta orice în singurătate, cu excepţia caracterului”, scria Stendhal, sugerând că geneza caracterului se află în reacţiile celorlalţi la sine. Pentru că „eul” nu este o structură integrată, fluiditatea sa are nevoie de contururile oferite de ceilalţi. Am nevoie de altcineva să mă ajute să-mi port istoria, cineva care mă cunoaşte la fel de bine, uneori chiar mai bine, decât mă cunosc eu însumi.

4. Fără dragoste, ne pierdem capacitatea de a avea o identitate reală; în dragoste există o constantă confirmare a sinelui. Nu e de mirare că privirea lui Dumnezeu e atât de importantă în religie: a fi văzut înseamnă a ţi se asigura existenţa, iar dacă avem de-a face cu un Dumnezeu sau cu un partener care ne *iubeşte*, cu atât mai bine. Prezenţa unei persoane este legitimizată în ochii unei alte fiinţe care este pentru acea persoană (şi pentru care acea persoană este) întreaga lume. Trăind înconjuraţi de oameni care *nu*-şi amintesc precis cine suntem, oameni cărora le-am povestit de nenumărate ori istoria noastră şi totuşi uită în mod repetat de câte ori am fost căsătoriţi, câţi copii avem, dacă ne cheamă Brad sau Bill, Catrina sau Catherine (iar noi uităm la fel de multe despre ei), nu e oare liniştitor să ne putem găsi refugiu în braţele cuiva care păstrează ferm în minte identitatea noastră?

5. Nu e o coincidenţă faptul că, din punct de vedere semantic, dragostea şi interesul sunt aproape interşanjabile, că „iubesc fluturii” înseamnă aproape acelaşi lucru ca „mă interesează fluturii”. Să iubim pe cineva înseamnă să fim profund interesaţi de acea persoană şi prin preocuparea pe care i-o arătam să ajungem să înţelegem faptele şi spusele ei. Prin înţelegerea pe care mi-o arătase, purtarea lui Chloe faţă de mine demonstra elemente din ceea ce s-ar putea numi *confirmarea „eului”*. Conţinute în înţelegerea ei intuitivă a multora din stările mele sufleteşti, în faptul că-mi cunoştea

gusturile, în lucrurile pe care mi le spunea despre mine, în felul în care ţinea minte obiceiurile şi în umoristica ei acceptare a fobiilor mele se regăseau numeroase astfel de *confirmări ale „eului”* – iubita ca o mănuşă care redă contururile palmei. Chloe observase că sunt ipohondru, că sunt timid şi că nu-mi place să vorbesc la telefon, că sunt obsedat de nevoia de a dormi opt ore pe noapte, că nu-mi place să pierd vremea în restaurante după ce am terminat de mâncat, că folosesc politeţea ca apărare agresivă şi că prefer să spun „poate” în loc de „da” sau „nu”. Îmi cita din mine însumi („Ultima dată ai spus că nu-ţi place genul ăsta de ironie…”), demonstrând că-mi înţelege caracterul prin faptul că păstra în memorie elemente ale istoriei mele – bune şi rele („Întotdeauna intri în panică atunci când…”, „Nu mai cunosc pe nimeni care să uite să facă plinul atât de des ca tine…”). Eram implicat într-un proces de maturizare provocat de mai profunda cunoaştere de sine pe care mi-o permitea prezenţa lui Chloe. E nevoie de intimitatea iubitului/iubitei pentru a scoate la iveală faţete ale caracterului cu care alţii pur şi simplu nu-şi bat capul, faţete cu care ar putea fi dificil să ne confruntăm. Erau momente când Chloe îmi spunea pe faţă că eram defensiv, sau critic, sau ostil, sau gelos, sau patetic de infantil, sau orice alte lucruri negative (dar adevărate) – momente când eram pus faţă-n faţă cu zone din mine însumi pe care introspecţia obişnuită (în interesul armoniei interioare) le-ar fi evitat, ceilalţi ar fi fost prea lipsiţi de interes ca să le pună în lumină şi era nevoie de sinceritatea dormitorului pentru a fi dezvăluite.

6. Dragostea pare delimitată de două disoluţii – viaţa sub prea multe priviri şi viaţa sub prea puţine. Chloe fusese întotdeauna de părere că prea multe priviri erau primejdia cea mai mare. Sufocată în copilărie, văzuse maturitatea ca pe o şansă de a scăpa de înţepeneala pe care ochii celorlalţi o imprimau mişcărilor ei. Visase să trăiască singură la ţară, într-o casă albă şi spaţioasă, cu ferestre

mari şi cu puţină mobilă, un simbol al evadării dintr-o lume a cărei privire opresivă o epuizase. Când avea 19 ani, încercase să-şi realizeze visul călătorind în Arizona, unde se stabilise într-o cabană la marginea unui orăşel în care nu cunoştea pe nimeni, la mii de kilometri de casă. Plină de un romantism tineresc, îşi luase cu ea o valiză de clasici, pe care intenţiona să-i citească în timp ce privea soarele răsărind şi apunând peste peisajul lunar al deşertului. Dar la câteva săptămâni de la sosire, începuse să simtă că singurătatea după care tânjise toată viaţa devine ireală, înspăimântătoare, dezorientantă. Sunetul propriei voci era un şoc când îl auzea săptămânal la minimarket, începuse să se privească în oglindă ca să-şi păstreze un sentiment al propriei fiinţe, al propriilor contururi. În final, după numai o lună, a părăsit oraşul pentru o slujbă de chelneriţă în Phoenix, incapabilă să mai suporte „irealitatea” care o înconjura. Când a ajuns la Phoenix, contactul social a fost un şoc uriaş. S-a trezit că nu poate răspunde unor întrebări simple, cum ar fi ce făcuse. Îşi pierduse orice sentiment al „eului”, experienţele pe care le avusese păreau imposibil de formulat în limbaj.

7. Dacă dragostea ne răsfrânge imaginea, atunci singurătatea e ca şi când ni s-ar refuza folosirea unei oglinzi, lăsând imaginaţia să facă ce vrea cu rana sau pata pe care o avem pe faţă. Oricare ar fi vătămarea, cel puţin oglinda ne dă un sentiment al sinelui, o imagine clară cu care putem răspunde nelimitatei noastre imaginaţii. Pentru că sentimentul de sine nu este autogenerat, neclaritatea o însoţise pe Chloe în deşert, contururile caracterului ei topindu-se în lipsa focalizării celorlalţi, imaginaţia luând-o în stăpânire şi transformând-o într-o creatură monstruoasă, umflată de paranoia şi iluziile pe care le putea genera. Reacţia celorlalţi la purtarea noastră este comparabilă cu o oglindă pentru că ne întoarce o imagine a noastră pe care *singuri nu suntem în stare să o vedem*. De aceea ceilalţi sunt indispensabili, ca să ne dea ceva ce nu putem înţelege

singuri, sentimentul evaziv al propriilor contururi, imaginea propriului caracter. Cine sunt eu fără ceilalţi care să-mi dea un indiciu? (Cine eram eu fără Chloe care să-mi sugereze răspunsul corect?)

8. A trecut mult până să fiu în stare să o înţeleg pe Chloe ca *personaj*, până să încep să văd ce rol juca în propria ei poveste, povestea pe care ea însăşi o spunea despre propria viaţă. Foarte încet am început să dezgrop, dintre milioanele de vorbe pe care le spunea şi acţiuni pe care trupul ei le făcea, firele structurii ei, nodurile legăturilor care-i conţineau multiplicităţile. În ceea ce cunoaştem despre ceilalţi, suntem obligaţi să interpretăm întregul din părţile sale. Pentru a cunoaşte pe de-a-ntregul pe cineva, teoretic ar trebui să ne petrecem fiecare minut al vieţii cu acea persoană, în acea persoană. În lipsa acestei posibilităţi, nu ne rămâne decât să fim detectivi şi analişti (psihodetectivi), care să recompună întregul din bucăţi. Dar întotdeauna ajungem prea târziu, după ce crima s-a comis, şi ca atare suntem obligaţi să reconstruim încet trecutul din sedimentele sale, ca şi când am analiza un vis după ce ne-am trezit.

9. În încercarea de a o înţelege pe Chloe eram ca un doctor care pipăia un trup, încercând să-i intuiască interiorul. Eram obligat să lucrez la suprafaţă, încercând să sondez adâncurile, să determin de ce a apărut o bruscă proastă dispoziţie, sau o ură sau bucurie violentă, să văd ce anume mi-ar putea spune despre *cine* e Chloe. Dar totul cerea timp şi întotdeauna aveam sentimentul că am ajuns prea târziu la locul faptei, că trebuie să alerg ca să prind o ţintă mobilă. Ca să dau un exemplu, mi-a luat ceva timp ca să înţeleg importanţa caracteristică a înclinaţiei lui Chloe de a suferi singură, mai degrabă decât să-i deranjeze pe ceilalţi. Într-o dimineaţă, Chloe mi-a spus că-i fusese foarte rău peste noapte, chiar se dusese la o farmacie cu program de noapte, dar avusese tot timpul grijă să nu mă trezească.

Prima mea reacţie a fost o furie nedumerită – de ce nu mi-a spus nimic? Relaţia noastră chiar era atât de distantă încât nici măcar să nu mă trezească într-o situaţie de criză? Dar furia mea (o simplă formă de gelozie) era crudă, omitea să ia în calcul ceea ce aveam să învăţ treptat, faptul că una din cele mai adânc înrădăcinate şi pătrunzătoare trăsături de caracter ale lui Chloe era autoînvinovăţirea – prefera să se lase ruptă în bucăţi în loc să răspundă apărându-se sau să trezească pe cineva. Ar fi trebuit să fie pe pragul morţii ca să mă trezească, pentru că totul în ea evita să arunce răspunderea asupra celorlalţi. O dată înţeles acest aspect al firii ei, o mie de aspecte ale ei puteau fi înţelese ca manifestări ale sale – lipsa ei de mânie împotriva părinţilor (furie care-şi permitea să se manifeste doar ca o sălbatică ironie), imensul ei devotament faţă de muncă, dezaprobarea faţă de sine, asprimea faţă de cei care-şi plâng singuri de milă, sentimentul datoriei, chiar şi felul ei de a plânge (suspine înăbuşite, nu vaiete isterice).

10. Am identificat firele dominante din ghemul de aţe al sinelui în mişcare: am început să recunosc ura ei faţă de zgârcenie de fiecare dată când eram la restaurant într-un grup, faptul că era dispusă să plătească ea pentru toată lumea decât să fie martora unei discuţii pe tema banilor. Am început să sesizez dorinţa ei de a nu fi încarcerată, partea din firea ei care o împinsese să evadeze în deşert, îi admiram creativitatea vizuală continuă nu numai în muncă, ci şi în felul în care aşeza masa sau aranja un vas cu flori. Am început să-i detectez stângăcia faţă de alte femei şi degajarea faţă de bărbaţi. Îi recunoşteam sălbatica loialitate faţă de cei pe care-i considera prieteni, un sentiment instinctiv al clanului şi comunităţii. Cu asemenea caracteristici, Chloe începea încet-încet să capete coerenţă în mintea mea, să devină o persoană cu soliditate şi un grad de predictibilitate, ale cărei preferinţe în materie de filme sau oameni le puteam acum bănui fără să mai întreb.

11. Dar nu era întotdeauna uşor să fiu oglindă pentru Chloe. Spre deosebire de obiectul real, oglinda metaforică nu poate fi niciodată pasivă. Este o oglindă activă care trebuie să găsească imaginea celuilalt, e o oglindă care caută, încearcă să captureze dimensiunile unei forme în mişcare, incredibila complexitate a caracterului altcuiva. Este o oglindă de mână, iar mâna care o ţine nu este una fermă, pentru că are propriile interese şi preocupări – imaginea pe care doreşti să o prinzi e cu adevărat cea reală? *Ce vezi la ea?* îi spune mintea oglinzii; *Ce vrei să vezi la ea?* îi spune inima oglinzii.

12. Pericolul *confirmării „eului”* este că avem nevoie de alţii pentru a ne legitima existenţa şi prin urmare suntem la mila lor pentru a ni se atribui o identitate corectă. Dacă, aşa cum spune Stendhal, fără ceilalţi nu avem caracter, atunci „celălalt” cu care împărţim patul trebuie să fie o oglindă pricepută – sau vom sfârşi prin a fi deformaţi. Ce se întâmplă dacă suntem iubiţi de cineva care face erori grosolane de înţelegere, care ne refuză o faţetă a noastră prin sărăcia empatiei sale? Sau, îndoiala cea mai mare dintre toate: nu cumva ceilalţi, prin definiţie (pentru că suprafaţa oglinzii nu e niciodată perfect netedă) ne distorsionează, fie în bine sau în rău?

13. Fiecare ne arată o imagine diferită a sinelui, pentru că devenim puţin din ceea ce cred ei că suntem. Sinele poate fi comparat cu o amoebă, ale cărei contururi exterioare sunt elastice şi deci se adaptează mediului. Nu că amoeba n-ar avea *dimensiuni*, pur şi simplu nu are o *formă* definită. O persoană absurdă va percepe din mine partea mea absurdă, dar o persoană serioasă va evoca partea mea serioasă. Dacă cineva crede că sunt timid, probabil voi sfârşi prin a fi timid, dacă cineva mă crede amuzant, foarte posibil că voi continua să spun glume. Procesul e circular:

Eu sunt eu

Eu mă privesc
în celălalt

Celălalt schimbă
ceea ce sunt

14. Chloe a luat prânzul cu părinţii mei: a fost tăcută tot timpul mesei. Când ne-am întors acasă, am întrebat-o ce s-a întâmplat. Nici ea nu putea înţelege, încercase să fie vioaie şi interesantă, dar suspiciunile celor doi străini care o priveau peste masă o împiedicaseră să fie ea însăşi. La suprafaţă, părinţii mei nu făcuseră nimic greşit, dar ceva legat de ei o făcuse să nu poată depăşi faza monosilabică. Era un memento al faptului că etichetarea celorlalţi nu este un proces foarte evident. Cei mai mulţi oameni nu ne forţează să jucăm un rol, ci îl sugerează pur şi simplu prin reacţiile lor, astfel împiedicându-ne blajin să ieşim din tiparul atribuit.

15. Cu câţiva ani înainte, Chloe avusese o relaţie cu un profesor de la London University. Filosoful, care scrisese cinci cărţi şi contribuia la multe reviste filosofice, îi lăsase moştenire nejustificatul sentiment al unei totale inadecvări intelectuale. Cum făcuse asta? Din nou, Chloe nu putea spune. Fără a folosi un limbaj precis, filosoful reuşise să modeleze amoeba în conformitate cu ideile lui preconcepute – anume Chloe era o studentă frumoasă şi tânără, care ar fi trebuit să-i lase lui problemele intelectuale. Şi astfel, ca o profeţie care se autoîndeplineşte, Chloe începuse inconştient să se comporte în conformitate cu verdictul caracterului ei, înmânat ca pe o notă de sfârşit de trimestru de către filosoful înţelept care scrisese cinci cărţi şi contribuia la multe reviste filosofice. Şi sfârşise prin a se simţi exact atât de proastă pe cât i se spusese.

16. Cronologia arată că despre un copil se povesteşte întotdeauna la persoana a treia („Nu-i aşa că Chloe e un copil drăguţ/urât/inteligent/prost?”) până când acesta capătă puterea de a influenţa propria naraţiune. Depăşirea copilăriei poate fi înţeleasă ca încercarea de a corecta falsa naraţiune a celorlalţi, a părinţilor noştri. Dar lupta cu naraţiunea continuă dincolo de copilărie: un război al propagandei înconjoară decizia despre ceea ce suntem, un număr de grupuri de interese care se străduie să-şi impună viziunile asupra realităţii, să-şi facă auzită povestea. Dar realitatea rămâne distorsionată – fie din gelozia unui duşman, fie din neglijenţa indiferenţilor, fie din propria noastră orbire egocentrică. Chiar şi a iubi pe cineva implică o gravă idee preconceputǎ, luarea deciziei că cineva este un geniu sau cea mai frumoasă persoană de pe lume, pe baza a mai nimic, o abordare foarte diferită de neutralitatea pe care adevărata înţelegere o cere – o distorsiune agreabilă, totuşi o distorsiune, încercarea de a ne confirma în ochii cuiva este ca oglinzile de la bâlci: o persoană micuţă pare brusc înaltă de trei metri, femeia slabă devine enormă, cea grasă – slabă, căpătăm gât de girafă sau picioare de elefant, un caracter dubios sau cel al unui sfânt, o minte largă sau una îngustă, picioare lungi şi frumoase sau ne pierdem picioarele cu totul. Ca şi Narcis, suntem blestemaţi să fim dezamăgiţi când ne uităm la imaginea noastră în ochii celuilalt. *Niciun ochi nu ne poate conţine tot „eul”*. Întotdeauna vom fi ciuntiţi într-o zonă sau alta, fatal sau nu.

17. Când i-am explicat lui Chloe ideea asemănării dintre caracter şi amoebă, a râs şi mi-a spus că-i plăcea să deseneze amoebe la şcoală. Apoi a luat un creion.

— Hai, dă-mi ziarul, îţi desenez diferenţa dintre forma sinelui meu amoebă la birou şi forma pe care o are pentru tine.

A desenat ce urmează:

— Ce sunt părţile şerpuite? am întrebat.

— O, astea sunt pentru că mă simt şerpuită în preajma ta.

— Cum?

— Păi, ştii, îmi acorzi libertate. Mă simt mai complicată decât la birou. Te interesez şi mă înţelegi mai bine, de asta am făcut-o şerpuită, ca să pară mai naturală.

— OK, înţeleg, atunci partea dreaptă ce e?

— Unde?

— În partea de nord-est a amoebei.

— Ştii că habar n-am de geografie. Da, cred că o văd. Păi, nu înţelegi chiar tot despre mine, nu? M-am gândit s-o fac mai realistă. Linia dreaptă e acolo unde nu înţelegi sau n-ai timp şi aşa mai departe.

— Oh.

— Doamne, nu face faţa asta lungă, n-ai vrea să afli ce s-ar întâmpla dacă linia aia ar deveni şerpuită! Şi nu-ţi face griji, dacă ar fi atât de serios, n-aş fi aici cu tine, purtându-mă ca o amoebă fericită.

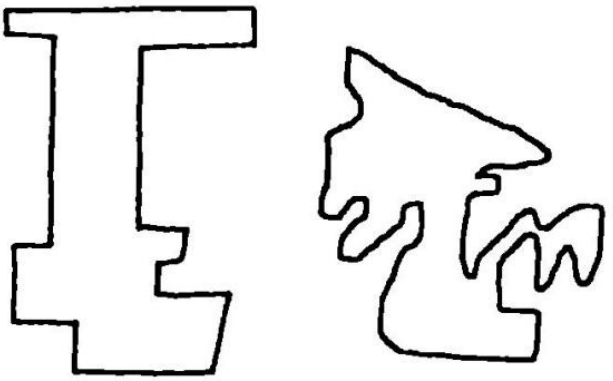

Chloeba de la birou Chloeba de acasă

18. Ce voia Chloe să spună cu linia ei amoebică dreaptă? Doar că nu o puteam înţelege în *întregime* – poate nu tocmai surprinzător, dar o aluzie la limitele empatiei. Ce-mi

îngrădea eforturile? Faptul că o puteam percepe numai prin, sau prin referire la, concepţiile mele despre natura umană, înţelegerea mea era doar o modificare a ceea ce ajunsesem să aştept de la ceilalţi, cunoaşterea ei era obligatoriu filtrată prin interacţiunile mele sociale trecute. Ca un european care se orientează în Munţii Stâncoşi spunând „Arată ca Elveţia”, eram capabil să percep sursa unei deprimări a lui Chloe doar gândind „E din cauză că simte cutare lucru... *la fel ca sora mea când*...”. Foloseam pentru a o înţelege toate experienţele mele în materie de bărbaţi şi femei – întreaga mea înţelegere a naturii umane, foarte subiectivă şi prin urmare distorsionată, era adusă la suprafaţă, dependentă de biologia, clasa socială, ţara şi psihobiografia mea.

19. Privirea iubitei poate fi comparată cu o frigăruie de barbecue. În complexitatea naturii noastre, fiecare amant alege unele elemente şi neglijează altele: de exemplu, privirea mea a ales (sau a apreciat/înţeles/intrat în relaţie cu) din Chloe:

>> – ironia – culoarea ochilor – strungăreaţă – intelectul – talentul la copt pâine – relaţia cu mama ei – anxietatea socială – pasiunea pentru Beethoven – ura pentru lenevie – gustul pentru ceaiul de muşeţel – obiecţiile faţă de snobism – pasiunea pentru haine de lână – claustrofobia – dorinţa de sinceritate ->

Dar nu era ea pe de-a-ntregul. Dacă ar fi fost o frigăruie diferită, iar eu un alt iubit, aş fi putut avea mai mult timp pentru următoarele aspecte ale lui Chloe:

>> – interesul pentru alimentele sănătoase – glezne – pasiunea pentru pieţele în aer liber – talentul matematic – relaţia cu fratele – pasiunea pentru cluburi de noapte – gândurile despre Dumnezeu – entuziasmul pentru orez – Degas – patinajul – plimbările la ţară – obiecţiile la

muzica în maşină – gustul pentru arhitectura victoriană ->

20. Deşi mă simţeam atent la complexităţile firii lui Chloe, erau inevitabile momentele de mare abreviere, zone pe care nu aveam empatia sau maturitatea să le înţeleg. Eram vinovat de cea mai inevitabilă, dar şi cea mai mare abreviere dintre toate, aceea de a nu putea participa la viaţa lui Chloe decât din afară – îmi puteam imagina viaţa ei interioară, dar n-o puteam experimenta în mod direct. Eram divizaţi de polaritatea eu/tu, eul şi non-eul. Oricât am fi fost de apropiaţi, Chloe era până la urmă *o altă fiinţă*, cu tot misterul şi distanţa pe care acest lucru le implică (inevitabila distanţă întrupată de gândul că trebuie să murim singuri…).

21. Ne dorim o dragoste fără graniţe drepte şi fără linii drepte, o dragoste în care să nu fim reduşi. Avem o rezistenţă morbidă faţă de clasificarea de către alţii, la faptul că alţii ne aplică etichete (femeia, bărbatul, bogatul, săracul, evreul, catolicul etc.). Obiecţia noastră nu e neapărat legată de faptul că aceste etichete sunt neadevărate, cât de cel că nu reuşesc să reflecteze cu acurateţe sentimentul subiectiv de inclasificabil. Pentru noi înşine, suntem în definitiv întotdeauna *inetichetabili*. Când suntem singuri, suntem întotdeauna „eu” şi ne mişcăm între părţile etichetate fără efort şi fără constrângerile impuse de ideile preconcepute ale celorlalţi. Ascultând-o pe Chloe povestind despre „tipul ăla cu care mă vedeam acum câţiva ani”, m-am întristat brusc, imaginându-mă pe mine peste câţiva ani (altcineva privind-o atunci peste farfuria cu salată de ton), descris ca „tipul ăsta cu care mă vedeam acum câtva timp…” Referirea ei lejeră la un iubit din trecut mi-a oferit obiectivizarea necesară pentru a-mi da seama că, oricât de special as fi fost pentru ea la momentul respectiv, existam totuşi în nişte definiţii („un tip”, „un

iubit”), că eram (oricât aş fi fost de special) nimic mai mult decât o reflexie în ochii lui Chloe.

22. Dar cum trebuie să fim etichetaţi, caracterizaţi şi definiţi de către alţii, persoana pe care sfârşim prin a o iubi este prin definiţie *frigăruia suficient de bună*, persoana care ne iubeşte mai mult sau mai puţin pentru aceleaşi lucruri pentru care credem noi că am putea fi iubiţi, care ne înţelege mai mult sau mai puţin pentru lucrurile pentru care avem nevoie să fim înţeleşi. Faptul că Chloe şi cu mine eram împreună implica, cel puţin pentru moment, că primiserăm suficient spaţiu pentru a ne extinde în direcţiile pe care le cerea inerenta noastră fluiditate.

Capitolul al XV-lea
Intermitenţele inimii

1. Prin stabilitatea sa, limbajul ne flatează indeciziile. Ne permite să ne ascundem sub o permanenţă şi fixitate iluzorii, în vreme ce lumea se schimbă în fiecare minut. „Nimeni nu se scaldă de două ori în acelaşi râu”, a spus Heraclit, subliniind fluxul inevitabil, dar ignorând faptul că, dacă cuvântul care desemnează râul nu se schimbă atunci, într-o măsură importantă, este totuşi acelaşi râu în care se pare că ne-am scăldat. Eram un bărbat îndrăgostit de o femeie, dar cât din mobilitatea şi inconstanţa emoţiilor mele puteau spera cuvintele să transmită? Era loc în ele pentru toată infidelitatea, plictiseala, iritarea şi indiferenţa pe care deseori le găsim împletite cu această dragoste? Pot cuvintele spera să reflecte corect gradul de ambivalenţă la care păreau sortite emoţiile mele?

2. Îmi dau un nume, şi numele rămâne cu mine toată viaţa – „eul” pe care-l văd într-o fotografie de-a mea de la vârsta de şase ani şi cel pe care-l voi vedea probabil într-o fotografie la 60 de ani vor fi amândouă conţinute de aceleaşi litere, deşi timpul mă va fi schimbat cu desăvârşire. Îi spun copacului copac, deşi de-a lungul anului copacul se schimbă. Ar fi prea derutant să renumesc copacul în fiecare anotimp, aşa că limbajul se mulţumeşte cu continuitatea, uitând că într-un anotimp sunt frunze şi în altul nu.

3. Prin urmare, procedăm prin abreviere, luăm trăsătura dominantă (a unui copac, a unei stări emoţionale) şi etichetăm ca întreg ceva ce e numai o parte. La fel, povestea pe care o spunem despre un eveniment rămâne un segment al totalităţii pe care o cuprinde momentul; imediat ce momentul este narat, îşi pierde multiplicitatea şi ambivalenţa în numele înţelesului abstract şi al intenţiei

auctoriale. Povestea întruchipează sărăcia momentului reamintit. Chloe şi cu mine trăiam o poveste de dragoste care se întindea pe o perioadă de timp în care sentimentele mele se mişcaseră atât de mult pe scala emoţională, încât a vorbi pur şi simplu despre *a fi îndrăgostit* pare o prescurtare brutală a evenimentelor. Presaţi de timp şi dornici de a simplifica, suntem forţaţi să narăm şi să ne amintim lucrurile prin elipsă, altfel am fi copleşiţi atât de ambivalenţa cât şi de instabilitatea noastră. Prezentul se degradează, întâi până la istorie, apoi până la nostalgie.

4. Chloe şi cu mine am petrecut un weekend plăcut la Bath. Am vizitat termele romane, am luat cina într-un restaurant italian şi ne-am plimbat pe străzi duminică după-amiază. Ce mai rămâne din acest weekend la Bath? Câteva fotografii mentale – perdelele purpurii ale camerei în care am dormit, panorama oraşului văzută din tren, un parc, un ceas pe o etajeră. Acestea sunt rămăşiţele picturale. Cele emoţionale sunt şi mai sumare, îmi amintesc că am fost fericit, îmi amintesc că o iubeam pe Chloe. Dar, dacă mă strădui să mă gândesc, să mă bazez pe mai mult decât memoria imediată, îmi amintesc o istorie mai complicată: frustrarea din cauza mulţimilor din muzeu, anxietatea dinaintea somnului sâmbătă seara, o uşoară indigestie după escalopul de viţel, o întârziere enervantă la gara din Bath, o discuţie în contradictoriu cu Chloe în taxi.

5. Poate îi iertăm limbajului ipocrizia pentru că ne permite să ne amintim un weekend la Bath cu un singur cuvânt, *plăcut*, creând astfel o ordine şi o identitate uşor de mânuit. Dar uneori te trezeşti faţă-n faţă cu fluxul de sub cuvinte, cu apa care curge pe sub *râul* lui Heraclit – şi tânjeşti după simplitatea pe care lucrurile şi-o asumă când literele sunt singurii gardieni ai frontierelor lor. O iubeam pe Chloe – cât de simplu sună, ca şi când cineva ar spune că iubeşte sucul de portocale sau opera lui Proust. Şi totuşi cu cât mai complexă este realitatea, atât de complexă

încât mă străduiesc să nu spun nimic definitiv despre un moment anume, căci a spune un lucru înseamnă automat a rata un altul – orice aserţiune simbolizând reprimarea a o mie de contraasertiuni.

6. Când prietena ei Alice ne-a invitat la masă într-o vineri seara, Chloe a acceptat şi a făcut predicţia că mă voi îndrăgosti de ea. Eram opt în jurul mesei lui Alice, cu toţii lovindu-ne coatele în vreme ce încercam să ducem mâncarea la gură la o masă construită pentru patru persoane. Alice locuia singură la ultimul etaj al unei case din Belham, lucra ca secretară la Consiliul pentru Arte şi trebuie să recunosc: m-am îndrăgostit puţin de ea.

7. Oricât de fericiţi am fi alături de partenerul nostru, dragostea pentru el/ea ne împiedică (în afara cazului în care trăim într-o societate poligamă) să începem alte legături romantice. Dar, dacă îl/o iubim cu adevărat, de ce ar fi acest lucru o constrângere? De ce am resimţi acest lucru ca pe o pierdere, în afara cazului în care dragostea noastră a început deja să se stingă? Răspunsul rezidă poate în ideea deloc confortabilă că, deşi ne-am împlinit nevoia de a iubi, nu întotdeauna ne împlinim nevoia de a dori.

8. Privind-o pe Alice vorbind, aprinzând o lumânare care se stinsese, plecând la bucătărie cu un teanc de farfurii şi dând la o parte o şuviţă blondă care-i căzuse pe ochi, m-am trezit căzând victimă nostalgiei romantice. Nostalgia romantică se instalează atunci când îi avem în faţa ochilor pe cei care ne-ar fi putut fi iubiţi, dar pe care şansa a decis să nu-i cunoaştem vreodată. Posibilitatea unei vieţi amoroase alternative este un memento al faptului că viaţa pe care o trăim este numai una din miriadele de vieţi posibile; şi imposibilitatea de a le trăi pe toate ne cufundă în tristeţe. Tânjim după întoarcerea la un timp în care nu exista nevoia de a face alegeri, scutiţi de tristeţea pierderii

inevitabile pe care o implică orice alegere, oricât de minunată.

9. Pe străzile oraşului sau în restaurante aglomerate, mă trezeam deseori conştient de sute (şi implicit milioane) de femei ale căror vieţi se desfăşurau concomitent cu a mea, dar care erau menite să rămână un mister pentru mine. Deşi o iubeam pe Chloe, vederea acestor femei mă umplea uneori de regret. Stând pe un peron de gară sau la coadă la bancă, zăream o anumită faţă, auzeam poate o frântură de conversaţie (maşina cuiva se defectase, cineva termina facultatea, o mamă era bolnavă...) şi simţeam pe moment tristeţea de a nu putea afla restul poveştii şi mă consolam inventând o naraţiune care s-ar fi putut potrivi.

10. Aş fi putut sta de vorbă cu Alice pe sofa după cină, dar ceva m-a împiedicat să fac altceva decât să visez. Chipul lui Alice invoca un gol din interiorul meu, un vid fără dimensiuni sau intenţii clare, pe care dragostea mea pentru Chloe nu-l rezolvase. Necunoscutul poartă cu el o oglindă a celor mai adânci şi mai inexprimabile dorinţe. Necunoscutul este oferta fatală pe care o figură zărită la celălalt capăt al camerei i-o va prezenta întotdeauna entităţii cunoscute. O iubeam pe Chloe, dar pentru că o *cunoşteam*, nu *tânjeam* după ea. Nu putem tânji la nesfârşit după cei pe care-i cunoaştem, căci calităţile lor sunt cartografiate şi deci le lipseşte misterul. Un chip zărit câteva clipe sau ore, ca apoi să dispară pentru totdeauna, este catalizatorul necesar pentru visele care nu pot fi formulate, un spaţiu gol, o dorinţă interioară nemăsurată, la fel de indefinibilă pe cât este de nestinsă.

11. — Deci te-ai îndrăgostit de ea? a întrebat Chloe în maşină.
— Sigur că nu.
— E genul tău.
— Nu, nu e. Şi oricum, ştii că sunt îndrăgostit de tine.

În scenariul tipic al trădării, un partener îl întreabă pe celălalt „Cum ai putut să mă trădezi cu x, când spui că mă iubeşti pe *mine*?” Dar între trădare şi declaraţia de dragoste nu e niciun fel de neconcordanţă, dacă luăm în calcul timpul. „Te iubesc” nu poate însemna decât „Te iubesc *acum*”. N-o minţeam pe Chloe când spuneam că o iubesc pe drum înapoi de la petrecerea lui Alice, dar cuvintele mele nu fuseseră niciodată altceva decât promisiuni ancorate în temporalitate.

12. Dacă sentimentele mele faţă de Chloe se schimbau, era în parte pentru că ea însăşi nu era o fiinţă inalterabilă, ci un raport de înţelesuri în perpetuă schimbare. Constanţa slujbei ei şi a numărului de telefon era o iluzie sau mai degrabă o simplificare. Pentru o privire atentă, faţa ei înregistra cele mai mărunte modificări în starea ei psihologică şi fiziologică, puteai observa cum i se schimbă accentul în funcţie de persoana cu care vorbea sau de filmul pe care-l văzuse, umerii îi cădeau când era obosită, devenea mai înaltă când era mândră de ea însăşi. Faţa ei de luni era diferită de cea de vineri, ochii îi erau diferiţi dacă era tristă sau excitată, venele de pe mână când citea erau altfel decât când făcea duş. Faţa ei dintr-o duzină de unghiuri diferite, peste masă, apropiindu-se pentru un sărut sau pe peronul metroului. Chloe cu părinţii ei şi Chloe cu iubitul, Chloe zâmbind şi Chloe spălându-se pe dinţi.

13. Ar fi trebuit să fiu un biograf fără limitări pentru a nota toate aceste schimbări; în loc de asta, eram o creatură leneşă, guvernată de obişnuinţă. Epuizarea însemna deseori că las cea mai bogată parte a vieţii lui Chloe – mişcarea – să treacă pe lângă mine. Lungi perioade de timp încetam să mai *observ* (pentru că-mi devenise familiară) toate mutaţiile care-i traversau trupul sau liniile de pe faţa ei, diferenţa dintre Chloe lunea şi Chloe sâmbăta. Ideea de Chloe devenise o obişnuinţă, o imagine stabilă pentru ochiul minţii.

14. Şi totuşi existau momente când suprafaţa netedă a obişnuinţei se spărgea şi din nou mi se permitea să o privesc cum se cuvine, cu ochii cuiva care n-o mai văzuse niciodată. Într-un weekend am avut o pană pe şosea şi a trebuit să chemăm depanarea. Când maşina depanării s-a oprit lângă noi un sfert de oră mai târziu, Chloe s-a dus să stea de vorbă cu mecanicul. Privind-o vorbind cu un străin (identificându-mă cumva cu el), femeia pe care o ştiam a devenit brusc străină pentru mine. M-am uitat la chipul ei şi i-am auzit vocea fără vălul estompant al familiarităţii, am văzut-o aşa cum i-ar apărea cuiva care nu dăduse niciodată cu ochii de ea şi nu aşa cum ajunsese să fie pentru mine, am văzut-o dezbrăcată de ideile preconcepute pe care le impusese timpul.

15. Şi, brusc, privind-o cum vorbeşte despre bujii şi filtre de ulei, m-a cuprins o dorinţă incontrolabilă. Ruperea obişnuinţei avusese un efect de înstrăinare, o făcuse pe Chloe necunoscută şi exotică – şi prin urmare dezirabilă cu intensitatea cuiva al cărei trup nu-l atinsesem niciodată. I-au trebuit mecanicului doar câteva minute pentru a găsi problema, ceva legat de baterie şi apoi am putut să ne continuăm drumul spre Londra. Dar dorinţa mea semnala altceva.

— Trebuie să ne oprim, să ne ducem la un hotel sau să parcăm pe un drum de ţară. Trebuie să facem dragoste.

— De ce? Ce s-a întâmplat? Ce faci? Te rog, nu acum, Dumnezeule… ooooh, Doamne, nu… Hhhh-hmmmm, bine, aşteaptă, stai să oprim maşina, coteşte aici…

16. Atracţia lui Chloe-ca-străină era o amintire a relaţiei dintre mişcare şi sexualitate, mai precis, mişcarea de la trupul îmbrăcat la trupul dezbrăcat. Ne-am oprit pe o şosea care se făcea din M4. Am întins mâna să-i mângâi sânul prin materialul subţire al rochiei, eroticul izbucnind din reîntoarcerea la ceea ce devenise străin, trupul pierdut şi

recâştigat. A fost un interval extatic între goliciune şi haine, între familiar şi nefamiliar, o transgresiune şi o iniţiere.

17. Am făcut dragoste de două ori pe bancheta din spate a Volkswagenului lui Chloe, printre bagaje şi hârtii. Dar, deşi binevenită, dorinţa noastră bruscă şi imprevizibilă, frenezia, erau un memento a cât de distrugător poate fi fluxul pasiunii. Apucaţi de dorinţă pe autostradă, nu ne puteam oare îndepărta unul de altul, călare pe alţi hormoni, mai târziu? Să spunem că emoţiile noastre erau ciclice implica un grad nerealist de logică. Dragostea noastră părea mai asemănătoare unui pârâu turbulent de munte decât schimbării blânde a anotimpurilor.

18. Chloe şi cu mine aveam o glumă a noastră, un exerciţiu heracleitic care lua notă de fluctuaţia emoţiilor noastre şi nega cerinţa de bun-simţ ca dragostea să ardă cu constanţa unui bec electric.

— S-a întâmplat ceva? Nu mă placi azi? întreba unul din noi.

— Te plac mai puţin.

— Serios, mult mai puţin?

— Nu, nu chiar cu mult.

— Pe o scală de la unu la zece?

— Azi? O, probabil şase şi jumătate, sau nu, mai degrabă şase şi trei sferturi. Dar tu pe mine?

— Doamne, aş zice pe la minus trei, deşi era mai aproape de doisprezece şi jumătate azi-dimineaţă când ai…

19. Într-un alt restaurant chinezesc (Chloe le adora) mi-am dat seama că interacţiunile cu ceilalţi erau cam ca roata din centrul mesei, pe care se aşază felurile de mâncare şi care poate fi rotită astfel încât acum să ai în faţă crevete şi peste o clipă carne de porc. Dragostea faţă de cineva nu urmează oare acelaşi model circular, în care binele şi răul se învârt în decursul timpului? Altfel mobili, rămânem în mod eronat ataşaţi de fixitatea emoţiilor

omeneşti şi de ideea unei diviziuni ermetice între dragoste şi non-dragoste, diviziune care trebuie traversată numai de două ori, la începutul şi la sfârşitul unei relaţii – nu în sistem de navetă, zilnic sau la fiecare oră. Avem impulsul de a separa dragostea şi ura, în loc să le vedem ca răspunsuri legitime la faţetele felurite ale unei persoane. Avem nevoia copilărească de a iubi pe cineva pe de-a-ntregul bun şi de a urî pe cineva pe de-a-ntregul rău, de a găsi o ţintă indiscutabil aptă pentru instinctele noastre agresive sau amoroase. Dar alături de Chloe nu putea exista o asemenea stabilitate. N-ar fi fost nevoie decât de o clipă pentru a mă învârti printre toate felurile de pe masa ei rotativă chinezească, ameţit de confuzia pe care acest lucru o implică. Aş fi putut crede că e:

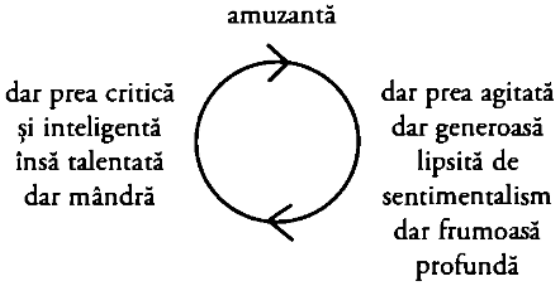

20. Era deseori dificil de ştiut ce pune în mişcare roata de la o emoţie la alta. Se putea întâmpla să o văd pe Chloe stând într-un anume fel sau s-o aud spunând un anume lucru şi să fiu brusc intens iritat de ea, deşi cu o clipă înainte totul fusese doar dulceaţă şi lumină. Şi nu eram singur, pentru că uneori şi Chloe avea izbucniri de agresiune împotriva mea. Discutând despre un film cu prietenii într-o seară, s-a lansat brusc într-un discurs ostil despre atitudinile mele condescendente faţă de părerile şi gusturile altora. La început am fost uluit, pentru că nu spusesem nimic, dar am presupus că o enervase ceva ce spusesem mai devreme şi acum se folosea de ocazie

pentru a-şi exprima frustrarea – sau poate altcineva o enervase, iar eu eram doar înlocuitorul ţintei absente. Multe dintre certurile noastre erau nedrepte, în sensul că erau pretexte pentru a exprima sentimente care nu aparţineau prezentului sau nici măcar vreunuia dintre noi doi. Mi se întâmpla să mă înfurii pe Chloe nu pentru motivul de suprafaţă că scotea prea zgomotos vasele din maşina de spălat când eu încercam să mă uit la ştiri, ci pentru că mă simţeam vinovat că nu răspunsesem la un telefon de afaceri dificil mai devreme în cursul zilei. La rândul ei, Chloe făcea în mod deliberat zgomot în efortul de a simboliza o furie pe care n-o exprimase de dimineaţă. (Am putea eventual defini maturitatea – ţelul nostru perpetuu evaziv – ca abilitatea de a da fiecăruia ceea ce merită atunci când o merită, de a separa emoţiile care trebuie să ne aparţină numai nouă de cele care trebuie imediat exprimate faţă de cei care le iniţiază, în loc de a fi îndreptate mai târziu către nevinovaţi.)

21. Ne-am putea întreba din ce cauză cei care pretind că ne iubesc ascund în acelaşi timp astfel de ostilităţi şi resentimente aparent nedrepte. Adăpostim în noi un număr nespus de emoţii contradictorii, straturi de reacţii infantile asupra cărora putem sau nu avea control. Furii, instincte canibale, fantezii distructive, bisexualitate şi paranoia din copilărie, toate sunt întreţesute cu emoţiile de un tip mai respectabil. „N-ar trebui niciodată să spunem că oamenii sunt răi”, spunea filosoful francez Alain, „ar trebui doar să căutăm acul” – adică să căutăm factorul iritant care se află în spatele unei discuţii în contradictoriu sau al unei agresiuni. Chloe şi cu mine eram foarte dispuşi să încercăm, dar uneori complexitatea era covârşitoare, incluzând totul, de la ciudăţeniile impulsurilor sexuale la influenţele traumelor din copilărie.

22. Dacă în mod tradiţional filosofii au făcut elogiul unei vieţi trăite sub semnul raţiunii, condamnând în numele

acesteia viaţa trăită sub semnul emoţiilor, aceasta se întâmpla fiindcă raţiunea este piatra de temelie a continuităţii, nu are dimensiuni temporale, nu are termen de expirare. Spre deosebire de romantic, filosoful nu permite – de exemplu – ca interesul său să vagabondeze smintit de la Chloe la Alice şi înapoi la Chloe, pentru că raţiuni solide sprijină orice alegere făcută. În dorinţele lor, filosofii nu văd decât evoluţii, nu schisme. În dragoste, ei rămân constanţi şi credincioşi, vieţile lor fiind la fel de bine definite ca traiectoria unei săgeţi în zbor.

23. Dar, mai important încă, filosoful are o *identitate* asigurată. Ce e identitatea? Poate este modelată în jurul lucrurilor către care e predispusă o persoană: *Sunt ceea ce îmi place*. *Cine sunt* este în mare măsură constituit de *ceea ce vreau*. Dacă de la vârsta de zece ani mi-a plăcut golful, iar acum am 120 de ani şi încă-mi place golful, atunci identitatea mea (atât ca jucător de golf cât şi, indirect, ca persoană) s-a dovedit a fi una stabilă. Dacă de la vârsta de doi ani până la nouăzeci îmi menţin credinţa în catolicism, sunt în stare să evit criza de identitate a unui evreu care la 35 de ani se trezeşte cu dorinţa de a deveni episcop sau a papei care la sfârşitul vieţii se converteşte la islam.

24. Viaţa pentru cei conduşi de emoţii este foarte diferită, e compusă din ameţitoare răsuciri ale limbilor ceasului pe cadran, astfel încât *ceea ce vor* se schimbă atât de rapid, încât *cine sunt* e permanent sub semnul întrebării. Dacă bărbatul condus de emoţii o iubeşte azi pe Samantha şi mâine pe Sally, atunci cine este el? Dacă mă duc într-o seară la culcare iubind-o pe Chloe şi mă trezesc a doua zi urând-o, atunci *cine* sunt „eu”? Nu renunţasem cu totul la intenţia de a deveni o persoană mai rezonabilă. Eram pur şi simplu pus în faţa problemei insolubile de a găsi motive solide pentru a o iubi sau pentru a nu o iubi pe Chloe. Obiectiv, nu existau *motive* întemeiate pentru niciuna din variante, ceea ce făcea ocazionala mea

ambivalenţă faţă de ea cu atât mai de nerezolvat. Dacă ar fi existat motive solide, incontestabile (îndrăznesc să spun logice) de a o iubi sau de a o urî, ar fi existat şi puncte de referinţă la care să mă întorc. Dar, aşa cum strungăreaţă ei nu fusese niciodată un motiv să mă îndrăgostesc de ea până peste cap, cum aş fi putut menţiona felul ei de a se scărpina în cot ca motiv de ură? Orice motive am oferi în mod aparent, nu suntem niciodată decât parţial conştienţi de ceea ce constituie baza atracţiei noastre (*şi de aici şi ireversibilul şi tragicul proces pe care-l implică şi dez-drăgostirea...*).

25. Opus discontinuităţilor era şi impulsul natural homeostatic: *menţinerea constanţei mediului emoţional*. Impulsul homeostatic modera fluctuaţiile, ţintea către stabilitate şi evitarea turbulenţelor, continuitate şi coerenţă. Homeostaza mă ancora într-o poveste de dragoste liniară, cea a lui Chloe şi a mea, strunindu-mă atunci când aş fi putut avea tendinţa de a crea intrigi secundare, de a divaga de la sau de a pune sub semnul întrebării povestea, cu schizofrenia ficţiunii moderne. Trezindu-mă dintr-un vis erotic despre două figuri zărite într-un magazin cu o zi înainte, m-am re-localizat imediat găsind-o pe Chloe lângă mine. M-am întors la rolul atribuit mie de povestea mea şi m-am înclinat în faţa uriaşei autorităţi a ceea ce deja există.

26. Fluctuaţiile erau ţinute în frâu de continuitatea mediului, de către mult mai stabilele supoziţii ale celor din jurul nostru. Îmi amintesc de o ceartă feroce care a izbucnit cu câteva minute înainte de ora la care trebuia să ne întâlnim cu nişte prieteni la o cafea într-o sâmbătă. La momentul respectiv, amândoi consideram cearta atât de serioasă încât am fi fost în stare să ne despărţim din cauza ei. Dar posibilitatea de a încheia povestea a fost redusă de prietenii care nu puteau concepe aşa ceva. La cafea, fericitului cuplu i s-au pus întrebări, întrebări care nu lăsau

să transpară nicio idee despre posibilitatea unei rupturi, astfel ajutând ca aceasta să fie evitată. Prezenţa celorlalţi ne-a moderat impulsurile într-un moment când nu eram siguri ce voiam şi ca atare *cine* eram. Ne-am putut ascunde sub analiza confortabilă a celor care se aflau alături de noi, conştienţi numai de continuităţi, neştiind că nu exista nimic inviolabil în intriga poveştii noastre.

27. În toanele noastre mai bune, ne mai alina şi iluzia unui viitor. Din cauza ameninţării că dragostea s-ar putea termina la fel de brusc cum începuse, era firesc să reîntărim prezentul cu aluziile la un viitor comun, unul care să dureze cel puţin până la moartea noastră. Visam unde aveam să trăim, câţi copii o să avem, ce plan de pensie să adoptăm, ne identificam cu bătrânii care-şi duceau nepoţii la plimbare şi se ţineau de mână în Kensington Gardens. Apărându-ne de decesul iubirii, ne făcea plăcere să ne planificăm viaţa împreună pe scară grandioasă. Lângă Notting Hill erau case care ne plăceau amândurora şi împreună le decoram în imaginaţie, completându-le cu două birouri la etajul de sus, o bucătărie mare cu cea mai modernă aparatură în subsol, o grădină plină de flori şi copaci. Deşi nu era probabil ca lucrurile să ajungă atât de departe, *aveam nevoie să credem că nu există nici nu motiv să nu ajungă*. Cum e posibil să iubeşti pe cineva şi în acelaşi timp să-ţi imaginezi cum te desparţi de acel cineva, te căsătoreşti şi decorezi o casă alături de altcineva? Nu, era indispensabil pentru noi să ne imaginăm cum ar fi să îmbătrânim împreună şi să ne retragem, împreună cu protezele noastre dentare, într-un bungalou la malul mării. Dacă am fi crezut cu adevărat, am fi plănuit chiar să ne căsătorim – cea mai barbară tentativă legală de a forţa inima să iubească la nesfârşit.

28. Ezitarea mea de a vorbi cu Chloe despre fostele iubite era probabil parte din acelaşi fenomen: dorinţa ca lucrurile să dureze la nesfârşit. Aceste foste iubite erau

amintiri ale unor situaţii pe care la un moment dat le crezusem permanente şi se dovediseră a nu fi şi ale faptului că relaţia mea cu Chloe putea avea o soartă similară. Într-o seară, într-o librărie din Hayward Gallery, am zărit o fostă iubită, frunzărind o carte despre Picasso în celălalt capăt al încăperii. Chloe era la câţiva paşi de mine, căutând o carte poştală pe care s-o trimită unor prieteni. Picasso însemnase mult pentru această fostă iubită şi pentru mine. Aş fi putut cu uşurinţă să mă duc să o salut. În definitiv, cunoscusem mai mulţi din foştii iubiţi ai lui Chloe, iar cu unii se vedea regulat. Dar problema era în mine: această femeie era pur şi simplu o amintire a unei nestatornicii a emoţiilor mele pe care preferam să o evit. Mă temeam că intimitatea pe care o creasem şi apoi o pierdusem alături de ea s-ar fi putut dovedi un model care să se repete cu Chloe.

29. Tragedia iubirii este că nu reuşeşte să depăşească dimensiunile temporale. Când eşti cu actuala iubită, gândul propriei indiferenţe faţă de fostele iubite e de o cruzime deosebită. E ceva îngrozitor în ideea că persoana pentru care azi ai sacrifica orice s-ar putea, peste câteva luni, să te facă să traversezi strada (sau librăria) ca s-o eviţi. Mi-am dat seama că, dacă dragostea pentru Chloe constituia esenţa fiinţei mele în acel moment, atunci sfârşitul definitiv al acestei iubiri pentru ea n-ar fi însemnat nimic mai puţin decât moartea unei părţi din mine.

30. Dacă Chloe şi cu mine am continuat, în ciuda tuturor acestora, să credem că ne iubim, s-a întâmplat poate din cauză că, în final, momentele de dragoste au atârnat mai greu (cel puţin pentru o vreme) decât momentele de plictis sau de indiferenţă. Dar am rămas permanent conştienţi că ceea ce hotărâserăm să numim iubire ar fi putut fi o abreviere a unei realităţi cu mult mai complexe şi în ultimă instanţă cu mult mai puţin agreabile.

Capitolul al XVI-lea
Teama de fericire

1. Unul din cele mai mari dezavantaje ale iubirii este că, cel puţin pentru o vreme, e în pericol să ne facă fericiţi.

2. Chloe şi cu mine am hotărât să călătorim în Spania în ultima săptămână din august – călătoria fiind (ca şi iubirea) o încercare de a urmări un vis până la realitate. La Londra citiserăm toate broşurile de la Utopia Travel, specialişti în piaţa de case de închiriat din Spania şi ne stabiliserăm la o fermă reconstruită din satul Aras de Alpuente, în munţii de lângă Valencia. Casa arăta mai bine în realitate decât în fotografii. Camerele erau simple dar confortabil mobilate, instalaţiile din baie funcţionau, avea o terasă umbrită de o boltă de viţă, în apropiere un lac în care să înotăm şi un fermier lângă noi, care creştea o capră şi care ne-a primit cu brânză şi ulei de măsline.

3. Am ajuns după-amiaza târziu, după ce închiriaserăm o maşină de la aeroport şi urcaserăm pe drumurile înguste de munte. Ne-am dus imediat să înotăm, ne-am aruncat în apa limpede şi albastră, apoi ne-am uscat la soare. După aceea ne-am întors acasă şi ne-am aşezat pe terasă cu o sticlă de vin şi un castron cu măsline, să privim soarele cum apune dincolo de dealuri.

— Nu-i aşa că e minunat? am remarcat eu, plin de lirism.

— Nu-i aşa? a spus şi Chloe, ca un ecou.

— Dar chiar este? am glumit eu.

— Şşşşt, strici toată scena.

— Nu, serios, chiar e minunat. Nici nu mi-am imaginat că există un asemenea loc. Pare aşa de rupt de orice altceva, ca un paradis pe care n-a reuşit nimeni să-l distrugă.

— Aş putea să-mi petrec tot restul vieţii aici, a oftat Chloe.

— Şi eu la fel.

— Am putea să trăim aici împreună, eu aş avea grijă de capre, tu de măslini, am scrie cărţi, am picta şi am…

— Te simţi bine? am întrebat, văzând-o pe Chloe schimbându-se la faţă de durere.

— Da, acum da. Nu ştiu ce s-a întâmplat. Am simţit o durere bruscă de cap, ca un junghi teribil. Probabil că nu e nimic. Ah, nu, fir-ar să fie, iar!

— Lasă-mă să pun mâna.

— N-o să simţi nimic, e înăuntru.

— Ştiu, dar prin simpatie…

— Doamne, mai bine mă întind. Probabil e din cauza călătoriei, sau a altitudinii, sau cine ştie ce. Mă duc înăuntru. Rămâi aici, mă descurc.

4. Pe Chloe n-a lăsat-o durerea. A luat o aspirină şi s-a dus la culcare, dar n-a putut să doarmă. Neştiind cât de tare să-i iau în serios suferinţa, dar îngrijorat de tendinţa ei naturală de a subestima lucrurile, am decis să chem un doctor. Fermierul şi soţia lui erau la masă când am bătut la uşă şi am întrebat în fragmente de spaniolă unde pot găsi cel mai apropiat doctor. Am aflat că în Villar de Arzobispo, un sat la vreo 20 de kilometri distanţă.

5. Dr. Saavedra era nespus de demn pentru un doctor de ţară. Purta un costum alb, petrecuse un semestru la Colegiul Imperial în anii ’50, era pasionat de tradiţia teatrală englezească şi a părut încântat să mă însoţească pentru a o ajuta pe domnişoara care se îmbolnăvise la începutul sejurului ei în Spania. Când am ajuns înapoi la Aras de Alpuente, Chloe nu se simţea cu nimic mai bine. L-am lăsat pe doctor singur cu ea şi am aşteptat agitat în camera alăturată. Peste zece minute doctorul a ieşit.

— Nu aveţi de ce să vă faceţi griji.

— O să se facă bine?

— Da, prietene, o să fie bine mâine dimineaţă.

— Ce are?

— Mai nimic, ceva la stomac, ceva la cap, se întâmplă cu turiştii. I-am dat pastile. Un pic de anhedonia la cap, ce să zic?

6. Dr. Saavedra diagnosticase un caz de *anhedonia*, o boala definită de Asociaţia Medicală Britanică drept o reacţie remarcabil de asemănătoare răului de munte, rezultând din teroarea bruscă provocată de ameninţarea fericirii. Era o boală obişnuită în rândurile turiştilor din această regiune a Spaniei, confruntaţi în aceste regiuni idilice cu brusca revelaţie că fericirea pământească le-ar putea fi la îndemână şi care cad victime unei reacţii fiziologice violente, menită să zădărnicească o astfel de posibilitate.

7. Problema cu fericirea e că, în raritatea ei, se dovedeşte terifiantă şi induce anxietatea. Ca atare, întrucâtva inconştient, Chloe şi cu mine (deşi eu nu mă îmbolnăvisem) încercaserăm întotdeauna să localizăm *hedonia* fie în memorie, fie în anticipaţie. Deşi găsirea fericirii era un ţel principal mărturisit, era însoţit de credinţa implicită în realizarea acestui aristotelianism cândva, în viitorul foarte îndepărtat – o credinţă atacată de idila pe care o descoperiserăm la Aras de Alpuente şi, în mai mică măsură, unul în braţele celuilalt.

8. De ce trăiam aşa? Poate fiindcă a ne bucura de prezent ar fi însemnat să ne angajăm într-o realitate imperfectă şi periculos de efemeră, în loc să ne ascundem după credinţa confortabilă în viaţa de apoi. Trăirea la *viitorul perfect* implica susţinerea unei vieţi ideale care să contrasteze cu prezentul, o viaţă care să ne salveze de nevoia de a ne angaja în ceea ce ne înconjura. Era un model similar cu cel întâlnit în unele religii, în care viaţa pe pământ e doar un preludiu al unei existenţe eterne şi cu mult mai plăcute în ceruri. Atitudinea noastră faţă de sărbători, petreceri, muncă şi poate chiar dragoste avea în

ea ceva nemuritor, ca şi când aveam să ne aflăm pe pământ suficient de multă vreme ca să nu ne înjosim considerând aceste ocazii finite ca număr – şi prin urmare să le preţuim. E odihnitor să trăieşti la *viitorul perfect*: te împiedică să ai nevoie să simţi că prezentul e real sau să-ţi dai seama că trebuie să ne iubim unii pe alţii sau să murim.

9. Faptul că Chloe se îmbolnăvise nu însemna oare că prezentul prindea din urmă starea ei de nemulţumire? Pentru o clipă, încetase să fie lipsit de orice ar fi putut cuprinde viitorul. Dar nu eram şi eu la fel de vinovat de boala ei? N-au existat nenumărate momente când plăcerile prezentului au fost ignorate în numele unui viitor nenumit, poveşti de iubire în care, aproape imperceptibil, mă abţinusem să iubesc pe de-a-ntregul, alinându-mă cu gândul nemuritor că vor fi alte iubiri, de care într-o bună zi voi încerca să mă bucur cu nepăsarea bărbaţilor din reviste, viitoare iubiri care vor răscumpăra eforturile mele dezastruoase de a comunica cu altcineva a cărui istorie se desfăşura pe pământ cam în acelaşi timp?

10. Dar dorul de un viitor care nu vine niciodată e doar cealaltă faţă a dorului de trecut. Nu e trecutul de multe ori mai bun doar pentru că e trecut? Îmi amintesc că în copilărie fiecare vacanţă devenea perfectă doar când se termina, pentru că atunci anxietatea prezentului se reducea la câteva amintiri uşor de ţinut în frâu. Nu conta atât de mult ce se întâmpla, cât faptul că trebuia să se întâmple cât mai repede, ca apoi să pot să-mi bandajez o rană sau să retrăiesc o bucurie. Mi-am petrecut întreaga copilărie aşteptând vacanţa de iarnă, când familia pleca de la Zürich ca să petreacă două săptămâni schiind la Engadine. Dar când eram în fine în capătul pârtiei, privind în jos la întinderea de alb virgin, deveneam conştient de o anxietate care avea să se evapore din amintirea evenimentului, amintire ce se compunea numai din condiţiile obiective (vârful muntelui, ziua strălucitoare),

fiind astfel liberă de tot ce strica momentul în sine. Era mai mult decât faptul că-mi curgea nasul, sau îmi era sete, sau uitasem fularul ceea ce făcea prezentul să fie neplăcut – era pur şi simplu incapacitatea de a accepta că trăiam în sfârşit ceva ce tot anul existase doar ca o posibilitate în faldurile viitorului. Schiul, împachetat între anticipaţia care făcea să-mi lase gura apă şi amintirea trandafirie, luneca peste prezent. Imediat ce ajungeam la poalele pârtiei, mă uitam în sus la munte şi îmi declaram că fusese o coborâre perfectă. Şi aşa decurgea vacanţa la schi: aşteptare plăcută dimineaţa, anxietate în actualitate şi amintiri plăcute seara.

11. De multă vreme în relaţia mea cu Chloe exista ceva din acest tensionat paradox: petreceam toată ziua aşteptând cina cu ea, ieşeam de la cină cu cele mai bune impresii, dar mă găseam faţă-n faţă cu un prezent care nu egala niciodată nici aşteptarea, nici amintirea. Într-o seară, puţin înainte de a pleca în Spania, eram pe barca lui Will Knott cu Chloe şi alţi prieteni şi, pentru că totul era atât de perfect, am devenit pentru prima oară în mod inevitabil conştient de suspiciunile mele latente faţă de momentul prezent. De cele mai multe ori, prezentul este prea plin de defecte pentru a ne aminti că boala traiului la *imperfect* este în interiorul nostru şi nu are nimic de-a face cu lumea exterioară. Dar în seara aceea în Chelsea, nu puteam găsi nimic pentru care să dau vina pe moment, aşa că a trebuit să-mi dau seama că problema se afla în mine: mâncarea era delicioasă, prietenii erau acolo, Chloe, aşezată lângă mine şi ţinându-mă de mână, arăta minunat. Dar ceva era oricum în neregulă – faptul că de-abia aşteptam ca evenimentul să devină istorie.

12. Incapacitatea de a trăi în prezent rezidă poate în teama de a accepta că acest lucru poate însemna sosirea a ceea ce am aşteptat toată viaţa, teama de a părăsi adăpostul relativ sigur al aşteptării sau al amintirii, admiţând astfel tacit că aceasta este singura viaţă pe care

o putem trăi, în afara cazului vreunei intervenţii divine. Dacă privim angajarea ca pe un număr de ouă, atunci angajarea în prezent înseamnă riscul de a ne pune toate ouăle în coşul prezentului, în loc să le împărţim între coşul trecutului şi cel al viitorului. Şi, pentru a transpune analogia asupra iubirii, a accepta într-un final că eram fericit cu Chloe ar fi însemnat să accept că, în ciuda primejdiei, toate ouăle mele se aflau bine aşezate în coşul ei.

13. Nu ştiu ce fel de pastile i-a dat doctorul lui Chloe, dar a doua zi de dimineaţa părea complet vindecată. Am pregătit un picnic şi ne-am întors la lac, unde ne-am petrecut ziua înotând şi citind. Am rămas în Spania zece zile şi cred (în măsura în care pot avea încredere în memoria mea) că pentru prima dată amândoi ne-am asumat riscul de a trăi în prezent. Traiul la timpul prezent nu însemna întotdeauna extaz; anxietăţile create de fericirea instabilă a dragostei explodau de obicei în certuri. Îmi amintesc o neînţelegere cumplită în satul Fuentelespino de Moya, unde ne opriserăm pentru prânz. A început cu o glumă despre o fostă prietenă şi a sfârşit prin suspiciunea lui Chloe că aş fi încă îndrăgostit de ea. Nimic nu era mai departe de adevăr, dar eu am tratat suspiciunea ca fiind o proiecţie a declinului sentimentelor lui Chloe pentru mine şi am acuzat-o de aceasta. Până când am încheiat cu cearta, bosumflarea şi împăcarea, se făcuse deja târziu şi amândoi ne întrebam pentru ce fuseseră lacrimile şi ţipetele. Au mai fost şi alte certuri, îmi amintesc de una lângă satul Losa del Obispo, iscată de întrebarea dacă ne-am plictisit sau nu unul de altul, încă una lângă Sol de Chera care a început după ce am acuzat-o pe Chloe că nu e în stare să citească o hartă, iar ea mi-a replicat acuzându-mă de fascism cartografic.

14. Motivele acestor certuri nu erau niciodată cele de suprafaţă: oricare ar fi fost deficienţele lui Chloe în materie de *Guide Michelin* sau intoleranţa mea pentru condusul în

cercuri prin Spania, miza erau nişte anxietăţi mult mai profunde. Forţa acuzaţiilor pe care le făceam, implauzibilitatea lor, demonstrau că ne certam nu pentru că ne uram, ci pentru că ne iubeam prea mult – sau, ca să nu încurc lucrurile, pentru că uram să ne iubim atât de mult. Acuzaţiile noastre aveau un subtext complicat: *Te urăsc, pentru că te iubesc*. Era în ultimă instanţă un protest fundamental: *Urăsc să n-am încotro decât să risc iubindu-te aşa*. Plăcerea de a depinde de cineva păleşte în faţa fricii paralizante pe care o asemenea dependenţă o implică. Certurile noastre uneori feroce şi întrucâtva inexplicabile din cursul călătoriei la Valencia nu erau altceva decât o necesară eliberare a tensiunii create de înţelegerea faptului că ne puseserăm fiecare toate ouăle în coşul celuilalt – şi nu eram în stare să găsim un aranjament casnic mai solid. Certurile noastre aveau uneori o calitate teatrală, o bucurie şi o exuberanţă care se manifestau în distrugerea rafturilor bibliotecii, în spartul ceramicii şi în trântitul uşilor: „E plăcut să simt că pot să te urăsc aşa”, mi-a spus Chloe la un moment dat. „Mă face să mă simt sigură că poţi să suporţi, că pot să-ţi spun să te duci dracului şi tu o să arunci cu ceva după mine, dar o să rămâi aici.” Aveam nevoie să ţipăm unul la altul, în parte ca să vedem dacă putem să ne tolerăm ţipetele. Voiam să ne testăm capacitatea celuilalt de supravieţuire: numai încercând în zadar să ne distrugem unul pe celălalt puteam şti că suntem în siguranţă.

15. E cel mai simplu să accepţi fericirea când este provocată de lucruri pe care le poţi controla, pe care le-ai atins cu efort şi prin raţiune. Dar fericirea pe care o atinsesem alături de Chloe nu venise după profunde filosofări sau ca rezultat al unei realizări personale. Era pur şi simplu rezultatul faptului că, prin miracol sau printr-o intervenţie divină, găsisem o persoană a cărei companie era mai valoroasă pentru mine decât a oricui altcineva pe lume. O astfel de fericire era periculoasă tocmai pentru că îi lipsea permanenţa autosuficientă. Dacă după luni de

muncă susţinută aş fi produs o formulă ştiinţifică ce ar fi zguduit lumea biologiei moleculare, n-aş fi avut niciun fel de remuşcări să accept fericirea pe care mi-ar fi adus-o descoperirea. Dificultatea de a accepta fericirea reprezentată de Chloe provenea din absenţa mea în procesul cauzal ce o provocase şi prin urmare din lipsa de control asupra elementului ce inducea fericirea în viaţa mea. Părea aranjată de zei, şi astfel era însoţită de teama primitivă de pedeapsa divină.

16. „Toată nefericirea omului provine din faptul că nu e în stare să stea singur în camera lui”, spunea Pascal, argumentând nevoia omului de a-şi aduna resursele împotriva dependenţei debilitante de sfera socialului. Dar cum se putea realiza aşa ceva în dragoste? Proust povesteşte despre Mohamed al II-lea care, simţind că se îndrăgosteşte de una din femeile din harem, a ucis-o imediat pentru că nu dorea să fie încătuşat spiritual de cineva. Neputând face aşa ceva, renunţasem de mult la speranţa de a fi autosuficient. Ieşisem din camera mea şi iubeam pe cineva – astfel asumându-mi riscul de a-mi baza viaţa pe altcineva.

17. Anxietatea de a o iubi pe Chloe era parţial anxietatea de a mă afla în postura în care motivul fericirii mele putea dispărea cu uşurinţă, putea să-şi piardă interesul, să moară sau să se mărite cu altul. Aflat la apogeul iubirii, apărea tentaţia de a termina prematur relaţia, astfel încât fie Chloe, fie eu să putem fi instigatorii sfârşitului, în loc să lăsăm ca celălalt partener, sau obişnuinţa, sau familiaritatea să pună capăt lucrurilor. Ne cuprindea uneori dorinţa (manifestată în certurile noastre din nimic) de a ucide povestea noastră de dragoste înainte ca aceasta să-şi atingă sfârşitul firesc, o crimă comisă nu din ură ci dintr-un exces de dragoste – sau, mai degrabă, din teama pe care o aduce excesul de dragoste. Amanţii îşi pot ucide propria poveste de dragoste numai pentru că nu pot tolera

incertitudinea, riscul pe care-l crease experimentul lor cu fericirea.

18. Deasupra fiecărei povesti de dragoste planează îngrijorarea, pe cât de oribilă pe atât de neştiută, despre cum se va termina. E ca atunci când, pe deplin sănătoşi, încercăm să ne imaginăm propria moarte, singura diferenţă dintre sfârşitul iubirii şi sfârşitul vieţii fiind că în privinţa celei din urmă avem măcar certitudinea încurajatoare că nu vom mai simţi nimic după moarte. Nu există asemenea încurajare pentru îndrăgostit, care ştie că sfârşitul relaţiei nu va însemna neapărat sfârşitul iubirii şi cu certitudine nu va fi sfârşitul vieţii.

Capitolul al XVII-lea
Contracţii

1. La început mi-a fost greu să-mi imaginez un neadevăr cu durata de 3,2 secunde înghesuit într-o succesiune de opt contracţii de 0,8 secunde, din care prima şi ultimele două (3,2 secunde) erau veritabile. Era mai uşor să-mi imaginez un adevăr total sau o minciună totală, dar ideea de adevăr-minciună-adevăr părea perversă şi inutilă, întreaga secvenţă trebuia să fie ori adevărată, ori falsă. Poate că ar fi trebuit să ignor intenţionalitatea în favoarea unei explicaţii fiziologice. Dar, oricare ar fi fost cauza şi oricare ar fi fost nivelul explicaţiei, începusem să observ că (de la întoarcerea din Spania) Chloe începuse să-şi simuleze orgasmele, în totalitate sau în parte.

0,8+/0,8+/0,8-/0,8-/0,8-/0,8+/0,8+=lungime totală 6,4[4]

2. Numărul ei obişnuit de contracţii fusese înlocuit de o activitate exagerată, probabil cu intenţia de a-mi distrage atenţia de la lipsa de implicare sinceră în proces. Dacă am dat atâta importanţă apariţiei sau neapariţiei contracţiilor, n-am făcut-o fiindcă acestea erau importante *per se* (existau dovezi ale plăcerii fără legătură cu numărul), ci pentru că la o femeie care în trecut se bucurase de un număr rapid de contracţii acestea erau un simbol al unei posibile tendinţe de disociere.

3. Acest număr scăzut de contracţii nu era însoţit de vreun alt semn evident de dezinteres. Într-un anume sens, actul dragostei a devenit chiar mai pasionat exact în acea perioadă. Nu numai că se întâmpla mai des, dar se întâmpla în poziţii diferite şi la ore ale zilei diferite, era mai turbulent, cu ţipete, chiar cu plânsete, gesturile erau

[4] + = contracţie pozitivă, - = absenţă.

aproape demente, mai apropiate de furie decât de blândeţea asociată de obicei cu actul. Cât de mult ar fi trebuit să deduc din toate acestea nu ştiu. E suficient să spun că mi se treziseră suspiciunile.

4. Ceea ce ar fi trebuit să-i spun lui Chloe i-am împărtăşit în schimb unui prieten.

— Nu ştiu ce se întâmplă, Will, sexul nu mai este ce era.

— Nu-ţi face griji, sunt diverse faze, nu poţi să te aştepţi să fie mereu cu cifră octanică mare.

— Nu mă aştept. Doar că simt că şi altceva nu e în regulă, nu ştiu ce, dar de când ne-am întors din Spania am observat tot felul de chestii. Şi nu mă refer numai în dormitor, e doar un fel de simptom. Mă refer peste tot.

— Cum ar fi?

— Păi, nu pot să pun degetul pe ceva anume. Bine, uite, un lucru pe care mi-l amintesc. Lui Chloe îi place o altă marcă de cereale decât mie, dar pentru că stau mult la ea, de obicei o cumpără şi pe cea care-mi place mie, ca să putem să mâncăm împreună dimineaţa. Săptămâna trecută, brusc, n-o mai cumpără şi spune că e prea scumpă. Nu vreau să trag niciun fel de concluzii, dar observ.

5. Will şi cu mine stăteam în holul biroului. Era aniversarea a douăzeci de ani de existenţă a firmei şi se dădea un cocktail. O adusesem pe Chloe cu mine şi era prima oară când vedea unde lucrez.

— De ce are Will mai multe lucrări decât tine? ne-a întrebat Chloe pe amândoi, după ce s-a uitat la toate modelele.

— Răspunde-i tu, Will.

— Pentru că geniile au dificultăţi în a-şi face lucrările acceptate, i-a răspuns Will, milos.

— Proiectele tale sunt strălucite, i-a spus Chloe, n-am văzut niciodată ceva atât de inventiv, mai ales în materie de clădiri de birouri. Felul în care foloseşti materialele e

absolut incredibil şi felul în care ai reuşit să integrezi cărămida şi metalul. Tu nu poţi să faci aşa ceva? m-a întrebat Chloe.

— Am câteva idei în lucru, dar stilul meu e foarte diferit, lucrez cu materiale diferite.

— Mă rog, cred că lucrările lui Will sunt formidabile, de fapt incredibile. Mă bucur că am venit să le văd.

— Chloe, e minunat să te aud spunând aşa ceva, i-a răspuns Will.

— Sunt atât de impresionată, lucrările tale sunt exact genul de lucru care mă interesează şi e păcat că nu sunt mai mulţi arhitecţi care să facă ce faci tu. Probabil că nu e uşor.

— Nu e tocmai uşor, dar întotdeauna mi s-a spus să fac lucrurile în care cred. Construiesc case care mă fac să mă simt bine şi oamenii care locuiesc în ele sfârşesc prin a absorbi din ele un fel de energie.

— Cred că înţeleg ce vrei să spui.

— Ai înţelege mai bine dacă am fi în California. Am lucrat la un proiect în Monterey şi trebuie să-ţi spun că acolo ţi-ai da seama ce poţi face folosind diferite feluri de piatră pe lângă oţel şi aluminiu şi lucrând *în armonie* cu peisajul, nu *împotriva* lui.

6. E o chestiune de bune maniere să nu pui la îndoială criteriile responsabile pentru dragostea cuiva. Idealul ar fi să nu fii iubit pentru nişte criterii, ci pentru *cine eşti*, un statut ontologic dincolo de proprietăţi şi atribute, în materie de dragoste, ca şi în materie de bogăţie, există un tabu legat de modalităţile de obţinere şi menţinere a afecţiunii/proprietăţii. Numai sărăcia, fie de dragoste fie de bani, te poate face să pui la îndoială sistemul – acesta fiind poate motivul pentru care îndrăgostiţii nu sunt mari revoluţionari.

7. Trecând pe stradă pe lângă o femeie nefericită, Chloe m-a întrebat într-o zi: „M-ai mai fi iubit dacă aş fi avut un

semn din naştere uriaş pe faţă, cum are ea?" Dorinţa e să auzi răspunsul „da" – un răspuns care ar plasa iubirea deasupra suprafeţelor lumeşti şi imposibil de schimbat ale trupului. O să te iubesc nu numai pentru inteligenţă, talent şi frumuseţe, ci pentru că tu eşti tu, fără niciun fel de condiţii. Te iubesc pentru cine eşti în adâncul sufletului tău, nu pentru culoarea ochilor sau pentru dimensiunile contului din bancă. Ne dorim ca iubitul să ne admire fără posesiunile noastre aparente, să aprecieze esenţa fiinţei noastre fără alte ornamente, să fie gata să repete iubirea necondiţionată care se spune că există între părinţi şi copii. Adevăratul sine este ceea ce putem alege să fim şi dacă avem un semn din naştere pe frunte, sau ne scofâlcim din cauza vârstei sau dăm faliment, atunci trebuie să fim iertaţi pentru accidentele care au stricat ceea ce e doar suprafaţa. Şi chiar dacă suntem frumoşi şi bogaţi, nu dorim să fim iubiţi pentru aceste lucruri, căci ele pot dispărea, şi dragostea o dată cu ele. Aş prefera să mă complimentezi pentru mintea, nu pentru chipul meu, dar dacă chiar trebuie, complimentează-mă pentru zâmbet (mişcare pe care o controlează muşchii), nu pentru nas (static, controlat de ţesuturi). Doresc să fiu iubit chiar dacă am pierdut totul şi a rămas doar „eul", acest misterios „eu", considerat a fi sinele în cel mai slab şi vulnerabil moment al său. *Mă iubeşti suficient ca să-mi permit să fiu slab faţă de tine?* Toată lumea iubeşte forţa, dar *Mă iubeşti pentru slăbiciunea mea?* Acesta e adevăratul test. Mă iubeşti lipsit de tot ceea ce poate fi pierdut, numai pentru lucrurile pe care le voi avea în veci?

8. În seara aceea la birou, am început pentru prima oară să o simt pe Chloe îndepărtându-se de mine, pierzându-şi admiraţia pentru munca mea şi punând la îndoială valoarea mea în comparaţie cu alţi bărbaţi. Pentru că eu eram obosit iar Chloe şi Will nu, m-am dus acasă şi ei s-au dus să bea ceva în West End. Chloe mi-a spus că mă sună imediat ce ajunge acasă, dar pe la 11 am hotărât s-o sun eu. Mi-a

răspuns robotul şi la fel şi la două şi jumătate în aceeaşi noapte. Am fost tentat să-mi mărturisesc anxietăţile robotului, dar a le formula părea a le materializa, aducând o bănuială în domeniul acuzaţiilor şi contraacuzaţiilor. Poate că nu era nimic – sau cel puţin totul: preferam să mi-o imaginez victima unui accident mai degrabă decât trăgând chiulul cu Will. La patru dimineaţa am sunat la poliţie şi i-am întrebat, cu cel mai responsabil ton pe care-l poate adopta un om beat de vodcă, dacă nu au întâlnit cumva, poate sub forma unui trup mutilat sau a unui Volkswagen distrus, îngerul meu în fustă verde scurtă şi jachetă neagră, văzut pentru ultima oară într-un birou din Barbican. Nu, domnule, nu am văzut aşa ceva, vă era rudă sau doar prietenă? N-aş putea oare să aştept până dimineaţa şi să sun atunci din nou la secţie?

9. „Gândindu-te la probleme le faci să existe”, îmi spusese Chloe. Nu îndrăzneam să mă gândesc, de teama a ce aş putea descoperi. Libertatea de a gândi este curajul de a ne întâlni demonii. Dar mintea îngrozită nu poate vagabonda, aşa că am rămas priponit de paranoia mea, fragil ca un pahar. Berkeley, şi mai târziu Chloe, spuseseră că dacă închizi un ochi, poţi spune că lumea exterioară nu e decât un vis, iar acum, mai mult ca oricând, puterea iluziei era alinătoare, dorinţa de a nu privi adevărul în faţă, convingerea că dacă nu gândesc, un adevăr neplăcut ar putea să nu existe.

10. Simţindu-mă implicat în absenţa ei, vinovat de bănuielile mele şi furios din cauza sentimentului de vinovăţie, m-am prefăcut că nu observ nimic atunci când m-am întâlnit cu Chloe la ora zece a doua zi. Dar ea trebuie să se fi simţit vinovată – altfel de ce s-ar fi dus la supermarket ca să cumpere pentru Tânărul Werther marca de cereale care lipsea din bucătăria ei? Se acuza nu prin indiferenţă, ci prin sentimentul datoriei, cu un pachet de

Three Cereal Golden Bran aşezat la vedere pe pervazul ferestrei.

— E ceva în neregulă? Nu asta e marca ta preferată? a întrebat Chloe, privindu-mă cum înghit cu noduri.

11. Mi-a spus că a dormit la prietena ei Paula. Stătuse de vorbă cu Will până târziu într-un bar din Soho şi cum băuse destul de mult, i s-a părut mai simplu să se oprească în Bloosmbury decât să facă drumul până-n Islington. Voise să mă sune, dar era sigură că m-ar fi trezit din somn. Nu-i spusesem eu că vreau să mă culc devreme? De ce făceam figura aia? Mai voiam lapte la cereale?

12. Relatările despre realitate stopate epistemologic din creştere sunt însoţite de tentaţia de a le crede – dacă sunt plăcute. Ca şi viziunea optimistă despre viaţă a unui nătărău, versiunea lui Chloe despre felul în care petrecuse noaptea era dezirabil de credibilă, ca o baie fierbinte în care-mi doream să rămân la nesfârşit. *Dacă ea crede, eu de ce n-aş crede? Dacă e atât de simplu pentru ea, de ce să fie atât de complicat pentru mine?* Îmi doream să mă las cucerit de povestea ei despre o noapte petrecută pe podeaua apartamentului Paulei, să pot în felul acesta să dau la o parte alternativa mea (alt pat, alt bărbat, contracţii). Ca şi alegătorul căruia promisiunea politicianului îi smulge o lacrimă, eram momit de abilitatea minciunii de a-mi astâmpăra cea mai profundă dorinţă emoţională.

13. Deci, cum petrecuse noaptea cu Paula, cumpărase cereale şi totul era iertat, am simţit un val de încredere şi uşurare, ca un om care se trezeşte dintr-un coşmar. M-am ridicat de la masă şi mi-am încolăcit braţele în jurul puloverului alb al iubitei, mângâindu-i umerii prin lâna groasă, m-am aplecat să-i sărut gâtul, ciugulindu-i urechea, simţind parfumul familiar al pielii ei şi atingerea părului ei pe faţă. „Nu, nu acum”, a spus îngerul. Dar, neîncrezător,

prins de parfumul familiar al pielii şi de atingerea părului pe faţă, Cupidon a continuat să-şi plimbe buzele pe pielea ei. „Ţi-am spus o dată, nu acum!” a repetat îngerul, astfel încât până şi Cupidon să audă.

14. Tiparul sărutului se formase în prima lor noapte împreună. Ea îşi pusese capul lângă al lui şi, fascinat de acest punct de unire între minte şi trup, el îşi plimbase buzele pe înclinarea gâtului ei. O făcuse să tremure şi să zâmbească, se jucase cu mâna lui şi închisese ochii. Devenise o rutină între ei, o marcă a limbajului lor intim. *Nu, nu acum*. Ura e scenariul ascuns în scrisoarea de dragoste, temeliile fiindu-i comune cu ale opusului său. Femeia sedusă de felul de a o săruta pe gât al partenerului ei, atunci când întoarce paginile unei cărţi sau spune o glumă priveşte cum iritarea se adună tocmai în aceste puncte. E ca şi când sfârşitul iubirii ar fi conţinut în însuşi începutul său, ingredientele destrămării dragostei prefigurate în cele ale creaţiei ei.

15. *Am spus o dată, nu acum*. Există cazuri de doctori pricepuţi, experţi în a detecta semnele timpurii de cancer la pacienţii lor, care ignoră creşterea unei tumori de mărimea unei mingi de fotbal în propriile trupuri. Există exemple de oameni care în cele mai multe domenii ale vieţii sunt limpezi şi raţionali, dar sunt incapabili să accepte că le-a murit un copil sau că i-a părăsit soţia – şi continuă să creadă că fiul sau fiica a dispărut sau că soţia va părăsi noua căsătorie pentru cea veche. Îndrăgostitul naufragiat nu poate accepta naufragiul, continuă să se comporte ca şi când nimic nu s-ar fi schimbat, în speranţa deşartă că ignorând sentinţa de execuţie, moartea va întârzia să vină. Semnele morţii erau peste tot, aşteptând să fie citite – dacă n-aş fi fost lovit de analfabetismul indus de suferinţă.

16. Victima morţii dragostei este incapabilă să localizeze strategiile originare pentru a reînvia cadavrul. Exact în

momentul în care lucrurile ar mai fi putut fi salvate cu ingeniozitate, temător şi *deci neoriginal*, am devenit nostalgic. Simţind-o pe Chloe cum se îndepărtează, am încercat s-o împing înapoi repetând orbeşte elemente care ne cimentaseră relaţia în trecut. Am continuat cu sărutul şi în săptămânile care au urmat am insistat să ne întoarcem la cinematografe şi restaurante unde petrecuserăm seri agreabile, am repetat glume la care râseserăm împreună, am readoptat poziţii care mulaseră odinioară trupurile noastre.

17. Am căutat alinare în limbajul nostru secret, limbajul pe care-l folosiserăm ca să depăşim conflictele trecute, gluma inventată ca să luăm cunoştinţă şi astfel să neutralizăm fluctuaţiile dragostei.

— E ceva în neregulă azi? am întrebat într-o dimineaţă, când Venus părea la fel de palidă şi de tristă ca mine.

— Azi?

— Da, azi, e ceva în neregulă?

— Nu, de ce? Există vreun motiv să fie?

— Nu cred.

— Atunci de ce întrebi?

— Nu ştiu. Pentru că pari puţin nefericită.

— Scuză-mă că sunt şi eu om.

— Nu voiam decât să te ajut. Pe o scală de la unu la zece, azi cât mi-ai da?

— Nu ştiu.

— De ce nu?

— Sunt obosită.

— Spune-mi totuşi.

— Nu pot.

— Haide, de la unu la zece. Şase? Trei? Minus doisprezece? Plus douăzeci?

— Nu ştiu.

— Ghiceşte.

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu ştiu, lasă-mă-n pace, fir-ar să fie!

18. Limbajul secret a început să se deşire, i-a devenit nefamiliar lui Chloe sau mai degrabă se prefăcea că a uitat, astfel încât să nu trebuiască să admită negarea. Refuza complicitatea în limbaj, făcea pe străina, a început să mă descifreze cu rea-voinţă şi a găsit erori. Nu puteam înţelege de ce lucruri pe care le spuneam şi care în trecut se dovediseră atât de atrăgătoare erau brusc enervante acum. Nu puteam înţelege de ce, cum eu nu mă schimbasem, puteam fi acuzat că o ofensez într-o sută de feluri. În panică, am încercat să mă întorc la epoca de aur, întrebându-mă: *Ce făceam atunci şi acum nu mai fac?* Am devenit disperat de conformist faţă de un sine de demult, care fusese obiectul iubirii. Ceea ce nu-mi dădeam seama era că sinele de demult era cel ce se dovedea enervant acum şi că nu făceam decât să accelerez procesul de disoluţie.

19. Am devenit iritant *în dorinţa mea de a-mi fi împărtăşite sentimentele*. I-am cumpărat cărţi, i-am dus hainele la curăţat, am plătit la restaurante, am sugerat să facem o călătorie la Paris de Crăciun ca să ne sărbătorim aniversarea. Dar singurul rezultat al iubirii împotriva oricărei evidenţe nu putea fi decât umilinţa. Putea să mă ignore, să ţipe la mine, să mă aţâţe, să mă păcălească, să mă lovească, să-mi dea cu piciorul şi tot nu reacţionam – astfel devenind dezgustător.

20. La sfârşitul unei mese pentru care muncisem două ore (după o discuţie contradictorie despre istoria Balcanilor), am luat-o pe Chloe de mână şi i-am spus: „Vreau să spun doar – şi ştiu că sună sentimental – că oricât ne-am certa şi aşa mai departe, eu tot ţin la tine şi vreau să rezolvăm lucrurile între noi. Eşti totul pentru mine, ştii asta.” Chloe, care întotdeauna citise mai multă psihanaliză decât romane, m-a privit cu suspiciune şi a replicat: „Ascultă, e frumos din partea ta să spui asta, dar

mă îngrijorează; trebuie să încetezi să mă mai transformi în idealul tău de ego.”

21. Lucrurile se reduseseră la un scenariu tragicomic: pe de-o parte, bărbatul identificând femeia cu un înger, pe de alta îngerul identificând dragostea cu ceva foarte apropiat de patologic.

Capitolul al XVIII-lea
Terorism romantic

1. *De ce **nu mă** iubeşti?* e o întrebare la fel de imposibilă (deşi cu mult mai puţin plăcută) ca şi *De ce **mă** iubeşti?* În ambele cazuri, ne izbim de lipsa noastră de control conştient în structura amoroasă, de faptul că dragostea ne-a fost adusă ca un dar, din motive pe care nu le putem determina şi nici *merita* pe de-a-ntregul. Într-un fel, nici nu ne e dat să ştim răspunsul, el nu poate explica nimic, pentru că nu putem acţiona pe baza revelaţiilor sale. Nu e o motivaţie cauzală, vine post-factum, o justificare pentru mişcări subterane, o analiză superficială *post hoc*. Pentru a pune asemenea întrebări, suntem obligaţi să cârmim pe de-o parte către aroganţa completă, pe de alta către umilinţa completă: *Ce am făcut ca să merit dragostea?* întreabă îndrăgostitul umil; Nu se poate să fi făcut ceva. *Ce am făcut de mi se refuză dragostea?* protestează cel trădat, revendicând cu aroganţă un dar care nu i se cuvine nimănui niciodată. La ambele întrebări, cel care oferă dragostea poate răspunde *Pentru că tu eşti tu* – un răspuns care-l balansează periculos şi imprevizibil pe cel iubit între grandoare şi depresie.

2. Dragostea se poate naşte la prima vedere, dar nu moare cu similară rapiditate. Chloe trebuie să se fi temut că a vorbi sau chiar a pleca ar fi fost pripit, că ar fi însemnat să opteze pentru o viaţă care nu oferea o alternativă mai bună. Era deci o separare lentă, zidăria afecţiunii desprinzându-se doar treptat de trupul celui iubit. Era vinovăţie pentru infidelitatea implicată, vinovăţie din cauza sentimentului rezidual de responsabilitate faţă de un obiect cândva iubit, un fel de lichid dulceag rămas pe fundul paharului, care avea nevoie de timp ca să se usuce.

3. Când orice decizie e dificilă, nu se ia nicio decizie. Chloe era evazivă, eu la fel (cum ar fi putut orice decizie să fie plăcută pentru mine?). Am continuat să ne vedem, să ne culcăm împreună, şi am făcut planuri să plecăm la Paris de Crăciun. Dar Chloe era ciudat de detaşată de proces, ca şi când ar fi făcut planuri pentru altcineva – poate pentru că era mai uşor să se ocupe de biletele de avion decât de problemele care stăteau în spatele cumpărării sau necumpărării lor. Lipsa ei de decizie întrupa speranţa că, nefăcând nimic, poate altcineva va lua decizia în locul ei, că arătându-şi indecizia şi frustrarea dar fără să acţioneze în spiritul lor, în cele din urmă voi face eu mişcarea pe care avea nevoie s-o facă ea, dar era prea speriată ca s-o facă.

4. Am intrat în epoca terorismului romantic.

— E ceva în neregulă?

— Nu, de ce, ar trebui să fie?

— Credeam că vrei să stăm de vorbă.

— Despre ce?

— Despre noi.

— Vrei să spui despre tine, se enerva Chloe.

— Nu, vreau să spun despre noi.

— Bine, ce-i cu noi?

— Nu ştiu. E doar un sentiment pe care-l am de pe la jumătatea lui septembrie, că nu prea mai comunicăm. E ca şi când ar fi un zid între noi şi tu refuzi să accepţi că e acolo.

— Nu văd niciun zid.

— Exact asta voiam să spun. Refuzi şi să admiţi că a fost vreodată altfel.

— Altfel decât ce?

5. O dată ce unul din parteneri a început să-şi piardă interesul, celălalt nu pare a putea să facă mare lucru ca să oprească procesul. Ca şi seducţia, retragerea suferă sub o pătură de reticenţă, în centrul relaţiei aflându-se o problemă de nemenţionat: *Te doresc / Nu te doresc* – în

ambele cazuri, durează o veşnicie până când mesajul se articulează. Chiar şi întreruperea comunicării este dificil de discutat, în afară de cazul când ambele părţi doresc s-o vadă reluată. Aceasta îl lasă pe îndrăgostit într-o situaţie disperată: farmecul şi seducţia dialogului legitim par epuizate şi nu produc decât iritare. În măsura în care îndrăgostitul acţionează legitim (cu blândeţe), este o acţiune ironică, o acţiune care sufocă dragostea în încercarea de a o reînvia. Şi astfel, în acest moment, disperat să recâştige partenerul cu orice preţ, îndrăgostitul recurge la terorismul romantic, produsul situaţiilor fără întoarcere, o gamă de trucuri (bosumflare, gelozie, vinovăţie) care încearcă să-l facă pe partener să răspundă cu dragoste, prin izbucniri (în crize de plâns, furie sau altfel) în faţa celui iubit. Partenerul terorist ştie că el sau ea nu poate spera în mod realist să-şi vadă dragostea împărtăşită, dar inutilitatea unui lucru nu e întotdeauna (în dragoste sau în politică) un argument suficient împotriva lucrului respectiv. Anumite lucruri sunt spuse nu pentru că vor fi auzite, ci pentru că e important să fie rostite.

6. Când dialogul politic nu a reuşit să rezolve o nemulţumire, partea vătămată poate, din disperare, să recurgă la acţiuni teroriste, obţinând prin forţă concesia pe care nu a fost în stare să o capete în mod paşnic de la adversar. Terorismul politic se naşte din situaţii fără ieşire, din comportamente care combină nevoia de acţiune a uneia din părţi cu conştiinţa că acţiunea nu va folosi la atingerea scopului dorit – şi că poate va aliena şi mai mult partea adversă. Negativitatea terorismului trădează toate semnele unei furii copilăreşti, o furie la adresa propriei neputinţe în faţa unui adversar mai puternic.

7. În mai 1972, trei membri ai Armatei Roşii japoneze, care fuseseră înarmaţi, instruiţi şi finanţaţi de Frontul Popular de Eliberare a Palestinei (FPEP), au ajuns cu un zbor de linie pe Aeroportul Lod, lângă Tel Aviv. Au coborât,

i-au urmat pe ceilalţi pasageri în clădirea terminalului şi, o dată ajunşi înăuntru, au scos din bagajele de mână arme automate şi grenade. Au început să tragă la întâmplare asupra mulţimii, măcelărind douăzeci şi patru de oameni şi rănind încă şapte, înainte de a fi ei înşişi ucişi de forţele de ordine. Ce relaţie era între un asemenea măcel şi cauza autonomiei palestiniene? Crimele nu au accelerat procesul de pace, n-au făcut decât să înfurie opinia publică israeliană împotriva cauzei palestiniene şi, ca o ultimă ironie faţă de terorişti, s-a dovedit că majoritatea victimelor nu erau israelieni, ci creştini portoricani veniţi în pelerinaj la Ierusalim. Dar acţiunea şi-a găsit justificarea altundeva, în nevoia de a revărsa frustrarea faţă de o cauză în care dialogul nu mai producea rezultate.

8. Amândoi puteam petrece numai un weekend la Paris, aşa că am luat ultimul zbor de pe Heathrow într-o vineri, plănuind să ne întoarcem duminică seara. Deşi ne duceam în Franţa ca să ne sărbătorim aniversarea, atmosfera era mai degrabă de înmormântare. Când avionul a aterizat la Paris, aeroportul era sumbru şi gol. Începuse să ningă şi bătea un vânt arctic. Erau mai mulţi pasageri decât taxiuri, aşa că a trebuit să împărţim maşina cu o femeie pe care o întâlniserăm la controlul paşapoartelor, o avocată care se ducea la Paris pentru o conferinţă. Deşi femeia era atrăgătoare, nu aveam chef să o consider aşa, dar am flirtat cu ea pe drum spre oraş. Când Chloe a încercat să se alăture conversaţiei, am întrerupt-o cu o remarcă adresată exclusiv – şi seducător – femeii. Dar inducerea cu succes a geloziei depinde de un factor semnificativ: dispoziţia părţii celeilalte de a-i păsa. Aşa că gelozia teroristă e întotdeauna un joc de noroc: cât de departe puteam merge în încercarea de a o face pe Chloe geloasă? Dacă nu reacţiona? Fie că-şi ascundea gelozia ca să mă prindă în propria cacealma (ca şi politicienii care apar la televiziune şi declară cât de puţin îi preocupă ameninţarea teroristă), fie că sincer nu-i păsa, nu puteam fi sigur. Dar un lucru era

clar, Chloe nu mi-a dat satisfacţia unei reacţii de gelozie şi când ne-am instalat în camera noastră dintr-un mic hotel din Rue Jacob a fost cu mult mai agreabilă decât fusese în ultima vreme.

9. Teroriştii riscă asumând că acţiunile lor vor fi destul de terifiante pentru a le oferi monedă de schimb. E o poveste care spune că un bogat om de afaceri italian a primit într-o după-amiază un telefon de la o bandă teroristă, spunându-i-se că i-a fost răpită fiica cea mai mică. Suma cerută ca răscumpărare era uriaşă şi a fost ameninţat că dacă nu plăteşte n-o să-şi mai vadă niciodată fiica în viaţă. Dar omul de afaceri nu a intrat în panică şi le-a replicat calm că dacă-i ucid fiica îi fac de fapt o imensă favoare. Le-a explicat că avea zece copii, că toţi se dovediseră o cumplită dezamăgire şi un chin, că îl costau o avere şi că erau produsul nefericit al câtorva momente de efort în dormitor. Nu avea intenţia să plătească răscumpărarea, iar dacă aveau de gând s-o omoare, era alegerea lor. Iar cu acest mesaj sec, italianul a închis telefonul. Teroriştii l-au crezut şi în câteva ore fata a fost eliberată.

10. Încă mai ningea când ne-am trezit a doua zi de dimineaţă, dar era prea cald ca să se aşeze, aşa că trotuarele erau pline de noroi, maronii sub un cer cenuşiu. Ne hotărâserăm să vizităm Musée d’Orsay după micul dejun şi să mergem la cinema după-amiază. Tocmai închisesem uşa camerei, când Chloe m-a întrebat brusc:

— Ai luat cheia?

— Nu, i-am răspuns, acum un minut mi-ai spus că e la tine.

— Ţi-am spus eu? Nu, nu ţi-am spus. Nu am cheia. Tocmai ne-ai încuiat pe dinafară.

— Nu ne-am încuiat pe dinafară. Am închis uşa crezând că ai tu cheia, pentru că nu era unde am lăsat-o.

— Ei bine, asta-i o prostie din partea ta, pentru că nici eu nu am cheia, aşa că am rămas pe dinafară mulţumită ţie.

— Mulţumită mie! Pentru Dumnezeu, nu mai da vina pe mine pentru că tu ai uitat cheia.

— N-am avut nimic de-a face cu cheia.

În clipa aceea, Chloe s-a îndreptat către lift şi (cu o sincronizare demnă de un roman) cheia a căzut din buzunarul hainei ei pe mocheta maronie a hotelului.

— Oh, îmi pare rău. Se pare că am avut-o eu totuşi, mă rog, a spus Chloe.

Dar am hotărât să n-o iert atât de uşor, aşa că am izbucnit:

— Mi-a ajuns!

M-am îndreptat către scări, tăcut şi melodramatic, cu Chloe strigând după mine:

— Stai, nu fi caraghios, unde te duci? Am spus că-mi pare rău.

11. O îmbufnare teroristă structural reuşită trebuie provocată de o faptă rea, oricât de măruntă, a celui către care e îndreptată, dar este marcată de disproporţia dintre insultă şi bosumflare, devenind o pedeapsă care are prea puţin de-a face cu severitatea ofensei iniţiale – una care nu poate fi rezolvată cu uşurinţă prin metodele obişnuite. Aşteptam să mă bosumflu pe Chloe de multă vreme, dar să te bosumfli când nu ţi s-a făcut niciun rău este contraproductiv, fiindcă există pericolul ca partenerul să nu observe şi vinovăţia să nu înflorească.

12. Aş fi putut ţipa la Chloe, ea ar fi răspuns ţipând, şi apoi cearta pe tema cheii s-ar fi stins de la sine. La baza oricărei îmbufnări stă o greşeală care ar fi putut fi discutată şi ar fi dispărut imediat, dar în loc de asta partenerul jignit o pune la păstrare, pentru a o detona mai târziu, cu efecte mai dureroase. Întârzierea explicaţiilor oferă supărărilor o greutate pe care n-ar avea-o dacă situaţia ar fi discutată imediat ce a apărut. A-ţi arăta furia imediat după ce ai fost ofensat este cel mai generos lucru pe care-l poţi face, pentru că-l scuteşte pe celălalt de vinovăţie şi de

necesitatea de a-l convinge pe cel bosumflat să se dea jos de pe metereze. Nu voiam să-i fac lui Chloe o asemenea favoare, aşa că am ieşit singur din hotel şi am pornit spre Saint Germain, unde am petrecut două ore uitându-mă prin librării. Apoi, în loc să mă întorc la hotel ca să las un mesaj, am luat prânzul singur într-un restaurant, am văzut două filme la rând şi m-am întors în fine la hotel pe la şapte seara.

13. Lucrul de căpătâi în privinţa terorismului este că trebuie să atragă atenţia, e o formă de război psihologic cu scopuri (de exemplu, crearea statului palestinian) independente de tehnicile militare (deschiderea focului în salonul de la Aeroportul Lod). Există o discrepanţă între mijloace şi scopuri, o bosumflare fiind folosită pentru a sublinia un lucru relativ străin de bosumflarea în sine – *Sunt furios pe tine pentru că m-ai acuzat că am pierdut cheia* simbolizând mesajul mai larg (dar de nepronunţat) *Sunt furios pe tine pentru că nu mă mai iubeşti*.

14. Chloe nu era o brută şi, orice aş fi pretins eu, avea tendinţe generoase de autoincriminare. Încercase să mă urmeze la Saint Germain, dar mă pierduse în mulţime. Se întorsese la hotel, aşteptase o vreme, apoi se dusese la Musée d'Orsay. Când m-am întors în fine în cameră, am găsit-o în pat, dar, fără să vorbesc cu ea, m-am dus în baie şi am făcut un duş îndelungat.

15. Bosumflatul are o natură complicată, emite mesaje de o profundă ambivalenţă, implorând ajutorul şi atenţia, în acelaşi timp în care le respinge dacă-i sunt oferite, *dorind să fie înţeles fără să trebuiască să vorbească*. Chloe a întrebat dacă o pot ierta, spunând că urăşte să lase certuri nerezolvate şi că voia să ne petrecem o aniversare frumoasă în seara aceea. Nu am spus nimic. Incapabil să-mi exprim toată furia la adresa ei (furie care nu avea nimic de-a face cu cheia), devenisem nerezonabil. De ce

devenise atât de dificil pentru mine să spun ce aveam de spus? Din cauza primejdiei de a-mi comunica adevărata supărare – aceea că Chloe nu mă mai iubea. Durerea mea era atât de inexprimabilă, avea atât de puţină legătură cu cheia uitată încât aş fi părut un idiot dacă aş fi adus pe tapet chestiunea în această fază. Aşa că furia mea era forţată să rămână în subteran. Neputând să spun direct ce aveam de spus, recurgeam la simbolizarea mesajului, pe jumătate sperând, pe jumătate îngrozit că simbolul avea să fie descifrat.

16. După duş ne-am împăcat în fine după incidentul cu cheia şi am plecat la un restaurant din Île de la Cité. Ne comportam amândoi cât se poate de bine, atenţi să evităm tensiunile, păstrând discuţia pe teritoriu neutru – cărţi, filme şi capitale. Ar fi putut părea (din punctul de vedere al chelnerului) că suntem un cuplu fericit – şi că terorismul romantic a obţinut o victorie semnificativă.

17. Dar teroriştii obişnuiţi au un avantaj distinct asupra teroriştilor romantici, şi anume faptul că cererile lor (oricât ar fi de revoltătoare) nu o includ pe cea mai revoltătoare dintre toate, cererea de *a fi iubit*. Ştiam că fericirea de care ne bucuram în seara aceea la Paris e iluzorie, pentru că dragostea pe care o arăta Chloe nu fusese oferită spontan. Era dragostea unei femei care se simte vinovată pentru că a încetat să mai simtă afecţiune, dar care încearcă totuşi să demonstreze loialitate (ca să se convingă pe sine, la fel de mult ca pe partener). Aşa că seara nu a fost fericită pentru mine: bosumflarea mea funcţionase, dar succesul ei era gol de conţinut.

18. Deşi teroriştii obişnuiţi pot uneori să oblige guvernele la concesii aruncând în aer clădiri sau copii de şcoală, teroriştii romantici sunt blestemaţi să fie dezamăgiţi din pricina neconcordanţei fundamentale a abordării lor. *Trebuie să mă iubeşti*, spune teroristul romantic, o să te

oblig să mă iubeşti bosumflându-mă sau făcându-te să suferi de gelozie, dar apoi urmează paradoxul, pentru că, dacă primeşte dragoste, o consideră maculată şi se plânge: *Dacă doar te-am obligat să mă iubeşti, atunci nu pot accepta dragostea ta, pentru că nu mi-ai oferit-o spontan*. Terorismul romantic e o cerere care se neagă pe sine în procesul rezolvării sale şi-l aduce pe terorist în faţa neplăcutei realităţi că moartea iubirii nu poate fi oprită.

19. Întorcându-ne la hotel, Chloe şi-a strecurat mâna în buzunarul hainei mele şi m-a sărutat pe obraz. Nu i-am întors sărutul, nu pentru că n-ar fi fost cea mai dorită încheiere a unei zile oribile, ci pentru că nu mai simţeam sărutul ei ca fiind adevărat, îmi pierdusem voinţa de a oferi cu de-a sila dragostea acestui destinatar refractar.

Capitolul al XIX-lea
Dincolo de bine şi de rău

1. Duminică seara devreme, Chloe şi cu mine stăteam în zona clasei „economy” dintr-un avion al British Airways, întorcându-ne de la Paris la Londra. Tocmai trecuserăm de coasta Normandiei şi pătura de nori de iarnă lăsase locul unei neîntrerupte întinderi de strălucitoare ape albastre. Plictisit şi incapabil să mă concentrez, mă suceam incomodat pe scaun. Zborul avea ceva neliniştitor – zumzetul înfundat al motoarelor, interiorul cenuşiu al avionului, zâmbetele pralinate ale angajaţilor. Un cărucior cu gustări şi băuturi se apropia de mine pe intervalul dintre scaune şi, deşi îmi era şi foame şi sete, mă umplea de vagul sentiment de greaţă pe care ţi-l dau mesele în avion.

2. Chloe ascultase muzică la walkman somnolând, dar apoi şi-a luat căştile de pe urechi şi privea cu ochii ei mari şi acvatici la scaunul din faţa ei.

— Te simţi bine? am întrebat.

A urmat o tăcere, ca şi când n-ar fi auzit. Apoi a vorbit:

— Eşti prea bun pentru mine, a spus ea.

— Ce?

— Am spus „eşti prea bun pentru mine”.

— Ce? De ce?

— Pentru că eşti.

— De ce spui asta, Chloe?

— Nu ştiu.

— Dacă e vorba aşa, eu aş spune exact invers. Tu eşti cea care e întotdeauna gata să facă un efort când e vreo problemă, dar mereu te subapreciezi când…

— Şşşşşt, taci, nu, a spus Chloe întorcând capul.

— De ce?

— Pentru că mă văd cu Will.

— Ce faci?

— Mă văd cu Will, OK?

— Ce? Ce înseamnă „mă văd”? Te „vezi” cu Will?

— Pentru Dumnezeu, m-am culcat cu Will.

— Doamna ar dori ceva de băut sau o gustare? a întrebat stewardesa, sosind cu căruciorul exact în acel moment.

— Nu, mulţumesc.

— Nimic?

— Nu, mulţumesc.

— Dar domnul?

— Nu, mulţumesc, nimic.

3. Chloe începuse să plângă.

— Nu pot să cred asta. Pur şi simplu, nu pot să cred. Spune-mi că e o glumă, o glumă oribilă, îngrozitoare, că te-ai culcat cu Will. Când? Cum? Cum ai putut?

— Doamne, îmi pare aşa de rău, zău îmi pare rău. Îmi pare rău dar… am… îmi pare rău…

Chloe plângea atât de tare încât nu mai putea vorbi. Lacrimile îi curgeau pe obraji, nasul îi curgea, întregul trup îi era scuturat de spasme, respiraţia i se oprea. Părea să sufere atât de tare, încât pentru o clipă am uitat de semnificaţia revelaţiei ei, preocupat numai să opresc torentul de lacrimi.

— Chloe, te rog nu mai plânge, e-n regulă. Putem să vorbim despre asta. Tidge, te rog, ia batista. O să fie în regulă, zău, îţi promit…

— Doamne, îmi pare atât de rău, Doamne ce rău îmi pare, nu meriţi asta, zău nu meriţi.

Disperarea lui Chloe uşurase pentru moment povara trădării ei. Lacrimile reprezentau o scurtă amânare a lacrimilor mele. Ironia situaţiei nu-mi scăpa – amantul care o alina pe iubita lui pentru nefericirea pe care i-o provocase ei faptul că-l trădase.

4. Lacrimile i-ar fi putut îneca pe toţi pasagerii şi ar fi scufundat avionul, dacă pilotul n-ar fi aterizat la scurtă vreme după ce începuseră. Parcă ar fi fost Potopul, o inundaţie de nefericire din cauza inevitabilităţii şi cruzimii a

ceea ce se întâmplase: pur şi simplu nu mai mergea, trebuia să se termine. Mă simţeam cu atât mai singur, cu atât mai expus în mediul tehnologic al cabinei, în faţa atenţiei clinice a stewardesei, în faţa pasagerilor care ne priveau cu uşurarea superioară pe care ceilalţi o simt când sunt confruntaţi cu crizele emoţionale ale necunoscuţilor.

5. Pe când avionul străpungea norii, am încercat să-mi imaginez viitorul: o perioadă din viaţă se sfârşea brusc şi nu aveam cu ce să o înlocuiesc – doar o îngrozitoare absenţă. *Sperăm să vă facă plăcere şederea la Londra şi că veţi alege să zburaţi din nou cu noi în curând*. Să zbor din nou în curând, dar voi mai trăi oare în curând? Invidiam aroganţa celorlalţi, siguranţa vieţilor cu program fix şi cu planuri de a decola din nou cât de curând. Ce avea să însemne viaţa de acum înainte? Deşi continuam să ne ţinem de mână, ştiam că eu şi Chloe aveam să ne privim trupurile cum se înstrăinează. Ziduri aveau să se înalţe, separarea avea să se instituţionalizeze, aveam să o întâlnesc peste luni sau ani, aveam să fim joviali, mascaţi, îmbrăcaţi de serviciu, aveam să comandăm o salată într-un restaurant – incapabili să atingem ceea ce numai acum puteam dezvălui, simpla dramă omenească, goliciunea, dependenţa, inalterabila pierdere. Aveam să fim ca un public care iese de la o piesă cutremurătoare, incapabil să comunice ceva din emoţiile pe care le simte, în stare doar să se ducă la bar să bea ceva, ştiind că există ceva mai mult, dar fără să poată atinge acel ceva. Deşi era agonie pură, preferam acest moment celor care aveau să vină, orele petrecute în singurătate rememorând, învinovăţindu-mă pe mine şi pe ea, încercând să construiesc un viitor, o poveste alternativă, ca un dramaturg confuz care nu ştie ce să facă cu personajele lui (să le cruţe de la moarte pentru un sfârşit frumos...). Toate acestea înainte ca roţile să atingă pista de la Heathrow, înainte ca pilotul să inverseze tracţiunea motoarelor şi avionul să se îndrepte către terminal, unde şi-a vărsat încărcătura în salonul de sosiri.

Până când Chloe şi cu mine ne-am luat bagajele şi am trecut de imigrări, relaţia era în mod formal terminată. Puteam încerca să fim buni prieteni, puteam încerca să nu plângem, puteam încerca să nu ne simţim nici victime, nici călăi.

6. Două zile au trecut în amorţeală. Să suferi o asemenea lovitură şi să nu simţi nimic – în limbaj modern, asta înseamnă că lovitura a fost extrem de puternică. Apoi, într-o dimineaţă, am primit o scrisoare de la Chloe, cu scrisul ei familiar umplând două pagini de hârtie alb-sidefie:

Îmi pare rău că-ţi ofer în dar confuzia mea, îmi pare rău că am stricat călătoria la Paris, îmi pare rău pentru inevitabila melodramă. Nu cred că o să mai plâng vreodată atât cât am plâns în nenorocitul ăla de avion sau că o să mai fiu vreodată atât de sfâşiată de emoţii. Ai fost atât de bun cu mine şi asta m-a făcut să plâng şi mai mult, alt bărbat mi-ar fi spus să mă duc dracului, dar tu nu, iar asta a făcut lucrurile şi mai dificile.

M-ai întrebat în aeroport cum de pot să plâng şi să fiu totuşi sigură. Trebuie să înţelegi, plângeam pentru că ştiam că nu putem continua, dar erau totuşi atâtea lucruri care mă legau de tine. Îmi dau seama că nu pot să continui să-ţi refuz dragostea care ţi se cuvine, dar pe care nu mai sunt în stare să ţi-o dau. Ar fi incorect şi ne-ar distruge pe amândoi.

N-o să pot niciodată să scriu scrisoarea pe care aş vrea să ţi-o scriu. Asta nu e scrisoarea pe care o scriu pentru tine în minte de câteva zile încoace. Aş vrea să pot să-ţi desenez, cu stiloul nu m-am descurcat niciodată prea bine. Nu reuşesc să spun ce vreau, sper să poţi tu să umpli golurile.

O să-mi lipseşti, nimic nu poate să şteargă ce am trăit împreună. Am iubit lunile pe care le-am petrecut împreună. Pare o combinaţie atât de suprarealistă de lucruri, mic dejunuri, prânzuri, telefoane de după-amiază,

nopţile la Electric, plimbările în Kensington Gardens. Nu vreau să strice nimic toate astea. Când ai fost îndrăgostit, nu contează cât timp, contează tot ce ai simţit şi ai făcut. Pentru mine, e unul din puţinele momente când viaţa nu se desfăşoară altundeva, întotdeauna ai fost minunat pentru mine, n-o să uit niciodată cât de mult îmi plăcea să mă trezesc şi să te găsesc lângă mine. Pur şi simplu nu vreau să continui să te rănesc. N-aş suporta ca totul să se înăcrească.

Nu ştiu încotro o să mă îndrept acum. Poate că o să petrec Crăciunul singură, poate cu părinţii. Will se duce în California în curând, aşa că o să vedem. Nu fi nedrept, nu-l învinovăţi. Te place foarte mult şi te respectă imens. El a fost numai un simptom, nu cauza a ceea ce s-a întâmplat. Iartă scrisoarea dezlânată, confuzia ei o să fie probabil o amintire a felului în care m-am purtat cu tine. Iartă-mă, ai fost prea bun pentru mine. Sper să rămânem prieteni. Toată dragostea mea...

7. Scrisoarea nu mi-a adus nicio uşurare, ci numai amintiri. Am recunoscut cadenţele şi accentul vorbelor ei, care aduceau cu ele imaginea chipului ei, mirosul pielii ei – şi rana pe care mi-o provocaseră. Am plâns simţind finalitatea scrisorii, situaţia confirmată, analizată, povestită la timpul trecut. Simţeam îndoielile şi ambivalenţa sintaxei ei, dar mesajul era definitiv. Se terminase, îi părea rău că se terminase, dar dragostea era în reflux. Am fost copleşit de sentimentul trădării, trădare pentru că o relaţie în care investisem atât de mult fusese declarată falimentară fără ca eu să o fi perceput ca atare. Chloe nu-i dăduse nicio şansă, îmi spuneam, ştiind exact cât de lipsit de speranţă era acest tribunal interior care dădea verdicte goale de conţinut la patru şi jumătate dimineaţa. Deşi nu existase niciun contract în afara contractului inimii, simţeam înţepătura lipsei de loialitate a lui Chloe, a ereziei ei, a nopţii pe care o petrecuse cu un alt bărbat. Cum era moralmente posibil ca aşa ceva să se fi întâmplat?

8. E surprinzător cât de des respingerea în dragoste este exprimată în limbajul moralităţii, limbajul a ceea ce e corect şi ce nu, a ceea ce e bun şi ce e rău, ca şi când a respinge sau a nu respinge, a iubi sau a nu iubi este ceva ce aparţine în mod natural unei ramuri a eticii. E surprinzător cât de des cel care respinge este etichetat ca fiind rău, iar cel respins ajunge să întruchipeze binele. Ceva din această atitudine se regăsea şi în purtarea mea şi în a lui Chloe. Exprimându-şi respingerea, pusese semnul egal între incapacitatea ei de a iubi şi rău, pe când dragostea mea pentru ea era dovada binelui – de unde şi concluzia, trasă pe baza simplului fapt că o doream, că sunt prea bun pentru ea. Presupunând că vorbea serios şi că nu era pur şi simplu politicoasă, făcea judecata morală că nu e destul de bună pentru mine, numai pentru că încetase să mă mai iubească – ceea ce ea considera că o face mai puţin valoroasă decât mine, un om care, în bunătatea inimii sale, încă o mai iubea.

9. Dar oricât ar fi respingerea de nefericită ca întâmplare, putem oare cu adevărat să asimilăm dragostea cu altruismul şi respingerea cu cruzimea? Putem să punem semnul egal între dragoste şi bunătate, între indiferenţă şi răutate? Dragostea mea pentru Chloe era morală, iar respingerea ei era imorală? Vinovăţia ce i se cuvenea lui Chloe pentru că mă respingea depindea mai ales de măsura în care dragostea putea fi privită ca ceva ce ofeream cu altruism – pentru că, o dată ce în darul meu apăreau motive egoiste, Chloe avea cu siguranţă o justificare pentru a încheia relaţia cu acelaşi egoism. Văzut din această perspectivă, sfârşitul iubirii părea a fi o încleştare între două impulsuri la fel de egoiste, şi nu între altruism şi egoism sau între moralitate şi imoralitate.

10. După părerea lui Immanuel Kant, o acţiune morală este diferită de una imorală prin aceea că este întreprinsă

din datorie şi fără a ţine cont de durerea sau plăcerea pe care le-ar implica. Mă comport moral numai când fac ceva fără a lua în calcul ce aş putea primi în schimb, când sunt călăuzit numai de datorie: „Pentru ca o acţiune să fie bună din punct de vedere moral, nu e de ajuns să fie conformă cu legea morală – trebuie să fie şi făcută de dragul legii morale” (*Bazele metafizicii moralei*). Acţiunile întreprinse ca rezultat al unei înclinaţii de caracter nu contează ca fiind morale, o respingere directă a viziunii utilitariene asupra moralităţii bazate pe predispoziţie. Esenţa teoriei lui Kant este că moralitatea se găseşte exclusiv în motivul pentru care facem un anume lucru. A iubi pe cineva este moral numai atunci când dragostea e oferită fără a aştepta ceva în schimb, numai de dragul de a oferi dragoste.

11. O numisem pe Chloe imorală pentru că respinsese atenţiile cuiva care îi dăruise zilnic linişte, încurajare, sprijin şi afecţiune. Dar puteam s-o învinuiesc în sensul *moral* pentru că dăduse toate acestea la o parte? Sigur că reproşurile sunt cuvenite atunci când respingem un dar oferit cu efort şi sacrificii, dar dacă celui care dăruieşte i-a făcut la fel de multă plăcere să ofere pe cât ne-a făcut nouă să primim, mai e oare cazul să folosim limbajul moralităţii? Dacă dragostea e oferită mai ales din motive egoiste (de exemplu în beneficiul propriu, chiar dacă acesta derivă din beneficiul celuilalt), atunci nu este, cel puţin din perspectivă kantiană, un dar moral. Eram eu mai bun decât Chloe doar pentru că o iubeam? Sigur că nu, pentru că deşi dragostea mea includea sacrificii, le făcusem fiindcă mă făceau fericit, nu mă martirizasem, acţionasem numai pentru că se potrivea atât de bine cu predispoziţia mea, pentru că *nu* erau o datorie.

12. Ne petrecem timpul iubind în mod utilitar, în dormitor suntem adepţii lui Hobbes şi Bentham, nu ai lui Platon şi Kant. Facem judecăţi morale pe baza preferinţelor, nu a

valorilor transcendentale; aşa cum spunea Hobbes în *Elementele dreptului*:

> *„În ceea ce îl priveşte, orice om numeşte* bun *ceea ce îi place şi îi provoacă desfătare, iar* rău *ceea ce îi displace, astfel încât oamenii, după cum diferă prin conformaţie, diferă şi în ceea ce priveşte distincţia comună dintre bine şi rău, căci nu există ceva asemănător lui* agathon haplos*, adică «binele în sine»”*[5]

13. Spusesem că Chloe e rea pentru că mă „nemulţumise” pe *mine*, nu pentru că ar fi fost în sine rea. Sistemul meu de valori era o *justificare* a unei situaţii mai degrabă decât o explicaţie a greşelii lui Chloe în conformitate cu un standard absolut. Făcusem greşeala clasică a unui moralist, explicată atât de succint de Nietzsche în *Omenesc, prea omenesc*:

> *Mai întâi de toate, numim acţiunile individuale bune sau rele indiferent de motivele lor, numai pe baza consecinţelor lor utile sau dăunătoare. Curând însă, uităm originea acestor desemnări şi credem că* binele *sau* răul *sunt inerente acţiunilor însele, indiferent de consecinţele lor...*[6]

Ceea ce-mi provoca plăcere sau durere determina etichetele morale pe care i le aplicam lui Chloe – eram un moralist egocentric, care judeca lumea şi îndatoririle lui Chloe în lume prin prisma propriilor mele interese. Codul meu moral era o simplă sublimare a dorinţelor mele, o greşeală platoniciană prin excelenţă.

---

[5] *Elements of Law*, Thomas Hobbes, Molesworth, 1839 – 1845 *(Elementele dreptului natural şi politic,* traducere de Ana-Raluca Alecu şi Cătălin Avramescu, Humanitas, 2005, p. 74. – N.ed.rom).

[6] *Human, all too Human,* Friedrich Nietzche (University of Nebraska Press, 1986).

14. La apogeul disperării mele fariseice, am întrebat: *Nu e dreptul meu să fiu iubit, şi datoria ei să mă iubească?* Dragostea lui Chloe era indispensabilă, prezenţa ei în pat alături de mine era la fel de importantă ca şi libertatea sau dreptul la viaţă. Dacă guvernul mi le asigura pe acestea, de ce nu-mi putea asigura şi dreptul la dragoste? De ce sublinia atât de pregnant dreptul la viaţă şi la liberă exprimare când mie nu-mi păsa nici cât negru sub unghie de ele, dacă nu aveam pe cineva care să dea acel înţeles vieţii? La ce bun să trăiesc dacă nu aveam dragoste şi nu eram ascultat? Ce însemna libertatea dacă nu era decât libertatea de a fi abandonat?

15. Dar cum se putea extinde limbajul drepturilor asupra dragostei, cum puteai obliga pe cineva să te iubească din datorie? Nu era şi aceasta o manifestare a terorismului romantic, a fascismului romantic? Moralitatea trebuie să aibă limite. Este treaba curţii, nu a lacrimilor sărate de la miezul nopţii şi a separării ce provoacă durere de inimă sentimentaliştilor bine hrăniţi, bine găzduiţi, preacitiţi. Nu iubisem niciodată altfel decât egoist, spontan, ca un utilitarianist. Iar dacă utilitarianismul spune că o acţiune e corectă numai când provoacă maximum de fericire pentru maximum de persoane, atunci durerea pe care o implica pentru mine faptul că o iubeam pe Chloe şi pentru Chloe faptul că era iubită era cel mai sigur semn că relaţia noastră devenise nu numai amorală, ci şi imorală.

16. E păcat că furia nu poate fi combinată cu reproşul. Durerea mă împingea să caut un vinovat, dar nu puteam să pun responsabilitatea pe umerii lui Chloe. Învăţasem că oamenii se află unii faţă de alţii în relaţie de libertate negativă, datori nu să-i rănească pe ceilalţi, dar categoric nici forţaţi să-i iubească, dacă nu doresc. O credinţă primitivă, nontragică, mă făcea să simt că furia mea îmi dădea dreptul să învinovăţesc pe cineva, dar înţelegeam că reproşul nu putea fi legat decât de alegere. Nu te superi pe

un măgar că nu poate să cânte, pentru că de la natură acesta nu poate decât să fornăie. La fel, nu poţi să-ţi învinovăţeşti iubitul sau iubita pentru că iubeşte sau nu iubeşte, pentru că e o chestiune dincolo de alegerea şi deci şi de responsabilitatea lor – deşi respingerea în dragoste este mai greu de suportat decât măgarul care nu poate cânta, pentru că ne-am văzut iubitul sau iubita iubindu-ne cândva. E mai uşor să nu te superi pe măgar că nu cântă, pentru că nu a cântat niciodată, dar iubita ne-a iubit, poate doar cu puţin timp în urmă, ceea ce face afirmaţia *Nu te mai pot iubi* mult mai greu de digerat.

17. Aroganţa de a dori să fii iubit ieşise la iveală de abia acum, când nu-şi mai găsea reciprocitatea – rămăsesem singur cu dorinţa mea, fără apărare, fără drepturi, dincolo de lege, şocant de necioplit în cererile mele: *Iubeşte-mă!* Şi din ce motiv? Nu aveam decât obişnuita scuză jalnică: *Pentru că te iubesc...*

Capitolul al XX-lea
Psihofatalism

1. De câte ori ni se întâmplă o catastrofă, suntem împinşi să privim dincolo de explicaţiile cauzale pentru a înţelege de ce am fost aleşi ca să primim o asemenea pedeapsă teribilă şi de nesuportat. Şi cu cât e evenimentul mai devastator, cu atât suntem mai înclinaţi să-l impregnăm cu o semnificaţie pe care nu o are în mod obiectiv, cu atât suntem mai dispuşi să alunecăm într-un fel de psihofatalism. Uluit şi epuizat de suferinţă, mă sufocam printre semne de întrebare, simboluri ale minţii care încerca să înţeleagă haosul: *De ce eu? De ce aşa ceva? De ce acum?* Răscoleam trecutul pentru a căuta origini, semne, greşeli, orice ar fi putut conta drept motiv pentru lipsa de motive care mă înconjura, ceva care să aline rana pe care o primisem, ceva care să lege evenimentele disparate, un tipar pe care să-l pot aplica punctelor şi liniilor aleatorii ale vieţii mele.

2. Am fost obligat să abandonez tehno-optimismul modernităţii şi am alunecat prin ochiurile plasei care trebuia să mă apere de temerile primitive. Am încetat să mai citesc cotidianele şi să mai am încredere în televiziune, am renunţat la încrederea în buletinele meteo şi în indicatorii economici. Gândurile mele au făcut loc dezastrelor epocale – cutremure, inundaţii, molime. Am ajuns mai aproape de lumea zeilor, a forţelor primitive care ne conduc vieţile. Simţeam efemeritatea a tot ce mă înconjura, iluziile pe care erau construiţi zgârie-norii, podurile, teoriile, lansatoarele de rachete, alegerile şi restaurantele fast-food. Vedeam în fericire şi repaus o negare violentă a realităţii. Mă uitam în ochii navetiştilor şi mă întrebam cum de nu vedeau. Îmi imaginam explozii cosmice, mări de lavă, distrugere şi devastare, înţelegeam durerea istoriei, o poveste a carnajului înfăşată în nostalgie

greţoasă. Simţeam aroganţa oamenilor de ştiinţă şi a politicienilor, a prezentatorilor de ştiri şi a vânzătorilor de la staţiile de benzină, tupeul contabililor şi al grădinarilor. Mă simţeam aproape de marii marginalizaţi, devenisem un adept al lui Caliban şi al lui Dionysos, al tuturor celor care fuseseră defăimaţi pentru că priviseră în faţă negii plini de puroi ai adevărului. Pe scurt, mi-am pierdut temporar minţile.

3. Dar aveam de ales? Plecarea lui Chloe zguduise credinţa că sunt stăpânul propriei mele case, era un memento al slăbiciunii neuronale, al neputinţei şi inadecvării minţii. Mi-am pierdut atracţia gravitaţională, experimentam dezintegrarea şi curioasa luciditate care vine din totala disperare. Simţeam că nu-mi putusem spune propria poveste, dar văzusem cum un demon o face în locul meu, un demon copilăros şi plin de toane, căruia îi făcea plăcere să-şi ridice personajele doar pentru a le lăsa apoi să cadă şi să se zdrobească de stâncile de jos. Mă simţeam ca o păpuşă atârnată de sfori care se terminau foarte sus în ceruri sau adânc în Psyche. Eram un personaj într-o naraţiune al cărei plan nu-l puteam schimba. Eram actorul, nu dramaturgul, înghiţind orbeşte un scenariu scris de altcineva, repartizându-mi-se un deznodământ care mă împingea spre un sfârşit necunoscut dar dureros. Mărturiseam şi mă căiam pentru aroganţa optimismului anterior, pentru credinţa că răspunsul se află în gânduri. Mi-am dat seama că mişcările maşinii nu aveau nimic de-a face cu comenzile şi că puteam apăsa pe frână sau pe acceleraţie şi vehiculul continua să se mişte de la sine. Impresia mea temporară că pedalele aveau vreun efect era greşită, siguranţa mea dinainte nu fusese decât o coincidenţă între pedală şi mişcare, între teoriile conştiente şi soartă.

4. Dacă mintea mea era numai un palid imitator şi nu iniţiatorul, atunci adevărata minte se afla altundeva, în

spatele scenei, încă o dată îmi îndreptam privirea către destin, încă o dată simţeam natura divină a originii dragostei. Atât venirea, cât şi plecarea ei (prima atât de frumoasă, a doua atât de cumplită) îmi aminteau că nu eram decât o jucărie a lui Cupidon şi a Afroditei. Pedepsit într-un fel insuportabil, încercam să văd unde mă făceam vinovat. Făcusem crime inconştiente, păşind printre primejdii pe care nu le-aş fi bănuit, ucigând fără să ştiu, crime care nu puteau fi graţiate, pentru că ar fi fost săvârşite fără intenţie conştientă. Dorisem ca dragostea să trăiască şi cu toate acestea o ucisesem. Îndurasem o crimă fără să ştiu că am comis-o, acum căutam greşeala şi, nefiind sigur ce făcusem, mărturiseam totul. Mă sfâşiam în bucăţi căutând arma, fiecare insolenţă se întorcea să mă bântuie, actele de cruzime şi indiferenţă obişnuite – niciunul din ele nu fusese trecut cu vederea de zei, care deciseseră să se răzbune îngrozitor pe mine. Nu mai suportam să-mi privesc propria faţă în oglindă, îmi scoteam ochii, aşteptam ca vulturii să-mi smulgă ficatul şi să poarte către vârful muntelui greutatea păcatelor mele.

5. Vechile mituri erau moarte, bineînţeles, erau prea mari pentru vremea calculatoarelor de buzunar, Muntele Olimp era o staţiune de schi, Oracolul din Delphi era o tavernă pe Queensway – dar zeii erau tot acolo, îşi găsiseră o nouă formă, se îmbrăcaseră în costume occidentale şi se alăturaseră epocii moderne. Erau acum miniaturizaţi, nu încăpeau în spaţiile dintre nori, dar încăpeau în sufletul nostru. Trăiam o dramă care se desfăşura pe scena minţii mele, eram privilegiat să fiu locul ales de zei pentru a se război. Iar în mijloc era Zeus/Freud, dirijând spectacolul, împărţind motive, tunete, fulgere, blesteme. Mă chinuiam sub blestemul sorţii, nu o soartă exterioară, ci o psihosoartă: o soartă interioară.

6. Într-o epocă a ştiinţei, psihanaliza îmi oferea nume pentru demonii mei. Deşi ea însăşi o ştiinţă, păstra totuşi

dinamica (dacă nu cumva şi substanţa) unei superstiţii, credinţa că cea mai mare parte a vieţii se desfăşoară fără legătură cu controlul raţional. În poveştile despre manii şi motivaţii inconştiente, despre fixaţii şi pedepse divine recunoşteam lumea lui Zeus şi a colegilor lui, mediteraneanul transportat în Viena sfârşitului de secol nouăsprezece, o viziune secularizată şi salubrizată a aceleiaşi imagini. Încheind revoluţia lui Galileo şi Darwin, Freud a readus omul la umilinţa iniţială a strămoşilor greci, cel care este jucat mai curând decât actorul. Lumea freudiană era făcută din monede cu două feţe, dintre care una nu o putem niciodată vedea, o lume în care ura poate ascunde o mare iubire şi marea iubire poate ascunde ură, în care un bărbat poate încerca să iubească o femeie, în vreme ce inconştient face totul ca s-o împingă în braţele altuia. Dintr-un domeniu ştiinţific ce de atâta timp pleda pentru liberul arbitru, Freud demonstra o recădere în determinismul psihic. Era o întorsătură ironică a istoriei ştiinţei, freudienii puneau la îndoială rolul dominant al „eului" gânditor chiar din interiorul ştiinţei. *Gândesc, deci exist* se metamorfozase în afirmaţia lui Lacan *Nu sunt acolo unde gândesc şi gândesc acolo unde nu sunt*.

7. Nu există un punct transcendental din care să putem privi trecutul, este întotdeauna construit în prezent şi se schimbă o dată cu mişcările acestuia. Nici nu privim la trecut de dragul lui, ci o facem mai degrabă ca să ne ajute să explicăm prezentul. Rolul pe care-l jucase în viaţa mea dragostea pentru Chloe părea foarte diferit acum, când lucrurile se terminaseră într-un mod atât de nefericit. În momentele mele de optimism din timpul relaţiei aşezasem dragostea într-o naraţiune despre o viaţă în continuă îmbunătăţire, dovadă a faptului că în sfârşit învăţam să trăiesc şi să fiu fericit, îmi amintisem de o mătuşă de-a mea, mistică de ocazie, care prezisese cândva că aveam să-mi găsesc împlinirea în dragoste, cu siguranţă alături de o fată care desena sau picta. Mi-o amintisem pe această

mătuşă într-o zi pe când o priveam pe Chloe făcând schiţe, fermecat să constat că până şi-n acest detaliu Chloe era o împlinire a prezicerii mătuşii. Mergând pe stradă cu ea la braţ, simţeam uneori că zeii mă binecuvântaseră, iar fericirea acordată mie era dovada unui halou aflat undeva deasupra.

8. Când căutăm semne, fie ele bune sau rele, le găsim cu uşurinţă. Acum Chloe plecase, şi o poveste cu totul diferită îşi iţea capul, o poveste de dragoste sortită eşecului, aleasă tocmai *pentru* că avea să eşueze, şi făcând aceasta avea să repete modelul clasic al nevrozei familiei. Îmi amintesc de mama care m-a avertizat când părinţii mei au divorţat, să fiu atent să nu cad în aceeaşi capcană a nefericirii, pentru că mama ei căzuse în ea şi mama acesteia înaintea ei. Nu era oare asta o boală ereditară, un blestem adus asupra familiei de către alcătuirea noastră genetică şi psihologică? O femeie cu care mă văzusem cu vreo doi ani înainte de Chloe îmi spusese odată, în timpul unei discuţii amare, că nu aveam să fiu niciodată fericit în dragoste, pentru că „gândesc prea mult”. Era adevărat, gândeam prea mult (gândurile de faţă sunt dovezi suficiente): mintea se arătase a fi în egală măsură un instrument de tortură şi un agent benefic. Poate că gândind o alienasem fără să vreau pe Chloe, din cauza spiritului meu analitic arid, atât de diferit de al ei. Îmi amintesc de un horoscop citit la dentist, în care mi se spunea că cu cât mă străduiesc mai tare în dragoste, cu atât lucrurile devin mai dificile. Respingerea din partea lui Chloe ajunsese să devină o parte dintr-un tipar în care eu fac eforturi pentru o femeie numai ca să văd cum lucrurile se destramă, din pricina unei ursite psihologice încă obscure. Nu reuşeam să fac nimic cum trebuie, îi supărasem pe zei, mă apăsa blestemul Afroditei.

9. Psihofatalismul şi fatalismul romantic pe care-l înlocuise erau două aspecte ale aceleiaşi atitudini. Erau

amândouă moduri narative, zale într-un lanţ de evenimente care depăşeau pura cronologie şi care îşi valorizau direcţia pe o scală bine/rău, erou sau erou tragic. Puse sub forma unui grafic, prima naraţiune, cea veselă, ar fi semănat cu o săgeată ascendentă, pe măsură ce învăţam să stăpânesc lumea şi să înţeleg dragostea.

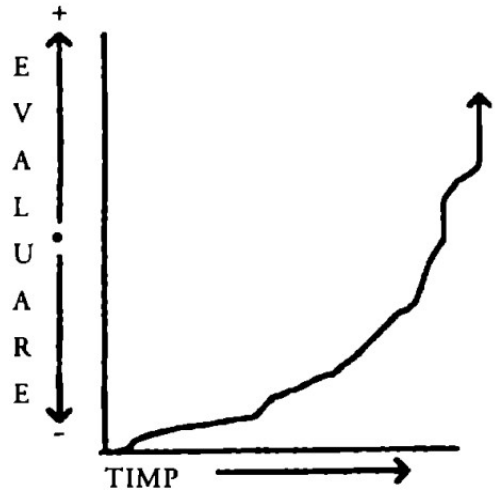

Naraţiunea despre erou (Fatlismul romantic)

10. Dar trădarea lui Chloe maculase această imagine, amintindu-mi că trecutul meu era suficient de complex ca să conţină o povestire foarte diferită, una în care fericirea era întotdeauna urmată de o cădere brutală. Pus sub forma altui grafic, cursul vieţii mele ar fi putut apărea ca un şir de vârfuri urmate de văi adânci – viaţa unui erou tragic, ale cărui succese cereau preţuri cumplite, culminând cu viaţa însăşi.

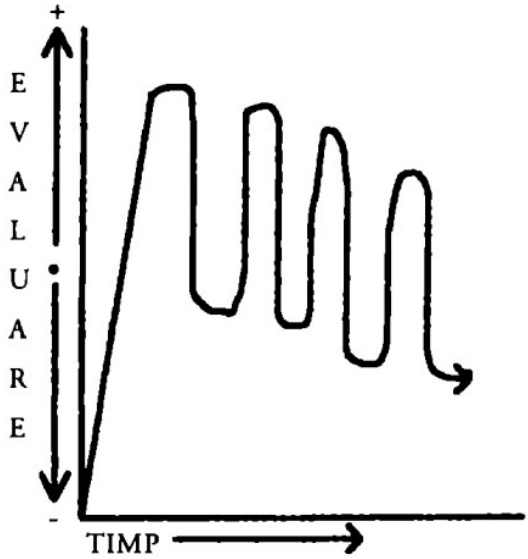

Naraţiunea despre eroul tragic (Psihofatalism)

11. Esenţa unui blestem este că persoana care îl poartă nu ştie de existenţa lui. Este un cod secret din interiorul individului, care se scrie singur de-a lungul unei vieţi, dar care este incapabil să se articuleze raţional. Oedip este prevenit de Oracol că-şi va ucide tatăl şi se va căsători cu mama sa – dar avertismentele conştiente nu servesc la nimic, nu fac decât să alerteze „eul” gânditor, nu pot dezamorsa blestemul codificat. Oedip este dat afară din casă pentru a evita prezicerea Oracolului, dar sfârşeşte oricum prin a se căsători cu Iocasta: povestea lui este spusă în numele lui, nu de către el. Cunoaşte posibilul rezultat, cunoaşte primejdiile, dar nu poate schimba nimic: blestemul sfidează voinţa.

12. Dar ce blestem mă urmărea pe mine? Numai inabilitatea de a avea relaţii fericite, cea mai mare nenorocire cunoscută în societatea modernă. Exilat din poiana umbroasă a iubirii, aveam să fiu obligat să rătăcesc pe pământ până-n ziua morţii mele, neputând să scap de

impulsul de a-i face pe cei iubiţi să fugă de mine. Căutam un nume pentru acest rău şi l-am găsit în descrierea psihanalitică a *compulsiei la repetiţie*, definită ca un:

> *...proces incoercibil şi de origine inconştientă, prin care subiectul se plasează activ în situaţii neplăcute, repetând astfel experienţe vechi, fără a-şi aminti de prototipul lor; dimpotrivă, subiectul are impresia foarte puternică că este vorba de ceva pe deplin motivat de actualitate.*[7]

13. Aspectul consolator al psihanalizei (dacă putem vorbi cu atâta optimism) este lumea cu *înţeles* în care sugerează că am trăi. Nicio filosofie nu e mai departe de ideea că totul e o istorie spusă de un idiot şi care nu înseamnă nimic (chiar şi a nega înţelesul are un înţeles). Dar înţelesul nu e niciodată simplu: vraja psihofatalistului a înlocuit în mod subtil cuvintele *şi apoi* cu cuvintele *pentru ca*, astfel identificând o legătură cauzală paralizantă. Eu nu o iubisem pe Chloe pur şi simplu *şi apoi* ea m-a părăsit. O iubisem pe Chloe *pentru ca* ea să mă părăsească. Povestea dureroasă a iubirii pentru ea părea un palimpsest, sub care fusese scrisă o altă poveste. Adânc îngropat în inconştient, în lunile sau anii de la început, se formase un model. Copilul îşi îndepărtase mama sau mama îşi părăsise copilul, iar acum copilul/bărbatul recrea acelaşi scenariu, cu alţi actori dar aceeaşi intrigă, cu Chloe intrând în hainele purtate de altcineva. De ce o alesesem pe ea în definitiv? Nu pentru forma zâmbetului ei sau pentru vioiciunea minţii. O alesesem pentru că inconştientul, responsabil cu castingul pentru această dramă interioară, recunoscuse în ea un personaj potrivit pentru a juca rolul din scenariul mamă/prunc, pe cineva care să-l îndatoreze pe dramaturg părăsind scena exact la momentul potrivit, cu cantitatea necesară de distrugere şi suferinţă.

---

[7] Jean Laplanche/ J.B. Pontalis, *Vocabularul psihanalizei,* Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 94. (N. ed. rom.)

14. Spre deosebire de blestemele zeilor greci, psihofatalismul oferă cel puţin promisiunea că poate fi ocolit. Unde se aflase id-ul, poate exista şi ego-ul – doar dacă ego-ul n-ar fi atât de zdrobit de durere, rănit, însângerat, înjunghiat, incapabil să facă planuri pentru ziua în curs, ca să nu mai vorbim de restul vieţii. Ego-ul şi-a pierdut toată puterea de recuperare, a fost devastat de un uragan şi se străduia pur şi simplu să repună în funcţiune sistemele elementare. Dacă aş fi avut puterea de a mă ridica din pat, aş fi putut ajunge până pe canapea şi acolo, Oedip la Colona, aş fi putut începe să pun capăt suferinţelor mele. Dar nu eram în stare să-mi adun minţile îndeajuns pentru a ieşi din casă în căutarea ajutorului. Nu eram în stare nici măcar să vorbesc, nu puteam să-mi împărtăşesc suferinţa cu ceilalţi, aşa că mă distrugea. Zăceam încovrigat pe pat, cu jaluzelele trase, iritat de cel mai mic zgomot sau de vreo rază de lumină, enervat în mod disproporţionat dacă laptele din frigider era acru sau sertarul nu se deschidea din prima încercare. Privind cum totul îmi scapă din mână, am tras concluzia că singura cale de a recăpăta măcar o urmă de control era să mă sinucid.

Capitolul al XXI-lea
Sinuciderea

1. A sosit vremea Crăciunului, aducând cu sine colindători, felicitări şi primele ninsori. Chloe şi cu mine ar fi trebuit sa petrecem weekend-ul de Crăciun la un mic hotel din Yorkshire. Broşura era pe biroul meu: „Abbey Cottage îşi primeşte oaspeţii cu calda ospitalitate din Yorkshire, într-un cadru minunat. Aşezaţi-vă în faţa focului în camera de zi cu grinzi de stejar, faceţi o plimbare prin mlaştini sau pur şi simplu relaxaţi-vă şi lăsaţi-ne să avem grijă de dumneavoastră. O vacanţă la Abbey Cottage este tot ce v-aţi dorit vreodată de la un hotel – şi chiar mai mult.”

2. Cu două zile înainte de Crăciun şi cu câteva ore înainte de moartea mea, la ora cinci într-o după-amiază sumbră de vineri, am primit un telefon de la Will Knott:

— Mă gândeam să-ţi spun la revedere, plec la San Francisco înainte de sfârşitul săptămânii.

— Înţeleg.

— Spune-mi, cum îţi merge?

— Poftim?

— E totul în regulă?

— În regulă? Mda, poţi să spui şi aşa.

— Mi-a părut rău să aud de tine şi Chloe. Mare păcat.

— Mi-a părut bine să aud de tine şi Chloe.

— Deci ai auzit. Mda, s-a potrivit. Ştii ce mult am plăcut-o dintotdeauna şi m-a sunat şi mi-a spus că v-aţi despărţit, şi aşa au evoluat lucrurile.

— E minunat, Will.

— Mă bucur să te aud spunând asta. Nu vreau ca asta să ne stea în cale, pentru că o prietenie nu e ceva de dat la gunoi. Am sperat ca voi doi să reparaţi lucrurile, cred că aţi fi fost grozavi împreună, mare păcat, dar asta e. Ce faci de Crăciun?

— Stau acasă, cred.

— Se pare că o să ningă serios, e timpul să scoţi schiurile, nu?

— Chloe e cu tine acum?

— Dacă e cu mine acum? Da, nu, vreau să spun, nu e cu mine chiar acum. A fost aici, dar s-a dus până la magazin, vorbeam despre biscuiţi de Crăciun şi a zis că-i plac, aşa că s-a dus să cumpere.

— Grozav, salut-o din partea mea.

— Sunt sigur că o să fie încântată că am vorbit. Ştii că vine cu mine să petrecem Crăciunul în California?

— Da?

— Da, o să fie minunat să vadă California. O să stăm câteva zile cu părinţii mei la Santa Barbara şi pe urmă poate mergem câteva zile în deşert, sau aşa ceva.

— Îi plac deşerturile.

— Aşa e, mi-a spus. Ascultă, te las şi îţi doresc sărbători fericite. Trebuie să încep să-mi adun lucrurile pe aici. S-ar putea să mă întorc în Europa toamna viitoare, dar oricum, o să te sun, să văd ce mai faci…

3. M-am dus în baie, am scos toate pastilele pe care le adunasem şi le-am înşirat pe masa din bucătărie. Cu un amestec de aspirine, vitamine, somnifere, câteva pahare de sirop de tuse şi de whisky, aş fi avut suficient ca să pun capăt întregii şarade. Ce reacţie ar fi fost mai de bun-simţ decât asta, să te sinucizi după ce ai fost trădat în dragoste? Dacă Chloe era într-adevăr toată viaţa mea, nu era normal să închei acea viaţă ca să demonstrez că e imposibil să trăiesc fără ea? Nu era necinstit să continui să mă trezesc în fiecare dimineaţă dacă persoana care pretindeam că dă sens vieţii mele cumpăra acum biscuiţi de Crăciun pentru un arhitect californian care avea o casă la poalele dealurilor din Santa Barbara?

4. Despărţirea mea de Chloe fusese însoţită de o mie de platitudini şi expresii ale simpatiei din partea prietenilor şi cunoscuţilor: ar fi putut fi frumos, oamenii se despart,

pasiunea nu durează o veşnicie, e bine să fi avut parte de dragoste, timpul o să vindece totul. Chiar şi Will reuşise să facă lucrurile să sune banal, ca un cutremur sau o ninsoare, ceva ce natura ne trimite ca să ne încerce, un lucru a cărui inevitabilitate nu trebuie considerată ieşită din comun. Moartea mea avea să fie o violentă negare a normalităţii – să spună că eu nu aveam să uit aşa cum uitaseră alţii. Doream să evadez din eroziunea timpului, voiam ca durerea să ţină la nesfârşit, ca să fiu legat de Chloe prin intermediul terminaţiilor nervoase pe care le chinuia. Numai moartea mea putea exprima importanţa şi imortalitatea iubirii mele, numai prin autodistrugere puteam aminti unei lumi plictisite de tragedie că dragostea era o chestiune mortal de serioasă.

5. Cel care citeşte acestea va fi viu, dar autorul va fi mort. Era ora şapte, zăpada încă mai cădea şi începuse să se aştearnă ca un giulgiu peste oraş. *Era singurul mod de a spune te iubesc, sunt suficient de matur ca să nu doresc să te învinovăţeşti pentru asta, ştii ce cred eu despre vinovăţie. Sper să-ţi placă în California, am înţeles că munţii sunt superbi, ştiu că nu mă puteai iubi, te rog să înţelegi că nu puteam trăi fără dragostea ta...* Textul sinuciderii trecuse prin multe variante. Un teanc de hârtii zăcea alături de mine. Stăteam la masa din bucătărie, înfăşurat într-un palton cenuşiu, cu frigiderul ca singur tovarăş. Brusc, am întins mâna după un tub de pastile şi am înghiţit ceea ce abia mai târziu mi-am dat seama că erau douăzeci de tablete efervescente de vitamina C.

6. Mi-o imaginam pe Chloe primind vizita unui poliţist la scurtă vreme după ce fusese găsit trupul meu inert. Îmi puteam închipui expresia ei şocată, pe Will Knott ieşind din dormitor înfăşurat într-un cearşaf murdar, întrebând: *S-a întâmplat ceva, draga mea?* şi pe ea răspunzând *Da, o, Doamne, da!* înainte de a izbucni în lacrimi. Aveau să urmeze cele mai cumplite regrete şi remuşcări – avea să se

învinovăţească pentru că nu mă înţelesese, pentru că fusese atât de crudă, pentru că fusese atât de mioapă. Ce alt bărbat îi mai fusese atât de devotat încât să-şi ia viaţa pentru ea?

7. O notorie inabilitate de a-şi exprima emoţiile îl face pe om singurul animal capabil de sinucidere. Un câine furios nu se sinucide, ci muşcă persoana sau lucrul care l-a înfuriat, dar un om furios stă bosumflat în camera sa şi se împuşcă lăsând un bilet. Omul este creatura simbolică şi metaforică: incapabil de a-mi comunica furia, aveam s-o simbolizez prin propria moarte. Aveam să-mi fac rău mie, nu lui Chloe, întruchipând prin sinucidere ceea ce sugeram că-mi făcuse ea.

8. Gura îmi spumega, în cavitatea ei se formau baloane portocalii care explodau la contactul cu aerul, acoperind cu un strat portocaliu masa şi gulerul cămăşii. Privind în tăcere spectacolul chimic, m-a izbit incoerenţa sinuciderii, şi anume faptul că nu voiam să *aleg* între a fi viu şi a fi mort. Nu doream decât să-i arăt lui Chloe că, metaforic vorbind, nu puteam trăi fără ea. Ironia era că moartea ar fi fost un act prea literal ca să-mi dea şansa de a o vedea descifrând metafora, că moartea mi-ar fi răpit posibilitatea (cel puţin într-un cadru secular) de a mă uita la cei vii uitându-se la cei morţi. Ce sens avea să fac o asemenea scenă dacă nu puteam fi acolo să-i văd pe ceilalţi văzând-o? Imaginându-mi propria moarte, mă imaginam pe mine însumi în rolul spectatorului la propria-mi stingere, ceea ce nu s-ar fi putut niciodată întâmpla în realitate, când aş fi fost pur şi simplu mort, astfel refuzându-mi-se ultima dorinţă – aceea de a fi *atât viu cât şi mort*. Mort, ca să pot arăta lumii în general şi lui Chloe în special cât eram de furios, şi viu, ca să pot vedea efectul asupra lui Chloe, şi astfel să-mi pot consuma furia. Nu era o chestiune de a fi sau a nu fi. Răspunsul meu pentru Hamlet era a fi *şi* a nu fi.

9. Cei care comit un anume tip de sinucidere uită probabil cea de-a doua parte a ecuaţiei, privesc moartea ca pe un fel de extensie a vieţii (un fel de viaţă de apoi din care să se uite la efectele acţiunilor lor). M-am împleticit până la chiuvetă şi stomacul meu a refuzat otrava efervescentă. Plăcerea sinuciderii nu avea să se găsească în sarcina dezgustătoare de a ucide organismul, ci în reacţiile celorlalţi la moartea mea (Chloe plângând la mormânt, Will ferindu-şi privirea, amândoi aruncând pământ peste sicriul meu). Să mă fi sinucis ar fi însemnat să uit că aveam să fiu prea mort ca să-mi mai facă vreo plăcere melodrama propriei mele dispariţii.

Capitolul al XXII-lea
Complexul lui Isus

1. Dacă e vreun avantaj în a fi găsit în plină agonie, este probabil capacitatea unor suferinzi de a lua această nefericire drept dovada (oricât de perversă) că sunt deosebiţi. Ce alt motiv ar fi avut să se supună unui asemenea chin titanic, decât să arate că sunt altfel, *şi ca atare probabil mai buni* decât cei care nu suferă?

2. Nu suportam să fiu singur în apartamentul meu de Crăciun, aşa că mi-am luat o cameră la un mic hotel din Bayswater Road. Am luat cu mine o valiză, un rând de haine şi cărţi, dar nici n-am citit, nici nu m-am îmbrăcat. Am petrecut toate zilele într-un halat de baie, stând în pat şi schimbând canalele la televizor, citind meniul de la room service şi ascultând zgomotele străzii.

3. La început n-am putut distinge zgomotul acela de sunetele traficului de pe stradă: portiere trântite, camioane băgate în viteza întâi, un picamer care scotocea pavajul. Dar deasupra acestora, începusem să identific un zgomot complet diferit, unduind prin pereţii subţiri ai hotelului, undeva în apropierea capului meu, la momentul acela lipit de tăblia patului. Devenise incontestabil, oricât aş fi încercat să-l neg (şi numai Dumnezeu ştie cât de tare încercasem), sunetul din camera de alături nu era nimic altceva decât cel al ritualului de împerechere al speciei umane. „Futu-i”, mi-am spus, „se regulează!”

4. Când un bărbat îi aude pe alţii în mijlocul unei astfel de activităţi, există câteva atitudini pe care te-ai putea aştepta să le adopte. Dacă este tânăr şi are imaginaţie, se poate angaja de bunăvoie într-un proces de identificare cu masculul de dincolo de perete, construind, cu mintea unui poet, un ideal al fericitei femei – Beatrice, Julieta, Charlotte,

Tess – ale cărei gemete se poate flata că le-a provocat. Sau, dacă este jignit de această dovadă obiectivă a libidoului, poate să se întoarcă cu spatele, să se gândească la Anglia şi să dea televizorul mai tare.

5. Dar reacţia mea a fost remarcabilă numai prin pasivitatea ei – am refuzat să duc reacţia mai departe de conştientizare. De când Chloe plecase, nu făcusem altceva decât să iau act. Devenisem un bărbat care, în toate sensurile cuvântului, nu mai putea fi surprins. Surpriza este, ne spun psihologii, o reacţie la ceva neaşteptat, dar eu ajunsesem să mă aştept la tot şi deci nu mai puteam fi surprins de nimic.

6. Ce-mi trecea prin minte? Numai un anume cântec auzit la radio cândva, în maşina lui Chloe, când soarele apunea dincolo de sosea:

Sunt îndrăgostit, dulce dragoste,
Ascultă-mă strigându-ţi numele, nu mi-e ruşine,
Sunt îndrăgostit, dulce dragoste,
Nu pleca, întotdeauna va fi aşa.

Mă îmbăta propria tristeţe, atinsesem stratosfera suferinţei, momentul când durerea devine o valoare în sine şi se transformă în Complexul lui Isus. Sunetul celor care copulau şi cântecul dintr-o vreme mai fericită se împleteau în imensele lacrimi care începuseră să curgă la gândul nefericirilor din viaţa mea. Dar, pentru prima dată, lacrimile nu erau arzătoare, de furie, ci aveau gustul dulce-amărui al apelor colorate de convingerea că nu eu eram cel orb, ci cei care mă făcuseră să sufăr. Eram exaltat, eram la apogeul unde suferinţa te poartă în valea fericirii, fericirea martirului, fericirea Complexului lui Isus. Mi-i imaginam pe Chloe şi Will călătorind prin California, ascultam îndemnurile de „mai mult” şi „mai tare” din camera de alături şi mă îmbătăm de licoarea suferinţei.

7. „Cât de minunat eşti dacă toţi te pot înţelege?” m-am întrebat, contemplând soarta Fiului lui Dumnezeu. Chiar puteam să continui să mă învinovăţesc pentru incapacitatea lui Chloe de a mă înţelege? Respingerea ei era mai degrabă un semn al miopiei ei decât al deficienţelor mele. Nu mai eram eu neapărat nemernicul şi ea îngerul. Mă părăsise pentru un Corbusier californian de mâna a treia, pur şi simplu pentru că era prea superficială ca să înţeleagă. Am început să-i reinterpretez caracterul, concentrându-mă asupra aspectelor mai puţin plăcute. În cele din urmă era foarte egoistă, farmecele ei erau doar o vopsea de suprafaţă care ascundea o fire mult mai puţin atrăgătoare. Dacă îi fermeca pe oameni până la a crede că era adorabilă, aceasta avea mai mult de-a face cu conversaţia ei amuzantă şi cu zâmbetul plăcut decât cu vreun motiv real de a fi iubită. Alţii nu o cunoşteau la fel de bine ca mine şi era clar (deşi nu-mi dădusem seama atunci) că era preocupată doar de ea şi nu caustică, uneori lipsită de consideraţie, deseori neatentă, câteodată dezagreabilă, când era obosită era lipsită de răbdare, când dorea ca lucrurile să se facă după voia ei era dogmatică, iar în hotărârea de a mă respinge, fusese atât lipsită de tact cât şi nesăbuită.

8. Devenit infinit mai înţelept prin suferinţă, o puteam desigur ierta, deplânge şi privi de sus pentru lipsa ei de judecată – şi toate acestea mă linişteau imens. Aş fi putut sta într-o cameră de hotel verde cu liliachiu şi să mă simt plin de sentimentul propriei virtuţi şi măreţii. Îmi era milă de Chloe pentru tot ce nu putea înţelege, vizionar infinit de înţelept care priveşte purtările oamenilor cu un zâmbet melancolic şi înţelegător.

9. De ce trebuia să dau complexului meu trucul psihologic pervers care transforma fiecare eşec şi umilinţă în opusul său, numele lui Isus? Aş fi putut să-mi identific

suferinţele cu cele ale Tânărului Werther, cu ale Doamnei Bovary sau cu ale lui Swann, dar niciunul din aceşti îndrăgostiţi chinuiţi nu putea intra în competiţie cu virtutea nepătată a lui Isus sau cu incontestabila lui bunătate în faţa răutăţii celor pe care încercase să-i iubească. Ceea ce-l făcuse o figură atât de atrăgătoare nu erau numai ochii înlăcrimaţi şi chipul emaciat pe care i-l atribuiseră artiştii Renaşterii, ci faptul că Isus era un om bun, cu totul drept *şi* trădat. Patosul Noului Testament, la fel ca şi propria mea poveste de dragoste decurgeau din istoria tristă a unui om virtuos dar neînţeles, care predica despre dragostea pentru aproapele său, dar vedea generozitatea mesajului său lovindu-l peste faţă.

10. Era greu de imaginat creştinismul având un asemenea succes fără un martir la cârmă. Dacă Isus ar fi dus o viaţă liniştită în Galileea, făcând dulapuri şi mese, iar la sfârşitul vieţii ar fi publicat un volumaş intitulat *Filosofia mea de viaţă*, înainte de a muri de un atac de cord, nu ar fi atins statutul pe care l-a atins. Moartea sa cumplită pe cruce, corupţia şi cruzimea autorităţilor romane, trădarea prietenilor, toate acestea erau ingrediente indispensabile pentru a dovedi (în termeni mai degrabă psihologici decât istorici) că omul îl avea pe Dumnezeu de partea sa.

11. Sentimentul virtuţii se naşte spontan din solul fertil al suferinţei. Cu cât cineva suferă mai tare, cu atât trebuie să fie mai virtuos. Complexul lui Isus era împletit cu sentimentele de superioritate, superioritatea oprimatului care face apel la o virtute superioară în faţa tiraniei şi orbirii celor care-l oprimă. Părăsit de femeia pe care o iubeam, îmi transformam suferinţa într-o calitate (zăcând pe pat la trei dimineaţa, ca Isus pe cruce), şi astfel mă apăram de experienţa durerii ca rezultat a ceea ce ar fi fost, în cel mai bun caz, o foarte banală despărţire amoroasă. Plecarea lui Chloe ar fi putut să mă ucidă, dar

mă lăsase cel puţin în posesia glorioasă a superiorităţii morale, condamnat la moarte, dar martir pentru istorie.

12. Complexul lui Iisus este la celălalt capăt al spectrului faţă de marxism. Născut din ura de sine, marxismul mă împiedica să devin membru al oricărui club care m-ar fi acceptat. Complexul lui Isus mă lăsa şi el în afara porţilor clubului dar, pentru că provenea din mare iubire de sine, declara că nu fusesem acceptat în club pentru că eram atât de special. Majoritatea cluburilor, fiind atât de superficiale, nu-i puteau evident aprecia pe cei măreţi, pe cei înţelepţi şi sensibili, care erau lăsaţi afară la poartă sau erau părăsiţi de iubitele lor. Superioritatea mea se revelase mai ales pe baza izolării şi suferinţei mele: *Sufăr, deci sunt deosebit. Nu sunt înţeles, dar tocmai de aceea sunt demn de o înţelegere superioară.*

13. În măsura în care eviţi ura de sine, trebuie să beneficiezi de simpatie pentru a transforma slăbiciunea în virtute – iar evoluţia durerii mele către Complexul lui Isus dovedea cu siguranţă o anumită stare de sănătate bună. Arăta că în echilibrul intern delicat dintre ură de sine şi iubire de sine, iubirea de sine învingea. Reacţia mea iniţială la respingerea lui Chloe fusese una de ură de sine, când continuasem s-o iubesc pe Chloe şi să mă urăsc pe mine pentru că nu reuşisem să fac relaţia să funcţioneze. Dar Complexul lui Isus răsucise ecuaţia, şi acum interpretam respingerea ca pe un semn că ea, Chloe, era demnă de dispreţ sau în cel mai bun caz de milă (acea pildă a virtuţilor creştine). Complexul lui Isus nu era decât un mecanism de autoprotecţie, nu dorisem ca ea să mă părăsească, o iubisem mai mult decât iubisem vreodată o femeie, dar acum că plecase în California, modul meu de a accepta insuportabila pierdere era să reinventez cât fusese ea de fapt de preţioasă. Era evident o minciună, dar onestitatea este uneori peste puterile noastre atunci când, abandonaţi şi disperaţi, petrecem Crăciunul singuri într-o

cameră de hotel, ascultând sunetul fericirii orgasmice din camera de alături.

Capitolul al XXIII-lea
Elipsa

1. Un proverb arab spune că sufletul călătoreşte cu viteza unei cămile. În vreme ce suntem împinşi înainte de dinamica neobosită a unui prezent planificat, sufletul nostru, sediul inimii, ni se târăşte nostalgic pe urme, împovărat de greutatea amintirilor. Dacă fiecare poveste de dragoste adaugă o anumită greutate în spinarea cămilei, atunci ne putem aştepta ca sufletul să încetinească în funcţie de semnificaţia poverii dragostei. Când cămila mea era în fine capabilă să scape de zdrobitoarea greutate a amintirii ei, Chloe aproape că mi-a omorât-o.

2. O dată cu plecarea ei dispăruse şi orice dorinţă de a ţine pasul cu prezentul. Trăiam nostalgic, adică făceam referiri constante la viaţa mea împreună cu ea. Ochii mei nu erau niciodată cu adevărat deschişi, priveau înapoi şi către interior, către amintiri. Aş fi vrut să-mi petrec restul zilelor pe urmele cămilei, rătăcind printre dunele memoriei, oprindu-mă lângă oaze fermecătoare ca să răsfoiesc imaginile unor clipe mai ferice. Prezentul nu-mi oferea nimic, trecutul devenise singurul timp verbal locuibil. Ce putea însemna prezentul, în afară de un memento batjocoritor al celei ce lipsea? Ce putea oferi viitorul în afară de şi mai multă chinuitoare absenţă?

3. Când reuşeam să mă înec în amintire, uitam uneori de prezentul fără Chloe, halucinând că despărţirea nu s-ar fi petrecut niciodată şi că eram încă împreună, că aş fi putut s-o sun oricând şi să-i propun un film la Odeon sau o plimbare prin parc. Reuşeam să ignor faptul că ea se stabilise cu Will într-un orăşel din sudul Californiei şi mintea aluneca dinspre relatarea factuală către o fantezie despre zilele idilice de exaltare, dragoste şi bucurie. Apoi, brusc, ceva mă arunca violent înapoi în prezentul lipsit de Chloe.

Suna telefonul şi, în drum către el, observam (ca şi când ar fi fost prima oară, cu toată durerea descoperirii dintâi) că locul din baie unde Chloe obişnuia să-şi lase peria de păr era acum gol. Iar absenţa acelei perii era ca un pumnal în inimă, o amintire de nesuportat a faptului că plecase.

4. Dificultatea de a o uita era mărită de supravieţuirea unei părţi atât de mari din lumea exterioară pe care o împărţiserăm şi în care ea era încă întreţesută. Stând în bucătărie, imaginea ceainicului declanşa brusc amintirea lui Chloe umplându-l, un tub de pastă de tomate de pe un raft de supermarket, printr-o asociere bizară, îmi amintea de nişte cumpărături făcute cu luni în urmă. Mergând cu maşina prin Hammersmith într-o seară târziu, îmi aminteam un drum identic, într-o seară la fel de ploioasă, dar cu Chloe lângă mine în maşină. Aranjamentul pernelor pe sofa evoca felul în care ea-şi aşeza capul pe ele când era obosită, dicţionarul de pe raft era un memento al pasiunii ei de a căuta cuvinte pe care nu le cunoştea. În unele momente ale săptămânii când, în mod tradiţional, făceam anumite lucruri împreună, apărea o ucigătoare paralelă între trecut şi prezent: dimineţile de sâmbătă reînviau expediţiile noastre la galeriile de artă, nopţile de vineri anumite cluburi, serile de luni anumite programe de televiziune...

5. Lumea fizică refuza să mă lase să uit. Viaţa e mai crudă decât arta, pentru că arta de obicei se asigură că mediul înconjurător reflectă starea de spirit a personajelor. Dacă cineva dintr-o piesă de Lorca observă cum cerul a devenit cenuşiu şi întunecat, aceasta nu mai e o nevinovată observaţie meteorologică, ci un simbol al unei stări psihologice. Viaţa nu ne oferă asemenea repere comode – vine o furtună şi, în loc să prevestească moarte şi distrugere, în cursul ei cineva descoperă dragostea şi adevărul, frumuseţea şi fericirea, cu ploaia izbindu-i în ferestre în tot acest timp. Dar la fel de bine, într-o minunată

zi caldă de vară, o maşină scapă de sub control pe un drum în curbă şi se loveşte de un copac, şi toţi cei dinăuntru îşi pierd viaţa.

6. Numai că lumea exterioară nu se acorda cu starea mea de spirit, clădirile care formaseră fundalul poveştii mele de dragoste şi pe care le animasem cu sentimente desprinse din ea acum refuzau cu încăpăţânare să-şi schimbe aspectul pentru a-mi reflecta dispoziţia. Aceiaşi copaci brodau bulevardul din faţa Palatului Buckingham, aceleaşi case se aliniau de-a lungul străzilor rezidenţiale, aceeaşi Serpentină şerpuia prin Hyde Park, acelaşi cer era căptuşit cu acelaşi albastru de porţelan, aceleaşi maşini mergeau pe aceleaşi străzi, aceleaşi magazine vindeau aceeaşi marfă aceloraşi oameni.

7. Un astfel de refuz de a se schimba îmi amintea că lumea nu era o reflexie a sufletului meu, ci o entitate independentă, care avea să continue să se rotească, indiferent de faptul că eu sunt îndrăgostit sau nu, fericit sau nu, viu sau mort. Nu mă puteam aştepta ca lumea să-şi schimbe expresia după toanele mele, nici ca blocurilor de piatră care formau străzile oraşului să le pese de povestea mea de iubire. Deşi fuseseră încântate să-mi găzduiască fericirea, aveau lucruri mai bune de făcut decât să se dărâme, acum când Chloe plecase.

8. Apoi, inevitabil, am început să uit. Câteva luni după despărţirea de ea, m-am trezit într-o zonă din Londra în care locuise şi am observat că gândul la ea pierduse mult din agonia pe care mi-o provoca cândva, am observat chiar că nu mă gândeam în primul rând la ea (deşi era exact zona în care locuise), ci la întâlnirea pe care mi-o dădusem cu cineva într-un restaurant din apropiere. Mi-am dat seama că amintirea lui Chloe se neutralizase şi devenise istorie, însă această uitare era însoţită de vinovăţie. Nu absenţa ei era cea care mă rănea acum, ci crescânda mea

indiferenţă faţă de ea. Uitarea amintea de moarte, de pierdere, de infidelitatea faţă de ceva ce îmi fusese atât de drag cândva.

9. A urmat o treptată recucerire a sinelui, s-au creat noi obiceiuri şi s-a format o identitate fără-de-Chloe. Identitatea mea fusese atâta vreme întemeiată pe „noi”, încât întoarcerea la „eu” implica o aproape totală reinventare a mea. A durat multă vreme până să se estompeze sutele de asocieri pe care Chloe şi cu mine le acumulaserăm. A trebuit să convieţuiesc cu sofaua mea luni de zile înainte ca imaginea lui Chloe întinsă pe ea, în halat, să fie înlocuită de o altă imagine, imaginea unui prieten citind o carte sau imaginea hainei mele aruncate pe spătar. A trebuit să trec prin Islington de nenumărate ori până când am putut să uit că Islington nu era pur şi simplu cartierul lui Chloe, ci un loc comod în care să faci cumpărături sau să iei cina. A trebuit să revizitez aproape fiecare loc, să rescriu fiecare subiect de conversaţie, să reascult fiecare cântec şi să reiau fiecare activitate pe care le împărţisem cu ea, ca să le recâştig pentru prezent, ca să le dezamorsez asocierile. Dar treptat am uitat.

10. Timpul s-a comprimat, ca un acordeon. Viaţa mea cu Chloe era ca un bloc de gheaţă ce se topea pe măsură ce-l purtam prin prezent, ca un eveniment actual ce devine parte din istorie şi în acest proces se concentrează în câteva detalii esenţiale. Procesul semăna cu o cameră de filmat care ia câteva mii de cadre pe minut, dar renunţă la cele mai multe din ele, alegând pe baza unor toane misterioase, oprindu-se la un anumit cadru pentru că în jurul acestuia s-a cristalizat o stare emoţională. Ca un anume secol care este redus la şi simbolizat de un anume papă sau monarh sau o anume bătălie, povestea mea de dragoste se sublimase în câteva elemente simbolice (mult mai fortuite decât cele ale istoricilor, dar la fel de selective): expresia de pe chipul lui Chloe atunci când ne-

am sărutat prima dată, puful de pe braţele ei, o imagine a ei aşteptându-mă la intrarea de la metrou pe Liverpool Street, puloverul ei alb, râsul ei când i-am spus bancul despre rusul care călătorea cu trenul prin Franţa, felul în care-şi trecea mâna prin păr…

11. Cămila devenea din ce în ce mai uşoară pe măsură ce călătorea prin timp, se tot scutura de amintiri şi de fotografii, împrăştiindu-le prin deşert şi lăsând vântul să le îngroape în nisip şi treptat cămila a devenit atât de uşoară încât putea merge la trap şi chiar la galop în felul ei ciudat – până când, într-o zi, într-o mică oază ce-şi spunea prezent, creatura epuizată a reuşit în fine să ajungă din urmă restul fiinţei mele.

Capitolul al XXIV-lea
Învăţămintele iubirii

1. Trebuie să presupunem că există anumite învăţăminte de tras din iubire, altfel am fi fericiţi să ne repetăm la nesfârşit greşelile, ca nişte muşte care înnebunesc lovindu-se cu capul de geamuri, incapabile să înţeleagă că, deşi sticla pare limpede, nu pot trece prin ea. Nu există oare anumite adevăruri elementare de învăţat, fărâme de înţelepciune care să poată împiedica unele din entuziasmele excesive, durerile şi dezamăgirile amare? Nu e o ambiţie legitimă aceea de a deveni înţelept în privinţa iubirii, la fel cum putem deveni înţelepţi în privinţa dietei, morţii sau banilor?

2. Încercăm să devenim înţelepţi atunci când ne dăm seama că nu ne-am născut ştiind cum să trăim, că viaţa e ca o îndeletnicire care trebuie învăţată, aşa ca mersul pe bicicletă sau cântatul la pian. Dar ce ne îndeamnă înţelepciunea să facem? Ne spune să căutăm liniştea şi pacea interioară, o viaţă lipsită de temeri, spaime, idolatrie şi patimi dăunătoare. Înţelepciunea ne învaţă că primul impuls nu e neapărat cel corect şi că poftele ne pot duce pe căi greşite, dacă nu-i cerem raţiunii să discearnă între nevoile deşarte şi cele adevărate. Ne spune să ne controlăm imaginaţia, pentru că altfel va distorsiona realitatea şi va transforma munţii în muşuroaie de furnici şi broaştele în prinţese. Ne spune să ne ţinem temerile în frâu, ca să putem să ne temem de ceea ce ne poate răni, dar să nu ne irosim energiile ferindu-ne de umbrele de pe pereţi. Ne spune să nu ne temem de moarte şi că nu trebuie să ne temem decât de teama însăşi.

3. Dar ce spune înţelepciunea despre dragoste? Trebuie să renunţăm la ea complet, ca la cafea sau la ţigări, sau e permisă din când în când, ca un pahar de vin sau o tabletă

de ciocolată? E dragostea complet antagonică faţă de tot ce simbolizează înţelepciunea? Înţelepţii îşi pierd şi ei capul sau numai copiii bătrâni?

4. Atunci când unii gânditori înţelepţi şi-au dat acceptul faţă de dragoste, au făcut-o având grijă să atragă atenţia faţă de distincţia dintre varietăţile ei, cam cum fac doctorii când ne sfătuiesc să evităm maioneza, permiţându-ne-o totuşi când e făcută cu ingrediente cu conţinut mic de colesterol. Adică disting între iubirea pripită dintre Romeo şi Julieta şi adoraţia contemplativă a lui Socrate pentru Dumnezeu; pun în antiteză excesele unui Werther cu iubirea frăţească sugerată de Isus.

5. Diferenţele pot fi grupate în categoriile iubirii *mature* şi iubirii *imature*. Preferabilă din aproape toate punctele de vedere, filosofia iubirii mature este marcată de o conştientizare activă a binelui şi răului din fiecare persoană, este temperată, se opune idealizării, e ferită de gelozie, masochism sau obsesie, este o formă de prietenie cu o dimensiune sexuală, este plăcută, paşnică şi reciprocă (şi probabil toate acestea explică de ce cei mai mulţi oameni care au cunoscut dorinţa refuză să numească lipsa ei de suferinţă *dragoste*). Pe de altă parte, iubirea imatură (deşi nu are nimic de-a face cu vârsta) este o poveste despre oscilaţia haotică între idealizare şi dezamăgire, o stare instabilă în care sentimentele de extaz şi beatitudine se combină cu impresiile de înec şi ameţeală fatală, în care senzaţia că ai găsit în fine *răspunsul* se amestecă cu sentimentul că n-ai fost niciodată atât de rătăcit. Apogeul logic al iubirii imature (şi deci absolute) este moartea, simbolică sau reală: apogeul iubirii mature este căsătoria şi încercarea de a evita moartea prin intermediul rutinei (ziarul de duminică, călcatul pantalonilor, obiectele electrocasnice cu telecomandă). Căci iubirea imatură nu acceptă niciun compromis şi o dată ce am refuzat compromisul, suntem pe drumul spre moarte. Pentru

cineva care a cunoscut apogeul pasiunii imature, căsătoria este un preţ insuportabil – preferi mai degrabă să pui capăt lucrurilor sărind cu maşina de pe o stâncă.

6. Cu bunul-simţ naiv pe care-l scot la lumină problemele complexe, mă întrebam uneori (ca şi când răspunsul s-ar fi găsit pe spatele unui plic) „De ce nu ne putem pur şi simplu iubi unii pe alţii?” Înconjurat de agoniile iubirii, de nemulţumirile mamelor, taţilor, fraţilor, surorilor, prietenilor, starurilor de televiziune şi coafezelor, întreţineam speranţa că, dacă tot suferim şi provocăm cu toţii aceeaşi durere, poate s-ar găsi o rezolvare comună – o soluţie metafizică la problemele romantice ale lumii, pe o scală grandioasă ca cea a soluţiei comuniste la nedreptăţile capitalismului internaţional.

7. Nu eram singurul care avea fantezii utopice, ci aveam alături de mine un grup de oameni, să le spunem *pozitivişti romantici*, care credeau că prin suficientă terapie şi raţiune, dragostea putea fi transformată într-o experienţă mai puţin dureroasă, aproape sănătoasă. Acest grup de analişti, predicatori, guru, terapeuţi şi scriitori, deşi recunoşteau că dragostea e plină de probleme, presupuneau că problemele reale trebuie să aibă soluţii la fel de reale. Puşi în faţa mizeriei din majoritatea vieţilor emoţionale, pozitiviştii romantici încearcă să identifice cauzele – un complex de inferioritate, un complex patern, un complex matern, un complex al complexelor – şi să sugereze remedii (terapie regresivă, lectură din *Cetatea lui Dumnezeu*, grădinăritul, meditaţia). Soarta lui Hamlet ar fi putut fi evitată cu ajutorul unui bun psihanalist jungian, Othello ar fi putut să-şi sublimeze agresiunea pe canapeaua unui psihanalist, Romeo ar fi putut găsi pe cineva mai potrivit cu ajutorul unei agenţii matrimoniale, Oedip ar fi putut să-şi împărtăşească problemele cu ceilalţi în cadrul terapiei de familie.

8. În timp ce arta are o obsesie morbidă pentru problemele asociate iubirii, pozitiviştii romantici focalizează asupra măsurilor practice care se pot lua pentru a preveni majoritatea cauzelor comune ale suferinţei şi chinurilor. Pe lângă vederile pesimiste ale literaturii romantice occidentale, pozitiviştii romantici apar ca nişte bravi campioni ai unei abordări mult mai luminate şi încrezătoare într-o zonă a experienţei umane rezervate în mod tradiţional imaginaţiei melancolice a artiştilor degeneraţi şi a poeţilor psihotici.

9. La scurt timp după plecarea lui Chloe, am dat peste un clasic al literaturii romantice pozitiviste într-o librărie, o lucrare a unei anume dr. Peggy Nearly, cu titlul *Inima sângerândă*[8]. Deşi mă grăbeam să ajung înapoi la birou, am cumpărat totuşi cartea atras de o frază de pe coperta ei roz: „Trebuie întotdeauna să suferi dacă eşti îndrăgostit?” Cine era această dr. Peggy Nearly, o femeie care putea pretinde cu îndrăzneală că ştie răspunsul la o asemenea ghicitoare? De la prima pagină, am aflat că era

> *...absolventă a Institutului pentru Dragoste şi Relaţii Umane din Oregon, actualmente locuind în San Francisco, unde profesează psihanaliza, terapia infantilă şi consilierea matrimonială. Este autoarea a numeroase cărţi despre dependenţă emoţională, ca şi despre invidia penisului, dinamica grupului şi agorafobie.*

10. Şi despre ce era *Inima Sângerândă*? Spunea povestea nefericită dar optimistă a unor femei şi bărbaţi care s-au îndrăgostit de persoane nepotrivite, care i-au tratat cu cruzime sau i-au lăsat neîmpliniţi emoţional, sau s-au apucat de băutură şi au devenit violenţi. Aceşti oameni au făcut o legătură subconştientă între dragoste şi suferinţă şi nu puteau abandona speranţa că persoanele

[8] *The Bleeding Heart,* Peggy Nearly, Capulet Book, 1987

nepotrivite pe care le adorau aveau să se schimbe şi să le iubească aşa cum trebuie. Vieţile lor au fost distruse de iluzia că vor putea reforma oameni care erau de la natură incapabili să răspundă nevoilor lor emoţionale. În capitolul trei, dr. Nearly identificase rădăcinile problemei constând în nişte părinţi deficienţi, care le oferiseră acestor romantici nefericiţi o înţelegere greşită a procesului afectiv. Dacă nu iubiseră niciodată oameni buni cu ei, era din cauză că legăturile lor emoţionale timpurii le demonstraseră că dragostea trebuie să fie unilaterală şi crudă. Dar începându-şi terapia şi recapitulându-şi copilăria, puteau înţelege care sunt originile masochismului lor şi puteau învăţa că dorinţa de a-i schimba pe aceşti parteneri nepotriviţi este numai o relicvă a unei fantezii infantile de a-şi transforma părinţii în persoane iubitoare.

11. Poate din cauză că terminasem de citit cartea doar cu câteva zile înainte, m-am trezit făcând o paralelă între problema celor descrişi de dr. Nearly şi eroina romanului lui Flaubert, tragica Emma Bovary. Cine era Emma Bovary? Era o femeie tânără care locuia în Franţa, măritată cu un bărbat care o adora, pe care-l detesta pentru că ea ajunsese cumva să identifice dragostea cu suferinţa. Prin urmare, a început să aibă relaţii adulterine cu cei mai nepotriviţi bărbaţi, laşi care o tratau cu cruzime şi pe care nu se putea baza pentru a-şi satisface dorinţele romantice. Emma Bovary era bolnavă pentru că nu putea înceta să spere că aceşti bărbaţi se vor schimba şi o vor iubi cum se cuvine – când era evident că Rodolphe şi Léon nu o considerau decât un amuzament. Din nefericire, Emma nu avea posibilitatea să facă psihanaliză şi să devină conştientă de sine şi de originile comportamentului ei masochist. Şi-a neglijat soţul şi copilul, a risipit banii familiei şi în final s-a sinucis cu arsenic, lăsând în urmă un copil mic şi un soţ disperat.

12. E interesant uneori să te gândeşti cât de diferit s-ar fi desfăşurat evenimentele dacă ar fi fost disponibile unele soluţii contemporane. Cum ar fi fost dacă Madame Bovary şi-ar fi putut discuta problemele cu dr. Nearly? Ce-ar fi fost dacă pozitivismul romantic ar fi avut şansa de a interveni într-una dintre cele mai tragice poveşti de dragoste din literatură? Ne putem întreba cum ar fi decurs conversaţia dacă Emma ar fi intrat în clinica din San Francisco a dr. Nearly.

(Bovary pe canapea, suspinând.)

NEARLY: Emma, dacă vrei să te ajut, trebuie să-mi explici ce s-a întâmplat.

(Fără să ridice privirea, Madame Bovary îşi suflă nasul într-o batistă brodată.)

NEARLY: Plânsul e o experienţă pozitivă, dar nu cred că trebuie să petrecem toate cele cincizeci de minute plângând.

BOVARY: (vorbind printre lacrimi) Nu mi-a scris, nu mi-a... scris.

NEARLY: Cine nu ţi-a scris, Emma?

BOVARY: Rodolphe. Nu mi-a scris, nu mi-a scris. Nu mă iubeşte. Sunt o femeie distrusă. Sunt o femeie distrusă, patetică, nenorocită, copilăroasă.

NEARLY: Emma, nu vorbi aşa. Ţi-am mai spus, trebuie să înveţi să te iubeşti pe tine însăţi.

BOVARY: De ce să fac compromisuri iubind pe cineva atât de prost?

NEARLY: Pentru că eşti o persoană minunată. Şi pentru că nu vezi acest lucru eşti dependentă de bărbaţi care-ţi provoacă suferinţe emoţionale.

BOVARY: Dar era atât de bine atunci.

NEARLY: Ce era bine?

BOVARY: Să fiu acolo, cu el lângă mine, să facem dragoste, să-i simt pielea lipită de a mea, călărind prin păduri. Mă simţeam atât de adevărată, de vie, şi acum viaţa mea e distrusă.

NEARLY: Poate că te simţeai vie, dar numai pentru că ştiai că nu poate dura, că bărbatul acela nu te iubea cu adevărat. Îţi urăşti soţul pentru că ascultă tot ce ai de spus, dar nu poţi să nu te îndrăgosteşti de genul de bărbat care nu-ţi răspunde la scrisori cu săptămânile. Sincer, Emma, viziunea ta despre dragoste trădează obsesii şi masochism.

BOVARY: Chiar aşa? Ce ştiu eu? Nu-mi pasă dacă e o boală, tot ce vreau e să-l sărut din nou, să simt că mă ţine în braţe, să-i miros parfumul pielii.

NEARLY: Trebuie să faci un efort să priveşti înăuntrul tău, să-ţi revezi copilăria şi poate atunci o să înveţi că nu meriţi toată suferinţa asta. Eşti dependentă de modelul ăsta de comportament numai pentru că ai crescut într-o familie disfuncţională, în care nevoile tale emoţionale nu au fost împlinite.

BOVARY: Tatăl meu era un simplu fermier.

NEARLY: Poate, dar era de asemenea emoţional nedemn de încredere, aşa că acum reacţionezi la o nevoie neîmplinită îndrăgostindu-te de un bărbat care nu-ţi poate da ceea ce vrei cu adevărat.

BOVARY: Charles e problema, nu Rodolphe.

NEARLY: Ei bine, draga mea, va trebui să continuăm săptămâna viitoare. Ne apropiem de sfârşitul şedinţei de azi.

BOVARY: Oh, dr. Nearly, am vrut să vă spun mai devreme, nu o să pot să vă plătesc săptămâna asta.

NEARLY: E a treia oară când îmi spui aşa ceva.

BOVARY: Îmi pare rău, dar banii sunt aşa o problemă în momentul ăsta, sunt atât de nefericită, încât îi cheltuiesc pe toţi pe cumpărături. Numai astăzi, m-am dus şi am cumpărat trei rochii noi, un degetar pictat şi un serviciu de ceai din porţelan.

13. E greu de imaginat un sfârşit fericit al terapiei Doamnei Bovary sau un sfârşit mai fericit al vieţii ei. Numai un pozitivist romantic fervent poate să creadă că dr. Nearly

(chiar plătită fiind) ar fi putut s-o transforme pe Emma în soţia echilibrată, lipsită de obsesii şi atentă, care să facă din romanul lui Flaubert o poveste optimistă despre salvarea prin autocunoaştere. Desigur, dr. Nearly avea o *interpretare* a problemei Doamnei Bovary, dar este o mare diferenţă între a identifica o problemă şi a o rezolva, între înţelepciune şi o viaţă înţeleaptă. Cu toţii suntem mai mult inteligenţi decât capabili, şi faptul că ştim cât de dementă e iubirea nu a salvat pe nimeni de această boală. Poate că ideea unei iubiri înţelepte şi complet lipsite de suferinţă este o contradicţie la fel de mare ca ideea unei bătălii fără vărsare de sânge. Confruntarea dintre Emma Bovary şi Peggy Nearly este confruntarea dintre tragedia romantică şi pozitivismul romantic. Este confruntarea dintre înţelepciune şi opusul ei, care nu este ignorarea înţelepciunii (aceea ar fi uşor de corectat), ci incapacitatea de a acţiona pe baza a ceea ce ştii că e bine. Faptul că ştiam cât de ireală e aventura noastră s-a dovedit a nu ne ajuta deloc pe Chloe şi pe mine, faptul că ştiam că am putea fi nebuni nu ne-a transformat în înţelepţi.

14. Devenit pesimist din cauza netratabilelor suferinţe ale dragostei, am decis să renunţ cu totul la ea. Dacă pozitivismul romantic nu mă putea ajuta, atunci singura înţelepciune valabilă era sfatul stoic de a nu mă mai îndrăgosti niciodată. Prin urmare, aveam să mă retrag într-o mânăstire simbolică, să nu mai văd pe nimeni, să trăiesc frugal şi să mă cufund în studii austere. Citeam cu admiraţie poveşti despre bărbaţi şi femei care evitaseră tulburările pământeşti, făcuseră jurăminte de castitate şi-şi petrecuseră vieţile în pustnicie. Erau poveşti ale eremiţilor care înduraseră viaţa în peşteri din deşert timp de patruzeci sau cincizeci de ani, trăind cu rădăcini şi fructe, fără să vadă sau să vorbească cu alte fiinţe omeneşti.

15. Dar, la o petrecere într-o seară, pierdut în ochii lui Rachel în vreme ce ea îmi povestea viaţa ei de la birou, am

fost şocat să-mi dau seama cât de uşor aş fi putut abandona filosofia stoică pentru a repeta toate greşelile pe care le făcusem cu Chloe. Dacă continuam să mă uit la părul lui Rachel, prins într-un coc elegant, sau la graţia cu care îşi folosea tacâmurile, sau la bogăţia ochilor ei albaştri, mi-am dat seama că nu puteam supravieţui intact serii.

16. Vederea lui Rachel mi-a atras atenţia asupra limitelor abordării stoice. Deşi dragostea putea să nu fie lipsită de suferinţă şi cu siguranţă nu era înţeleaptă, nu putea fi nici uitată. Era pe cât de inevitabilă pe cât era de nerezonabilă – şi din păcate, lipsa ei de raţiune nu era un argument valid împotriva ei. Nu era absurd să mă retrag în deşertul Iudeii ca să mănânc rădăcini? Dacă voiam să fiu curajos, nu existau oare mai multe ocazii de a fi eroic în dragoste? Mai mult de atât, cu toate sacrificiile cerute de viaţa stoică, nu avea ea oare şi ceva laş în ea? Esenţa stoicismului era dorinţa de *a te autodezamăgi înainte ca altcineva să aibă ocazia s-o facă*. Stoicismul era o barieră grosolană împotriva pericolului afecţiunii celorlalţi şi pentru a face faţă acestui pericol era nevoie de mai multă rezistenţă decât pentru a înfrunta viaţa în deşert. Cerând o existenţă monastică, lipsită de neliniştea emoţiilor, stoicismul încerca pur şi simplu să nege legitimitatea unor nevoi umane potenţial dureroase, dar fundamentale. Oricât de brav, stoicul era în ultimă instanţă un laş în faţa celei mai înalte realităţi, momentul iubirii.

17. Putem oricând întoarce privirea de la complexităţile unei probleme sugerând soluţii care o reduc la cel mai mic numitor comun. Atât pozitivismul romantic cât şi stoicismul erau soluţii nepotrivite la problemele provocate de agonia iubirii, pentru că ambele reduceau problema, în loc să jongleze cu contradicţiile ei. Stoicii reduseseră suferinţa şi iraţionalitatea iubirii la un argument convingător împotriva ei – astfel nereuşind să echilibreze indubitabila traumă a

dorinţelor noastre cu caracterul irezolvabil al nevoilor noastre emoţionale. Pe de altă parte, pozitiviştii romantici se făceau vinovaţi pentru reducerea unei anume uşurinţe de a manipula înţelepciunea psihologică la credinţa că iubirea poate fi lipsită de suferinţă pentru toţi, cu condiţia de a învăţa să ne iubim pe noi înşine – şi astfel nu reuşeau să jongleze între nevoia de înţelepciune şi dificultăţile inerente ale aplicării preceptelor ei, reducând tragedia Doamnei Bovary la o ilustrare a teoriilor truiste ale dr.-ului Nearly.

18. Mi-am dat seama că trebuia învăţată o lecţie mai complexă, una care să poată manipula incompatibilităţile iubirii, echilibrând nevoia de înţelepciune cu potenţiala ei neputinţă, echilibrând imbecilitatea stării de a fi îndrăgostit cu inevitabilitatea acesteia. Dragostea trebuia apreciată fără a cădea în optimism sau pesimism dogmatic, fără a-ţi construi o filosofie din propriile temeri sau o morală din propriile dezamăgiri. O minte analitică putea învăţa o anume umilinţă din dragoste, putea învăţa că oricât de tare s-ar fi străduit să atingă unele certitudini imuabile (numerotându-şi concluziile şi catalogându-le în serii ordonate), analiza nu putea fi decât viciată – şi prin urmare întotdeauna foarte aproape de ironie.

19. Aceste învăţăminte păreau cu atât mai relevante atunci când Rachel mi-a acceptat invitaţia la cină săptămâna următoare şi numai gândul la ea îmi provoca fiori în zona pe care poeţii o numesc inimă, fiori care, ştiam bine, nu puteau însemna decât un singur lucru – că începusem, încă o dată, să mă îndrăgostesc.

Publicat în 30 de țări, *Eseuri de îndrăgostit* s-a vândut în peste două milioane de exemplare.

Combinație inedită de ficțiune și nonficțiune, ***Eseuri de îndrăgostit*** surprinde inefabilul unei povești de dragoste, în sublimul și ridicolul, patima și spleenul, frumusețea și urâțenia ei. Ochiul scrutător al bărbatului îndrăgostit de Chloe observă cele mai insignifiante detalii, iar mintea lui analitică le interpretează până la epuizare. Demersul lui este sortit eșecului (cine poate explica misterul iubirii?), iar cerebralul tânăr o va afla pe pielea lui. Degeaba îi invocă pe Platon, Kant, John Stuart Mill, Nietzsche, Wittgenstein, Pascal, La Rochefoucauld, Stendhal, Goethe, Freud sau Roland Barthes; nu va scăpa de nici una dintre emoțiile unei idile care-și urmează cursul. Narativ și reflexiv, rațional și sentimental, romanul ***Eseuri de îndrăgostit*** cartografiază un teritoriu pe a cărui hartă fiecare dintre cititori va adăuga coordonatele experienței personale.

„O carte inteligentă, amuzantă, sofisticată, concisă și plină de observații juste."

Spectator

„Un tur de forță, o minunăție de prim roman. O poveste de iubire obișnuită agrementată cu reflecții filozofice, ironii subtile, jocuri de cuvinte și desene în peniță. Un roman despre narcisismul romantic – stimulator din punct de vedere intelectual și impresionant din punct de vedere emoțional."

Kirkus Reviews

ISBN 978-973-689-639-2

Foto copertă © Aerogondo | Dreamstime.com